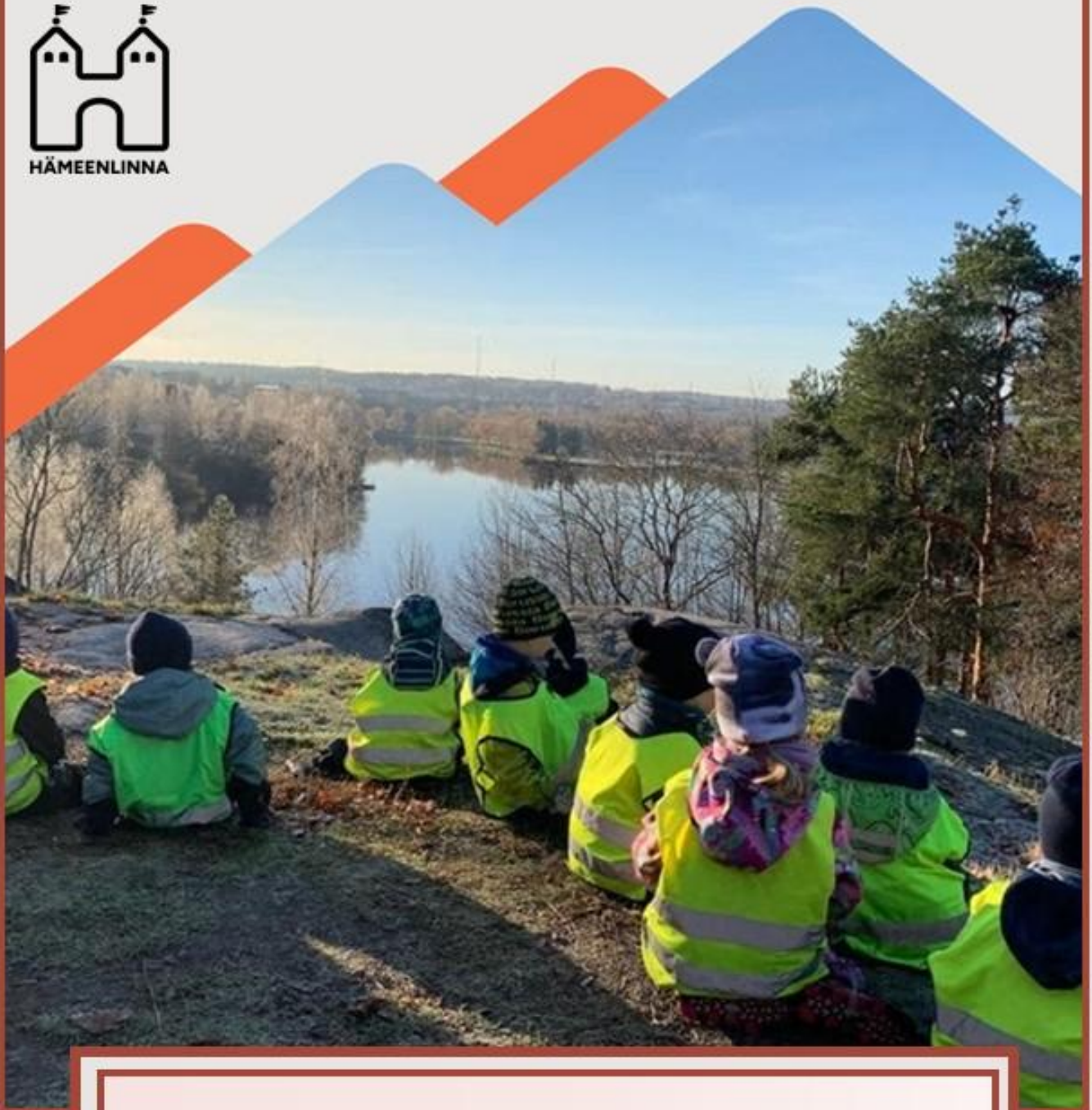

**Hämeenlinnan
Esiopetussuunnitelma
2025**

”Olemme kaikki
ainutlaatuisia,
mutta yhdessä olemme
MESTARITEOS.

Kuvat: Hämeenlinnan varhaiskasvatuksen henkilöstö (Pallot: freepik.com)

Hämeenlinnan kaupunki 2025

Sisällys

1	Lumoudu lapsesta - Hämeenlinnan kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelma	5
2	Esiopetuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet	8
2.1	Arvoperusta	8
2.1.1	Lapsuuden itseisarvo	8
2.1.2	Ihmisenä kasvaminen	9
2.1.3	Lapsen oikeudet.....	11
2.1.4	Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus	11
2.1.5	Perheiden moninaisuus	13
2.1.6	Terveellinen ja kestävä elämäntapa	13
2.2	Oppimiskäsitys – oppimisen ja oivalluksen ilo	15
2.3	Laaja-alainen osaaminen esiopetuksessa.....	19
2.3.1	Ajattelun ja oppimisen taidot	20
2.3.2	Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	21
2.3.3	Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	22
2.3.4	Monilukutaito	23
2.3.5	Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen	25
2.3.6	Osallistuminen ja vaikuttaminen	28
3	Kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukeva toimintakulttuuri	29
3.1	Toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat periaatteet	31
3.1.1	Kaikille yhteinen esiopetus	32
3.1.2	Turvallinen kasvuyhteisö esiopetuksessa	34
3.1.3	Lapsi osallisena ja oman elämänsä toimijana	36
3.1.4	Hyvinvointi ja turvallinen arki	38
3.2	Oppimisympäristöt esiopetuksessa.....	38
3.3	Yhteistyö esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa.....	43
3.3.1	Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö.....	44
3.3.2	Esiopetus osana oppimisen polkua - toiminta siirtymävaiheissa	45
3.3.3	Monialainen yhteistyö	48
4	Esiopetuksen toteuttamisen periaatteet	49
4.1	Monipuoliset työtavat	49
4.2	Opetuksen yhteiset tavoitteet ja oppimiskokonaisuudet	52
4.2.1	Ilmaisun monet muodot	53
4.2.2	Kielten rikas maailma.....	57

4.2.3	Minä ja meidän yhteisömme	62
4.2.4	Tutkin ja toimin ympäristössäni.....	66
4.2.5	Kasvan ja kehityn	74
4.3	Kieli- ja kulttuuritietoinen esiopetus	78
4.4	Erilaiset kieli- ja kulttuuritaustat esiopetuksessa	81
5	Oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuki	85
5.1	Lapsen oikeus oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tukeen	87
5.1.1	Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet	89
5.1.2	Tuen jatkumo varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta perusopetukseen	91
5.2	Oppimisen edellytyksiä tukevat opetusjärjestelyt ja ryhmäkohtaiset tukimuodot.....	92
5.3	Lapsikohtaiset tukitoimet ja niiden järjestäminen	97
5.3.1	Lapsikohtaisen tuen tarpeen arviointi	100
5.3.2	Lapsikohtaisen tuen toteuttamista koskeva suunnitelma.....	102
5.3.3	Tukea koskeva päätös.....	104
5.4	Oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tukeen liittyvä yhteistyö.....	106
5.4.1	Huoltajan ja lapsen kanssa tehtävä yhteistyö	106
5.4.2	Moniammatillinen ja monialainen yhteistyö.....	106
5.5	Esiopetuksen poikkeava järjestäminen lapsen tuen tarpeesta tai terveydentilasta johtuvasta syystä	108
5.5.1	Pidennetty ja varhennettu oppivelvollisuus	108
5.5.2	Sairaalaopetus ja konsultatiivinen sairaalaopetuspalvelu.....	111
5.5.3	Muut opetuspalvelut	115
5.5.4	Lapsen esiopetuksen järjestäminen poikkeavasti terveydentilasta johtuvasta syystä	116
5.5.5	Perusopetuksen aloituksen myöhentäminen	116
6	Opiskeluhoito	118
7	Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena.....	119
7.1	Pedagoginen dokumentointi, arviointi, kehittäminen ja suunnittelu (DAKS)	121
7.2	Pedagoginen dokumentointi ja arvioinnin työtavat.....	124
7.3	Tiimityö ja pedagoginen vastuu.....	125
7.4	Lasten ja huoltajien osallisuus arviointiperustaisessa toimintakulttuurissa	129
	Kestävän elämäntavan opinpolku	133

1 Lumoudu lapsesta - Hämeenlinnan kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelma

Esiopetus on tärkeä ajanjakso lapsen elämässä. Esiopetus suunnitellaan ja toteutetaan siten, että lapsilla on mahdollisuus innostua, kokeilla ja oppia uutta. Leikkiessään ja toimiessaan erilaisissa oppimisympäristöissä lapset laajentavat osaamistaan eri tiedon- ja taidonaloilla. Esiopetuksessa lapsilla on tilaisuuksia monipuoliseen vuorovaikutukseen ja sosiaalisten taitojensa vahvistamiseen. Tavoitteena on, että lapset oppivat arvostamaan ihmisten yhdenvertaisuutta ja omaa ainutlaatuisuuttaan. Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle.¹

Perusopetuslain² mukaan esiopetuksen tavoitteena on osaltaan tukea lasten kehitystä ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Laissa säädetään, että esiopetuksen tavoitteena on osana varhaiskasvatusta parantaa lasten oppimisedellytyksiä. Esiopetuksella on myös sivistystehtävä ja tasa-arvoisuuden edistämisen tehtävä ja opetuksen tulee turvata riittävä yhdenvertaisuus koko maassa. Esiopetuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, perusopetuslakiin ja -asetukseen ja sen nojalla annettuun valtioneuvoston asetukseen, oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin sekä esiopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin.³

Kunta on velvollinen järjestämään sen alueella asuville lapsille oppivelvollisuutta edeltävänä vuonna esiopetusta. Esiopetus kestää yleensä yhden lukuvuoden, ja sitä annetaan vähintään 700 tuntia. Huoltajan on huolehdittava siitä, että lapsi osallistuu esiopetukseen tai muuhun esiopetuksen tavoitteet saavuttavaan toimintaan. Opetuksen järjestäjän päätöksellä lapsi voi osallistua esiopetukseen perusopetuksen aloittamista edeltävänä vuonna. Esiopetuksen poikkeavaan aloittamiseen liittyvät vaihtoehdot ja prosessit kuvataan luvussa 5. Hämeenlinnassa esiopetusta järjestetään sekä päiväkodeissa että koulujen tiloissa. Esiopetukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada esiopetusta täydentävää varhaiskasvatusta, jolloin järjestämistä ohjaa varhaiskasvatuslaki.⁴

Esiopetus kuntalaisten palvelukokonaisuudessa tukee kaupungin strategiaa ja sen arvoja. Hämeenlinnan kaupunki lapsiystävällisen kunnan tunnustuksen saaneena sitoutuu kestävään kehittämistyöhön lasten ja nuorten osallisuuden ja hyvinvoinnin eteen Lapsiystävällinen Hämeenlinna –ohjelman mukaisesti. Ohjelmassa on nostettu keskeiseksi teemaksi hämeenlinnalaisten lasten ja nuorten onnellisuus. Onnellisuuden teema on liitetty viiteen hyvinvoinnin osa-alueeseen: oppiminen, ihmissuhteet, terveys,

¹ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

² Perusopetuslaki 628/1998

³ Opetuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös mm. yhdenvertaisuuslaki, tasa-arvolaki, Euroopan ihmisoikeuksien sopimus ja YK:n lapsen oikeuksien sopimus, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007 sekä YK:n kestävä kehityksen tavoitteet. Esiopetukseen sovelletaan myös hallintolakeja ja lakeja viranomaisten toiminnan julkisuudesta.

⁴ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet

osallisuus ja turvallisuus. Lapsiystävällisyydessä on ennen kaikkea kyse ajattelutavasta ja toimintakulttuurista. Lapsiystävällisessä kunnassa lapsia ja nuoria kuunnellaan ja heille tarjotaan monipuolisia osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia. Lapsiystävällisen kunnan varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa lapset nähdään arvokkaina kuntalaisina ja heille halutaan tarjota turvallinen ympäristö elää, kehittyä ja kasvaa. Hyvinvoinnin ylläpitämiseen ja kehittämiseen panostetaan, lasten mielipiteitä arvostetaan ja ne otetaan huomioon toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa.

Hämeenlinnan kaupungissa on tehty päätökset lapsivaikutusten arvioinnin käyttöönotosta kaupunginhallituksessa sekä sivistys- ja hyvinvointilautakunnassa, sosiaali- ja terveyslautakunnassa sekä kaupunkirakennelautakunnassa vuonna 2020. Kaikista merkittävistä lapsiin ja nuoriin kohdistuvista päätöksistä tehdään lapsivaikutusten arviointi. Keskeinen osa tätä arviointia on lasten kuuleminen. Hämeenlinnassa toteutettava lapsibudjetointi sen sijaan tarkoittaa kunnan talouden tarkastelua lapsen oikeuksien näkökulmasta. Sen avulla jäljitetään kaikkien kunnan toimijoiden lapsiin käyttämät määrärahat ja sen avulla kunta voi tarkastella julkisten varojen käyttöä lapsiin kokonaisuutena.

Hämeenlinnan kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelma (esiops) rakentuu valtakunnallisen esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden ja kuntastrategian (em. ohjelmat ja päätökset mukaan lukien) perustalle ja ohjaa esiopetuksen toteuttamista normatiivisena asiakirjana. Opetussuunnitelmaa laadittaessa olemme tavoitelleet elävää asiakirjaa, joka on käyttökelpoinen, arjessa elävä ja konkretisoituva opetussuunnitelma, joka antaa ammattilaiselle pedagogisen työvälineen oman toimintansa peilaamiseen. Ammattilaisille suunnattujen kysymysten, asiantuntijapuheenvuorojen ja ammattilaisten omien pohdintojen sekä arjen tarinoiden avulla tarjotaan esiopetuksen ammattilaisille, tiimeille ja työyhteisöille välineitä tarkastella omaa toimintaansa, kasvattajuuttaan, oppimis- ja lapsikäsitustään, esiopetuksen tavoitteita ja siirtymävaiheita, ja ammentaa näistä ajatuksia työn arviointiin ja kehittämiseen.

Hämeenlinnan kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelma on päivitetty kevään 2025 aikana helmikuussa 2025 julkaistun valtakunnallisen esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaiseksi. Valtakunnallisen uudistustyön taustalla on perusopetuslain ja siihen liittyvien lakien muutokset.⁵ Paikallinen esiopetussuunnitelma tulee ottaa käyttöön 1.8.2025. Varhennettua oppivelvollisuutta koskevien määräysten osalta muutokset paikallisiin opetussuunnitelmiin tulee kuitenkin tehdä 1.8.2026 mennessä. Paikallisessa päivitystyössä luku 5 Oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuki on uudistunut kokonaisuudessaan lukuun ottamatta lukua 5.5.1. Koko asiakirjan tasolla on päivitetty perusteiden mukaisesti käsitteitä sekä tehty pieniä tarkennuksia.

Päivitetyn suunnitelman pohjana on ollut Hämeenlinnan esiopetussuunnitelma vuodelta 2023, jonka laadinnasta ovat vastanneet asiakkuuksista ja pedagogiikasta vastaavat päiväkodin johtajat, konsultoivat varhaiskasvatuksen erityisopettajat ja päiväkotien varhaiskasvatuksen erityisopettajat yhteistyössä varhaiskasvatuksen hallinnon edustajien kanssa. Opetussuunnitelmaa on työstetty osallistaen sekä huoltajia, lapsia että henkilöstöä kyselyin, pohdintatehtävin, esiopetuksen ammattilaisten tapaamisissa sekä eri tavoin arjen kokemuksia ja hyviä työtapoja kartoittaen. Osallistumismahdollisuus on tarjottu sekä kunnallisen että yksityisen varhaiskasvatuksen henkilöstölle. Opetussuunnitelmaan on nostettu lasten odotuksia ja ajatuksia esiopetuksesta, sekä huoltajien näkemyksiä. Suunnitelmaan ovat tuoneet näkemyksiään myös erilaiset sidosryhmät hyvinvointialueelta, perusopetuksesta ja kolmannen sektorin yhteistyötoimijoista.

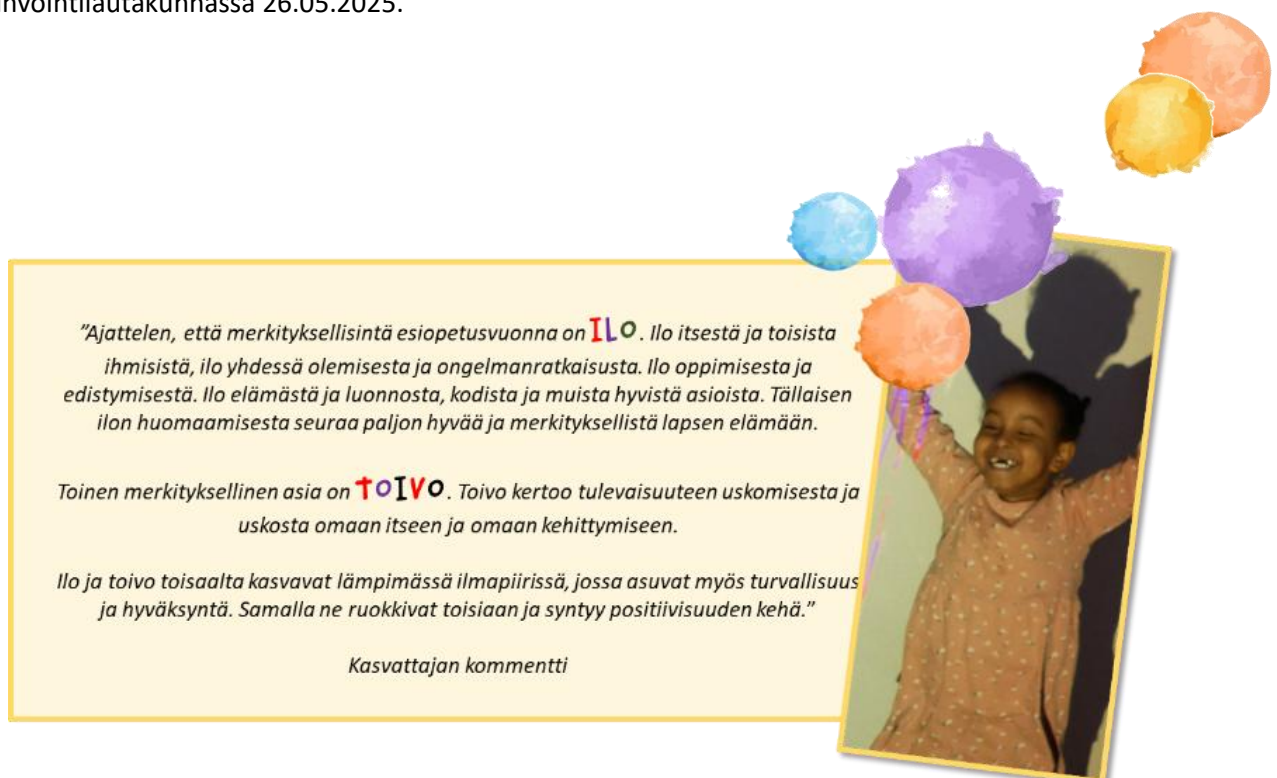
⁵ Laki Perusopetuslain muutoksesta 30.12.2024

Suunnitelmassa on hyödynnetty kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelmaan (2021) ja varhaiskasvatussuunnitelmaan (2022) pyydettyjä asiantuntijapuheenkirjoituksia KT Kirsti Karilalta, KT Leena Lahtiselta, KT Sanna Parrilalta ja KT Marikki Arnkililta. Lisäksi opetussuunnitelmassa on nostoja KT Jyrki Reunamon Kehittävän palautteen tutkimustuloksista. Prosessin kokonaisuudesta ja asiakirjan kokoamisesta ovat vastanneet varhaiskasvatuksen suunnittelija Elina Kataja ja varhaiskasvatuksen opettaja Marjo Oksanen.

Kevään 2025 päivitysprosessista ja asiakirjan kokoamisesta muutosten osalta on vastannut varhaiskasvatuksen hallinto. Päivitystyötä on tehty tiiviisti yhdessä varhaiserityiskasvatuksen opettajien sekä asiakkuuksista ja pedagogiikasta vastaavien päiväkodin johtajien kanssa. Paikallisen esiopetussuunnitelman luonnos on ollut kommentoitavana sekä yksityisessä varhaiskasvatuksessa että kunnallisen esiopetuksen henkilöstöllä. Asiakirjan kokoamisesta ja visuaalisesta ulkoasusta ovat vastanneet vs. varhaiskasvatuksen suunnittelija Katri Aronen ja varhaiskasvatuksen opettaja Marjo Oksanen.

Paikallisessa suunnitelmassa on huomioitu varhaiskasvatuksen toimintaan liittyvät muut paikalliset suunnitelmat, toimenpideohjelmat ja strategiat⁶. Suunnitelman liitteenä on kestävän elämäntavan opinpolun suunnitelma. Opetussuunnitelmaa toteutettaessa noudatetaan lisäksi Esi- ja perusopetuksen opiskeluhuollon suunnitelmaa, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaa sekä Katsomuskasvatuksen tukimateriaalia. Hämeenlinnan kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään suomen kielellä, ja se kattaa kunnallisen kuin yksityisen esiopetuksen.

Hämeenlinnan kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelma (2025) hyväksyttiin sivistys- ja hyvinvointilautakunnassa 26.05.2025.

⁶ mm. varhaiskasvatussuunnitelma, kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelma, perusopetuksen opetussuunnitelma, kaupunkistrategia, lapsiystävällinen kunta –ohjelma, TVT-strategia, Kulttuuripolku

2 Esiopetuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

2.1 Arvoperusta

2.1.1 Lapsuuden itseisarvo

Esiopetus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvoisesta merkityksestä. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on, riippumatta ominaisuuksistaan, kyvyistään tai onnistumisistaan.⁷

Lapsi on aktiivinen oppija, tiedonrakentaja, osaja ja jokaisella on oma kasvun rytminsä. Lapsella on oikeus rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti.⁸ Lapsi itse vaikuttaa tapahtumien kulkuun ja muokkaa omaa ympäristöään. Lapselle on merkityksellistä tuntea kuuluvansa ryhmään ja olla tärkeä yhteisönsä tasavertainen jäsen omine ajatuksineen ja mielipiteineen.

”Vaikka aina ei ole ollut helppoa ja arjessa on monenlaisia tilanteita, voin luottaa vanhempana, että eskarin aikuiset huolehtivat siitä, että lapseni kuuluu ryhmään, eikä jää ulkopuolelle.” Huoltaja

”Toivon, että eskarissa lapseni saisi olla lapsi. Ei olisi vaan tehtäviä ja sitä koulumaisuutta ja että aletaan prepata lapsia jo tässä kohtaa. Välillä tuntuu, että kaikessa täytyy vaan kehittyä. Toivon, että tulevana eskarivuonna lapseni saa olla lapsi. Tietysti kehittyä niissä eskaritaidoissaan koko ajan, mutta ilman vaatimuksia, että sanotaan koko ajan, että kohta pitää olla koululainen. Tuleva eskarilaiseni tarvitsee vielä paljon aikaa leikkimiseen ja vuosi on lapsen elämässä todella pitkä aika. En halua, että häntä prepataan kouluun. Leikki on tärkeää ja toivonkin, että tulevassa eskarissa saa todellakin myös leikkiä. Paljon.”

”Arvostan sitä, että eskarissakin aikuiset ovat heittäytyviä ja innostuvia. Ettei lasten tarvitse olla vielä koulumaisia. Vaikka koulua varten harjoitellaankin asioita niin eskari ei ole mielestäni mikään pikkukoulu. Aina on ehditty liian vähän leikkiä, kun tullaan hakemaan tai sitten se haku aika on vaan aina väärä.”

⁷ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014; Hämeenlinnan varhaiskasvatussuunnitelma 2022, 18

⁸ Hämeenlinnan varhaiskasvatussuunnitelma 2022, 23

2.1.2 Ihmisenä kasvaminen

Kasvatus ja opetus perustuvat elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kehitystä ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista, tavasta suhtautua itseän, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon.

Kannustava palaute ja oikeudenmukainen kohtelu kuuluvat hyvään esiopetukseen. Lasten aikaisemmat kokemukset ja taidot ovat osa heidän oppimisen polkuaan. Lasten moninaisuutta sekä erilaisia tapoja toimia ja oppia arvostetaan.

Lapsia rohkaistaan yhdessä tekemiseen ja yhteisöllisyyteen. Lasten käsityksiä ja mielipiteitä pidetään tärkeinä, ja he osallistuvat oppimisympäristöjen rakentamiseen sekä edellytystensä mukaan toiminnan suunnitteluun ja arviointiin.⁹ Esiopetuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseän, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein.¹⁰

”Lapsi saa kannustusta ja ohjausta sellaisena kuin on. Hänen vahvuutensa ja kehittämisen kohteensa tunnistetaan ja ymmärretään. Kasvattajat näkevät pintaa syvemmälle.” Huoltaja

”Äitinä lisään, että mun mielestä kaikkein tärkeintä on oppia olemaan toisten kanssa, sietää pettymyksiä, vahvistaa itsetuntoa ja tulla huomioituksi. Myös taitavien, osaavien ja ns. pärjäävien lasten. Yhtä tärkeää on ne säännöt ja niiden noudattaminen, selkeä struktuuri ja se, että aikuinen päättää tietyt asiat. Se valmistaa myös kouluun. Ei voida olettaa, että 5–6v. lapsi osaa aina valita itse.”

”Yksi asia, mihin mun mielestä pitäisi jo varhaiskasvatuksessa erittäin tiukasti ja aktiivisesti puuttua, on kiusaamisen ehkäiseminen. Ja se vaatii aikuisilta jatkuvaa hereillä oloa, läsnäoloa, myös eskarissa, missä lapset jo isompia ja ehkä enemmän touhuilevat ilman jatkuvaa valvontaa.”

⁹ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

¹⁰ Hämeenlinnan varhaiskasvatussuunnitelma 2022, 22

MERKITYKSELLISTÄ

KASVATTAJALLE:

"Leikki esikoulussa on yhä tärkeässä asemassa, se turvaa lapsen hyvinvoinnin sekä auttaa oppimaan tärkeitä taitoja. Leikin voimalla lapsi tutkii maailmaa, hahmottaa ja oppii asioita."

"Meidän tarkoitus on antaa lapsille eskarissa mahdollisimman hyvät eväät hyvään elämään. Sellaiset kokonaisvaltaiset eväät, jotka auttavat elämässä pärjäämisessä, asioiden selvittelyssä, uuden oppimisessa, toimimaan oman iän mukaan hienona yhteiskunnan jäsenenä ja joskus tulevaisuudessa löytämään paikkansa ja onnen tässä maailmassa."

"Tavoitteena ei eskarissa ei ole luoda mahdollisimman akateemisesti taitavaa 7-vuotiasta, vaan luoda pohja sille että lapsi/nuori voi olla paras mahdollisimman hyvinvoiva versio itsestään joskus tulevaisuudessa ja toimia osana yhteiskuntaa, vaikkapa 17-vuotiaana tai 24-vuotiaana."

"Mielestäni merkityksellistä on se, että lapsi kokee olevansa hyväksytty ryhmässä, hänellä on kaveri/kavereita, tuntee olevansa osa ryhmää ja toimivansa ryhmässä, lapsi pystyy osallistumaan toimintaan omien taitojensa mukaan, lapsi luottaisi omiin taitoihinsa ja kokisi osaavansa ja pärjäävänsä. Lapsi kokisi, että eskariin on kiva tulla ja siellä on mukavaa tekemistä. Myös oppimisen ilon löytyminen olisi merkityksellistä, että lapsi oppisi hyväksymään sen, että joskus pitää vähän pinnistellä ja harjoitella oppiakseen jotakin. Lisäksi merkityksellistä mielestäni on, että aikuiset ovat sitoutuneet toimintaan, josta on ryhmässä yhdessä sovittu."

2.1.3 Lapsen oikeudet

Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi yksilönä ja yhteisönsä jäsenenä. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon, oikeudenmukaiseen kohteluun ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti ja opetella uusia asioita kokeilemalla, tutkimalla ja leikin keinoin. Lapsella on oikeus osallistua, vaikuttaa omaan oppimiseensa ja iloita oppimastaan. Lapsella on oikeus ilmaista itseään ja ajatuksiaan, käsitellä tunteita ja ristiriitoja niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea.¹¹ Lasten erilaisia tapoja toimia ja oppia arvostetaan.

Esiopetuksessa lapsiryhmän jakaminen joustavasti pienempiin ryhmiin on luonteva arjen toimintatapa, jotta lapsen oikeudet ja esiopetuksen perimmäiset arvot toteutuvat. Pienryhmissä lapsen kuuleminen, kohtaaminen, aloitteisin vastaaminen sekä havainnointi mahdollistuvat ja pienryhmät tulee muodostaa siten, että ne tukevat lapsen osallisuutta, ystävyyssuhteita ja mielenkiinnon kohteita.

“Eskariryhmässä oppimisympäristö tukee lapseni kehitystä innostavasti ja monipuolisesti. Lisäksi liikutaan ja retkeillään paljon. Oppia voi monessa paikassa! On mahtavaa nähdä projekteja eskarin seinillä ja kotiin tulevien kuvien kautta!” Huoltaja

2.1.4 Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Esiopetus toimintaympäristönä tukee lasten tasa-arvoisuutta, yhdenvertaisuutta, ja moninaisuutta. Opetus on lapsia puoluepoliittisesti, uskonnollisesti ja katsomuksellisesti sitouttamatonta. Esiopetusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Esiopetus edistää lasten mahdollisuuksia kehittää taitojaan ja tehdä valintoja sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaista kulttuuriperintöä kunnioittava ilmapiiri, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.¹²

Esiopetuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään. Jokaisen itsemäärättyä oikeutta kunnioitetaan eikä toisen sukupuolesta, taustasta tai mielipiteistä tehdä oletuksia. Ihmisten moninaisuus tiedostetaan ja sanavalintoihin kiinnitetään huomioita. Häirintään ja epäasialliseen kohteluun puututaan.

Arjen työn tueksi on koottu erillinen Kunnioittavan kohtaamisen tukimateriaali sekä siihen sisältyvä Kiusaamiseen puuttumisen toimintaohje.

“Tasa-arvo on sitä, että jokainen saa, mitä tarvitsee ja yhdenvertaisuus sitä, että jokaisella on samat mahdollisuudet”.

¹¹ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014; Hämeenlinnan varhaiskasvatussuunnitelma 2022, 20, 23

¹² Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014; Hämeenlinnan varhaiskasvatussuunnitelma 2022, 26

Miten tiimisi pyrkii tutustumaan ryhmän lapsiin ja heidän perheisiinsä? Kuinka paljon aikaa käytätte turvallisen ja yhteisöllisen ilmapiirin luomiseen, ja millaiset käytännöt ovat osoittautuneet hedelmällisimmiksi? Tunnetko Sinä jotkut lapset paremmin kuin toiset, ja jos tunnet, mistä tämä voisi johtua?

Jotta kasvattajat voivat tukea ryhmänsä lasten kasvua, oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia, tulee heidän

opetella tuntemaan lapset perin pohjin. On tunnettava lapset sekä yksilöinä että ryhmän jäseninä, on tuettava sekä jokaisen pikku persoonan että heidän muodostamansa ryhmän toimintaa ja hyvinvointia. Kunnioittavaan kohtaamiseen pyrkivä kasvattaja kuuntelee lasta, ymmärtää ja hyväksyy tämän tarpeet ja ainutlaatuisen elämän. Kuuntelemiseen ja ymmärtämiseen tarvitaan aikaa. Sitä on käytettävä paljon, sitä on suorastaan ”hukattava”, jotta sitä aletaan myöhemmin saada käyttöön. Samoin tulee käyttää aikaa kasvattajatiimin keskinäiseen tutustumiseen ja yhteisten käytäntöjen luomiseen. Tuttuus lisää avoimuutta ja luottamusta, ja jokaisen taidot ja voimavarat saadaan parhaaseen mahdolliseen käyttöön. Tuttuus helpottaa myös avun ja tuen pyytämistä ja tarjoamista silloin, kun se on tarpeen.

Tutustuminen ei kuitenkaan tarkoita kasvattajien keskinäistä juttelua lasten ollessa läsnä: aikuisten fokuksen on oltava lapsissa. Hämeenlinnan varhaiskasvatuksessa on luotu Tutustu ja havainnoi – yhteisöllisyyden elokuu - toimintamalli osana tiimien vuosittaista toiminta- ja kehittämissuunnitelmaa. Uusi toimintakausi käynnistyy 1-1½ kuukauden mittaisella jaksolla, jonka tarkoitus on tutustua lapsiin ja heidän huoltajiinsa, luoda luottamusta. Kun kasvattajatiimi käyttää toimintakauden alussa paljon aikaa lapsiin ja heidän perheisiinsä tutustumiseen, helpottuu ja nopeutuu yhteistyö jatkossa huomattavasti. Kun lapset tulevat tutuiksi kokonaisvaltaisina, ainutlaatuisina persoonina, oppii kasvattaja kohtaamaan heidät jokaisen tarpeista huolehtien ja jokaisen ainutlaatuisia ajatuksia ja kokemuksia tukien.

Huolellinen ja monipuolinen tutustuminen, ajan ”hukkaaminen” auttaa kasvattajaa hahmottamaan, mitä kukin lapsi – ja perhe – erityisesti tarvitsee, mistä jokainen on kiinnostunut, ja minkälaisia oppimisen ja kehityksen askeleita kannattaisi kunkin kohdalla hahmotella. Kun ryhmän luomiseen käytetään aikaa suorastaan ”hukkaamalla”, luodaan vahva pohja sen keskinäiselle tuttuudelle, luottamukselle, yhteisöllisyydelle ja turvalle. Tämä kaikki auttaa voittamaan aikaa takaisin, kun aletaan keskittyä oppimisen ja kasvun tukemiseen.

Oleellista on kysyä, mihin kasvattajatiimit käyttävät aikaa, ja millainen on kokemus ajan riittävyydestä. Jos aikuisilla on kiireen tuntua, mistä se johtuu? Onko rutiineja ja käytäntöjä tarkasteltu tästä näkökulmasta – miten kiireen tunnetta voisi helpottaa? Ajoittain töissä on aidosti kiire, mutta pystyvätkö kasvattajat pitämään kokemuksen itsellään, kaatamatta sitä lasten päälle? Sanelevatko rutiinit ajankäyttöä, vai jääkö ryhmälle tarpeeksi aikaa pitkäkestoiseen leikkiin, rentoon tekemiseen ja yhdessäoloon? Jos vastaus on ei, tulee syitä pohtia avoimin mielin. Käytänteet ja rutiinit eivät ole kiveen kirjoitettuja, vaan niitä voidaan aina neuvotellen muuttaa – kunhan muistetaan, että niiden tulee perustua lasten tarpeille ja hyvinvoinnille, ja että lasten tulee olla mukana niiden pohdinnassa. (KT Marikki Arnkil)

2.1.5 Perheiden moninaisuus

“Olen ilahtunut siitä, kuinka lapsemme kasvattajat ovat aina kiinnostuneita meille tärkeistä juhlapyhistä ja kannustavat lastani kertomaan ryhmässä meidän juhlaperinteistämme. He antavat mahdollisuuden nähdä myös oma uskonto ja kulttuuri arvokkaana.” Huoltaja

Esiopetuksen henkilöstön ja huoltajien yhteistyö auttaa turvaamaan lasten hyvinvointia.¹³ Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen moninaisiin perheisiin ja perheiden moninaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkemyskiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Kaikkien perheiden vakaumusta tai katsomusta kunnioitetaan, ja lapsella on oikeus toimia vakaumuksensa mukaan. Kasvuympäristö on eettisesti suvaitsevainen ja korostaa lapsen eheää kasvua tasa-arvoiseen ja demokraattiseen yhteiskuntaan.

“Lapseni ryhmässä on lapsia moninaisista kulttuureista, uskonnoista ja taustoista. Minusta on tärkeää, että erilaiset tavat ja kulttuurit näytetään, tuodaan esiin. Se opettaa ja lisää suvaitsevaisuutta, että ollaan yhdessä ja kysellään ja ollaan kiinnostuneita toisista. Minulle on tärkeää, että lapseni voi kokea olevansa yhtä tärkeä kuin muut. Hänestä tulee jonain päivänä aikuinen tähän yhteiskuntaan ja siksi hänen täytyy kasvaa niin, että hän kokee olevansa tärkeä.” Huoltaja

2.1.6 Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Esiopetuksessa noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita ja otetaan huomioon sen eri ulottuvuudet: sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen.¹⁴ Esiopetus tukee lasten kykyä ymmärtää arvoja, noudattaa terveellisiä elämäntapoja sekä kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Esiopetuksessa toimitaan niin, että ympäristöä kuormitetaan mahdollisimman vähän ja tehdään tietoisia valintoja kestävä kehityksen näkökulmasta. Aikuiset omalla esimerkillään tukevat lapsen kasvua välittämiseen ja vastuuseen ja kestävä elämäntapaan. Esiopetus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle eli ymmärrykselle ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

¹³ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

¹⁴ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

Esiopetuksessa on tavoitteena luoda pohjaa lapsen tulevaisuudelle ja niille taidoille, joita hän elämässään tarvitsee ja tukea lapsen myönteistä tulevaisuudenuskoa.¹⁵

”Terveellinen ja kestävä elämäntapa tarkoittaa hyviä eväitä elämässä eteenpäin pyrkimiseen. Sitä että osaa säädellä tunteitaan, kohdata ihmiset hyvin, olla armollinen itselleen. Esiopetuksessa tämä näkyy ystävällisyytenä, kohteliaisuutena ja kannustavana ilmapiirinä.”

Monipuoliset luontokokemukset kuuluvat esiopetuksen toimintakulttuuriin. Luonnon materiaalit ovat osa arkea sekä sisällä että ulkona. Lapsen omat aistikokemukset rakentavat myönteistä luontosuhdetta, sellaista tuttua ja turvallista, jossa viihtyy ja josta haluaa pitää huolta ja jota oppii kunnioittamaan.

**POHDITTAVAKSI
TIIMEILLE:**

Kestävän elämäntavan periaatteiden arvoperustan toteutuminen edellyttää, että esiopetuksen kasvattajat tunnistavat, millaisia asioita kestävään elämäntapaan kuuluu.

Miten sinä esiopetuksen kasvattajana varmistat, että esiopetuksen toiminnassa huomioidaan esimerkiksi taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys? Entä miten ymmärrätte **EKOLOGIAALISEN SIVISTYKSEN** käsitteen? Oletteko pohtineet kestävä elämäntapaa teidän lapsiryhmänne arjen toiminnoissa ja miten kestävä elämäntapa näkyy esimerkiksi retkillä?

Ekologista ulottuvuutta edustavat lapsiryhmässä muun muassa **LAJITTELU** ja **KIERRÄTYS**, sähkön ja veden käytön sekä muoviroskan määrän tarkkailu. Jokaisen esiopetusryhmän arkitoimiin tulee kuulua kierrätyksen huomioiminen yhdessä lasten kanssa.

Tunneside rakentuu tutustumalla lasten omaan toimintaympäristöön. Myönteisen tunnesiteen luomisen keskiössä ovat kiireettömyys, lapsilähtöisyys ja lapsen oma leikki sekä tutkiminen. On tärkeää lähteä ulos tutkimaan ympäristöä myös päiväkodin porttien ulkopuolelle. Tunnesidettä sekä myönteisten kokemusten ja muistojen syntymistä vahvistavat yhdessä toimiminen ja evästely. Aikuisen rikastama ja tukema yhteistoiminta mahdollistaa sen, että ryhmän eri-ikäiset lapset oppivat auttamaan ja tukemaan toinen toisiaan vaihtelevissa ympäristöissä kukin omien taitojensa ja tuentarpeidensa mukaisesti. Tämä on oleellinen osa sosiaalisesti kestävä elämäntavan omaksumista.¹⁶

¹⁵ Hämeenlinnan varhaiskasvatussuunnitelma 2022

¹⁶ Hämeenlinnan kaupungin kestävä elämäntavan opinpolku varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa

Hämeenlinnan kaupungin **kestävän elämäntavan opinpolku** läpäisee varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen. Sen tavoitteena on kasvattaa ja ohjata hämeenlinnalaisia lapsia ja nuoria kestävään ja vastuulliseen elämäntapaan ikätason mukaisesti, vuosi vuodelta osaamista syventäen. Kestävän elämäntavan opinpolun löydät esiopetussuunnitelman liitteestä 1. Hämeenlinnassa toimii monessa esiopetuksen toimipaikassa metsäryhmä. Nämä ryhmät muodostavat **metsäverkoston**, joka kokoontuu neljä kertaa toimintavuodessa. Metsäryhmien työn tueksi on laadittu ”Toimintaa kohti hyvää ja kestävää elämää – Hämeenlinnalaisista luonto- ja metsäpedagogiikkaa”-pedagoginen tukimateriaali.

AJATUS TIIMEILLE:

Luonto tarjoaa myös meille kasvattajille mahdollisuuden pysähtymiseen ja yhteiseen keskusteluun.

Miten te työyhteisönä huolehditte luonnon tarjoamista mahdollisuuksista – oletteko pitäneet onnistumiskeskusteluja kävellessä metsässä tai kotatulen äärellä pohtineet työyhteisön ilmapiiriä tai työnne arvoja? Luonto vaikuttaa hyvinvointiin kokonaisvaltaisesti – jo pieni hetki luonnossa näkyy positiivisina fysiologisina muutoksina kehossa. **MENNÄÄN METSÄÄN** myös me aikuiset!

2.2 Oppimiskäsitys – oppimisen ja oivalluksen ilo

*”Tärkeää on iloita omasta osaamisesta ja erityisyydestä.
Näitä hetkiä tulee vaalia ja tietoisesti rakentaa.”*

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset omaksuvat uusia tietoja ja taitoja vuorovaikutuksessa toisten lasten, opettajien, eri yhteisöjen ja lähiympäristön kanssa. Oppiminen on kokonaisvaltainen tapahtuma, jossa toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholiset kokemukset ja ajattelu yhdistyvät. Olennaista oppimisessa on lasten oma toiminta ja luottamus omiin mahdollisuuksiinsa oppijana. Lisäksi lasten tahdolla ja kehittyvällä taidolla toimia yhdessä on merkitystä oppimiselle. Lapset oppivat esiopetuksessa leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa. Myönteiset tunnekokemukset, ilo ja uutta luova toiminta edistävät oppimista ja innostavat kehittämään omaa osaamista.

Oppimisen lähtökohtana ovat kunkin lapsen aiemmat kokemukset ja hänen osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla tiedoilla ja taidoilla on yhteys lasten arkeen ja kokemusmaailmaan. Esiopetuksen ohjatussa

toiminnassa ja leikissä lapset opettelevat toimimaan yhteistyössä muiden kanssa ja asettamaan tavoitteita omalle ja yhteiselle toiminnalle. Lapsia kuunnellaan, kuullaan ja heidän kanssaan keskustellaan sekä ohjataan heitä ottamaan huomioon toiset. Näin lapsille syntyy kokemus ryhmän ja yhteisön jäsenyydestä. Tavoitteena on, että uusien tietojen ja taitojen oppiminen herättää lapsissa halun oppia lisää.¹⁷

Oppimiskäsitys perustuu näkemykseen kokonaisvaltaisesta oppimisesta. Oppiminen tapahtuu kaikissa päivän hetkissä ja tilanteissa kokonaisvaltaisesti kokien ja oivaltaen. Oppiminen rakentuu esiopetuksessa lasten mielenkiinnonkohteiden, kokemusmaailman, toiveiden, ajatusten ja pohdintojen ympärille. Näissä teemoissa eläen, projekteja ja leikkejä yhdessä rakentaen, toteutuu esiopetuksen sisällölliset tavoitteet.

Lapsi nähdään aktiivisena toimijana, jolla on mahdollisuus rakentaa omaa arkeaan ja vaikuttaa omaan esiopetuspäiväänsä. Lapset imevät itseensä uusia tietoja ja taitoja kaikkialla ja kaikissa tilanteissa, yhdessä toisten lasten ja aikuisten kanssa. Oppiminen on kokonaisvaltainen prosessi, jossa lapsi, esiopetusryhmä, laajempi yhteisö ja kasvattajat rakentavat yhdessä yhteistä oppivaa arkea koko ajan, kaikissa hetkissä. Oppimisen prosessissa lapsen osallisuus on kaiken keskiössä. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan.¹⁸

"Oppimisen pedagogiikka tulisi rakentaa sellaisesta lähtökohdasta, että jokainen voi aidosti osallistua siihen omista lähtökohdista käsin. Kaikkien ei tarvitse tehdä samoja asioita. Meidän tulee ravistella itseämme ja kyseenalaistaa toimintamallejamme: huomioiko se juuri tämän ryhmän ja nämä lapset? Vai onko meillä sama sabluuna käytössä vuodesta toiseen? – lapsista riippumatta."
Kasvattajan kommentti

"Vaatii tiimityötä, jossa yhdessä mietitään, missä on fokus. Onko lapsi keskiössä vai me aikuiset? Tehdäänkö jotain siksi, kun aina on tehty, vai siksi että opimme siitä?"
Kasvattajan kommentti

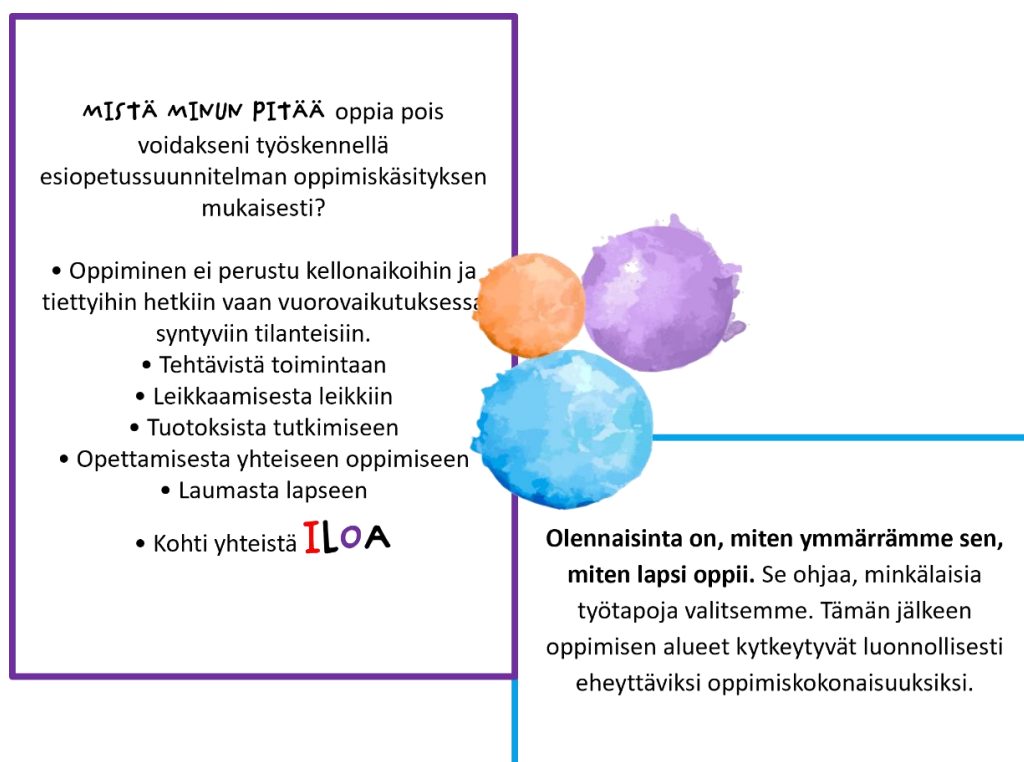
¹⁷ Esiopetussuunnitelman perusteet 2014

¹⁸ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 24

Esiopetuksessa aikuisen rooli on innostua ja lumoutua lasten toiminnasta ja tarttua lasten aloitteisiin ja mielenkiinnon kohteisiin sekä altistaa lapsia uuden äärelle. Kasvattajan tärkeimpiä tehtäviä on luoda lämmin ja sensitiivinen oppimisympäristö ja nähdä arjen pienetkin hetket täynnä oppimisen ja yhdessä tekemisen mahdollisuuksia.¹⁹

Esiopetuksen toimintakulttuuri edistää kaikkien esiopetusyhteisössä toimivien oppimista. Esiopetusyhteisö kannustaa kokeilemaan, yrittämään ja erehtymään sekä havaitsemaan asioiden positiivisia puolia. Onnistumisista ja oivalluksista iloitaan yhdessä. Erilaiset tapahtumat, retket ja juhlat värittävät esiopetuksen kulttuurista vuodenkiertoa. Esiopetus toteutetaan siten, että lasten leikille, aloitteille ja kokeiluille on sijaa. Lapsia rohkaistaan ilmaisemaan itseään, harjoittelemaan ja opettelemaan erilaisia taitoja, tietoja ja työtapoja omaan tahtiinsa. Leikillä on tärkeä merkitys muun muassa lasten kielen kehityksessä, uusien taitojen oppimisessa, tunteiden käsittelyssä ja kulttuuri-identiteetin muodostumisessa. Esiopetuksessa lapsilla on mahdollisuus leikkiä omaehtoisesti sekä opetella uusia leikkejä ja pelejä. Leikkiä eri muodoissaan hyödynnetään opetuksessa monipuolisesti.²⁰

Jokainen lapsi tarvitsee varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa osaamisen tunnistamista, vahvuuksien sanoittamista ja onnistumisen kokemuksia. Onnistumiset motivoivat lasta harjoittelemaan lisää ja ottamaan haltuun uusia taitoja. Onnistumisen kokemukset myös vahvistavat tärkeitä ryhmään kuulumisen ja osallisuuden tuntemuksia. Onnistumiset rakentavat lapselle kasvun asennetta eli ymmärrystä siitä, että jokainen pystyy oppimaan lisää tuen tarpeista huolimatta.²¹

¹⁹ Hämeenlinnan varhaiskasvatussuunnitelma 2022, 54

²⁰ Esiopetussuunnitelman perusteet 2014

²¹ Sandberg, E. 2023. Pedagoginen tuki varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa, PS-kustannus, 20

MERKITYKSELLISTÄ KASVATTAJALLE:

“Leikin varjolla oppimista jokainen omassa tahdissaan. Pienryhmissä oppiminen ja toimiminen on suuri plussa.”

“Oppimisen tulee olla mukaansa tempaavaa, leikin kautta tapahtuvaa, jossa lapsen omakohtainen kokemus tai tunne auttaa lasta ymmärtämään todellisuutta.”

“Monipuolista, oppimista leikin varjolla, tutkimalla ja tekemällä. Luonnossa liikkumista ja tarkkailua. Epäonnistumisissa kannustava toiminta ja muistuttaa, ettei kaikissa asioissa tarvitse olla täydellinen, kaikkea ei voi osata heti.”

“Opetuksen tulisi olla rauhallista, selkeää ja konkreettista ja lähellä lapsen kokemusmaailmaa. Opetuksessa tulisi yhdistellä erilaisia elementtejä erilaisten oppijoiden vuoksi. Asiaan sitoutunut ja innostunut aikuinen on paras opettaja. Lasta tulisi kannustaa.”

“Vaihtelevaa eri tavoilla ja paikoissa oppimista.”

“Riittävän mielenkiintoista ja riittävän haastavaa toiminnallista opetusta mahdollisimman paljon ja paljon myös ryhmätyöskentelyä.”

“Mielenkiintoista, avointa, leikillistä, positiivista, mielekästä, leikinomaista, innostavaa.”

“Omien mielenkiinnon kohteiden mukaista tekemistä. Esiopetuksessa yhdessä tekeminen ja ryhmäytyminen ovat ydinasia. Laskuihin ja lukemiseen ei ole kiire, vaikka osa oppii eri aikaan”

***”Pedagogiikka tuodaan lasten luo
eikä lapsia pedagogiikan luo.”***

2.3 Laaja-alainen osaaminen esiopetuksessa

Laaja-alaisella osaamisella tarkoitetaan tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon muodostamaa kokonaisuutta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja tilanteen edellyttämällä tavalla. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Se vahvistuu vähitellen oppimisen polun aikana eri tiedon- ja taidonaloihin liittyvässä opiskelussa sekä arjen toiminnassa ja vuorovaikutuksessa. Laaja-alaisen osaamisen tarve korostuu ympäröivän maailman muuttuessa. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu ja työn teko sekä kansalaisena toimiminen edellyttävät nyt ja tulevaisuudessa laaja-alaista, tiedonalarajat ylittävää osaamista.

Laaja-alaisen osaamisen kehittämisen tehtävä otetaan huomioon kaikessa esiopetuksen toiminnassa: toimintakulttuuria ja oppimisympäristöjä kehitettäessä sekä kasvatus- ja opetustyössä. Tehtävä perustuu valtioneuvoston asetuksen periaatteelle tarkastella opetusta kokonaisuutena.²² Sen toteutuminen edellyttää suunnitelmallista työskentelyä ja tavoitteiden toteutumisen arviointia sekä esi- ja perusopetuksen yhteistyötä. Koko esiopetuksen henkilöstö on vastuussa siitä, että esiopetusta toteutetaan suunnitelmallisesti.²³

Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Laaja-alaisen osaamisen osa-alueet tukevat heidän valmiuttaan suuntautua elinikäisen oppimisen polulle ja luovat pohjaa kestäväen elämäntavan omaksumiselle. Esiopetuksessa painopisteenä ovat kestäväen elämäntavan sosiaaliset ja kulttuuriset näkökulmat. Lasten laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa opeteltavia tietosisältöjä enemmän se, miten esiopetuksessa työskennellään, millaisiksi oppimisympäristöt rakennetaan sekä miten lasten oppimista ja hyvinvointia tuetaan.²⁴

”Elinikäiseen oppimiseen kuuluu vahvasti ajatus MOTIVAATIOSTA oppia uutta koko elämänsä ajan. On tiedettävä oma tapansa toimia ja oppia - ja oppimiansa asioita tulee osata soveltaa.

Mitä on ne asiat, jota minä kasvattajana haluan lapsen reppuun evääksi maailmalle?”
Kasvattajan kommentti

²² Valtioneuvoston asetus 422/2012 ja OKM muistio 28.6.2012

²³ Esiopetussuunnitelman perusteet 2014

²⁴ Esiopetussuunnitelman perusteet 2014

2.3.1 Ajattelun ja oppimisen taidot

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon määrä ja sen nopea uudistuminen edellyttävät taitoja uuden omaksumiseen sekä oman oppimisen ohjaamiseen. Tiedon jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua. Esiopetuksen tehtävä on rohkaista ja auttaa lapsia kehittämään ajattelun ja oppimisen taitojaan sekä vahvistaa lasten luottamusta omaan osaamiseensa.

Lasten muistin ja mielikuvituksen kehittymistä tuetaan esimerkiksi lorujen, musisoinnin ja draamatoiminnan avulla. Leikin, pelien ja erilaisten ongelmanratkaisu- ja tutkimustehtävien käyttö tarjoaa lapsille elämyksiä sekä oivaltamisen ja uuden löytämisen iloa. Monipuolinen liikkuminen ja havaintomotoriset harjoitukset tukevat lasten oppimista. Lapsia kannustetaan kokeilemaan ja opettelemaan myös heille vaativia asioita ja heitä ohjataan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heitä rohkaistaan iloitsemaan onnistumisista ja kannustamaan toisia sekä samalla olemaan lannistumatta epäonnistumisista. Toimintaa dokumentoidaan, siitä keskustellaan, ja sen onnistumista pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla autetaan lapsia havaitsemaan edistymistään ja oppimistaan.²⁵

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omaan kykyihinsä.²⁶

”Uteliaisuus on alku ajattelulle.”

Osallisuuden ytimessä on lapsen oman ajattelun tukeminen, ja se edellyttää keskustelua. Jotta lapset kehittyvät omassa ajattelussaan, kasvattajien tulee kunnioittaa sitä, mitä ja miten lapset ajattelevat. Ajattelun ja oppimisen taitojen tukeminen vaatii ennen kaikkea kasvattajan herkkyyttä, tilan ja äänen antamista lapsille ja heidän pohdinnoilleen, ristiriitojen ja ongelmien ratkaisulle ja ajattelulle. Kasvattajan tulee opetella olemaan hiljaa, kuunnella ja valmiiden vastausten sijaan tukea lapsen pohdintoja ja ajatuksia. Kasvattaja omalla kiinnostuksellaan tarjoaa lapselle peilin, johon voi lapsi heijastaa omia tuntojaan, pohdintojaan ja ajatteluaan.

Yhteinen keskustelu lasten kanssa luo yhteisöllistä toimintakulttuuria. Kasvattajien tulee vaalia kohtaamisia ja antaa aikaa ja tilaa vuorovaikutukselle. Arjen rakenteiden ja toiminnan sisältöjen puntarointi on keskeistä, jotta arkea ei täytetä lapsen kannalta merkityksettömillä sisällöillä.

²⁵ Esiopetussuunnitelman perusteet 2014

²⁶ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 20

2.3.2 Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys yksilön toimintakyvylle ja hyvinvoinnille kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä kuuluu hyvään vuorovaikutukseen ja kulttuuriseen osaamiseen. Myönteisten ihmissuhteiden luominen ja ongelmatilanteiden rakentava ratkaiseminen edellyttävät yhteistyötaitoja. Esiopetuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja turvallisesti vertaisryhmän ja lähiyhteisön aikuisten kanssa.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin ja toimimaan heidän kanssaan. Juhlat, leikit ja yhteistyöhön perustuva toiminta luovat mahdollisuuksia harjoitella käyttäytymistä eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lapsia kohdellaan arvostavasti ja heitä ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Lasten kanssa tutustutaan lähiympäristöön ja sen kulttuuriseen monimuotoisuuteen. Lapsia ohjataan arvostamaan oman ja toisten perheiden perinteitä ja tapoja. Lasten kielitietoisuuden kehittymistä tuetaan ja heitä rohkaistaan ilmaisemaan itseään eri keinoin.²⁷

Esiopetuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja kasvattajat oppivat yhdessä ja toisiltaan. Erilaiset mielipiteet, ja ideat saavat näkyä ja kuulua lasten leikeissä ja toiminnassa. Ryhmässä jutellaan, testataan omia näkökantoja ja saadaan apua ja tukea toisilta. Toimintakulttuuri tukee katsomuksellista yhdenvertaisuutta. Samalla se myös hyväksyy niin uskonnolliset katsomukset kuin uskonottomuuden eri muodot ja arvostaa erilaisia maailmankatsomuksia.²⁸

”Maailma on sitä rikkaampi, mitä useammasta näkökulmasta sitä tarkastellaan – ei ole olemassa yhtä ainoaa totuutta!”

Sensitiivinen ja monimuotoisuutta kunnioittava kasvattaja mahdollistaa lasten erilaiset katsomuksellisetkin pohdinnat. Hän rohkaisee lapsia kysymään ja ihmettelemään maailmaa. Inklusiivinen ja kulttuurista monimuotoisuutta tukeva oppimisympäristö on kielellisesti rikas ja antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset edellytykset oppimiseen ja osallistumiseen.

Esiopetuksen toimipaikoissa laaditaan osana yksikön ja tiimin toiminta- ja kehittämissuunnitelmia tasa-arvo- ja yhdenvertaisuus- suunnitelma. Suunnitelmien tarkoituksena on tasa-arvon edistäminen ja syrjäytymisen ehkäisy.

²⁷ Esiopetussuunnitelman perusteet 2014

²⁸ Opetushallituksen katsomuskasvatuksen tukimateriaali: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/perusteltua-katsomuskasvatusta-miksi>

2.3.3 Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtiminen, terveyteen ja turvallisuuteen sekä arjen teknologian hallintaan liittyvät taidot ovat tärkeitä kaikille. Kyse on yksilön hyvinvoinnista sekä kestävään elämäntapaan sitoutumisesta. Esiopetuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävä elämäntavan mukaisia valintoja. Esiopetuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Esiopetuksessa lapsia ohjataan edellytystensä mukaan huolehtimaan itsestään, toisista, omista tavaroista ja yhteisestä ympäristöstä. Opetuksessa ja yhteistyössä huoltajien kanssa käsitellään lasten arkielämän rytmiä sekä ruokailun ja levon merkitystä. Erityisesti kiinnitetään huomiota monipuoliseen ja riittävään liikuntaan lasten hyvinvoinnin ja oppimisen edellytyksenä. Lasten kanssa pohditaan heidän hyvää oloaan edistäviä ja haittaavia tekijöitä. Lapsia ohjataan toimimaan turvallisesti lähiliikenteessä. Heitä ohjataan pyytämään ja hakemaan apua tarvittaessa. Lasten kanssa kokeillaan teknologisia ratkaisuja ja harjoitellaan laitteiden ja välineiden turvallista käyttöä.²⁹

Arjen taitojen harjoittelun kautta annetaan lapselle eväitä tulevaisuuteen.

Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti esiopetuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.³⁰

Lasten omatoimisuutta tuetaan mallintamalla, rohkaisemalla ja kannustamalla lasta toimimaan erilaisissa arjen tilanteissa. Olennaista on ajan antaminen ja kiireettömyys sekä toimiminen pienissä ryhmissä. Arjen eri tilanteissa lapsille annetaan mahdollisuuksia, tilaa ja aikaa tehdä ja opetella tekemään itse sen sijaan, että kasvattaja tekee puolesta. Niin ikään lapsille mahdollistetaan osallistuminen kaikkiin erilaisiin toimintoihin, pöytien kattamiseen, ruokailun jälkeen pöytien pyyhkimiseen, omista tavaroista huolehtimiseen ja omien jälkien siivoamiseen.

²⁹ Esiopetussuunnitelman perusteet 2014

³⁰ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 21

2.3.4 Monilukutaito

Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Se liittyy kiinteästi ajattelun ja viestinnän taitoihin ja kykyyn hankkia, muokata, tuottaa, esittää, arvioida ja arvottaa tietoa erilaisissa ympäristöissä ja tilanteissa. Tietoa voidaan tuottaa ja esittää sanallisten, kuvallisten, numeeristen tai muiden symbolijärjestelmien tai näiden yhdistelmien avulla. Monilukutaitoon liittyy laaja tekstikäsitys, jonka mukaan tekstit voivat olla muun muassa kirjoitettuja, puhuttuja, audiovisuaalisia tai digitaalisia. Monilukutaidon eri osa-alueet ovat yksilön, ihmisten keskinäisen vuorovaikutuksen, yhteiskunnan, kansalaisuuden ja työelämän näkökulmasta keskeisiä perustaitoja. Monilukutaidon kehittyminen luo perustaa muulle oppimiselle ja opiskelulle. Monilukutaidon kehittyminen alkaa jo varhaislapsuudessa ja jatkuu koko elämän ajan. Esiopetuksen tehtävä on tukea lasten monilukutaidon kehittymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Lapsia kannustetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan erilaisia viestejä. Niiden avulla opetellaan ilmaisua ja vuorovaikutusta ja niiden herättämiin ajatuksiin ja tunteisiin eläydytään yhdessä. Lasten kuvalukutaidon, kirjoittamisen, lukemisen ja numeerisen lukutaidon sekä medialukutaidon kehittymistä tuetaan. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja, kuten elokuvia, leikkiloruja ja musiikkia. Lasten osallisuus vahvistuu monilukutaidon kehittymisen myötä. Samalla lasten maailma avautuu, jäsentyy ja saa uusia merkityksiä.³¹

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Se edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Esiopetuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä yhdessä huoltajien kanssa.³²

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaitoon sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaidon ja sen osana medialukutaidon ja mediakasvatuksen tavoitteena on tukea lasta ymmärtämään eri lähteistä saatavilla olevia tekstejä ja niiden taustoja sekä tarjota välineitä tulkita, tuottaa ja arvioida ympäröivää laajaa tekstimaailmaa.

³¹ Esiopetussuunnitelman perusteet 2014

³² Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 22

MEDIAKASVATUS OSANA MONILUKUTAITOA

Lähtökohtana mediakasvatukseen toimivat lasten mielenkiinnon kohteet. Mediaan tutustutaan leikkien, ihmetellen ja ennakkoluulottomasti kokeillen ja sitä hyödynnetään tiedonhaussa ja yhteisessä viestinnässä. Kokemisen ja tekemisen lomassa harjoitellaan vastuullista ja turvallista mediavälineiden ja -sisältöjen käyttöä yhdessä turvallisen ja sensitiivisen aikuisen kanssa.

Esiopetuksessa koetaan monipuolisesti erilaisia mediasisältöjä, kuten lapsille sopivat uutiset, mediataide, elokuvat ja musiikki. Erilaisin ilmaisukeinoin käsitellään satujen, pelien tai lastenohjelmien tapahtumia ja hahmoja, ja rohkaistaan lapsia tuottamaan omia tulkintoja. Toiminnassa tarkastellaan mediasisältöjen käyttöä myös sosiaalisena tekemisenä, ja keskustellaan jaetuista kokemuksista median parissa.

Lapsille merkityksellisiä mediasisältöjä tarkastellaan arvottamatta, ja heitä rohkaistaan kertomaan niistä monipuolisin ilmaisukeinoin. Mediasisältöjä tarkastellaan yhdessä ja pohditaan, miksi ne ovat mielekkäitä, ja rakennetaan ymmärrystä siitä, että eri ihmiset kokevat median ja käyttävät mediaa eri tavoin.

***"Lapsi kokeilee, osallistuu, oivaltaa ja tuottaa.
Aikuinen innostuu, mahdollistaa, rikastaa ja osallistaa."
Visio Digisuunnitelmassa***

Kriittistä medialukutaitoa rakennetaan esiopetuksessa tutkimalla kuvitteellisten ja todenmukaisten mediasisältöjen eroa esimerkiksi tarkastelemalla lastenohjelmia ja lapsille sopivia uutisia. Median vaikutuksia ajatuksiin ja toimintaan tarkastellaan tutkimalla esimerkiksi lasten tietokirjojen vaikutusta ymmärrykseen asioista ja lähiympäristön mainosten yhteyttä kuluttamiseen. Tarkastellaan median erilaisia tapoja esittää satu- ja eläinhahmoja tai sukupuoliä, jonka kautta opetellaan ymmärtämään, että media voi luoda asioista mielikuvia ja yleistyksiä. Mediaa opetellaan ymmärtämään ihmisen tuottamana ja valitsemana sisältönä.

Esiopetuksessa opetellaan turvallisen toiminnan peruseriaatteita digitaalisissa ympäristöissä. Turvallisia digitaalisia ympäristöjä käytetään vuorovaikutuksen tukena ja opetellaan, kuinka toimia, jos digitaalisessa ympäristössä kohtaa ongelman. Yhdessä keskustellaan siitä, mitä kiusaaminen ja häirintä tarkoittavat, ja harjoitellaan ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti.

"Tvt-osaamisessa aikuinen on avoin kokeilemaan ja oppimaan uutta yksin tai yhdessä lasten kanssa. Heikkoutta ei ole sanoa, ettei vielä osaa. Yksikin uusi opittu asia, joka rikastaa ja helpottaa arkea, on yksi asia enemmän kuin ei yhtään!"

MEDIAN TUOTTAMINEN

Esiopetuksessa ruokitaan lasten mielikuvitusta ja leikitellään digitaalisten ympäristöjen mahdollisuuksilla. Lapsia rohkaistaan leikinomaiseen ja kokeilevaan mediasisältöjen tuottamiseen ja heitä kannustetaan toteuttamaan ideoitaan helppokäyttöisiä sovelluksia hyödyntäen. Lasten mielenkiinnon kohteita tuodaan esiin sisällöissä. Yhdessä kokeillen tuotetaan erilaisia mediasisältöjä kuten kuva-animaatioita, videoita, digitaalisia kirjoja ja itse tehtyä musiikkia sekä käytetään erilaisia mediavälineitä, sovelluksia ja ohjelmia. Kuvia ja videoita käsittelemällä tutkitaan, miten kuvitteelliset ja todennukaiset mediasisällöt syntyvät, ja mikä niiden ero on.

Eteläisten eskariryhmän matkailussa ympäri maailmaa hyödynnettiin Green Screen- ohjelmaa.

2.3.5 Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen on tärkeä kansalaistaito. Sitä tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Se on osa monilukutaitoa sekä media- ja opiskelutaitoja, joita tarvitaan opiskelussa ja työelämässä. Esiopetuksen tehtävä on kotien rinnalla edistää lasten tieto- ja viestintäteknologista osaamista.

Esiopetuksessa lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan tieto- ja viestintäteknologian roolia arkielämässä sekä tutustutaan erilaisiin digitaalisiin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin. Lapsia ohjataan tieto- ja viestintäteknologian turvalliseen ja ergonomiseen käyttöön. Tieto- ja viestintäteknologian avulla tuetaan lasten vuorovaikutustaitoja, oppimisen taitoja sekä vähitellen kehittyvää kirjoitus- ja lukutaitoa. Esiopetuksessa havainnoidaan ja tutustutaan myös arjen teknologiaa ja keskustellaan teknologian merkityksestä ja roolista lasten elämässä.

Ohjelmoinnillisen ajattelun esiin tuominen kuuluu olennaisena osana esiopetuksen arkeen. Ohjelmoinnin periaatteisiin tutustuminen luo ymmärrystä digitaalisten sovellusten kehittämisestä ja vahvistaa lasten loogista ajattelua. Ohjelmoinnin perusajatuksena on antaa toimintaohjeita. Ohjeet voivat olla kehollisia, visuaalisia, sanallisia tai ääniin perustuvia. Lapsia ohjataan toiminnassa keksimään ohjeita itse, heidän kanssaan pelataan ja leikitään monipuolisesti erilaisia pelejä ja tutkitaan niiden ominaisuuksia ja logiikoita. Pelejä myös muokataan keksimällä niihin uusia sääntöjä, tehtäviä tai etenemistapoja.

Henkilöstön tehtävänä on näyttää esimerkkiä teknologian tarkoituksenmukaisesta käytöstä arjessa ja sanoittaa toimintaansa digitaalisissa ympäristöissä. Kasvattaja on aina vastuussa laitteiden käytöstä, auttaa ja ohjaa lasta tarvittaessa ja asioita tehdään yhdessä. Tänä päivänä työntekijät tarvitsevat monipuolisia teknologiataitoja – ja tulevaisuudessa vielä enemmän. Teknisen osaamisen lisäksi myös teknologian moraalinen ja eettinen puoli on tärkeää.

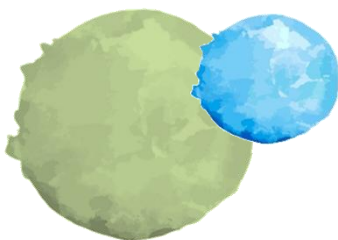
Tiedonhallinnalla tarkoitetaan tiedonhakua ja tiedon järjestämistä sopiviin kokonaisuuksiin. Esiopetuksessa tutustutaan tiedonhakuun ja lasten kanssa haetaan tietoa heitä kiinnostavista asioista, mediasisällöistä sekä ajankohtaisista asioista ja ilmiöistä. Samalla tutustutaan internetiin ja selaimen peruskäyttöön ja sanoitetaan käytettäviä termejä.

Kehittyvää kriittistä lukutaitoa harjoitellaan keskustelemalla tiedon luotettavuudesta. Toiminnassa tarkastellaan myös median luotettavuutta tietolähteenä ja opetellaan ymmärtämään, että osa median esittämistä asioista on totta ja osa kuvitteellista. Kuvitteellisten ja todennukaisten mediasisältöjen tuottamista tutkitaan ja ihmetellään yhdessä esimerkiksi kuvia ottamalla ja muokkaamalla. Tietoa esitetään lapsille sopivin keinoin: kielellisesti, kuvallisesti ja kehollisesti ja sen esittämisessä kiinnitetään huomiota ilmaisun kokonaisvaltaisuuteen. Tiedon järjestämistä harjoitellaan tekemällä luokittelua ja ryhmittelyä pelillisesti ja leikkillisesti fyysisissä ja digitaalisissa ympäristöissä.

Ympäristön ja maailman ilmiöitä jäsennellään myös valokuvaamisen ja videoinnin kautta. Digitaalisissa ympäristöissä työskenneltäessä kiinnitetään huomiota yhteisöllisiin tapoihin työskennellä. Yhteisöllisessä työskentelyssä kiinnitetään erityistä huomiota tunne- ja vuorovaikutustaitoihin ja tunteiden ilmaisua harjoitellaan myös digitaalisissa ympäristöissä esimerkiksi tutustumalla emojiin tai tekemällä asiaa käsitteleviä animaatioita yhdessä. Toiminta jaettavilla laitteilla tukee vuorovaikutustaitojen kehittymistä, kun lapset työskentelevät ja tuottavat sisältöä yhdessä. Lasta ohjataan ystävällisyyteen ja toisten huomioon otamiseen sekä huomaamaan omien sanojen, eleiden ja toiminnan vaikutus toisiin. Digitaalisia mahdollisuuksia hyödynnetään osana oppimisympäristöä, jossa kaikki pääsevät loistamaan kehityksensä, ikävaiheensa ja edellytystensä mukaan.

Hämeenlinnan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen Digisuunnitelma on päivitetty 2025. Digisuunnitelman tavoitteena on toimia Hämeenlinnan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilöstön tukena digitaitojen, monilukutaidon, mediakasvatuksen sekä digipedagogiikan kehittämisessä.

KURKISTUKSIA ESKARIN ARKEEN

"Esiopetusryhmän tytöt olivat kiinnostuneita Lol-hahmoista ja kaikenlaisista kädentaidoista, kuten maalaamisesta ja askartelusta. Ryhmän tyttöjen kanssa askarrettiin iso nukkekoti ja Green screen -tekniikkaa käyttämällä pystyimme lisäämään talon sisään lapset ja Lol-hahmoja sekä tekemään yhdessä elokuvan hahmojen ja tyttöjen asumisesta talossa."

"Ohjelmoinnillista ajattelua ja muita ajattelun taitoja voidaan harjoitella esimerkiksi omia lautapelejä tekemällä."

"Omien tarinoiden, videoiden ja animaatioiden tekeminen sekä arjen dokumentointi monipuolisesti eri sovelluksia ja välineitä hyödyntäen on arkipäivää Hämeenlinnan esiopetuksessa. Aikuisen tehtävänä on kannustaa lapsia ilmaisemaan itseään ja tuottamaan mediasisältöä monipuolisesti eri laitteita ja sovelluksia hyödyntäen."

"Retkillä lapset saavat dokumentoida ympäristöään ja tapahtumia käytössä olevilla laitteilla. Laitteita voidaan myös hyödyntää vaikka valokuvasuunnistuksessa tai tiedon etsinnässä."

Aikuisen toimii innostajana, kannustajana ja mahdollistajana!

2.3.6 Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustaa demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämäänsä vaikuttavissa asioissa (YK:n yleissopimus lastenoikeuksista 1989). Esiopetuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Esiopetuksen tehtävä on tukea lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Kasvattajien tehtävänä on mahdollistaa ja rohkaista lasta osallistumaan ja vaikuttamaan oman ja yhteisen arjen rakentamiseen. Jokaisella lapsella on yksilöllinen tapa osallistua ja kasvattajien tehtävänä on kohdata, kannatella ja opetella yhdessä lapsen kanssa osallistumisen taitoja. Erityistä huomioita kiinnitetään lasten kannalta mielekkäisiin sekä saavutettaviin ja esteettömiin osallistumis- ja vaikuttamistapoihin.³³

Esiopetuksen toimintaa suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan yhdessä lasten, esiopetuksen henkilöstön ja huoltajien kanssa. Kun lapset ovat mukana vaikuttamassa, he oppivat samalla hahmottamaan yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja yhdessä toisten lasten ja aikuisten kanssa toimiminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapsia kannustetaan auttamaan toisia ja pyytämään tarvittaessa apua. Lasten on tärkeä saada kokea ja tietää, että he lapsina ovat oikeutettuja aikuisten apuun ja suojeluun.³⁴

Lasten osallisuus ja vaikuttamisen mahdollisuudet tulevat esiin esiopetuksessa yhteisen arjen rakentamisena lasten mielenkiinnon kohteiden ympärille. Kasvattajien aktiivisuus kuunnella ja kohdata lapsi, kannustaa lasta tuomaan omia ajatuksiaan esille ja rakentaa näiden pohjalta ryhmän toimintaa, on keskiössä osallisuuden pedagogiikassa.

Lasten osallisuuden vahvistamiseksi voidaan käyttää erilaisia dokumentoinnin välineitä, joilla lasten ideat ja ajatukset tulevat esiin. Ryhmissä on käytössä erilaisia ”ideaseiniä”, johon kerätään lasten toiveita, ajatuksia ja ideoita toiminnan suunnittelusta. Erilaiset haastattelut, ideointihetket, lasten kokoukset ja pienissä ryhmissä tapahtuvat suunnitteluhetket opettavat lapsille osallistumisen ja yhteisen suunnittelun taitoja.

Osallisuuden ja vaikuttamisen kokemus syntyy kuitenkin vuorovaikutuksessa vertaisiin ja aikuisiin leikin ja muun yhteisen toiminnan kautta. Juuri tästä syystä aikuisen ja lasten yhteiseen leikkiin uppoutuminen, leikin rikastaminen ja pitkäkestoisen leikin luominen on tärkeää. Pienissä porukoissa leikkien lapsi saa opetella omien ajatusten ja ideoiden sanoittamista, neuvottelua ja yhteisen toiminnan rakentamista. Näissä hetkissä lapsille syntyy osallisuuden kokemuksia.

”Leikissä lapsen osallisuus toteutuu mielestäni parhaiten. Liian aikataulutettu toiminta ei saa olla esteenä pitkäkestoisen leikin toteutumiseen. Eikä myöskään liian rajoitetut säännöt leikkivälineistä ja tiloista.” Kasvattaja

³³ Esiopetussuunnitelman perusteet 2014

³⁴ Esiopetussuunnitelman perusteet 2014

3 Kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukeva toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutuva tapa toimia, joka kehittyy esiopetusyhteisön vuorovaikutuksessa. Opetuksen järjestäjän ja esiopetusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille esiopetuksen eri toimipaikoissa. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen esiopetus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä. Hyvä toimintakulttuuri edistää oppimista ja hyvinvointia esiopetusyhteisössä.³⁵

Esiopetuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista, periaatteista ja oppimiskäsityksestä
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä, työtavoista ja pedagogisista käytännöistä, mukaan lukien oppimisen edellytyksiä tukevat oppimisjärjestelyt
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.³⁶

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti esiopetuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Esiopetuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on esiopetuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle.³⁷

Toimintakulttuurilla on keskeinen merkitys oppimisen edellytyksiä tukevien opetusjärjestelyiden, lasten osallisuuden, yhdenvertaisuuden ja esiopetuksen kokonaisuuden toteuttamisessa. Toimintakulttuuriin sisältyvät esiopetuksen kaikki toiminnot, kuten oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuen järjestäminen, pedagogiikan arviointi ja oppimisympäristön turvallisuus. Toimintakulttuuri vaikuttaa aina lapsen kohtaaman esiopetuksen laatuun.³⁸

³⁵ Esiopetussuunnitelman perusteet 2014

³⁶ Esiopetussuunnitelman perusteet 2014

³⁷ Esiopetussuunnitelman perusteet 2014

³⁸ Esiopetussuunnitelman perusteet 2014

Kasvattaja voi viestiä ympärilleen levollisuutta, rauhaa ja huolenpitoa tai levottomuutta, kireyttä ja kielteisyyttä. Ryhmän hyvä ja rauhallinen ilmapiiri synnyttää jatkuvasti lisää hyvää, ja sen voi todella tuntea astuessaan sisään ovesta. Lämmin ja rakastava ilmapiiri tukee myös lasten huoltajia, jotka astuvat sen piiriin lasta päiväkotiin tuodessaan ja kotiin hakiessaan. Millaista kuvaa lapsi luo itsestään vuorovaikutuksessa aikuisen kanssa? Tuleeko hänelle arvostettu ja rakastettu olo, kokemus, että hänen ainutlaatuisia ajatuksiaan ja tarpeitaan kuunnellaan ja kunnioitetaan? Vai kokeeko hän, että hänen ajatuksensa tyrmätään, niitä väheksytään, ja hänen toiveensa ja tarpeensa sivuutetaan? Onko kasvattaja aidossa vuorovaikutuksessa lasten kanssa, vai onko hänen huomionsa suuntautunut toisiin aikuisiin tai ryhmän ulkopuolisiin asioihin?

Onko ryhmässä lapsia, joille on vaikeampi vastata kunnioittavasti ja lämpimästi kuin toisille? Miksi? Onko ryhmässä häiriökäyttäytymistä, ja jos on, mistä se voisi johtua? Voiko taustalla olla lapsen kokemuksia ei-kunnioittavasta vuorovaikutuksesta, kohtaamisen ongelmista ja kielteisyyden kehistä, joissa hän saa toistuvasti huonoa palautetta ja ärtyneitä viestejä, ja alkaa siksi toimia yhä "häiritsevämmin"? Mitä lapsi silloin aidosti kaipaa ja millaista huolenpitoa hän tarvitsee? Miten kasvattaja voi muuttaa omaa toimintaansa, tarvitseeko hän itse kenties apua tai tukea voimia vievissä vuorovaikutustilanteissa? Voiko yhteistyötä lapsen perheen kanssa yhä voimistaa?

**Taitavan ja sensitiivisen kasvattajan viestintä on harmoniassa, ja hänen lähellään
kaikilla on hyvä ja turvallinen olo.**

**Mitä huoneeseen tulee sinun mukasi? Minkä lisäarvon sinä tuot lasten ja aikuisten
yhteisöön?**

3.1 Toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat periaatteet

Toimintakulttuuria arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee esiopetuksen tavoitteiden toteutumista. Kehittämisessä otetaan huomioon, että toimintakulttuuriin vaikuttavista seikoista osa on kirjoitettuja ja tiedostettuja, osa tiedostamattomia ja joskus myös tahattomia. Toimintakulttuuri vaikuttaa sen piirissä oleviin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys ja vaikutukset vai ei. Lasten kanssa työskentelevien aikuisten on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapselle.

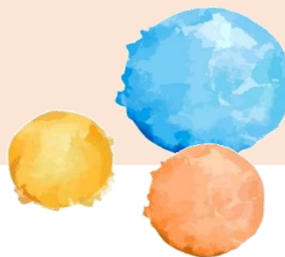
Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää toimintatapojen ja pedagogiikan johtamista, henkilöstön ja lasten osallisuuden turvaamista ja sitoutuneisuutta yhteisiin toimintatapoihin. Toimintakulttuuria kehitetään muun muassa kokeilemalla monipuolisia työtapoja, uusia ratkaisuja oppimisympäristöihin ja oppimisen edellytyksiä tukevia opetusjärjestelyjä sekä kehittämällä ammatillista osaamista yhteistyöverkostoissa. Järjestelmällinen itsearviointi ja jatkuva kehittäminen ovat luonteva osa esiopetuksen arkea.

Kehittämistyössä on tärkeää hyödyntää sekä lasten että huoltajien kokemuksia ja mielipiteitä. Yhteistyö muun varhaiskasvatuksen, perusopetuksen sekä tuen ja oppilashuollon ammattilaisten kanssa on välttämätöntä lasten sujuvan oppimisen polun ja hyvinvoinnin turvaamiseksi.³⁹

Sinun työsi ja toimintasi on osa jonkun lapsuusmuistoja.

Lämmin, kohtaava aikuinen voi olla jonkun lapsen elämässä se onnellinen sattuma, joka vaikuttaa pysyvästi elämään ja jota muistellaan lämpimästi vielä aikuisenakin. Niin ikään monissa keskusteluissa on noussut esille työntekijöiden omia lapsuusaikaisia, yksittäisiäkin muistoja tilanteista, joissa oman lapsuuden päivähoidon työntekijä on kohdellut lasta epäkunnioittavasti tai nolannut lapsen, ja joissa katkera muisto on kantanut aikuisuuteen asti. Millaisia muistoja sinä jätät?

Millaisena aikuisena lapset sinut myöhemmin muistavat? Millaisia lapsuusmuistoja sinä rakennat?

³⁹ Esiopetussuunnitelman perusteet 2014

3.1.1 Kaikille yhteinen esiopetus

Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on kaikille yhteinen esiopetus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä. Esiopetuksessa otetaan huomioon lasten kielelliset, kulttuuriset ja katsomukselliset taustat.⁴⁰

Esiopetusta kehitetään ja järjestetään inklusion periaatteiden mukaisesti. Periaatteisiin kuuluvat kaikkia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys. Jokaiselle lapselle suunnitellaan sopivia oppimisen haasteita sekä turvataan tarvittava oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuki ja oppimisen edellytyksiä tukevat opetusjärjestelyt. Opetusjärjestelyissä huomioidaan saavutettavuus ja esteettömyys. On tärkeää, että lapset saavat kokemuksia siitä, että heistä ollaan kiinnostuneita, heitä arvostetaan ja heidän mielipiteillään ja toiminnallaan on merkitystä.⁴¹

Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja esiopetuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella.⁴² Inklusio voidaan määritellä oppimisen ja osallistumisen esteiden ehkäisynä, vähentämisenä ja poistamisena, lähtökohtana kaikkiin oppilaisiin kohdistuva opetus. Inklusio on tavallisen opetuksen kehittämistä, ryhmän ja koko toimipaikan yhteisöllisyyden edistämistä sekä kaikkia lapsia hyödyttävien pedagogisten lähestymistapojen istuttamista arkeen. Tähän löytyy aineksia tavallisen opettajan tiedoista, taidoista ja kokemuksista. Yksilön tukiverkosto erityisopettajineen ja opiskeluhoitolpalveluineen on tärkeä, mutta lähtökohtana on tavallinen opetus. Tavoitteena on koulutusjärjestelmän laaja muutos, jossa kaikki lapset hyväksytään yksilöllisine ominaisuuksineen, heitä arvostetaan ja autetaan kasvamaan ja he tuntevat kuuluvansa täysivaltaisina jäseninä opetusryhmään ja yhteisöön.⁴³

INKLUUSIO

- on kokonaisvaltainen toimintakulttuuri, joka koskee kaikkia lapsia ja pohjautuu tasa-arvoon, syrjimättömyyteen ja moninaisuuden näkemiseen rikkautena
- on varhaiskasvatuksen ja opetuksen kehittämistä, yhteisöllisyyden edistämistä ja kaikkia lapsia hyödyttävien pedagogisten lähestymistapojen istuttamista arkeen
- sisältää yleistavoitteen kaikille avoimesta lähipalvelusta, jossa huomioidaan esteettömyys, osallisuus, aktiivinen toimijuus, yhteistoiminnallisuus ja yhteistyö
- Kaikilla lapsilla on oikeus kasvatukseen ja opetukseen niissä yhteisöissä, joissa he elävät, sekä oikeus saada siellä tarvitsemansa tukitoimet
- tarkoittaa sitä, että kaikkia lapsia arvostetaan ja autetaan kasvamaan siten, että he tuntevat kuuluvansa ryhmäänsä ja yhteisöönsä niiden täysivaltaisina jäseninä

⁴⁰ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

⁴¹ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

⁴² Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

⁴³ Avoin kirje opetus- ja kulttuuriministeriölle ”Onko Suomen peruskouluissa inklusiivista kasvatusta?” (Anon. 2019), kirjettä siteerattu teoksessa Kohti inklusiivista varhaiskasvatusta sekä esi- ja perusopetusta, Oikeus oppia – Oppimisen tuen, lapsen tuen ja inklusion edistämistoimia varhaiskasvatuksessa sekä esi- ja perusopetuksessa valmistelevalle työryhmän loppuraportti, OKM 2022

- merkitsee kaikkien lasten kiinnostuksen kohteiden, oppimisvalmiuksien ja -tapojen sekä tuen tarpeiden huomioimista ja kaikkien lasten hyväksymistä yksilöllisine ominaisuuksineen
- tarkoittaa, että jokainen lapsi saa riittävän ja oikea-aikaisen tuen oppimiselleen ja muulle, kehitykselleen tarvittaessa erityisryhmässä
- tarvitsee toteutuakseen riittävät resurssit
- on oppimisen ja osallisuuden esteiden ehkäisyä, vähentämistä ja poistamista siten, että kaikkien hyvinvointia tuetaan, osallistumista vahvistetaan ja oppimisen esteitä vähennetään.

Toimintakulttuurin kehittämisen rakenteet ja vastuut Hämeenlinnassa

Kukin esiopetuksen toimipaikka täsmentää toimintakulttuuriinsa ja oppimisympäristöjen kehittämiseen liittyviä tavoitteita sekä yhteistyöhön liittyviä käytäntöjä lukuvuosisuunnitelmassa. Päiväkodin johtaja vastaa lukuvuosisuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista yhdessä esiopetuksesta vastaavien opettajien ja varhaiskasvatuksen erityisopettajien kanssa. Toimintakulttuurin rakentamista Hämeenlinnassa ohjaavat yksikön sekä tiimin toiminta- ja kehittämissuunnitelmat. Nämä asiakirjat rakentuvat kehkeytyvästi, huoltajien ja lasten osallisuus huomioiden. Toiminta- ja kehittämissuunnitelmat ovat reflektoinnin, dokumentoinnin ja arvioinnin välineitä, joiden tuella rakennetaan yhteistä toimintakulttuuria päiväkodin johtajan johdolla.

Näin me toimimme
Hämeenlinnassa

3.1.2 Turvallinen kasvuyhteisö esiopetuksessa

”Turvallisen kasvuyhteisön perustana on tiimin kasvattajien yhteinen arvomaailma ja yhtenäinen käsitys turvallisesta kasvuyhteisöstä.”

Esiopetusvuosi on lapsen elämässä merkityksellinen, itsessään arvokas sekä samanaikaisesti lyhyt ajanjakso. Esiopetusikäinen lapsi on jo monin tavoin pystyvä, omatoiminen ja osaava. Lapsen kehitykseen tässä iässä kuuluu orastava itsenäistyminen ja sosiaaliseen kehitykseen liittyvien taitojen vahvistuminen, sekä kaverisuhteiden merkityksen kasvaminen entistäkin tärkeämmäksi. Esiopetusikäinen lapsi aistii ympäristöä ja sen tunneilmastoa monipuolisesti, ja lapsen maailmankuva alkaa avartua laajemmaksi, myös fyysisen liikkumatilan osalta.

Esiopetussuunnitelman perusteiden uudistuksen lähtökohtana todetaan olevan lasten kasvuympäristön ja esiopetuksen toimintaympäristön muutosten tuomat haasteet tällä hetkellä ja tulevaisuudessa⁴⁴. Muuttuva maailmantilanne vaikuttaakin monine ilmiöineen myös esiopetuksen toimintaympäristöön. Samaan aikaan, kun maailmantilanne viestittää epävarmuutta, ovat esiopetusikäiset lapset kehityksen vaiheessa, jossa he tarkkailevat maailmaa entistä avarammin. Esiopetuksen tehtävässä korostuu tässä ajassa lapsen mielen hyvinvoinnin tukemisen sekä perheiden kanssa tehtävän avoimuuteen ja luottamukseen perustuvan kasvatusyhteistyön merkitys. Esiopetussuunnitelma⁴⁵ painottaa lapsen oikeutta turvalliseen oppimisympäristöön. Turvallisuuden tunteen luominen toimintakulttuuriin ja oppimisympäristöön on lasten kehityksen, hyvinvoinnin ja oppimisen ehdoton edellytys.

”Toimintavuoden alulla on suuri merkitys turvallisen kasvuyhteisön muodostumisessa. Tutustu ja havainnoi -kuukausi elokuussa luo tähän hyvää pohjaa. Tärkeässä roolissa yhteisöllisyyden ja psyykkisen turvallisuuden muodostumisessa on ajan antaminen ryhmäytymiseen sekä pedagogiset toimintatavat sen vahvistamiseen: pienemmissä ryhmissä toimiminen, vertaisoppimisen mahdollistaminen, draaman ja tarinallisuuden käyttäminen, yhteiset keskustelut ja yhteisistä säännöistä sopiminen lasten kanssa ja paluu näihin yhteisiin sopimuksiin tarvittaessa.”
Kasvattajan kommentti

”Turvallisuuden tunne ilmenee ja kehittyy sen myötä, kun lapsi uskaltaa olla ’juuri minä’, kokee tulevansa kuulluksi ja nähdyksi ryhmässä. Yhteisöön kuulumisen tunne on tärkeää.”

⁴⁴ Esiopetussuunnitelman perusteet 2014,1

⁴⁵ Esiopetussuunnitelman perusteet 2014,5

Turvallisen kasvuyhteisön luomisessa esiopetuksen kasvattajat ovat merkittävässä roolissa. Esiopetusikäinen lapsi tarvitsee yhä paljon kannustusta, tukea ja turvaa kasvattajilta sekä positiivista uskoa tulevaisuuteen. Esiopetussuunnitelman perusteissa (2014) todetaan, että esiopetuksessa tulee pitää huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Olennaista onkin tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia lapsiryhmässä.

Edellisessä kappaleessa mainittujen turvallisuuden osa-alueiden tunnistaminen on tärkeää, myös ennaltaehkäisevästä näkökulmasta. Esiopetusryhmän turvallisuuden rakentamisessa tärkeitä elementtejä ovat lapsen kokemuksen ja ajatusten kuuleminen ja huomioiminen, sekä yhteisöllisyyden, ryhmän olemassaolon ja yhteenkuuluvuuden vaaliminen. Yhteisöllisessä ryhmässä ohjataan lapsia myötätuntoiseen ajatteluun, myötätuntotekoihin, ja käytetään paljon me-puhetta. Kasvattajat mahdollistavat ryhmän hyvän kehityksen ja huolehtivat jokaisen lapsen aidosta ryhmään kuulumisesta. Ryhmään kuulumisen tunteella, myönteisellä yhteisöllisyydellä ja riittävällä ystäväverkostolla voidaan tukea lapsen mielen hyvinvointia ja syrjäytymisen ennaltaehkäisyä pitkällä aikavälillä.

POHDINTAKYSYMYKSIÄ TIIMEILLE:

- Miten autat lasta pääsemään leikkeihin ja pysymään leikissä mukana?
- Miten lapsiryhmässäsi ristiriitatilanteita sovittelaa?
- Miten ryhmässäsi toteutuu ajatus siitä, ettei kukaan jäisi yksin?
- Millaisia toimintatapoja teillä on lasten yhteenkuuluvuuden tunteen vahvistamiseen?
- Miten tuette uuden lapsiryhmän ryhmäytymistä ja ryhmän yhteisöllisyyden kehitystä esiopetusvuoden aikana?

- Onko teillä yhdessä sovitut toimintokäytännöt, joilla rakennatte turvallista kasvuyhteisöä esiopetusryhmässä?
- Miten luotte ilmapiiriä, joka kutsuu kaikki tervetulleiksi?
- Miten tiimissänne määritellään kiusaaminen ja millaisin keinoin ehkäisette sitä?
- Miten olette huomioineet turvallisuuden osa-alueet lapsiryhmässänne?

***"Kiusaamisen ehkäisyssä merkityksellistä on, että aikuinen tarttuu/puuttuu tilanteisiin arjessa. Aikuinen nimeää tunteita, auttaa sanoittamisessa ja tunnetilan kuvaamisessa sekä tukee lasten orastavia taitoja sovittelun, Mini-Verson, keinoin. Aikuinen tuo tilanteeseen lapselle työkaluja, kun tunteet ottavat vallan."** Kasvattaja*

3.1.3 Lapsi osallisena ja oman elämänsä toimijana

Toimintakulttuuri tukee yhteistyötä, yhteistä vastuunottoa ja osallisuutta. Henkilöstön tehtävä on varmistaa, että kaikki lapset saavat ilmaista näkemyksiään ja mielipiteitään ja että lasten ideoita ja aloitteita otetaan huomioon toiminnassa. He saavat kokemuksia esiopetusryhmää koskevasta päätöksenteosta ja erilaisista työtehtävistä. Lasten tekemiä päätöksiä ja toimintaa arvioidaan yhdessä ja samalla lapsia ohjataan vähitellen kantamaan yhdessä vastuuta. Näin lapsille syntyy kokemuksia osallisuudesta ja toimijuudesta.⁴⁶

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen. Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyi, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.⁴⁷

Lapsen näkökulman huomioiminen toteutuu käytännössä vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. Lapsen näkökulman huomioimisen taustalla on usko siihen, että myös lapsilla on kykyjä ja halua vaikuttaa toimintaan. Kun lapsi saa nähdä oman toimintansa vaikutuksia ja olla osallisena toiminnan eri vaiheissa, myös hänen taitonsa ja halunsa vaikuttamiseen lisääntyvät. Lapselle muodostuu näin käsitys itsestään pystyvänä toimijana. Tämä on tärkeää jo sen vuoksi, että lapselle kehittyy luottamus itseensä. Aktiiviseksi toimijaksi oppinut lapsi osaa myös pyytää apua ja tarjota apuaan sitä tarvitseville.

Ideoidessaan ja neuvotellessaan lapsi oppii, että asioiden toteuttamisella on monia reunaehtoja, kuten toisten ajatukset, resurssit, aika ja raha. Näiden reunaehtojen puitteissa ideoita voidaan soveltaa toteuttamiskelpoisiksi. Kun lapsi tiedostaa mahdollisuutensa toimia tietyissä raameissa, hänen luovuutensa pääsee kukkaan.

Keskeistä osallisuudessa on pohtia sen yhdenvertaisuutta tai inklusiivisuutta: ketkä ryhmän lapsista voivat, saavat ja pystyvät osallistumaan toiminnan suunnitteluun ja arviointiin? Minkään yksittäisen tai useankaan menetelmän hyödyntäminen ei takaa sitä, että jokainen lapsi saadaan osalliseksi varhaiskasvatuksen arjen suunnitteluun ja arviointiin. Toisinaan on hyvä pysähtyä pohtimaan, mitä lapsen osallisuus lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa tarkoittaa ja milloin se on mielekästä niin lapsen, aikuisen kuin koko pedagogisen prosessin näkökulmasta.⁴⁸

⁴⁶ Esiopetussuunnitelman perusteet 2014

⁴⁷ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 22

⁴⁸ Lasten osallisuus varhaiskasvatuksen suunnittelussa ja arvioinnissa, 2022, Karvi: https://karvi.fi/wp-content/uploads/2022/10/KARVI_T1122.pdf

Miten Sinä tulkitset lasten aloitteita ja reagoit niihin? Onko joihinkin aloitteisiin helpompi vastata kuin toisiin? Miltä yllättävät tilanteet Sinusta tuntuvat? Koetko, että ehdit huomioida lasten aloitteita riittävästi? Lasten aloitteisiin vastaaminen on erottamaton osa osallisuuden tukemista. Erilaisia aloitteita suorastaan vilisee päiväkodin arjessa, jopa niin paljon, ettei niihin kaikkiin ehdi vastata – eikä kaikkia ehdi edes huomata.

Oleellisinta on pyrkiä vastaamaan niihin niin hyvin kuin suinkin mahdollista. Kun kasvattajan fokus on lapsissa, hänellä on hyvä mahdollisuus napata kiinni erilaisista aloitteista ja tarjoumista.

Esiopetuksen arki on pullollaan myös odottamattomia tilanteita. Lapset tekevät, sanovat tai kysyvät asioita, jotka yllättävät aikuisen kerta kaikkiaan. Sen sijaan, että kasvattaja pyrkisi rutiininomaisesti pitämään langat käsissään – koettaisi kontrolloida tilanteita – voi hän antautua arvostamaan ja vaalimaan odottamattomia tilanteita. Suuri osa odottamattomista on kuitenkin sellaisia, etteivät ne aiheuta vaaratilanteita tai riskejä. Iso osa niistä lienee lasten kysymyksiä, kommentteja tai kummalliselta vaikuttavia toimia. Lasten ajattelua ja kokemuksia kunnioittava kasvattaja vastaa näihin odottamattomiin tilanteisiin vilpittömän kiinnostuneena, sillä niiden avulla päästään kiinni lapsen kokemusmaailmaan aidoimmillaan, lapsen olemukseen tässä ja nyt. Vaikka lapsi esimerkiksi sanoisi jotain sopimatonta, voi aikuinen nuhtelun ja hiljentämisen sijaan pyrkiä avaamaan lapsen ajatuksia häntä kunnioittaen. “Mitä sinä ajattelet sanoessasi noin?” tai “miltä sinusta tuntuu juuri nyt?” on hedelmällisempi ja kunnioittavampi tapa vastata lapselle kuin komentaa tämä ankarasti hiljaiseksi. Sopimatonta kielenkäyttöä tai käytöstä ei tietenkään pidä hyväksyä, eikä aina päästä kaikkien osapuolten mielestä ideaaleihin lopputuloksiin, mutta tärkeintä on lapsen kohtaaminen kunnioituksella.

Kuten sanottua, kaikkiin aloitteisiin ei ole mahdollista vastata ainakaan heti. Lapsen kysymyksen, ehdotuksen tai toiveen voi kuitenkin ottaa kunnioittavasti vastaan ja esimerkiksi kirjoittaa sen muistiin odottamaan sopivampaa hetkeä. Näin lapsi saa vahvistuksen sille, että häntä kuunnellaan ja hänen ajatuksiaan arvostetaan. Kunnioittava aloitteisiin vastaaminen koskee luonnollisesti myös aikuisten välistä viestintää ja vuorovaikutusta. Kuulluksi tuleminen on ihmisen syvimpiä tarpeita, ja kasvattajatiimi voi keskinäisessä vuorovaikutuksessaan ja toiminnan tavoissaan tukea toistensa hyvinvointia ja työn iloa merkittävästi. Vaikka myöskään kaikkiin aikuisten aloitteisiin ei aina voida vastata, voidaan niihin suhtautua avoimen kiinnostuneesti, kunnioittavasti ja rakentavasti. (KT Marikki Arnkil)

Jokainen meistä haluaa voida vaikuttaa itseään koskeviin asioihin, tuoda esille itselleen tärkeitä asioita, kuulua osaksi yhteisöä ja tulla kuulluksi ja nähdyksi.

3.1.4 Hyvinvointi ja turvallinen arki

Toimintakulttuuri tukee avointa vuorovaikutusta lasten kesken, lasten ja henkilöstön välillä sekä aikuisten keskuudessa. Keskinäinen kunnioitus, huolenpito ja välittämisen asenne toisia ja ympäristöä kohtaan näkyvät toiminnassa. Lapsia rohkaistaan ja ohjataan tunnistamaan, ilmaisemaan ja säätämään erilaisia tunteita. Lapsia ohjataan toimimaan toiset huomioon ottaen erilaisissa ristiriitatilanteissa.

Esiopetuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Esiopetuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Aikuisen läsnäolo ja antama ohjaus vuorovaikutustilanteissa on tärkeää. Häirintä, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja.

”Lapsi kokee tulleen kuulluksi ja arvostetuksi, kun hän uskaltaa tulla kertomaan myös huolistaan ja pyytää apua. Jos lapsi ei koe olevansa turvassa, ei hän pyydä apuakaan.” Huoltaja

Esiopetuksessa kiinnitetään huomiota terveisiin elämäntapoihin. Lasten kanssa liikutaan monipuolisesti sekä sisällä että ulkona ja heitä ohjataan välttämään yhtäjaksoista istumista sekä vaihtamaan työskentelyasentoja. Esiopetuspäivään kuuluu myös mahdollisuus rauhoittumiselle. Lapsia ohjataan toimimaan turvallisesti oppimisympäristöissä.⁴⁹

3.2 Oppimisympäristöt esiopetuksessa

Oppimisympäristöillä tarkoitetaan esiopetuksessa tiloja, paikkoja, välineitä, yhteisöjä ja käytäntöjä, jotka tukevat lasten kehitystä, hyvinvointia, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristöt muodostavat pedagogisesti monitahoisia ja joustavia kokonaisuuksia. Ne tarjoavat mahdollisuuksia leikkiin, luoviin ratkaisuihin ja asioiden monipuoliseen tarkasteluun lapsia motivoivia ja toiminnallisia työtapoja käyttäen.

Kehittämistä ohjaavat näissä perusteissa määritellyt arvoperusta, oppimiskäsitys sekä inklusiivisen toimintakulttuurin kehittämiselle asetetut tavoitteet. Lisäksi otetaan huomioon lasten osaaminen, heidän kiinnostuksen kohteensa ja yksilölliset tarpeensa sekä esiopetuksen toteuttamisen periaatteet. Oppimisympäristöjen tulee olla turvallisia ja terveellisiä. Ne tarjoavat myös mahdollisuuksia leikkiä ja työskennellä rauhassa ja kiireettömässä ilmapiiressä. Oppimisympäristöissä kiinnitetään huomiota ergonomiaan, ekologisuuteen, esteettisyyteen, esteettömyyteen ja sekä tilojen valaistukseen, sisäilman laatuun, siisteyteen ja viihtyisyyteen.⁵⁰

⁴⁹ Esiopetussuunnitelman perusteet 2014

⁵⁰ Esiopetussuunnitelman perusteet 2014

Esiopetuksessa oppimisympäristöllä on tärkeä merkitys oppimisessa. Oppimisympäristö on rakennettava siten, että se ohjaa lapsen uteliaisuutta, mielenkiintoa ja oppimismotivaatiota sekä tukee monipuolisesti lapsen kehitystä, oppimista ja oman työn arviointia. Sen tulee tarjota lapselle tilaisuuksia leikkiin, muuhun toimintaan ja rauhaan. Esiopetuksen oppimisympäristössä keskeistä on kasvattajan ja lapsen välinen sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus, erilaiset toimintatavat ja oppimistehtävät.⁵¹ Oppimisympäristöä rikastaa lasten omat tuotokset ja ideat - lasten ääni näkyy oppimisympäristössä.

Oppimisympäristöjen suunnittelussa ja rakentamisessa tulee huomioida lapsiryhmän kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen moninaisuus. Henkilöstöllä on vastuu sekä psyykkisen että sosiaalisen oppimisympäristön luomisesta. Fyysisiä oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa sekä huolehditaan siitä, että jokainen lapsi pääsee osallistumaan ympäristöjen rakentamiseen.⁵²

Kokopäiväpedagogiikka ja lapsen eheä päivä ovat merkittävä esiopetuksen rakentamisen lähtökohta. Oppimista tapahtuu kaikkialla ja koko ajan. Keskeistä on, että toimintaympäristö ja lapset ovat pääosassa ja kasvattajat kanssaeläjiä, kokijoita, innostajia, tukijoita, toiminnan rikastajia ja mahdollistajia.

Monipuolisessa oppimisympäristössä toiminnallisella oppimisella on keskeinen sija. Esiopetuksen fyysinen toimintaympäristö rakentuu sisä- ja ulkotiloista. Toimintaympäristön rakentamisen ytimessä on houkuttelevuus: kuinka ympäristö houkuttelee lapsia monipuolisesti erilaisiin leikkeihin, tutkimiseen, liikkumiseen, taiteelliseen ilmaisuun, musisointiin, kokeilemiseen ja ympäristöstä innostumiseen?

Oppimisympäristön kehittämisessä avain on luovuus ja tilojen monipuolinen käyttö. Sallivuudella, mielikuvituksella ja rohkealla soveltamisella pienetkin tilat muuntuvat moninaisiin toimintoihin. Oppimisympäristön rakentaminen ei ole kertaluontoinen toimenpide, vaan jatkuva prosessi, jota työestetään yhdessä lasten kanssa kulloistenkin mielenkiinnon kohteiden, ideoiden ja tarpeiden mukaisesti.

⁵¹ <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/esiopetuksen-tavoitteet>

⁵² Kieli- kulttuuri- ja katsomustietoisien varhaiskasvatuksen käsikirja 2021, Vantaa, <https://www.vantaa.fi/sites/default/files/document/Kieli-%2C%20kulttuuri-%20ja%20katsomustietoisien%20varhaiskasvatuksen%20k%C3%A4sikirja.pdf>, 67

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat luovat ilmapiiriltään turvallisen ja muita kunnioittavan oppimisympäristön.⁵³ Kuitenkaan sääntöjä ei tule olla pelkästään varmuuden vuoksi, vaan ammattilaisen tulee haastaa itseään ja tiimiään tarkastelemaan sääntöjen tarkoituksenmukaisuutta. Sääntöjä toki tulee olla ja sääntöihin ripustautuminen on jossain määrin ymmärrettävää, sillä ne luovat tiettyä helppouden tunnetta arjessa eteen tuleviin moninaisiin kohtaamisiin lasten kanssa. Vuorovaikutustilanteissa kasvattaja toimii usein näennäisesti johdonmukaisella tavalla, mutta tukeutuu välillä hyvin yksioikoisesti oman ennakkoon tehdyn suunnitelmansa ohella olemassa oleviin sääntöihin, sopimuksiin ja toimintamalleihin. Seurauksena on, että vuorovaikutus jää osittain sitoutumattomaksi eikä lasten tunteita ja tarpeita tunnisteta.

Yhä useammassa tiimissä onkin lähdetty haastamaan totuttuja käytäntöjä ja kysymään, miksi näin tehdään. Miten paljon leikin mahdollisuuksia ja mielikuvituksen lentoja rajaamme ulkopuolelle, kun määritämme yksioikoisesti tavaroiden merkityksen ja käytön vain niiden alkuperäisen tarkoituksen mukaisesti? Entä kun ajattelemme, että lähtökohtaisesti eri tarkoitusta varten suunniteltuja tavaroita voisikin sekoittaa keskenään? Kenellä on oikeus päättää lapsen puolesta, että ponileikkiin ei voisi kuulua myös pehmoleluja tai vaikkapa noppereita? Mitä tietoisempia olemme toiminnastamme, sitä monipuolisempaa oppimisympäristöä me luomme.⁵⁴

Ulkona toimimisen hyödyt nostetaan käytännöiksi: kyse ei ole pelkästään retkeilystä tai kävelyretkistä, vaan kasvattaja on pedagogisesti valppaana koko ajan, valmiina näkemään ja hyödyntämään eteen tulevia mahdollisuuksia. Lapsiryhmässä kasvattajat ovat valmiita avoimin silmin tutustumaan ja huomaamaan lähiympäristön oppimisympäristön mahdollisuudet ja uskaltavat antaa lapsiryhmän ja ympäristön viedä. Joka puolella ja erilaisissa tekemisissä lapsille avautuu oppimisen maailma ja aikuisen tehtävä on poimia oppisen kohtia.

⁵³ Esiopetussuunnitelman perusteet 2014

⁵⁴ Kataja, E., Oja, E., Terho, T., Roos, P. 2021. Toimintakulttuurin muutoksen ytimessä - Yhdessä kohti onnistumisia. Teoksessa Kataja, E. (toim.) Lumoudu lapsesta, 21–35.

"Millaisissa oppimisympäristöissä ja mitä esiopetuksessa on tarkoitus oppia? On hyvä muistaa, että meidän aikuisten kannatteleminen oppimisympäristöistä ja pedagogisista valinnoista riippuu, toteutuuko kokopäivä- vai pätkepädagogiikka. Siis tuo esiopetuksen eheä päivä ja kokonaisuus. Lain velvoittamaa ja opetussuunnitelma perustaista pedagogisista toimintaa se on vasta sitten, kun pedagogista

dokumentointia hyödyntäen määritellään tavoitteet ja toiminnan kannatteluun valikoituneita tekoja arvioidaan. Olemmeko siis onnistuneet rakentamaan eheän päivän, jossa lasten motivaatioiden kautta on kannateltu jokaisen lapsen sitoutumista, herätetty uteliaisuutta ja synnytetty toiminnallista liikkumista sekä yhdessä leikkimistä. Onko meillä aikuisilla ollut herkkyyttä ja pelisilmää" muuttaa omaa toimintaa tilanteen vaatimalla tavalla ja omalla osallistumisella tuettu lasten hyvinvointia ja oppimista.

On selvää, että lasten ajattelua ja oppimista tapahtuu juuri sellaisissa oppimisympäristöissä, joita on tarjolla. Olemmeko tulleet ajatelleeksi, kuinka esimerkiksi työyhteisö vaikuttaa lasten arvojen ja asenteiden muokkautumiseen. Varhaiskasvatuksessa syntyvä ilmapiiri ja vuorovaikutusmallit luovat psyykkisen, sosiaalisen ja fyysisen oppimisympäristön, joka mallintaa lapsille, kuinka yhteiskunnassa tulisi toimia ja millaiset arvot ja asenteet ovat hyväksyttäviä. Olemme siis suurten asioiden äärellä ja isoista asioista vastuussa. Kun tiedostamme vastuumme, niin osaamme paremmin rakentaa lasten kanssa juuri heidän tarpeitaan vastaavia ja ohjaavien asiakirjojen linjaamia oppimisympäristöjä. Jos uskallamme tarkastella ja arvioida omaa toimintaa olemme jo vahvasti kiinni ammatillisessa työssä. Koska lapset jäsentävät maailmaa leikin kautta, niin ei jätetä tätä mahdollisuutta käyttämättä. Leikin äärellä syntyvät keskustelut antavat aikuiselle mahdollisuuden havainnoinnin kautta tunnistaa kasvatukselle ja opetukselle tarvittavat tavoitteet ja rakentaa näiden pohjalta lasta kunnioittavan ja osallistumiseen sekä vaikuttamiseen tarjoavat oppimisympäristöt. Koska monimuotoinen yhteisö on aina läsnä, joten kulttuurisen osaamisen ja vuorovaikutuksen tukevaa tilaisuutta ei tarvitse lähteä etsimään kauempaa. Rohkeutta se toki vaatii aikuisilta, sillä lasten kriittinen ja aikuista haastava keskustelu tukee lasten vastuullisen ajattelun kehittymistä. Omia mielipiteitään ilmaiseva ja muut huomioon ottava yksilö, pärjää hyvin moninaisessa yhteiskunnassa.

Ei pidä olla myöskään olla huolissaan tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen karttumisesta. Kun tutkitaan maailmaa uusien ja vanhojen tekniikoiden avulla, aikuisten ja lasten taidot karttuvat, vahvistaen samalla monilukutaitoa.

Kysynkin nyt sinulta ja työyhteisöltänne. Kuinka sinä osallistut lasten kanssa yhteiseen toimintaan ja pysähdyt yhteisen arjen äärelle? Tämä on tärkeä kysymys, sillä tiedämme Kehittävän palautteen tutkimustuloksista, että lasten sitoutuminen oppimiseen on intensiivistä, kun aikuisen rooli on osallistuva. Aikuisten toiminnalla on suuri vaikutus lapsen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin ja vuorovaikutussuhteiden kehittymiseen. Ymmärrys lapsen esiopetuspäivän tarpeista, kasvun ja oppimisen polun muodostumisesta sekä pedagogiikan eheyttämisestä velvoittaa oppimisympäristöjen rakentamiselta laajempaa tarkastelua ja suunnittelua. Esiopetuksessa aikuisten vastuulla on varmistaa oppimisympäristöt, jotka lisäävät lasten motivaatiota, uteliaisuutta, rohkeutta kokeilla ja harjoitella omia taitojaan esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen aikana.

Onneksi meillä on ryhmäkasvatus, joka auttaa sinua onnistumaan, varmistaen jokaisen lapsen tasavertaisen oikeuden päästä osalliseksi ammatillisesti pätevien ja osaavien kasvattajien mahdollistamaan toimintaan".
(Leena Lahtinen, KT, Reunamo Education Research Oy)

"Sinusta siis riippuu, tuleeko jokainen lapsi kohdatuksi, nähdyksi ja kuulluksi joka päivä, kokien iloa, riemua osallisena yhteistä leikkiä, kokevansa olevan oman arjen sankari eheässä päivässä tai kuten usein puhutaan kokopäiväpedagogiikassa."

Leena Lahtinen

"Iloa ja huumoria tarvitaan yhteisöön. Pitää olla ilmapiiri, jossa saa yrittää ja uskaltaa uudelleen – niin lapsella kuin työntekijälläkin."

"Avaruusleikki, jossa lähtökohtana taas lasten kiinnostus. Ensin tutkittiin kirjoja, mietittiin käsitekartta, johon tuli runsaasti sisältöä lasten ajatuksista/ keskustelua, vuorovaikutusta, sanavarastoa yms. Seuraavaksi tehtiin kollaasi avaruudesta, jonka jälkeen rakennettiin raketti. Prosessissa toteutui koko matkalta tutkiminen, vuorovaikutus, yhdessä oppiminen, ilmaisun monia muotoja, pohdintaa maailmankaikkeudesta erilaisista ilmiöistä (tähtikuviot, taivaankappaleet)."

"Kasvattaja huomaa lasten piirtelevän satukirjoja ja kuvittavan tarinoita. Kasvattaja ehdottaa lapsille äänisatukirjan tekemisestä yhdessä Puppet Edu -ohjelman avulla. Lapset ottavat kuvat piirustuksistaan ja kertovat tarinan kuvista ohjelman avulla."

POHDITTAVAKSI TIIMILLE:

- Miten huolehditte, että lapset saavat leikkiä ja oppia leikkien esiopetuksessa?
- Miten rakennatte oppimisympäristöt leikkiä edistäviksi ja tukeviksi?
- Miten kasvattajina osallistutte lasten leikkeihin ja tuotte omaa osaamistanne lasten käyttöön?

3.3 Yhteistyö esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa

”Lapsen kehitystä tukien yli siirtymävaiheiden. Tavoitteena on kehittää siirtymäprosessia niin, että perusopetus olisi mahdollisimman ajoissa mukana yhteistyössä, että polusta tulisi luonteva jatkumo, eikä siirtymävaiheen yhteistyö olisi vain tiedonsiirto. Tämä edellyttää, että henkilöstö tekee paljon yhteistyötä ja rakentaa yhteistä maailmankuvaa, suunnittelee ja puhuu arvoista yhdessä.”

Sivistys- ja hyvinvointijohtaja Päivi Raukko

Yhteistyön tavoitteina on, että esiopetus, muu varhaiskasvatus ja perusopetus muodostavat johdonmukaisen, lapsen kehitystä, hyvinvointia ja oppimista tukevan jatkumon. Yhteistyöllä varmistetaan esiopetuksen laatua sekä vahvistetaan lasten ja huoltajien osallisuutta. Oppimisen polun eri vaiheiden tavoitteiden ja käytäntöjen tunteminen on laadukkaan opetuksen perusta. Esiopetuksen, muun varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen henkilöstön yhteistyöllä opetussuunnitelmien laatimisessa ja kehittämisessä edistetään varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen laatua. On tärkeää, että varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja alkuopetuksen henkilöstöllä on myös mahdollisuus tutustua toistensa toimintaan ja oppimisympäristöihin käytännössä. Lasten kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukemiseksi tulee opetuksen ja tuen käytäntöjen olla yhdenmukaisia.

Henkilöstön keskinäinen yhteistyö esiopetuksessa on välttämätöntä opetuksen laadun ja esiopetusyhteisön hyvinvoinnin kannalta. Yhteistyö esiopetusyhteisön aikuisten kesken toimii samalla esimerkkinä lapsille. Lasten yhteistyötaitojen vahvistaminen on yksi keskeisistä esiopetuksen tavoitteista. Esiopetuksessa käytetään erilaisia yhteistyömuotoja ja pienryhmätoimintaa. Lapsia kannustetaan ja ohjataan toimimaan ryhmän jäsenenä ja kehittämään omia yhteistyötaitojaan. Lapsia kuullaan toiminnan suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin yhteydessä heille sopivalla tavalla.^{55 56}

⁵⁵ Perusopetuslaki 47a, 1267/2013

⁵⁶ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

3.3.1 Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Vastuu huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön kehittämisestä on opetuksen järjestäjällä. Yhteistyön lähtökohtana on luottamuksen rakentaminen sekä osapuolten tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus. Yhteistyö edellyttää esiopetuksen henkilöstön aloitteellisuutta sekä henkilökohtaista vuorovaikutusta huoltajien kanssa. Yhteistyössä otetaan huomioon perheiden moninaisuus, yksilölliset tarpeet ja huoltajuuteen liittyvät kysymykset. Yhteistyössä hyödynnetään eri viestintävälineitä ja käytetään tarpeen mukaan tulkkia tai kieliaavustajaa. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö tarjoaa myös mahdollisuuksia huoltajien väliselle keskustelulle.

Huoltajien kokemukset lastensa aiemmasta kasvuympäristöistä, kehityksestä, oppimisesta ja mielenkiinnon kohteista otetaan esiopetuksessa huomioon. Opettaja keskustelee kunkin lapsen huoltajan kanssa perheen ja esiopetuksen arvoista, kasvatuskäytännöistä, ja lapsen yksilöllisistä tarpeista, toiveista ja oppimisesta. Esiopetuksen henkilöstö ottaa nämä tarpeet ja toiveet huomioon opetusta suunniteltaessa sekä oppimisympäristöjen kehittämisessä. Hämeenlinnan esiopetuksessa lapsen huoltajien ja lapsen kanssa laaditaan lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma, jota arvioidaan säännöllisesti.

Huoltajille tarjotaan mahdollisuuksia tutustua ja osallistua lapsensa esiopetuspäivään. Keskustelulle huoltajien kanssa varataan riittävästi aikaa. Huoltajien kieli- ja kulttuuritietoutta sekä muuta asiantuntemusta voidaan hyödyntää esiopetuksen toteuttamisessa. Erityisen tärkeää yhteistyö huoltajien kanssa on lasten oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa. Huoltajien tulee saada tietoa kuljetuksista ja opiskeluhollosta esiopetuksen aikana sekä lapsille esiopetuksen lisäksi tarjolla olevista muista varhaiskasvatuspalveluista. Huoltajien ja lasten palaute otetaan huomioon opetusta, tuen muotoja ja toimintakulttuuria kehitettäessä.⁵⁷

”Lapsi on osa perhettä, jossa on omat tapansa, kulttuurinsa ja arjen perustoimintonsa. Keskustelun ja esiopetuksen toiminnan näkyväksi tekemisen kautta löydämme yhteisen ymmärryksen lapsen kasvun ja kehityksen tueksi.”

Eritaustaisten perheiden kohtaamisessa ammattilaisen oma suhtautuminen ja asenne ovat keskeisessä roolissa. Perheiden kunnioittamisen tulee ulottua keskinäisestä kohtaamisesta myös sen ulkopuolisiin keskusteluihin, esimerkiksi henkilökunnan keskinäisiin keskusteluihin. Tasavertaisessa kohtaamisessa ei paeta kielimuurin taakse, vaan löydetään keinot ylittää tämä muuri. Tulkin käyttö, kuvakommunikointi, valokuvat ja videointi ovat oivana apuna, jos yhteistä kieltä ei ole vielä muodostunut. Perheiden kohtaamisen käytännöt rakennetaan niin, että perheiden näkemys ja esiopetus yhdistyvät juuri heidän lapselleen luontuvaksi pedagogiikaksi. Kunnioittavaan kohtaamiseen sisältyy molemminpuolinen oppiminen. Kyse on kunnioittavasta nöyryydestä: vain kuulemalla toista saadaan kokonaiskuva käsillä olevasta asiasta.

⁵⁷ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

3.3.2 Esiopetus osana oppimisen polkua - toiminta siirtymävaiheissa

Siirtyminen kotoa tai aiemmasta varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta kouluun ovat lapsille tärkeitä elämänvaiheita. Onnistunut siirtyminen edistää lasten turvallisuuden tunnetta ja hyvinvointia sekä heidän kehitys- ja oppimisedellytyksiään. Siirtymävaiheiden käytäntöjen tulee olla suunnitelmallisia. On tärkeää, että paikallisissa varhaiskasvatusta ja perusopetusta koskevissa suunnitelmissa on yhtenäinen linja siirtymävaiheisiin liittyvistä käytännöistä. Käytäntöjä arvioidaan ja kehitetään henkilöstön yhteistyössä. Huoltajilta saatu palaute otetaan kehittämisessä huomioon.

”Esiopetusvuosi luo kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet aloittaa koulun. Pohja kaikelle luodaan ennen perusopetuksen aloittamista: ryhmässä toimiminen, ei niinkään paikalla istuminen tai ohjeiden kuunteleminen, vaan yhdessä tekeminen, toisten kuuleminen, tasavertainen pohja oppimiselle.”
Rehtori Mira Parikka

Opetuksen järjestäjä luo yhteistyön ja tiedon siirron käytänteet, joiden avulla lasten siirtyminen kotoa tai aiemmasta varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen tapahtuu mahdollisimman joustavasti lasten kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevalla tavalla. Tavoitteena on, että opetuksen, oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuen sekä opiskeluhuollon järjestämisen kannalta keskeinen tieto siirtyy lapsen siirtyessä toimipaikasta toiseen tai koulutusasteelta toiselle. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säännöksiä. Esiopetuksen tai perusopetuksen siirtymävaiheissa ja erityisesti poikkeavasta aloittamisajankohdasta päätettäessä hyödynnetään aikaisempien ja tulevien opettajien asiantuntemusta lapsen kehityksen ja oppimisen etenemisestä ja tukemisesta.

Lapsen ja huoltajan kanssa keskustellaan esiopetukseen ja kouluun siirryttäessä alkavan opetuksen tavoitteista, tehtävästä sekä toimintatavoista. Tavoitteena on, että lapset ja huoltajat tutustuvat esi- ja alkuopetuksen oppimisympäristöihin, toimintaan ja henkilöstöön jo ennen opetuksen alkua.⁵⁸

Hämeenlinnan kaupungissa on laadittu ohje tietojen siirrosta esiopetuksesta alkuopetukseen.

”Toivoisin, että esi- ja alkuopetus muodostaa luontevan ja yhtenäisen kokonaisuuden, jossa lapsi voi edetä joustavasti omista lähtökohdistaan käsin. Tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että esi- ja alkuopetuksen kokonaisuus kestää 2-4 vuotta lapsen taidot ja kypsyys huomioiden. Esi- ja alkuopetus on lapsen maailmassa yksi ja yhtenäinen varsinaiseen koulunkäyntiin valmistava kokonaisuus, jossa hallinnollinen jakautuminen tai vuosiluokkakokonaisuudet ovat vain apuvälineitä työntekijöille. Ne eivät ole merkittäviä lapselle. Lapselle tärkeintä on se, että hän saa kysytellä koulunkäyntitaitojaan rauhassa omista lähtökohdistaan käsin.”
Perusopetusjohtaja Sisko Huotari

⁵⁸ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

Varhaiskasvatuksessa, esiopetuksessa ja alkuopetuksessa toimivien ammattilaisten on tärkeää olla tietoisia sekä siirtymiin että yhteistyöhön liittyvistä kriittisistä kohdista. Kuinka kaikkien yhteistyön osapuolten osaaminen voidaan parhaiten ottaa käyttöön ja millaisia haasteita siihen saattaa liittyä? Tuollaisen relationaalinen, ammattilaisten erilaisen ja yhteisen osaamisen tunnistavan ja tunnustavan asiantuntijuuden rakentuminen edellyttää yhteisiä keskusteluja

varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen tehtävistä, pedagogiikasta sekä lasten näkökulmat ja perheiden erilaiset kulttuuriset taustat huomioivien siirtymien rakentamisesta. On puhuttava siitä, millaisia ajattelutapoja lasten hyvinvointiin ja oppimiseen on totuttu liittämään näissä eri instituutioissa: varhaiskasvatuksessa, esiopetuksessa ja alkuopetuksessa. On ehdottoman tärkeää, ettei yhdenkään instituution näkökulma nouse vallitsevaksi, vaan kaikkien ymmärrystä ja kokemuksia hyödynnetään yhteistyökäytäntöjen ja itse siirtymän kehittämisessä.

Kaikki tämä voi näyttää itsestään selvältä. Kannattaa kuitenkin kysyä, millaisia tulkintoja lapsesta, oppimisesta, varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen tehtävistä, siirtymistä käytäntöemme sisältävät? Tulevatko kaikki näkökulmat kuulluiksi ja onko kaikilla yhteistyön osapuolilla yhteinen näkemys asioista?

Edellä huomion kohteena on ollut ammattilaisten keskinäinen yhteistyö. Ensiarvoista on kuitenkin se yhteistyö, mitä tapahtuu näiden ammattilaisten ja lasten huoltajien välillä. Moninaisista kulttuurisista taustoista tulevien huoltajien näkemysten saaminen mukaan keskusteluihin kunkin perheen oman lapsen, mutta myös laajemminkin koko yksikön pedagogisen toiminnan ja siirtymien käytännöistä on välttämätöntä. Tämä ei ole aina helppo tehtävä ja omien yhteistyökäytäntöjen kriittinen tarkastelu onkin tarpeen.

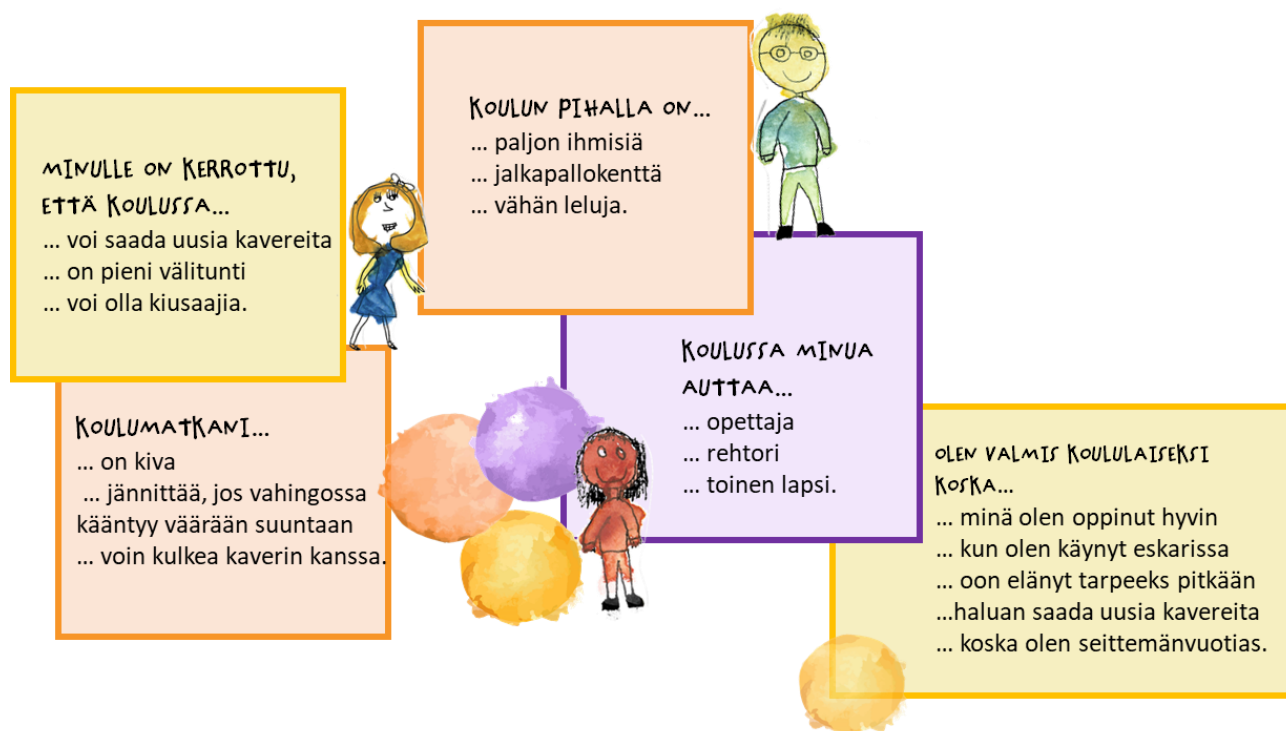
Kutsuvatko yhteistyökäytäntöemme kaikkia vanhempia osallistumaan? Ketä tulemme käytännöillämme suosineeksi ja ketä poissulkeneeksi? Miten voimme kehittyä perheiden kulttuurisen moninaisuuden tunnistamisessa ja huomioimisessa? Yhteistyötä tarkastellaan usein aikuisten näkökulmasta, olivatpa aikuiset sitten huoltajia tai eri instituutioiden ammattilaisia.

Lasten oikeuksiin kuuluu tulla kuulluksi häntä koskevissa asioissa. Kuinka toteutamme tätä keskeistä periaatetta omissa yhteistyö- ja siirtymäkäytännössämme?

Yhteistyö siirtymissä pitää sisällään lukemattomia erilaisia käytäntöjä, joissa nuo edellä kuvatut kriittiset kysymykset tulevat esille. Joskus käytännöille voidaan sokeutua, eikä niiden sisältämiä merkityksiä enää huomata. Ehkä yksi vallitsevia ajattelutapoja paljastavin käytäntöröypäs on tiedonsiirto varhaiskasvatuksesta esiopetukseen, tiedon keruu lapsen esiopetuksen ajalta ja tiedonsiirto esiopetuksesta alkuopetukseen. Millaisena lapsi tulee näissä käytännöissä nähdyksi? Millaisena lasten hyvinvointi ja oppiminen näyttäytyvät? Millaisena varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen tehtävä määrittyy tiedonsiirrossa? Kenen tai keiden ääni näissä käytännöissä kuuluu - tai on kuulumatta? (Kirsti Karila, KT, varhaiskasvatuksen professori, Tampereen yliopisto)

*Olen valmis **KOULULAISEKSI**,
koska oon elänyt
tarpeeksi pitkään.*

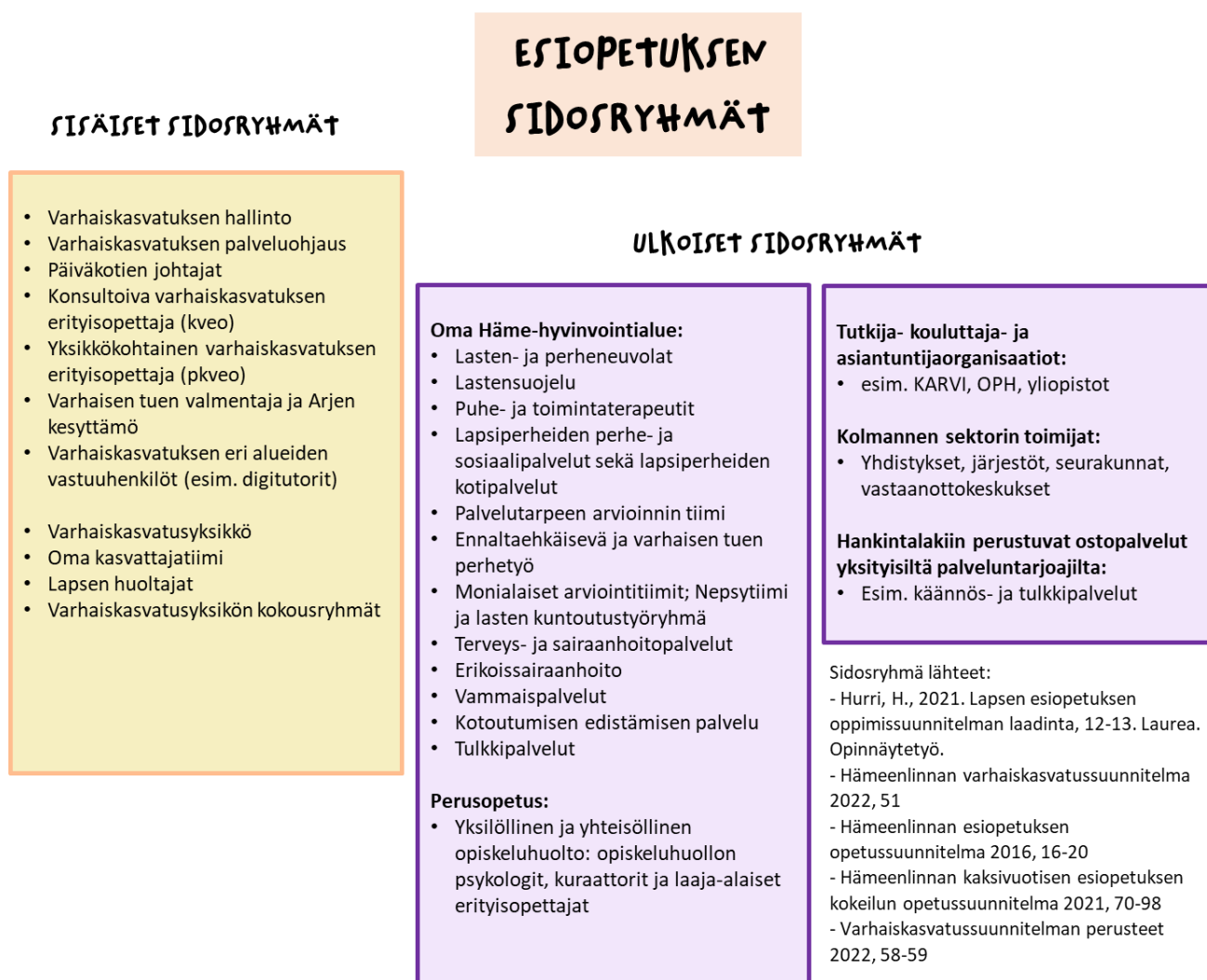
"Halusimme saada syksyllä koulunsa aloittavien lasten ajatuksia ja tunteita koulun aloituksesta näkyville ja kuuluville, ja tähän tarkoitukseen kehitimme lappumenetelmän yhteistä keskustelua herättelemään. Pienissä lappusissa on kouluun liittyviä lauseita, joita lapset nostavat kiposta vuorollaan. Lause luetaan ääneen, ja lapset saavat täydentää sen kokonaiseksi virkkeeksi omilla ajatuksillaan ja tunteillaan."

"Näissä juttutuokioissa olemme päässeet keskustelemaan mm. jännityksestä, pelosta, koulumatkasta ja siihen liittyvistä tärkeistä asioista, koulun henkilökunnasta, ruokailusta koulussa, kiusaamisesta ja siltä suojautumisesta. Lapsille omien kokemusten kertominen menetelmän avulla, ja toisten ajatusten kuuleminen on ollut antoisaa, ja me kasvattajat olemme saaneet lapsilta tärkeää tietoa heidän ajatuksistaan suuren muutoksen edessä. Näitä ajatuksia olemme jakaneet myös eskarilaisten vanhemmille."

3.3.3 Monialainen yhteistyö

Esiopetuksen henkilöstö tekee yhteistyötä hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön kanssa lasten hyvinvoinnin, kehityksen ja oppimisen tukemiseksi. Lasten kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuen sekä esiopetuksen opiskeluhuollon käytäntöjä arvioidaan ja kehitetään monialaisessa yhteistyössä. Esiopetuksen henkilöstön yhteistyöllä lähiympäristön toimijoiden kanssa edistetään oppimisympäristöjen monipuolisuutta. Näin lasten oppimisympäristöt avautuvat ympäröivään yhteisöön ja maailmaan.^{59 60} Esiopetuksen sidosryhmillä tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia, paikallisia ja valtakunnallisia toimijoita, joiden kanssa esiopetuksen on tärkeää tehdä yhteistyötä lapseen tai perheeseen liittyvissä kysymyksissä. Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan esiopetuksen toteuttaminen ja kehittäminen.

⁵⁹ Valtioneuvoston asetus 422/2012, 4 §

⁶⁰ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

4 Esiopetuksen toteuttamisen periaatteet

Lapsella on sata kieltä ja sata tapaa ajatella, ilmaista itseään, ymmärtää sekä kohdata muita. Mielikuvitus on lapsen oikeus – se avaa siivet lentoon! Satakielen siipien suojassa on monenlaisia oppijoita ja erilaisia tapoja oppia. Oppiminen tapahtuu ainutlaatuisessa suhteessa toisten lasten, aikuisten ja ympäristön kanssa. Aikuisen tehtävänä ei ole opettaa mekaanista tietoa, vaan yhdessä kulkea lapsen kanssa taiteen, leikin, tutkimisen ja liikkumisen avulla kohti omaa ajattelua ja kysymyksiä.⁶¹

4.1 Monipuoliset työtavat

Ohjattu ja lasten omaehtoinen leikki sekä havainnolliset, lasten aktiivisuutta ja luovuutta edistävät työtavat ovat olennainen osa esiopetuksen toimintaa. Työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavat esiopetukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Monipuolisilla työtavoilla tuetaan lasten kehitystä ja oppimista, heidän laaja-alaisen osaamisensa kehittymistä sekä vahvistetaan heidän sosiaalisia taitojaan.

Esiopetuksessa työtavat ovat sekä oppimisen väline että opetteluun kohde - vähitellen kehittyvä taito, jota lapset tarvitsevat oppimisen polulla. Tämän vuoksi on tärkeää, että opettaja ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja ryhmissä, työpareina ja itsenäisesti. Lapset osallistuvat toiminnan suunnitteluun, työtapojen valintaan ja tekevät erilaisia työtehtäviä. Tämä on arjen osallisuutta, jonka tavoitteena on tukea lasten aloitteellisuuden kehittymistä ja omaa vastuunottoa. Oppimista edistää se, että lapset ovat mukana miettimässä työskentelyn tavoitteita ja he tietävät, mitä heiltä odotetaan. Tehtyjen valintojen ja työskentelyn onnistumista arvioidaan yhdessä.

Leikki eri muodoissaan on keskeistä esiopetuksessa. Kokemukselliset ja toiminnalliset työtavat tarjoavat elämyksiä ja vahvistavat lasten oppimismotivaatiota. Tavoitteena on, että lapset käyttävät kaikkia aistejaan, liikkuvat, kehittävät muistiaan ja mielikuvitustaan sekä nauttivat oivaltamisesta. Oppimisen ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittymisen tukemiseksi esiopetuksessa käytetään esimerkiksi erilaisia pelejä. Yhdessä työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään, ihmettelemään, tutkimaan, päättelämään ja ratkaisemaan ongelmia sekä toimimaan tavoitteellisesti yhteisen päämäärän suuntaisesti.

Toimivat oppimisympäristöt tarjoavat tilaisuuksia eriyttää lasten työskentelyä. Onnistumisen kokemuksilla ja kannustavalla palautteella tuetaan lasten myönteisen itsetunnon kehittymistä. Tavoitteena on, että lasten halu kokeilla ja opetella vahvistuu ja heille syntyy luottamus siihen, että he pystyvät oppimaan uutta. Työtapoja kehitetään yhteisesti henkilöstön itsearvioinnin sekä lapsilta ja huoltajilta saadun palautteen perusteella.⁶²

⁶¹ Hämeenlinnan varhaiskasvatussuunnitelma 2022, 53

⁶² Esiopetussuunnitelman perusteet 2014

LEIKKI

Leikkiminen on varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen ytimissä. Leikki ei ole ”vain leikkiä” vaan se on oppimista, tutkimista, kehitystä, iloa ja hyvinvointia. Leikin havainnoiminen on ovi lapsen maailmaan, hänen ajatuksiinsa, kokemuksiinsa, kehitykseensä ja toiveisiinsa. Kasvattajalla voi olla leikissä monia erilaisia rooleja.

Lapsilla on oikeus leikkiä ja oppia leikkien. Leikin merkitys oppimisen paikkana on keskeinen ja leikki eri muodoissaan on vahvasti läsnä kaikessa esiopetuksen toiminnassa. Leikki on lapselle ominainen tapa tutustua uusiin asioihin ja motivoi lasta ja tuottaa iloa jo itsessään. Esiopetuksessa tulee painottaa leikin itseisarvoa lapselle sekä sen pedagogista merkitystä oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.⁶³ Leikillä on keskeinen merkitys lasten kielen kehityksessä, vuorovaikutuksessa muihin, tunteiden käsittelyssä ja identiteetin muodostumisessa. Esiopetuksessa lapsilla tulee olla mahdollisuus leikkiä pitkäkestoisia ja luovia leikkejä, joissa he saavat kokea iloa ja riemua. Siis leikkiä eri muodoissaan hyödynnetään esiopetuksen arjessa monipuolisesti.

Ohjattu ja lasten omaehtoinen leikki sekä havainnolliset, lasten aktiivisuutta ja luovuutta edistävät työtavat ovat olennainen osa esiopetuksen toimintaa. Monipuolisten työtapojen käyttö edellyttää, että oppimisympäristöissä on riittävästi erilaisia leikkiin ja opetteluun soveltuvia materiaaleja, havainto- ja työvälineitä sekä mahdollisuuksia käyttää tieto- ja viestintäteknologiaa.⁶⁴

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.⁶⁵

Tuettu leikki näkyy hienosti esiopetuksessa - onnistuneet esineleikit keskiössä

Tuettu leikki on arvokasta kaikenikäisille ja on hienoa, että sen osuus oli esiopetuksessa jopa muuta Hämeenlinnaa keskimäärin korkeampi. Tuettua leikkiä tavattiin keskimäärin 5,9 % esiopetuspäivästä eli noin puoli tuntia esiopetuspäivästä. Tuettu leikki tarkoittaa kasvattajan ja lapsen yhteistä leikkiä, jossa aikuinen aktiivisesti rakentaa ja kannattelee leikin kulkua yhdessä lapsen kanssa. Leikille ylipäätään oli esiopetuksessa runsaasti tilaisuuksia.

Esineleikit nousivat monella tapaa läpi analyysin myönteiseen valoon observointien pohjalta. Onko jokin tietty esimerkiksi matemaattisia tai hahmottamisen taitoja varten kehitelty ratkaisu oppimisympäristöissä houkuttanut lapset antoiisiin esineleikkeihin? Kannattaakin pohtia tietoisesti, mistä tarkemmin ottaen onnistuminen voisi juontua, jotta sen vaaliminen pedagogisesti onnistuu jatkossakin. (Kehittävän Palautteen tuloksia 2023–2024, Reunamo Education Research Oy)

⁶³ Hämeenlinnan kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelma 2021, 13

⁶⁴ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

⁶⁵ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

MERKITYKSELLISTÄ KASVATTAJALLE:

”Leikki on lapselle ominainen tapa toimia. Se on tärkeää ja merkityksellistä monella tapaa. Myös esiopetuksessa painotetaan leikin merkitystä lapsen oppimiselle: lapsi oppii leikkien ja leikkii oppien. Reunamo kehittävän palautteen tutkimuksissa on myös todennut, että leikillä on keskeinen sija esiopetuksessa. Hän totesi myös, että tuettua leikkiä tulisi esiopetuksessa olla huomasti enemmän.

Päiväkodeissa leikki on ollut perinteisesti lasten kesken tapahtuvaa toimintaa, jota aikuiset seuraavat sivusta ja johon aikuinen on puuttunut lähinnä silloin, kun leikissä syntyy ongelmia. Tämä on aika ristiriitaista siihen nähden, että pidämme leikkiä tärkeimpänä oppimisen välineenä. Oppivatko lapset sitten itsestään?

Esiopetuksessakin lasten leikkitaidot ovat hyvin erilaisia. Jotkut lapset ovat taitavia ja mielikuvituksellisia leikkijöitä, jotka loihdivat leikin vaikka yhdestä pienestä sanasta. Toisella lapsella saattaa jatkuvasti olla vaikeuksia leikkiin pääsemisessä tai leikissä vuorovaikutuksessa. Jokaiselle kasvattajalle on myös tuttua liian raju leikki, joka päättyy ”sisäisiin ristiriitoihin”. Erilaisten oppimiselementtien lisäksi myös tämän vuoksi on tärkeää Reunamonkin mainitsema tuettu leikki. Leikin, jossa aikuinen sanallistaa ja rikastuttaa leikkiä ottaen siihen oman leikkiroolinsa. Lapsille leikki on palkitsevaa leikin itsensä vuoksi, ilman tavoitteellisuutta, mutta aikuisen tuella leikkiin voidaan tuoda myös sisältöjä ja leikin kestoa ja monimuotoisuutta voidaan rikastuttaa. Kasvattajan leikkiin osallistuminen vaatii pedagogista osaamista ja tarkkaa pelisilmää: leikin johdon on pysyttävä lapsilla ja aikuinen ei saa ottaa liian hallitsevaa roolia leikissä. On mielestäni pyrittävä siihen, että lasten keskinäinen vuorovaikutus säilyy runsaana ja lapsi ei rupea leikkimään aikuiselle hänen olettamalla aikuisen toivomalla tavalla.

On hienoa, että myös esiopetuksessa esimerkiksi matemaattisten taitojen harjoittelua harjoitellaan enemmän toiminnallisten leikkien kautta – pois pöydän äärestä. Toki pöydän ääressä tapahtuvia toimintoja voi myös mielestäni olla, mutta sisältö pitää olla perusteltua ja muutakin, kun kopiokoneella kopioituja kynätehtäviä. Vaikka leikkiä ja leikillisyyttä tulee korostaa, niin taitava sensitiivinen kasvattaja osaa loihdita myös hienon pedagogisen ja leikillisen aikuisjohtoisen oppimistuokion, jossa lapset kokevat sekä iloa, osallisuutta että oppimisen riemua. Oppimistuokioilla en todellakaan tarkoita mm. pitkiksi venyneitä ikiaikaisia ns. ’kalenterituokioita’, joissa toistuvat joka ikinen aamu samat litaniat ja joissa lapsilta vaaditaan osallistumista ja istumista rauhallisesti paikoillaan ja josta lapset eivät saa mitään irti. Voisiko aikuisjohtoinen tuokio olla havainnointiin perustuvaa taitavasti suunniteltua pedagogista toimintaa, joka tarjoaa tilaisuuden lapsen kohtaamiselle ja yhteiselle leikille? Johon lapsi osallistuu ilolla ja innolla? Saa vaikuttaa ja olla osallinen? Meidän kasvattajien tehtävä on miettiä, miten saamme omaan pedagogiseen toimintaamme sellaisen imun, että lapset sitoutuvat. Että tekisimme niitä asioita, joilla oikeasti on merkitystä.”

4.2 Opetuksen yhteiset tavoitteet ja oppimiskokonaisuudet

Esiopetus on luonteeltaan eheytettyä opetusta, joka muodostuu eri laajuisista ja eri tavoin toteutetuista oppimiskokonaisuuksista. Oppimiskokonaisuuksien toteuttamisen lähtökohtina ovat lasten kiinnostuksen kohteet sekä tässä luvussa kuvatut opetukselle asetettavat yhteiset tavoitteet. Yhteiset tavoitteet perustuvat eri tiedon- ja taidonaloista nouseviin, esiopetuksen kannalta oleellisiin opetuksen tavoitteisiin sekä laajalaiselle osaamiselle asetettuihin tavoitteisiin. Yhteiset tavoitteet ovat opettajan työtä ohjaavia tavoitteita.⁶⁶

Oppimisen alueet kuvaavat esiopetuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja eheytetyn pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. On tärkeää, että jokaisella lapsella on mahdollisuus oppia ja työskennellä omaan tahtiinsa sekä kehittää taitojaan vuorovaikutuksessa toisten lasten, opettajan ja muun henkilöstön kanssa monipuolisissa oppimisympäristöissä. Opetus ja oppimisen edellytyksiä tukevat opetusjärjestelyt suunnitellaan ja toteutetaan ryhmän tarpeiden mukaisesti.⁶⁷

Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Aihepiirit voivat nousta lasten keskinäisestä vuorovaikutuksesta, kysymyksistä, leikistä tai muusta ryhmälle kiinnostavasta ja ajankohtaisesta asiasta.

Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

“Monipuolista ja innostavaa. Ei aina kynätehtäviä, vaan oppimista toiminnallisesti esim. liikkuen/metsäretkellä. Lasten toiveiden ottaminen huomioon mitä ja miten opetellaan. Mieluinen/hyvä ryhmähenki.” Huoltaja

⁶⁶ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

⁶⁷ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

4.2.1 Ilmaisun monet muodot

Lasten oppimisedellytykset, sosiaaliset taidot ja myönteinen minäkuva vahvistuvat, kun he saavat valmiuksia ympäröivän maailman jäsentämiseen. Nämä valmiudet kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja ilmaisevat itseään ja maailmaa erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Harjoittelu tukee myös lasten keskittymiskyvyn ja itsesäätelytaitojen kehittymistä. Esiopetuksen tehtävä on kehittää lasten ilmaisua musiikillisen, kuvataiteellisen, käsitöiden sekä suullisen ja kehollisen ilmaisun perustaitoja harjoittelemalla. Kulttuurin ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä monilukutaidon kehittymistä. Eri ilmaisumuotojen käyttö esiopetuksen arjessa ja juhlissa tarjoaa mahdollisuuksia tuoda esille kulttuurista monimuotoisuutta ja iloita siitä.

Esiopetuksessa lapsia rohkaistaan ja ohjataan käyttämään ilmaisun eri muotoja. Opetus suunnitellaan niin, että lapset saavat elämyksiä taiteesta sekä kokemuksia luovasta prosessista ja siihen kuuluvasta suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin kokonaisuudesta. Toiminnan lähtökohtana ovat lasten aistimukset, havainnot ja kokemukset. Lapsia kannustetaan kertomaan ideoistaan, työskentelystään ja niihin liittyvistä erilaisista kokemuksista. Toiminnan tuotoksia tarkastellaan yhdessä, ja yhteinen tekeminen näkyy oppimisympäristöissä. Lasten ilmaisussa ja työskentelyn dokumentoinnissa käytetään monipuolisesti erilaisia materiaaleja ja välineitä. Opetuksessa hyödynnetään monipuolisesti eri oppimisympäristöjä ja lähiseudun kulttuuritarjontaa.⁶⁸

Hämeenlinnalaisen kasvatustajattelijan keskiössä nähdään aktiivinen, oman elämänsä pääroolissa oleva lapsi, jolla on sata kieltä ja sata tapaa ajatella ja kohdata muita. Hänellä on oikeus kokea iloa ja riemua kaikista kielistään ja oikeus ilmaista itseään ja tulkita maailmaa hänelle ominaisilla kielillään. Tänä päivänä monikulttuurisessa yhteiskunnassamme tämä mahdollisuus ilmaista moninaisesti itseään - myös sanattomasti - on ensiarvoisen tärkeää.

Taiteellinen tekeminen, oli se sitten musiikillista, kuvallista, kehollista tai sanallista ilmaisua, tuottaa iloa ja mielihyvää – itse tekijälle kuin kokijallekin. Tämä kaikki lisää lapsen hyvinvointia, rikastuttaa elämää ja voimaannuttaa. Ilmaisua ja taidetta koetaan henkilökohtaisella tasolla ja lähestytään omasta näkökulmasta. Kasvattajan on annettava lapselle toisaalta mahdollisuuksia, toisaalta vapautta ja tilaa löytää omat ilmaisun tapansa. Usko lapsen potentiaaliin ja lumoutuminen lapsen toiminnasta ovat pedagogiikan ytimessä. Kasvattajan tulee antaa aikaa ja tilaa tutkia samaa ilmiötä pidempään: koskaan ei voi tietää, mihin suurempaan prosessiin pienestä asiasta innostuminen voi johtaa.⁶⁹

⁶⁸ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

⁶⁹ Hämeenlinnan varhaiskasvatussuunnitelma 2022, 62

Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Luovan ilmaisun tukemisessa pyritään pois aikuisen valmiiksi suunnittelemista valmiista malleista, jäljentämisestä ja kopioinnista. Sen sijaan lapsen oma toiminta, koko prosessin korostaminen ja leikillisyyden yhdistäminen ovat ensisijalla. Mielikuvitus, leikki ja ilmaisu kuuluvat yhteen! Esimerkiksi taiteellinen prosessi voi käynnistyä värileikeillä, löytömateriaaliin tutustumisesta romutaideprojektiin tai vaikkapa hiekkarakennelmien ihastelusta oikeaan arkkitehtuuriin. Kasvattajaa tarvitaan vahvistamaan motivaatioita, tarjoamaan aloitteita ja kannustamaan pitkäjänteiseen toimintaan. Lasten toiminta ei kuitenkaan voi olla vain vapaata puuhastelua, sillä silloin lapsi saavuttaa vain sen, mikä on mahdollista ilman apua – ja lapsi osaa harvoin pyytää sellaista, mistä hänellä ei ole aikaisempia kokemuksia. Lapsen laadukas toiminta tarvitsee aina aikuisen tuen.⁷⁰

Ilmaisun monet muodot ja taidekasvatus ovat läsnä esiopetuksessa laaja-alaisesti. Erilaisia ilmaisun muotoja toteutetaan kokonaisvaltaisesti ja moniaistisesti erilaisissa projekteissa ja oppimisen alueilla. Se voi olla spontaania toimintaa tai ennalta suunniteltua. Taidekasvatuksen avulla kannustetaan lapsia pohtimaan, tutkimaan, harjoittelemaan erilaisia työtapoja ja kyseenalaistamaan erilaisia asioita, jotta hänen luottamuksensa omiin valmiuksiinsa kasvaa. Prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi.⁷¹ Dokumentoinnin avulla työskentelyyn voidaan aina palata uudestaan ja sen kautta voimme arvioida omaa työskentelyämme. Myös lapset oppivat sanallistamaan ja tutkimaan omaa oppimistaan dokumentaatioiden avulla.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen toiminta voi tässä kohtaa olla jopa ajattelun kieli: se tarjoaa lapselle kielen, jolla hän voi kertoa itselleen merkityksellisistä asioista. Taiteellinen toiminta tukee myös tunnekasvatusta: se kehittää empatiaa, tunteita ja auttaa ymmärtämään erilaisia tunnetiloja.

⁷⁰ Rusanen, K., Kuusela, M., Rintakorpi, K., Torkki, K. 2014. Musta tuntuu punaiselta. Kuvataiteellinen toiminta varhaisiässä. 35, 60

⁷¹ Hämeenlinnan varhaiskasvatussuunnitelma 2022, 63

Oppimisympäristö on taiteelliseen toimintaan houkutteleva. Tavaraita ja materiaaleja on lasten ulottuvilla ja niitä opetellaan käyttämään oikein. Oppimisympäristöä rikastetaan lasten mielenkiinnon kohteiden mukaan ja näin myös motivoidaan ja suunnataan lasten oppimista. Erilaisten taidekuvien katsominen, kirjallisuus, laulut ja spontaanit esitykset voivat herättää hienoja kysymyksiä ja kuljettaa lasta kohti uutta ajattelua.

***Lasten oma kulttuuri ja sen näkyväksi tekeminen on
olennainen osa esiopetusta.***

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Lasten ajatukset, tuotokset ja tulkinnat maailmasta tulevat näkyviin esimerkiksi yksittäisinä kuvina, dokumentaatioiden esittelyinä, mediaesityksinä tai lasten leikin dokumentointina.

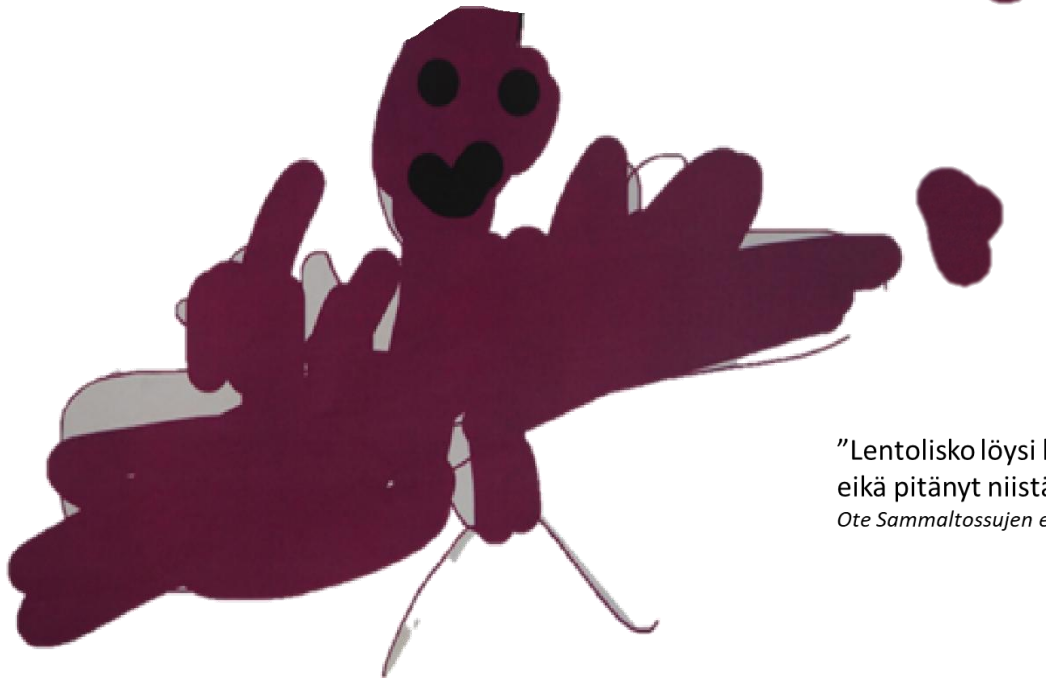
Erilaisia lapsille tarjottavaa kulttuuritarjontaa on Hämeenlinnassa runsaasti ja esiopetuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.⁷²

Hämeenlinnassa Kulttuurikeskus ARX:n kulttuuripolku tarjoaa monipuolisia sisältöjä kaikille Hämeenlinnan esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen piirissä oleville lapsille. Lapsiryhmät vierailevat taidelaitoksien näyttelyissä, työpajoissa ja esityksissä. Kulttuuripolku tukee lasten omaehtoista taiteen ja kulttuurin tutkimista. Lisäksi Hämeenlinnassa on tarjolla loistava kattaus erilaisia museokohteita, kuten esimerkiksi Palanderin talo, taidemuseo, Hämeen linna, Museo Skogster ja Jean Sibeliuksen syntymäkoti.

⁷² Hämeenlinnan varhaiskasvatussuunnitelma 2022, 62

KURKISTUKSIA ESKARIN ARKEEN

"Lentolisko löysi kaksi timanttia
eikä pitänyt niistä..."

Ote Sammaltossujen eskarilaisen kirjasta

Seminaarin koulun esiopetusryhmä Sammaltossut oli Kulttuurikeskus Arx:n järjestämässä moniaistisessa "Minä tykkään"- taideseikkailussa, joka innoitti ryhmän lapsia tekemään myös omia kirjoja.

"Yhdessä koko ryhmän kanssa tutustuimme erilaisiin kirjoihin ja samalla harjoittelimme omien tarinoiden ideoimista ja kertomista. Käytimme myös ipadin kirjanteko-ohjelmaa apuna - ja kokonainen kirjasarja oli syntynyt! Asiaankuuluvasti projekti huipentui kirjanjulkistamisjuhlaan, jossa oli tietenkin maljankohotusta ja herkkuja."

"Ja eikä siinäkään vielä kaikki! Innostus kirjoista jalostui kirjastoleikiksi, johon myös muiden ryhmien lapset saivat tulla lainaamaan ja lukemaan kirjoja. Lainaaminen onnistui tietenkin lasten itse tekemillä kirjastokorteilla. Leikki jatkui ja eli ryhmämme arjessa pitkän aikaa."

"Jätimme sateenkaaripallon
maahan ja sitten ihailimme
sateenkaarimetsää."

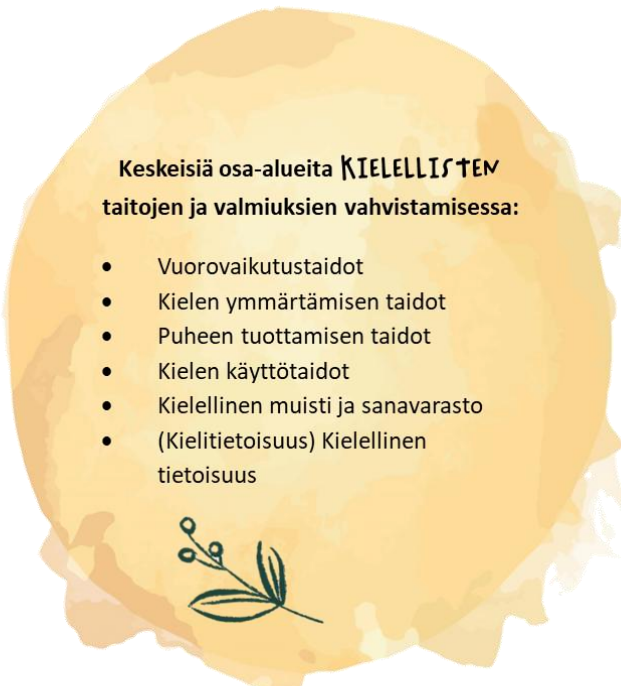
Ote Sammaltossujen eskarilaisen kirjasta

4.2.2 Kielten rikas maailma

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Esiopetusiässä kielestä tulee yhä vahvemmin lasten ajattelun, ilmaisun ja vuorovaikutuksen väline, jonka avulla he jäsentävät arkeaan ja rakentavat maailmankuvaansa. Esiopetuksen tehtävä on tukea lasten kielellisten taitojen kehitystä kokonaisvaltaisesta kielen merkityksen hahmottamisesta kohti yksityiskohtaisempaa kielen rakenteiden ja muodon havaitsemista. Keskeistä on vahvistaa lasten kiinnostusta ja uteliaisuutta puhuttua kieltä sekä lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielellinen mallintaminen ja runsas myönteinen palaute ovat tärkeitä oppimiselle. Erilaisten viestien tulkitseminen ja tuottaminen suullisesti ja viestinnän välineitä käyttäen ovat osa vähitellen kehittyvää monilukutaitoa sekä tieto- ja viestintäteknologista laaja-alaista osaamista. Esiopetuksessa lasten kielellisen ja kulttuurisen taustan moninaisuus tunnustetaan, sitä kunnioitetaan ja sen jatkuvuutta tuetaan. Eri kielten havainnointi tukee lasten kielitietoisuutta sekä kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvän laaja-alaisen osaamisen kehittymistä. Opetuksessa huomioidaan, että lapset voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kasvattaja tukee jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä⁷³

Esiopetuksessa oppimisympäristö on kielellisesti rikas. Se houkuttelee tutkimiseen, vuorovaikutukseen ja vuoropuheluun. Kielellisesti rikas ympäristö lähtee myös positiivisesta ja sallivasta ilmapiiristä. Yhdessä tekeminen, keskusteleminen ja lasta arvostava positiivinen ilmapiiri on kaiken lähtökohta. Kielellisesti rikkaassa ympäristössä kaikki kielet ovat näkyvillä.

Keskeisiä osa-alueita KIELELLISTEN taitojen ja valmiuksien vahvistamisessa:

- Vuorovaikutustaidot
- Kielen ymmärtämisen taidot
- Puheen tuottamisen taidot
- Kielen käyttötaidot
- Kielellinen muisti ja sanavarasto
- (Kielitietoisuus) Kielellinen tietoisuus

Kasvattajan tehtävänä on antaa lapselle kieli, jolla lapsi voi ilmaista itseään, toiveitaan ja tunteitaan niin, että lapsi voi olla vaikuttamassa omaan elämäänsä koskevissa asioissa omista lähtökohdistaan. Kieli voi olla puhutun kielen lisäksi myös viittomia, kuvakommunikaatiota tai muuta lapsen tarpeisiin sopivaa keinoa välittää viestejä.⁷⁴

Kieltä opitaan **vuorovaikutuksessa** yhdessä muiden lasten ja aikuisten kanssa. Kasvattajan aito ja aktiivinen läsnäolo ja lapsen reaktioihin myönteisesti suhtautuva kasvattaja luo perustan kielenkehitykselle.

⁷³ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

⁷⁴ <https://peda.net/kuopio/varhaiskasvatus/kjkvjel/stksol/krml>

Positiivinen ja kannustava ilmapiiri on aina kasvattajan vastuulla. Kasvattaja kannustaa ja rohkaisee lapsia vuorovaikutukseen toistensa kanssa. Positiivinen kasvattaja kuuntelee lasta ja antaa hänelle kokemuksen kuulluksi tulemisesta. Hän tarttuu lapsen ajatuksiin ja mielipiteisiin ja hyödyntää kielen oppimistilanteissa lapsen mielenkiinnon kohteita.

Kielitietoinen kasvattaja on kielellisenä mallina ja käyttää runsasta ja monipuolista kieltä erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. Kasvattajan on myös hyvä kiinnittää huomioita omiin äänensävyihinsä ja -painoihinsa sekä sanattomaan ilmaisuunsa. Voimme viestiä ympärillemme levollisuutta, rauhaa ja huolenpitoa tai levottomuutta, kireyttä ja kielteisyyttä.⁷⁵ Sensitiivisen aikuisen luona on hyvä olla ja hänen lähellään lapsi tuntee turvaa ja luottamusta.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Puheen tukena käytetään tarvittaessa kuvia ja nopeaa piirtämistä tai tukiviittomia. Kasvattaja käyttää kaikissa tilanteissa hyvää suomen kieltä, tarkkoja ilmauksia sekä kuvailee ja selittää lapselle sanoja ja käsitteitä.

Vuorovaikutuksellinen ja turvallinen ilmapiiri tukee **puheen tuottamisen taitoja**. Kasvattaja myös kannustaa lasta päivittäisissä kokoontumisissa vuorovaikutuksellisiin keskusteluihin ja ilmaisemaan itseään sanallisesti.

Yhteisöllisyys, yhdessä tekeminen ja iloitseminen luovat turvallisuuden tunnetta ja vuorovaikutukselle altis ilmapiiri kannustaa yhteiseen keskusteluun ja rohkaisee ilmaisemaan itseään. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Kasvattajat voivat dokumentoida sadutushetkiä, ja lasten omia kertomuksia voidaan kuvittaa satukirjaksi asti.⁷⁶

Satu: Hämeen linnan ja Goodmanin kohtaaminen

Eläytyminen, huumori ja hyvät tavat vahvistavat lasten **kielen käyttötaitoja**. Harjoittelemme keskustelutaitoja: kertomista, selittämistä, asioiden perustelemista ja puheen vuorottelua.

⁷⁵ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

⁷⁶ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022

“IHMISET EI PYSTY ELÄÄN ILMAN TALOJA.”

”Jos ei olis kaupunkeja, ei olis kouluja.
Maaseudulla ei ole kouluja.”

”Muuten täytyy tehdä risuista majoja ja ne on tosi kylmiä.”

”Ihmisillä pitää olla koteja, jos tulee vaiks vessahätä.”

”Niin ei saa pissata luontoon.”

”Ja ulos ei voi pissata, jos se on yleinen paikka.”

”Maaseudulla ihmiset ei käy
kaupoissa. Ne saa lehmistä
maitoa ja ompelee itse
vaatteet.”

Keskustelua kaupungeista

Lorut, laululeikit, kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten **kielellisen muistin ja sanavarannon** kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen.⁷⁷ Monipuolinen **kielellisen tietoisuuden** taitojen harjoittelu tukee lukutaidon kehittymistä. Kasvattajien tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikkillisesti.⁷⁸

Esiopetuksessa lapsi oppii toiminnallisuuden ja leikin avulla ja oppimisen tulee olla mielekästä ja iloa tuottavaa. Kasvattaja rakentaa kielitietoisuutta tukevaa toimintaa perustuen lasten mielenkiinnon ja innostuksen kohteisiin.

Esimerkkejä kielellistä tietoisuutta tukevista harjoituksista⁷⁹:

KIRJAIMET
ÄÄNTEET

Kirjainten nimien ja kirjainmuotojen tunnistaminen, äänteiden maistelu, kirjain-äännevastaavuuden ymmärtäminen, riimin tunnistaminen ja tuottaminen, sanan alkuäänten tunnistaminen ja nimeäminen sekä poisto ja lisääminen, yksittäisten äänteiden yhdistäminen sanaksi mallin mukaan.

SANAT

Tuttujen sanojen tunnistaminen sanalapuista (esim. lasten nimet) ja ympäristön kirjoitetusta kielestä, sanojen pituuksien vertaaminen sekä sanojen samanlaisuuden ja erojen tarkastelu (esim. alkukirjaimen muutos), sanojen erottaminen virkkeestä ja virkkeen hahmottaminen yksittäisistä sanoista.

⁷⁷ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022

⁷⁸ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022

⁷⁹ Lerikkanen, M. 2016. Lukutaidon oppimisesta ja opettamisesta.

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/192607_lukutaidon_oppimisesta_ja_opettamisesta.pdf

TAVUT

Kuulemiseen perustuva sanan tavuttaminen (esim. taputtamalla, hyppimällä), tavujen lukumäärän laskeminen (esim. palikoiden avulla), kuultujen tavujen yhdistäminen sanaksi, sanan alkutavun ja lopputavun tunnistaminen, sanan ennustaminen alkutavun perusteella (tavuennakointi), tavun lisääminen ja poistaminen sanasta.

TEKSTIT

Kuunnellaan kertomuksia, tarkastellaan puheen muuttamista kirjoitetuksi kieleksi, kokeillaan tekstin tuottamista erilaisilla välineillä (esim. kynällä ja näppäimistöllä).

Kielellisen ymmärtämisen taitoihin kuuluu myös monilukutaito. Monilukutaidolla syvennetään lapsen ymmärrystä maailmasta. Lapsi oppii, että viestit voivat olla muitakin kuin kirjoitettua. Ne voivat olla kuvia, symboleita, ääniä, esityksiä tai vaikka kehonkieltä. Kasvattajat yhdessä lasten kanssa tutustuvat erilaisiin kuvakieliin ja harjoitellaan tulkitsemaan erilaisia mediasisältöjä ja tuottamaan omia tulkintoja.

Digitaalisia laitteita ja välineitä hyödynnetään toiminnassa ja erilaisilla peleillä sekä sovelluksilla tuetaan lapsen kielenkehitystä. Lisää monilukutaidosta löytyy kappaleesta 2.3.4 Monilukutaito.

- Luo lämminhenkinen ja turvallinen ilmapiiri.
- Osoita kiinnostusta kieliin ja kulttuureihin ja herättele lasten uteliaisuus.
- Ole lapselle kielellinen malli kaikissa kommunikaatiotilanteissa.
- Tartu hetkiin herkin tuntosarvin.
- Pohdi ja ihmettele lasten kanssa yhdessä asioita.
- Havainnoi lapsia ja ole herkkä lapsen aloitteille.
- Kysy, innosta ja kannusta lasta kertomaan asioita.
- Anna aikaa lapselle kertoa asioita.
- Tue ja kannattele lasten keskinäistä vuorovaikutusta.
- Pidä vuorovaikutusta yllä.

KIELIRIKKAAN KASVATTAJAN MUISTILISTA:

- Käytä rikasta kieltä ja laajenna ilmaisuja.
- Nimeä ja sanoita omaa ja lapsen tekemistä.
- Muista lukuisten toistojen merkitys kielen oppimiselle.
- Korjaa myönteisellä tavalla mallittaen lapsen puhetta.
- Havainnollista kielellisiä tilanteita kuvin ja esinein.
- Hassuttele ja luo iloinen oppimistilanne toiminnallisilla tavoin.
- Varmista lapsen ymmärrys.
- Vahvista kaikkia kehittyviä kielellisiä osa-alueita.

<https://peda.net/kuopio/varhaiskasvatus/kjkvjel/stksol/krm1>

KURKISTUKSIA ESKARIN ARKEEN

"Tänään retkeilimme vaihteeksi puistoon. Siellä harjoittelimme tavuttamista ja sanojen pituuksien mukaan hyppimistä, pomppimista jne. Yritimme keksiä mahdollisimman pitkiä sanoja, jotta sanan tavujen määrän pääsisimme etenemään sitten hyppimällä, pomppimalla, harppomalla jne. kohti edessä olevaa maalia. Tämä oli erinomainen paluu taas sanan pilkkomiseen tavuiksi. Tätä voi silloin tällöin vähän leikinomaisesti harjoitella kotosallakin, ihan vain arjen lomassa ja leikinomaisesti. Muistutuksena vielä, että eskarissa ei ole tavoitteena oppia lukemaan. Se, että on hajua sanojen pituuksien vertailusta, sanojen tavuttamisesta esim. taputtamalla, kirjainäänteistä ja aakkosten ulkonäöstä on jo kouluvalmius tältä osin hyvällä mallilla. Tärkeintä olisikin, että kiinnostus heräilisi ja säilyisi kirjaimiakin kohtaan tässä aktiivisessa ja toiminnallisessa arjessa."

"Luonto oppimisympäristönä on valtavan upea ja tarjoaa mahdollisuuden moniaistisiin, mielikuvituksellisiin ja yhteistoiminnallisiin hetkiin. Oppimisen käsitettä tulisi käsitellä laajasti ajateltuna, eikä takertua lillukanvarsiin, kuten esim. kuinka suoraan se lapsi sen viivan siihen paperille piirtää."

4.2.3 Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän kasvaessaan. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Esiopetuksen tehtävä on vahvistaa lasten valmiuksia ymmärtää yhteiskunnan monimuotoisuutta ja toimia siinä. Aihetta lähestytään historiallisesta ja yhteiskunnallisesta sekä etiikan ja katsomusten näkökulmista. Lähiyhteisön menneisyyttä sekä ajankohtaisia asioita pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa yhteiskunnallisiin asioihin. Arjen eettisten valintojen pohdinta sekä omien tunteiden kehittäminen ja rakentavan käyttäytymisen harjoittelu vahvistavat lasten vuorovaikutustaitoja. Tutustuminen lähiyhteisön tapoihin sekä uskontoihin ja muihin katsomuksiin yhdessä kokonaisuuden muiden tavoitteiden kanssa tukee lasten kulttuurisen osaamisen ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista. Opetuksessa toimitaan yhteistyössä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen.⁸⁰

"MINUT SAA ILOISEKSI SATEENKAARI JA PINKKI TAIVAS. MUTTA SILLOIN, KUN MÄ OON VIHAINEN, MUN PÄÄSSÄ TUNTUU SEKASORROLTA."

Tunnetaitojen oppiminen on tärkeää arjen vuorovaikutustilanteissa, koska taustan ihmisten väliselle vuorovaikutukselle luovat tunteet. Tunteet ohjaavat meitä ja ovat mukana kaikessa tekemisessämme ja usein myös viestitämme sanattomasti tunteitamme – halusimme tai emme.

Tunteiden tunnistaminen on tärkeä, jotta niitä oppii hallitsemaan, elämään niiden kanssa ja kesyttämään niitä. Joskus tunteiden sanoittaminen voi olla lapselle vaikeaa ja siihen hän tarvitsee aikuisen tukea. Kun lapsi saa riittävästi harjoitella, hän oppii käsittelemään tunteitaan ja puhumaan pahan olonsa pois. Hän näkee ja kuulee keinoja toimia erilaisissa tilanteissa ja tätä kautta oppii tunnistamaan itsessään erilaisia tunne- ja olotiloja sekä säätelemään niitä. Itsesäätely kehittyy ja vahvistuu, kun lapsi saa riittävästi toistoja ja onnistumisia sekä kokee turvallisuutta omien tunteiden hallinnassa. Aikuisen malli on tunnetaitojen oppimisessa merkityksellinen.

Eri tunteista ja tunnekuvista keskusteleminen sekä niiden sanoittaminen auttavat lasta tunnistamaan eri tunnetiloja ja kertoman niistä. Tunteista keskusteltaessa kuvalla on tärkeä merkitys. Kuva konkretisoi ja selkeyttää tunteita, jotka sinällään ovat abstrakteja ja vaikeasti ymmärrettäviä. Tunteisiin liittyviä ilmeitä voidaan piirtää ja nimetä yhdessä ja näin konkretisoida, millainen ilme ja millainen tunne liittyvät yhteen. Samalla voidaan pyrkiä vielä pintaa syvemmälle, syy-seuraussuhteen ymmärtämiseen. Mistä tunne mahtaa

⁸⁰ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

johtua?⁸¹ Myös yhteiset harjoitukset esimerkiksi draaman avulla vahvistavat lapsen tuntemusta omista tunteistaan. Erilaisten tunteiden tunnistaminen, nimeäminen ja ilmaisu ovat tärkeitä lapsen itsetunnon ja minäkuvan kehittymiselle.

Eettisen ajattelun tukeminen kiinnittyy myös empatia- ja tunnetaitojen opetteluun. Kasvattajan esimerkki on keskeinen: *”Kasvattajan tulee olla myötätuntoinen, kannustava, ja hän luo koko yhteisöstä sellaisen, että kannustus vahvistaa itse itseään. Kun toisista välitetään ja vahvistetaan hyviä tekoja, niin hyvä tuottaa lisää hyvää.”*

Katsomuskasvatus esiopetuksessa

Katsomus tarkoittaa jokaisen yksilön ainutkertaista tapaa katsoa maailmaa. Se on kokonaiskäsitteys, joka muodostuu arvoista, uskomuksista, tiedosta ja tietoon liittyvistä perusteluista. Katsomus luo yksilön olemassaoloa ohjaavan perustan. Sen varassa mahdollistuu ihmisen tehtävän ja valintojen hahmottaminen. Yksilön katsomus voi olla uskonnoton, uskonnollinen tai näiden elementtejä yhdistävä.⁸²

Suomalainen yhteiskunta on muuttunut sekulaarimmaksi, kulttuurisesti moninaisemmaksi, moniuskontoisemmaksi ja moniäänisemmäksi. Tämä näkyy lasten arjessa, ja sen tulee näkyä myös varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen katsomuskasvatuksessa. Uskontoihin ja muihin katsomuksiin liittyvä sanasto, kieli ja käsitteet eivät ole kaikille lapsille tuttuja, eikä kaikilla lapsilla ole kokemuseräistä tietoa uskonnosta. Varhaiskasvattajan yhtenä tehtävänä onkin antaa lapsille katsomuksiin liittyvät sanat, kieli ja käsitteet, joilla lapset voivat tutkia ympäröivää maailmaa, pohtia ja sanoittaa elämän suuria kysymyksiä ja ilmaista katsomuksellista identiteettiään.

”Se, että me osattaisiin varjella sellaista kasvatusta, jonka seurauksena meille kasvaisi lapsia, jotka ovat vahvoja omassa katsomuksessaan, mutta pelon, vihan tai muuttamisen tarpeen sijaan hyväksyvät myös sellaista, mikä on omasta katsomuksesta poikkeavaa.”

Laadukas katsomuskasvatus tarjoaa kokemuksia, katsomuksellisia tarjoumia ja laajan näkökulman monimuotoiseen maailmaan kaikille lapsille perhetaustasta riippumatta. Esiopetuksessa lapsi voi huomata, että on monia tapoja katsoa maailmaa, ja hänelle mahdollistetaan toisten ja toiseuden kohtaaminen sekä dialogiin osallistuminen. Katsomusten tuntemista voidaankin pitää nykypäivänä kansalaistaitona.⁸³

Myös uskonnottomuus on katsomus. Se ei ole yksi yhtenäinen katsomuksensa, vaan se sisältää laajan kirjon erilaisia tapoja ja katsantoja. Esiopetuksessa on tärkeää keskustella myös uskonnottomien perheiden kanssa siitä, miten heidän oma ainutlaatuinen katsomuksensa tulisi osaksi lapsiryhmässä toteutettavaa katsomuskasvatusta. Lisäksi on tärkeää huomioida uskonnottomuus yhdenvertaisesti muiden katsomusten

⁸¹ Opetushallituksen tukimateriaali Tunteesta tunteeseen – ihmismielen tarina kuvin ja sanoin:

<https://www.oph.fi/fi/oppimateriaali/tunteesta-tunteeseen-ohjaajan-opas/3-tunnetaitoja-oppii-harjoittelemalla>

⁸² Opetushallituksen katsomuskasvatuksen tukimateriaali:

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/LIITE_katsomuskasvatukseenliittyv%C3%A4tk%C3%A4sitteet.pdf

⁸³ Tutkimusmatkoja katsomusten maailmaan - Materiaalia varhaiskasvatuksen katsomuskasvatukseen, 2021:

<https://aoe.fi/#/materiaali/1794/2021-12-01T14:06:55.961Z>

rinnalla ja kuljettaa sen moninaisia, usein perhekohtaisia näkökulmia mukana erilaisista katsomuksista puhuttaessa.⁸⁴

Esiopetuksen arjessa ja arkipäiväisissä tilanteissa lasten erilaiset pohdinnat ja kysymykset ovat yleisiä. Näiden pohdintojen avulla lapsi rakentaa kuvaa omasta maailmastaan ja omasta elämästään. Pohdinnat voivat olla vaikeitakin ja arkaluontoisia. Ne voivat sisältää kysymyksiä kuolemasta, maailmasta tai vaikkapa nimen annosta vauvalle. Katsomuskasvatus onkin siis aidoimmillaan arjen hetkissä, joissa lapsen kysymykset tai ihmettely tuovat katsomuskasvatuksen kysymykset osaksi päivää.

Tilanteissa, joissa pohdinnat heräävät, tulee kasvattajan olla herkkänä havainnoimaan ja tarvittaessa tarttumaan keskusteluun, toisaalta antaa tilaa lasten omille pohdintoille ja ajatuksille. Kasvattajan tulee olla neutraali, nostaa erilaisia näkemyksiä ja korostaa sitä, että jokaisella on oma näkemys ja jokainen näkemys on oikein. On tärkeää miettiä, miten lapsen kysymykseen vastaa. Jokainen kysymys on tärkeä, vaikka lapsi tai kasvattaja ei siihen osaisikaan vastata. Lähtökohdan tulisi olla vastausten sijaan yhteinen pohdinta, vastausten etsiminen yhdessä ja toisaalta myös sen oivaltaminen, että jotain jää aina selvittämättä.

Katsomuskasvatus on moninaisuuden ymmärtämisestä. Jokaisen työntekijän tulee erottaa oma katsomus ja ammatillinen rooli, jossa katsomus ei näy tunnustuksellisuutena.⁸⁵

PIENI MUISTILISTA TIIMEILLE:

- Vastaa lapsen kysymyksiin mahdollisimman rehellisesti ja konkreettisesti.
- Tieto lapsen (ja muiden lapsiryhmän lapsien) uskonnosta helpottaa kysymyksiin vastaamista.
- Ota esille lapsen oma uskonto, mutta korosta, ettei ole yhtä oikeaa tapaa nähdä asioita.
- Kerro esimerkein, miten muut ajattelevat ja toimivat. Esim. miksi joku pukeutuu tietyllä tavalla tai ei syö tiettyä ruokaa.
- Pyri luomaan lapselle rauhallinen ja turvallinen olo vaikeidenkin kysymysten äärellä.
- Anna aikaa ja tilaa ihmettelylle.
- Anna lapselle myös mahdollisuus ilmaista pohdintojaan ilman aikuisen selitystä ”asian todellisesta laidasta”.

<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/155724/Katso%20kanssani%20opas%20Jenni%20Salo.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Tutustuhan Hämeenlinnan kaupungin Katsomuskasvatus tukimateriaaliin, joka avaa katsomuskasvatuksen käytäntöjä ja paikallisia linjauksia.

⁸⁴<https://aoe.fi/> Tutkimusmatkoja katsomusten maailmaan - Materiaalia varhaiskasvatuksen katsomuskasvatukseen, 2021: <https://aoe.fi/#/materiaali/1794/2021-12-01T14:06:55.961Z>

⁸⁵ Hämeenlinnan varhaiskasvatussuunnitelma 2022, 66–67

Lähiyhteisön menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla. Perinnelaulut, perinneleikit, kansantarinat ja tarustot ovat asioita, joita toiminnassa nousee esille. Retket ympäristön puistoihin, urheilukentille, metsään, kirjastoon ja lähikirkkoon auttavat lasta hahmottamaan kuvaa itsestään suhteessa ympäröivään maailmaan. Hämeen linna, museot ja Palanderin talo ovat tärkeitä pedagogisia yhteistyökumppaneita.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia. Tulevaisuuden pohdinta taas voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta. Tärkeää pohtia sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen.⁸⁶

Lasten kiinnostusta yhteiskunnallisiin asioihin herätetään keskustelemalla heitä kiinnostavista lähiyhteisön ja yhteiskunnan ajankohtaisista asioista. Esiopetuksessa tutustutaan mediaan ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti. Mediatarjonnan sisältöä ja todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Toiminnassa tarkastellaan mediasisältöjen käyttöä myös sosiaalisena tekemisenä, ja keskustellaan jaetuista kokemuksista median parissa. Mediasisältöjä tarkastellaan yhdessä ja pohditaan, miksi ne ovat mielekkäitä, ja rakennetaan ymmärrystä siitä, että eri ihmiset kokevat median ja käyttävät mediaa eri tavoin.⁸⁷ Lisää mediakasvatuksesta löytyy kappaleesta 2.3.4 Monilukutaito.

Opetuksessa tutustutaan lasten oikeuksiin hyödyntäen YK:n yleissopimusta lapsen oikeuksista. Lasten kanssa laaditaan ja kehitetään esiopetusryhmän sääntöjä. Samalla autetaan lapsia ymmärtämään, että yhteisön säännöt ovat ihmisten luomia sopimuksia. Lähiympäristöä hyödynnetään niin että lapsilla on mahdollisuus aitoon osallistumis- ja vaikuttamiskokemukseen.

Oma minä ja oma perhe ovat tärkeitä lapsen identiteetin vahvistamisessa. Erilaisen lapsiryhmässä tehdyn dokumentoinnin, kuvien, piirustusten, haastattelun ja lapsen omien tarinoiden kautta lapsi voi yhdessä huoltajan kanssa seurata omaa kehitystään vuosien varrella. Minä ja minun perheeni, minun kotini ja viikon merkkihenkilö ovat konkreettisia tapoja ja teemoja, joiden kautta käsitellään lapsen omaa suhdetta aikaan menneisyyteen, nykyisyyteen ja tulevaisuuteen.

⁸⁶ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 42

⁸⁷ Hämeenlinnan kaupungin varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen TVT-strategia:
<https://hameenlinnatvtvaka.wordpress.com/medialukutaito/>

4.2.4 Tutkin ja toimin ympäristössäni

Lasten toimintaympäristö - lähiluonto ja rakennettu ympäristö sekä muut esiopetuksen oppimisympäristöt - tarjoavat runsaasti aineksia lasten oppimiselle. Erityisen tärkeää opetuksen liittäminen lasten kokemusmaailmaan ja heidän toimintaympäristöönsä on matemaattisten taitojen opettelussa sekä teknologia- ja ympäristökasvatusten toteuttamisessa. Toimintaympäristöön liittyvät havainnot, kokemukset ja tiedot, niiden jäsentäminen ja kuvaaminen auttavat lapsia kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Kehittyvä taito nimetä asioita sekä ymmärtää ja käyttää erilaisia käsitteitä edistää lasten monilukutaitoa. Esiopetuksen tehtävänä on tukea lasten matemaattisen ajattelun kehittymistä ja kiinnostusta matematiikkaan. Tehtävänä on myös vahvistaa lasten luonnontuntemusta ja luontosuhdetta sekä tutustua arjen teknologiaan. Esiopetuksessa tutustutaan tutkivaan oppimiseen havainnoimalla ja tutkimalla ympäristöä sekä kokeilemalla ja pääättelemällä.

Tutkiva toiminta ja oppiminen ovat keskeisessä roolissa matemaattisten taitojen opettelussa sekä ympäristö- ja teknologiakasvatuksessa. Lapset opettelevat vertailemaan, luokittelemaan sekä järjestämään havaintojen tai mittausten pohjalta saatuja tietoja. Heitä rohkaistaan tekemään päätelmiä ja keksimään ratkaisuja arjen ongelmiin sekä kokeilemaan ratkaisuja. Opetuksessa harjoitellaan dokumentointia eri välinein sekä esittämään tuloksia eri tavoin.⁸⁸

Ympäristökasvatus

Esiopetuksen ympäristökasvatus tarjoaa lapsille luontokokemuksia sekä mahdollisuuden tutkia ja tutustua kasveihin, eläimiin ja luonnon ilmiöihin. Ympäristöä havainnoidaan eri aistein sekä havaintovälineiden avulla. Opetukseen voi kuulua myös pieniä kokeita. Havainnoista keskustellaan ja havaintotietoa harjoitellaan luokittelemaan. Samalla opetellaan luontoon liittyvien käsitteiden käyttöä ja päätelmien tekemistä sekä pohditaan syy-seuraussuhteita. Lasten luonnontuntemusta hyödynnetään opetuksessa. Lasten kanssa harjoitellaan tiedon hankintaa hakemalla yhdessä tietoa joistakin lapsia kiinnostavista asioista. Opetuksessa luodaan pohjaa kestäväälle elämäntavalle tutustumalla luonnonsuojeluun. Lapsia ohjataan huolehtimaan ympäristöstään ja sen viihtyisyydestä.

Opetuksessa havainnoidaan luontoa. Lasten ympäristöherkkyyden ja luontosuhteen kehittymistä tuetaan tarjoamalla lapsille kokemuksia luonnossa liikkumisesta sekä sen tutkimisesta. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa sekä kokeilemaan ja keksimään ja perustelemaan omia ratkaisuja.⁸⁹

⁸⁸ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

⁸⁹ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

Jotta voidaan havainnoida luontoa ja tukea lasten ympäristöherkkyyden ja luontosuhteen kehittymistä, esiopetuksessa tulee tarjota lapsille mahdollisuuksia erilaisissa rakennetuissa ja rakentamattomissa ympäristöissä liikkumiseen ja näiden ympäristöjen tutkimiseen. Nämä ympäristöt päiväkodin porttien ulkopuolella tarjoavat lapsille mahdollisuuksia monipuolisten havaintojen ja niistä syntyvien pohdintojen tekemiseen.

”Lasten tiedollinen kehitys lähtee havainnoimaan oppimisesta. Pienet lapset ovat havainnoissaan moniaistisempia kuin aikuiset ja tätä moniaistisuutta tulisi tukea. Esimerkiksi sisällä emme koe koko kehon avulla tapahtuvaa tunnetta sateesta, tuulesta tai pakkasesta. Sisällä emme myöskään pysty samalla tavalla havaitsemaan muutoksia luonnossa. Varhaislapsuudessa muutoksien havainnointi ja syy-seuraussuhteiden pohdinta nousevat kuin itsestään esille lähiluonnossa.”⁹⁰

Kasvattajien herkkyyden ja läsnäolo näiden lasten havaintojen äärellä monipuolistavat, avartavat ja lisäävät lapsen tietämystä havaittavasta ilmiöstä tai muutoksesta. Esiopetuksen kasvattajien rooli tuleekin nähdä tätä kautta oppimisen, kokemusten ja elämysten mahdollistajana.

”Luonto tarjoaa myös mahdollisuuden rauhoittumiseen, pysähtymiseen, kiireettömään yhdessäoloon ja pitkäkestoiseen leikkiin. Nämä taidot voidaan nähdä tulevaisuuden taitoina, joiden merkitys liittyy vahvasti itsesäätelytaitojen kehittymiseen. Kun puhutaan nykypäivänä lasten sitoutumisesta ja sen merkityksestä oppimiselle, niin harvoin tapaamme lasta, joka ei luonnossa löytäisi mielekästä toimintaa ja pysähtyisi mielenkiintoisen asian äärelle.”
Kasvattajan kommentti

⁹⁰ Parikka-Nihti, M. 2021. ”Lähiympäristö pedagogisesti merkittävänä toiminta- ja oppimisympäristönä. Teoksessa Kataja, E. (toim.) Lumoudu lapsesta, 132–141.

KURKISTUKSIA ESKARIN ARKEEN

"Perinteikäs, mutta edelleen joka kevät luonnon heräämistä kuvaava ja aina yhtä ilahduttava Kevätseuranta Liivuoren eskarilaisten toteuttamana."

"Rengon Metsäilvekset toteuttivat metsäeskarilaisten kanssa kierrätykseen liittyvän taideprojektin ja haastoivat mukaan myös kaikki muut metsäryhmät. Haaste tuotti Metsäverkoston oman taidenäyttelyn "Metsän turha salaisuus" Hämeenlinnan kaupungin pääkirjastolla. Taideteokset muodostuivat lasten kotoa tuomien turhien tavaroiden uudelleen käyttöön taideteosten osina. Tutkimista, mielikuvitusta, luovuutta ja kierrätystä samassa projektissa!"

"Lähimetsässä heräävät ötökät virittivät eskarilaisissa pohdinnan ötököiden kodeista ja niinpä ryhmässä alkoikin Ötökkähotelli-projekti. Kodeista tuotiin ryhmään säilykepurkkeja, kerättiin luonnonmateriaalia ja katsottiin älytaululta rakennusohjeita. Ötököiden kodit laajentuivat ötökkähotellejen lisäksi aamupäivän pihaleikkeihin ja voi ihmettä – eräässä ötökkäkodissa todistettiin syntymän ihmettä, kun lehtokotilosta tupsahti monta pientä munaa. Tätä ihmettä hämmästeltiin yhdessä vielä pitkään!"

"Meillä kävi lintu-Pertti, se opetti meille linnuista. Kaikkea opin, lintujen nimiäkin."

"Se oli mielenkiintoista, kun me yhdistettiin ne kävyt, että saadaan ne linnut tehtyä."

"Mä valitsin variksen, koska se alkaa samalla kirjaimella kun mä."

"Mä opin, että viherpeippo, se on harvinainen"

Mun ja toisen lapsen linnut oli mennyt sekaisin, kun piti maalata lintuja. Sitten se sillein selvisi, että mun lintu oli pidempi."

Lintua oli kiva tehdä! Se tehtiin paperimassasta, se tuntui vähän inhottavalta, vähän tahmeaa, mutta vaan aluksi."

"Me saatiin sulkia kun oltiin kattomassa kanoja. Se sulkien laittaminen oli kivaa."

KURKISTUKSIA ESKARIN ARKEEN

"Tammikuussa Hirsimäen metsäryhmä osallistui pihabongaus-lintutapahtumaan, jonka seurauksena alkoi kiinnostava lintuprojekti ryhmässä!

Projektin aikana tunnistettiin lintuja, bongailtiin lintuja, piirrettiin niitä sekä rakennettiin pehmeleulinnuille pesiä. Samalla pohdittiin miksi ja minne linnut tekevät pesiä?

Lintuprojekti tarjosi draamakasvatusta kettu ja korppi -sadun muodossa. Ensin aikuiset esittivät sadun pöytäteatterina ja seuraavaksi lapset pääsivät tekemään samasta sadusta green screeniä hyödyntäen tekemään animaatioelokuvan.

Iso kädentyönprojekti oli oman linnun valmistaminen kanaverkkokehikosta ja paperimassasta. Oman linnun tuntomerkit tulivat tutuiksi, kun linnut maalattiin oman linnun kuvaa tarkasti tutkien. Linnut viimeisteltiin lisäämällä höyheniä, joita saatiin mukaan kanalaan tehdyltä retkeltä.

Lintutietoutta saatiin runsaasti lisää, kun kodalla vieraili ihan oikea lintubongari, joka kertoi paljon linnuista ja esitteli kameraa ja kiikaria.

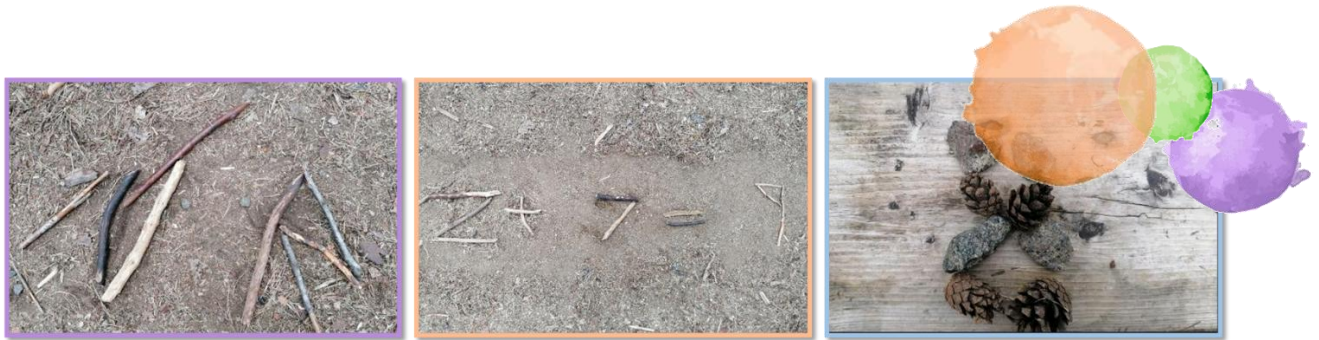
Kevään kuluessa Metsänhaltijat ovat käyttäneet lintuja hyödyksi monessa eri oppimistilanteessa. Projektin huipennuksena koottiin koko projektista upea näyttely päiväkodin käytävälle."

Matemaattinen ajattelu

Esiopetuksessa vahvistetaan pohjaa lasten matemaattisen ajattelun kehittymiselle ja matematiikan oppimiselle. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota arjessa ja ympäristössä ilmenevään matematiikkaan. Opetus luo mahdollisuuksia luvun, muutoksen ja ajan käsitteiden sekä tason ja avaruuden hahmottamisen ja mittaamistaitojen kehittymiselle. Opetuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa matemaattisen ajattelun eri vaiheissa oleville lapsille.

Lapsia kannustetaan kehittämään matemaattisia taitojaan toiminnallisesti, leikkien ja eri aisteja käyttäen erilaisissa oppimisympäristöissä. Opetuksessa tutustutaan matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisesti ja yhdessä toimien.⁹¹

Matemaattisia ilmiöitä on kaikkialla. Matemaattiseen toimintaan motivoivan oppimisympäristön tarjoaa monipuolisia mahdollisuuksia vuorovaikutukseen vertaisryhmässä sekä lapsen itsenäiseen toimintaan. Lasten saatavilla on välineitä, joilla lapsi voi luokitella, laskea, vertailla sekä sarjoittaa. Mahdollisuuksia matemaattisten ilmiöiden tutkimiseksi tarjoavat esimerkiksi perinteiset lautapelit, erilaiset luokittelumateriaalit, erikokoiset astiat ja mittavälineet sekä luonnonmateriaalit.

Arjen matematiikkaa on läsnä leikeissä. Lapset voivat leikkiä kauppaa, postia ja pankkia. Leluja voidaan jakaa ja lajitella leikeissä. Hiekkalaatikolla voi lasten kanssa sarjoittaa erivärisiä lapioita tai ämpäreitä. Erinomaisia välineitä luokitteluun, sarjoittamiseen ja erilaisiin muihinkin matemaattisiin toimintoihin ovat lapsia kiinnostavat pikkuesineet, kuten Ninjagot, Pet Shopit, Minecraft-legot jne.

Erilaiset lautapelit, korttipelit ja digitaaliset oppimispelit tukevat ja kehittävät matemaattisia taitoja. Digitaaliset oppimispelit tarjoavat lapsille muiden toiminnallisten menetelmien ohella innostusta matemaattisten taitojen harjoitteluun ja useat laadukkaat oppimispelit mukautuvat lapsen osaamistason mukaan ja näin ollen sopivat monelle erilaiselle oppijalle.⁹²

⁹¹ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

⁹² Alanen, K. & Liusjärvi, S. 2021. "Tällä leppiksellä on kaksi pilkkua, se on kaksi vuotta vanha, ihan vauva vielä!" Matemaattisten taitojen kehittyminen varhaislapsuudessa. Teoksessa Kataja, E. (toim.) Lumoudu lapsesta, 161–173.

Matemaattisen ajattelun tärkein tavoite on luoda lapsille oivaltamisen ja oppimisen iloa. Carpe Diem – tartu hetkeen, on perusta kasvattajan aktiivisuuteen innostua ja lumoutua lasten toiminnasta. Kasvattaja tarttuu lasten ajatuksiin, mielenkiinnon kohteisiin ja aloitteisiin. Kasvattajan on tiedostettava ja oivallettava, että matemaattisia ilmiöitä on kaikkialla. Lasten aloitteita ja ihmetyksiä matemaattisiin ilmiöihin huomataan, kun aikuinen sijoittuu lasten korkeudelle leikkiin mukaan.”⁹³ Kun kasvattaja tarttuu lapsen pyyntöön tulla asiakkaaksi heidän hiekkalaatikollensa perustamaansa kauppaan, voidaan pieneen yhteiseen kauppaleikkiin sisällyttää monia keskeisiä matematiikan sisältöjä. Kun kasvattaja kysyy “Kuinka monta?” ja “Kuinka paljon?”, hän ohjaa lapsen huomiota laskemiseen ja lukumääriin. Tällöin lapsi laskee ja nimeää lukumääriä leikin lomassa. Lapsi oppii parhaiten, kun tutkitaan lapsen kiinnostuksen kohteita ja hän on sitoutunut toimintaan.

Kun kasvattaja osaa tarttua hetkeen arjen tilanteissa sekä ymmärtää tilanteiden moninaiset mahdollisuudet, tarjotaan lapsille välineet, joilla tutkia ympäröivää maailmaa.⁹⁴

MATEMAATTISET SUHTEET

Matemaattiset suhteet. Matemaattinen ajattelu lähtee liikkeelle havainnoista, niiden sanallistamisesta ja käsitteellistämisestä. Lasten omaehtoisia ja yhteisiä havaintoja käsitteellistetään, niiden ominaisuuksia nimetään ja tunnistetaan ja havaintoihin liittyviä käsitteitä pyritään opetuksessa luokittelemaan. Esiopetuksessa vertaillaan

esineiden ja asioiden ominaisuuksia, kuten kokoa, painoa, tuntoa, ääntä tai leveyttä ja pituutta. Vertailua voidaan tehdä monista erilaisista asioista, kuten esimerkiksi leluja voidaan vertailla niiden ominaisuuksien perusteella, keppejä pituuksien perusteella ja vaikkapa ulkojalkineita ulos lähdetessä. Samoja asioita voi myös luokitella. Luokittelussa ryhmitellään esineet vertailemalla niiden samankaltaisuutta tai erilaisuutta.⁹⁵

Ympäristön havainnointi ja niistä keskusteleminen luo pohjaa matematiikan ymmärtämiselle. Kasvattaja kannustaa ja ohjaa lasten kiinnostusta kohti yksityiskohtaisempia havaintoja. Ajoittain oppimisympäristöä voi muokata niin, että havaintojen tekeminen ja muutoksen havainnointi taas mahdollistuu.

⁹³ Hämeenlinnan varhaiskasvatussuunnitelma 2022

⁹⁴ Alanen, K. & Liusjärvi, S. 2021. ”Tällä leppiksellä on kaksi pilkkua, se on kaksi vuotta vanha, ihan vauva vielä!” Matemaattisten taitojen kehittyminen varhaislapsuudessa. Teoksessa Kataja, E. (toim.) Lumoudu lapsesta, 161–173.

⁹⁵ Alanen, K. & Liusjärvi, S. 2021. ”Tällä leppiksellä on kaksi pilkkua, se on kaksi vuotta vanha, ihan vauva vielä!” Matemaattisten taitojen kehittyminen varhaislapsuudessa. Teoksessa Kataja, E. (toim.) Lumoudu lapsesta, 161–173.

LUKUKÄSITE

Lukukäsite. Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti leikkien ja työskennellen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä sekä liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukumääriä vertaillaan ja tutkitaan lukumäärän muutosta käytännön esimerkkejä keksien.⁹⁶

Lapsi tarvitsee paljon kokemuksia lukumäärästä ja niiden laskemisesta, jotta lukujen vertailu onnistuu myöhemmässä vaiheessa. Lasten mielenkiinto säilyy, kun harjoituksia tehdään erilaisin tavoin, esim. leikkien, laulaen, pelaten lautapelejä ja tietokonepelejä, erilaisilla välineillä, esim. napeilla, nalleilla, kivillä ja kepeillä, sekä erilaisissa ympäristöissä.⁹⁷

Lukujonotaitoja voidaan vahvistaa mm. erilaisilla lauluilla, loruilla ja riimeillä sekä toiminnallisilla keinoin. Tavuja voidaan laskea tömistämällä ja taputtamalla. Arjen erilaiset tilanteet mahdollistavat moniin erilaisiin leikkeihin, pohdintoihin ja arvoituksiin. Lukukäsitteelle syntyy vahva pohja, kun lapset saavat harjoitella lukujonoon liittyviä taitoja riittävän kauan toiminnallisesti ja yhteisesti puheen tukemana.⁹⁸

GEOMETRISET KÄSITTEET

Geometriset käsitteet. Geometriassa tutustutaan kuvioihin, kappaleisiin ja niiden ominaisuuksiin. Erilaisilla harjoituksilla tuetaan tason ja tilan hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan ja kokeilemaan eri esineiden 2- ja 3-ulotteisuutta sekä opettelemaan näihin liittyviä sijainti- ja suhderekäsitteitä, kuten edessä, ylhäällä, vasemmalla ja joka toinen.⁹⁹

Geometriaan tutustutaan lasten kanssa toiminnallisesti tutkimalla tuttua ympäristöä ja siellä olevia esineitä. Ympäristöstä etsitään erilaisia muotoja ja harjoitellaan nimeämään niitä. Lapsen tulee saada kokemuksia geometriasta liikkuen sisällä ja ulkona kaikkina vuodenaikoina.

Rakentelu erilaisilla palikoilla sekä muilla materiaaleilla on keskeinen tapa tutustuttaa lapsia kappaleisiin ja kolmiulotteiseen hahmottamiseen. Lasten kanssa vertaillaan ja luokitellaan esineitä niiden muodon perusteella ja etsitään ympäristöstä vastaavia muotoja.

⁹⁶ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

⁹⁷ Tutkien ja tuumailen - esiopetuksen matematiikkaa syksystä kevääseen, Oulun kaupunki:

https://www.ouka.fi/documents/1257266/16505071/tutkien_ja_tuumailen.pdf/270b69d6-bc18-4a6d-be45-14d3fcda58a5

⁹⁸ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

⁹⁹ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

MITTAAMINEN JA AIKA

Mittaaminen ja aika. Esiopetuksessa kokeillaan mittaamista keholla ja eri välineillä. Opetuksessa harjoitellaan ajankäsitteitä, kuten joskus, eilen ja aamulla. Aikajärjestyksestä pohditaan yhdessä esimerkiksi vuorokaudenaikoja havainnoimalla.¹⁰⁰

Mittaamista harjoitellaan konkreettisesti arjen moninaisissa tilanteissa ja mittausta voidaan tehdä erilaisilla mittausvälineillä, kuten kynä, askel, mehupilli jne. Aikakäsitystä pohditaan havainnoimalla vuodenaikoja. Päivärytmin ymmärtämisen tukeminen kuvien avulla visualisoi mm. vuorokausirytmää. Käsitteinä tutustutaan mm. aikaan, pituuteen, painoon, tilavuuteen ja rahaan.

ARITMEETTISET PERUSTAJAT

Aritmeettiset perustajat. Esiopetuksessa aloitellaan yhteen- ja vähennyslaskujen muodostamista ja ratkaisemista. Harjoittelemme kokonaisuuksien muodostamista pienemmistä osista hajottamalla lukuja eri tavoin.

Yhteen- ja vähennyslaskuja harjoitellaan havainnollisesti erilaisilla esineiden, kuvien tai havaintojen muodostamilla joukoilla samalla kielellistään. Lapsia ohjataan ymmärtämään lisäämisen ja vähentämisen käsitteitä kuten yksi vähemmän/yhden suurempi. Tavoitteena on, että lapsi oppii liittämään yhteen- ja vähennyslaskun arkielämän tilanteisiin.¹⁰¹ Erilaiset toiminnalliset leikit ja matematiikkatarinat luovat pohjaa yhteen ja vähennyslaskujen ymmärtämiselle.

Teknologiakasvatus

Lasten kanssa havainnoidaan ja pohditaan arjessa esiintyviä teknologisia ratkaisuja ja niiden ominaisuuksia ja toimivuutta. Opetuksessa tuodaan esille, että teknologia on ihmisen luovan toiminnan aikaansaamaa. Lapset tutustuvat teknologiaan keksimällä, askartelemalla ja rakentamalla itse erilaisia rakenteita ja ratkaisuja eri materiaaleja hyödyntäen myös kierrätettäviä ja uudelleen käytettäviä materiaaleja. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Opetuksessa voidaan hyödyntää oppimisympäristöjen välineiden lisäksi esimerkiksi lasten omia leikkikaluja ja miettiä niiden toimintaperiaatteita.¹⁰²

¹⁰⁰ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

¹⁰¹ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

¹⁰² Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

4.2.5 Kasvan ja kehityn

Itsestä huolehtiminen ja siihen liittyvät arjen taidot ovat osa esiopetuksen tavoitteena olevaa laaja-alaista osaamista. Kehittyäkseen tällä osaamisen alueella lapset tarvitsevat kokemuksia, tietoja ja pohdintaa, joiden pohjalta heidän arvostuksensa ja taitonsa voivat vähitellen kehittyä. Esiopetuksessa tehtävää lähestytään liikunnan, ruuan, kuluttajuuden, terveyden sekä turvallisuuden näkökulmista. Esiopetuksen tehtävänä on luoda pohjaa terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle ja liikunnalliselle elämäntavalle sekä kehittää lasten terveysosaamista ja turvataitoja. Lisäksi tehtävänä on edistää kestävään elämäntapaan kuuluvia ruoka-, kulutus- ja puhtaustottumuksia.¹⁰³

Liikunta

Esiopetuksessa harjoitellaan monipuolisesti ja säännöllisesti arkeen liittyviä motorisia perustaitoja eri ympäristöissä. Näitä ovat tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaidot. Tasapainoa harjoitellaan pysähtymisiä ja harhauttamisia sisältävien leikkien avulla tai taitoradalla leikitellen. Liikkumistaitoja edistetään kierimistä, kiipeämistä, juoksua ja hyppelyjä sisältävillä harjoituksilla. Välineenkäsittelytaitoja harjoitellaan työntämällä ja vetämällä sekä käyttämällä monipuolisesti eri välineitä ja palloja. Lisäksi lapsia innostetaan harjaannuttamaan hienomotorisia taitojaan sorminäppäryyttä ja tarkkuutta kehittävien pelien ja leikkien avulla. Tavoitteena on, että toiminta antaa kaikille lapsille mahdollisuuksia osallistumiseen ja onnistumiseen sekä tukee lasten hyvinvointia ja toimintakykyä.¹⁰⁴

Lapselle on luonteenomaista liikkua, leikkiä ja touhuta. Hän on aktiivinen toimija ja toiminnallinen oppija ja tarvitsee liikettä myös kaiken oppimisensa tueksi. Alle kouluikäisenä lapsen hermosto kehittyy nopeasti sekä voimakkaasti ja sen kehittymiseen tarvitaan liikettä ja liikkumista. Aktiivisimmillaan hän on leikkiessään muiden lasten kanssa. Lapsi oppii asioita toiminnallisesti: tutkien, kokeillen, yrittäen ja erehtyen. Siksi pitkät paikallaanolo- ja istumisjaksot eivät ole hänelle ominaisia tapoja toimia. Yli tunnin istumisjaksoja tulee välttää ja lyhyempiäkin paikallaanoloja tauottaa lapselle mielekkäällä tavalla.

¹⁰³ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

¹⁰⁴ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

Lapsen liikunta on fyysisesti aktiivista leikkiä. Hänen tulee saada päivittäin, kaikkina vuodenaikoina ja erilaisissa ympäristöissä harjoitella motorisia perustaitojaan yhdessä muiden lasten kanssa. Hänelle annetaan mahdollisuus oppia arvioimaan ja hallitsemaan liikkumiseen liittyviä riskejä sen sijaan, että asioita kielletään liialliseen turvallisuushakuisuuteen vedoten.¹⁰⁵

Liikkuminen on yksi lapsen hyvinvoinnin kulmakivistä. Samalla tavoin kuin ravinnon ja levon tulee olla riittävää, monipuolista ja päivittäistä, tulee olla lapsen liikkumisenkin. Hyvinvoinnin ja kehityksen lisäksi liikkuminen ja liikunta vaikuttaa positiivisesti myös päivittäiseen vireystilaan ihan kuten ravinto ja lepo.¹⁰⁶ Lasten liikkumisen tulee olla monipuolista, tapahtua erilaisissa ympäristöissä ja vaihdella luontevasti niin kestoltaan, intensiteetiltään kuin liikkeen nopeudenkin osalta. Liikkumalla voidaan kytkeä erilaisia asioita konkreettisesti yhteen liittämällä niihin tunteita, tietoa ja ponnistelua.

Välineet ja lelut innostavat lasta liikkumaan. Liikuntavälineiden käyttötapoja harjoitellaan yhdessä ja niistä pidetään hyvää huolta. Liikuntavälineiden tulee olla lasten saatavilla, jotta lapset voivat tarttua niihin aktiivisesti ja omaehtoisesti osana luontaista arkea. Lapsesta on hauskaa muokata ympäristöä fyysisesti aktiivisiin leikkeihinsä. Erityisen hauskaa ympäristön muokkaaminen on lasten yhteisleikeissä. Aikuisten tehtävä on etsiä ja luoda liikkumaan houkuttelevia ympäristöjä, joissa monipuolinen liikkuminen on sallittua. Välineet ja lelut innostavat lasta liikkumaan. Liikuntavälineiden käyttötapoja harjoitellaan yhdessä ja niistä pidetään hyvää huolta. Liikuntavälineiden tulee olla lasten saatavilla, jotta lapset voivat tarttua niihin aktiivisesti ja omaehtoisesti osana luontaista arkea.¹⁰⁷

Päiväkodin/esiopetusryhmän oman ympäristön hyödyntäminen on tärkeää. Liikuntaa tulee toteuttaa toimipaikan omien mahdollisuuksien ja puitteiden mukaan vuodenaikoja hyödyntäen. Toimipaikoilla on erilaiset mahdollisuudet lajien harrastamiseen, ja olennaista onkin hyödyntää luovasti ja monipuolisesti kunkin toimipaikan ja lähiympäristön mahdollisuuksia. Retket kävellen, pyöräillen tai hiihtäen lisäävät monipuolisesti lasten liikkumista.¹⁰⁸

¹⁰⁵ OKM 2016, Tieteelliset perusteet varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suosituksille:
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75405/OKM21.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

¹⁰⁶ Savilahti, E., & Heino, M. 2021. Liikuntamyönteisen toimintakulttuurin edellytykset varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Kataja, E. (toim.) Lumoudu lapsesta, 174–194.

¹⁰⁷ OKM 2016, Tieteelliset perusteet varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suosituksille:
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75405/OKM21.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

¹⁰⁸ Hämeenlinnan varhaiskasvatussuunnitelma 2022

Hämeenlinnan esiopetuksessa lasten kuormittavaa liikuntaa tavattiin runsaasti

Esiopetuksessa lapset liikkuvat kuormittavalla tavalla keskimäärin tunti 10 minuuttia päivässä. Isossa kuvassa päivän liikuntasuositukset siis tavoitettiin, mikä on hieno asia! Liikunnan tuottamaa iloa ja hyvinvointia on siis monella tapaa onnistuttu vaalimaan. Kuormittava liikunta mahdollistui pääsääntöisesti vertaisryhmän fyysisissä leikeissä ulkona. Kuormittavalla liikkeellä ja aikuisen osallistuvalla toiminnalla nähtiin myös

ilahduttava yhteys. Ryhmien väliset erot olivat kuitenkin suuria ja tavattiin jopa ryhmä, jossa ei observoinnin aikana kirjattu ainoatakaan havaintoa lasten kuormittavasta liikkeestä.

... Toisaalta myös paikallaan istuskelua tavattiin paljon

Paikallaan oleskellen (esim. istuen) vierähti keskimäärin puolet päivästä esiopetuksessa. Ohjatussa toiminnassa painottui voimakkaasti lasten liikkumattomuus, eikä havaintoja kuormittavasta liikkeestä tehty observoinneissa. Myös leikit sisällä tapahtuivat pääsääntöisesti paikallaan. Ero ulkona ja sisällä liikkumisen välillä olivat erityisen suuret esiopetuksessa. (Kehittävän Palautteen tuloksia 2023–2024, Reunamo Education Research Oy)

- Varmista, että lapset pääsevät joka päivä ulos touhuamaan vähintään kahdeksi tunniksi.
- Anna tilaa ja aikaa fyysisesti aktiivisiin leikkeihin.
- Muokkaa lapsen toimintaympäristöä onnistumiselle suosiolliseksi yhdessä lasten kanssa.

MUISTILISTA TIIMEILLE

- Houkuttele lapsia osallistumaan ulkoilun aikana liikunnallisiin sääntöleikkeihin.
- Kannusta, innosta ja kehu. Anna positiivista palautetta myös yrittämisestä.
- Huolehdi, että jokainen lapsi pääsee osallistumaan ohjattuun liikuntahetkeen joka päivä.
- Anna lapselle päivittäin toiminnallisia tehtäviä. Varmista, että hän oppii käyttämään liikkumista ja koko kehoaan myös muun oppimisen välineenä.
- Hyödynnä mielikuvia oppimisen tukemiseksi.

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75405/OKM21.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Ruokakasvatus

Esiopetuksessa ruokailutilanteita käytetään päivittäisen terveyttä edistävän syömisen ja ruokaan liittyvän osaamisen oppimisympäristönä. Ruokailutilanteista luodaan lasten kanssa mahdollisimman viihtyisiä ja lapsia ohjataan hyviin tapoihin. Suomalaisen ruoka- ja tapakulttuurin lisäksi opetuksessa tutustutaan muuhunkin ruoka- ja tapakulttuuriin kotien asiantuntemusta hyödyntäen.¹⁰⁹

Jokainen ruokailutilanne on kasvatustilanne, jossa kasvattajat toimivat omalla esimerkillään mallina lapsille. Näissä tilanteissa on tärkeää, että kasvattajien omat asenteet ja oma henkilökohtainen ruokasuhde ei vaikuta ammatilliseen työotteeseen. On tärkeää, että kasvattajilla on yhteiset pelisäännöt ja sellaiset käytännöt, jotka tuottavat lapsille ruokailoa, antavat myönteisiä kokemuksia ruokailuhetkistä sekä saavat lapset kiinnostumaan ruuasta.

Ammattietiikkaan kuuluu myös lapsen yksilöllisyyden kunnioittaminen ruokailutilanteissa sekä oman ruokapuheen sovittaminen kasvatustavoitteiden mukaisiksi. Lapset ovat erilaisia ruokailijoita ja heillä on siihen oikeus. Jotkut lapset ovat ennakkoluulottomia maistelijoita ja jotkut lapset taas hyvin epäileviä uusien makujen suhteen. Lapsilla ilmeneviin syömisen pulmatilanteisiin tulee suhtautua ymmärtävästi ja etsiä ratkaisua yhdessä työtiimin ja tarvittaessa huoltajien kanssa.¹¹⁰ Ratkaisu ei kuitenkaan ole syömiseen pakottaminen, tuputtaminen, ruualla uhkailu tai ruuan käyttäminen palkitsemisvälineenä. Ruokaa saa ja tulee maistella omaan tahtiin, ja lisäännos leipää tai juomaa ei ole palkinto tyhjästä lautasesta. Sensitiivinen vuorovaikutus ja lasten oma vaikutusmahdollisuus, hyvän ja kannustavan ilmapiirin luominen sekä hyvät tavat ovat olennaisia asioita ruokakasvatuksessa.

Terveys ja turvallisuus

Lapsia ohjataan ymmärtämään liikunnan, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkitystä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa pohditaan terveyttä ja sairauksia ja niiden syitä sekä ihmisen mahdollisuuksia vaikuttaa omaan fyysiseen terveyteensä ja mielen hyvinvointiin. Hyvistä ihmissuhteista ja niiden merkityksestä mielen hyvinvoinnille keskustellaan. Kaveruutta ja toisten huomioon ottamista sekä tunteiden tunnistamista ja hallintaa harjoitellaan arjen tilanteissa. Lasten kanssa havainnoidaan nukkumisen ja liikkumisen määrää sekä mietitään niiden yhteyttä päivittäiseen virkeyteen ja hyvään oloon. Opetuksessa haetaan tietoa hygieniasta ja harjoitellaan siihen liittyviä perustaitoja osana esiopetuksen arkea.

Lapset saavat esiopetuksessa tietoa oikeudestaan turvalliseen elämään, arvostavaan kohteluun ja koskemattomuuteen. Lasten kanssa havainnoidaan ja pohditaan arjen toimintaympäristöihin ja esiopetuksen oppimisympäristöihin liittyviä yleisimpiä fyysisiä ja psyykkisiä vaaratilanteita. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hankkia apua sekä toimia turvallisesti tavallisimmissa arjen tilanteissa. Lapsia rohkaistaan hakemaan aikuisen apua esiopetuksen ongelmatilanteissa ja kiusaamista kohdatessaan sekä kertomaan huolistaan. Opetuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumisen sääntöjä sekä turvallista toimintaa tieto- ja viestintäteknologisissa ympäristöissä ikäkaudelle sopivalla tavalla.¹¹¹

¹⁰⁹ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

¹¹⁰ OKM 2016, Tieteelliset perusteet varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suosituksille:

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135907/URN_ISBN_978-952-302-992-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y

¹¹¹ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

4.3 Kieli- ja kulttuuritietoinen esiopetus

Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Esiopetuksessa arvostetaan ja hyödynnetään suomalaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista moninaisuutta. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävästä kehitystä.

Kielitietoisessa esiopetuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.¹¹²

Suomalainen yhteiskunta on muuttunut kulttuurisesti moninaisemmaksi, moniuskontoisemmaksi ja moniäänisemmäksi. Tämä näkyy lasten arjessa, ja sen tulee näkyä myös esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä sekä -kulttuurissa. Kieli, uskonnot ja erilaiset käsitteet saattavat olla lapsille vieraita ja kasvattajien tärkeä tehtävä on auttaa lasta saamaan sanat ja kielen ja tarpeelliset käsitteet, joilla lapset voivat tutkia ympäröivää maailmaa, pohtia ja sanoittaa elämän suuria kysymyksiä ja ilmaista kulttuurillista ja katsomuksellista identiteettiään.¹¹³ Kielitaito antaa lapselle äänen ja mahdollisuuden kertoa oman elämänsä tarinaa. Se on myös avain oppimiseen, osallisuuteen, leikkeihin ja kaverisuhteiden solmimiseen.¹¹⁴

Esiopetuksessa arvostetaan jokaisen lapsen ja perheen kielellistä, kulttuurillista ja katsomuksellista taustaa ja jokaiselle lapselle taataan mahdollisuus rakentaa omaa kielellistä identiteettiään omista lähtökohdistaan käsin. Kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä. On tärkeää, että lapset saavat kokemuksia siitä, että heistä ollaan kiinnostuneita, heitä arvostetaan ja heidän mielipiteillään ja toiminnallaan on merkitystä.¹¹⁵ On myös tärkeää, että lapset, joiden äidinkieli on muu kuin

¹¹² Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelman perusteet 2021, 27

¹¹³ Hytti, L., Lamminmäki-Vartia, S., Poulter S.2021. Tutkimusmatkoja katsomusten maailmaan: Materiaalia varhaiskasvatuksen katsomuskasvatukseen

¹¹⁴ Kieli- ja kulttuuritietoinen varhaiskasvatus ja esiopetus, Kuopio: <https://peda.net/kuopio/varhaiskasvatus/kjkvjel/>

¹¹⁵ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

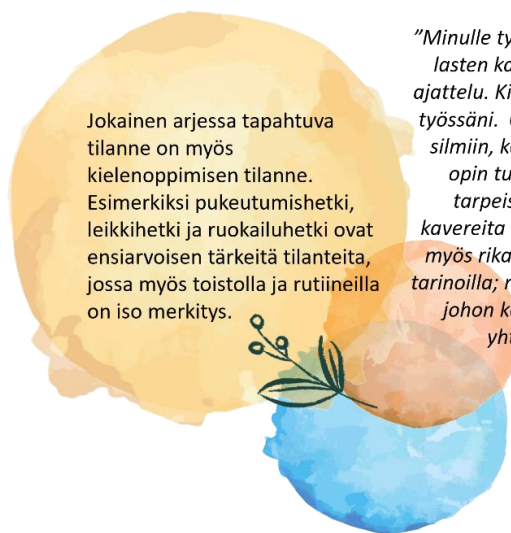
esiopetuksen kieli, saavat vahvan tuen opetuskielen taidon kehittymiselle ja yhtä lailla kokemuksen siitä, että heidän kotona puhumansa kieli on tärkeä ja arvokas.¹¹⁶

Esiopetuksen tavoitteena on taata kaikille lapsille yhdenvertaiset edellytykset oppimiseen ja osallistumiseen. Toimintaa kehitetään inklusiiviseen ja kulttuurista monimuotoisuutta tukevaan suuntaan. Lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen ja toimimaan osana vertaisryhmää. Heitä ohjataan ottamaan muut huomioon sekä kunnioittamaan toisten yksilöllisyyttä. Näin luodaan pohjaa moninaisessa yhteiskunnassa toimimiselle.¹¹⁷

”Ihania kohtaamisia tulee silloin, kun mä viestin perheelle olevani kiinnostunut heidän kulttuuristaan. Se aukaisee monia portteja syvempään yhteistyöhön vanhempien kanssa.”

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten taitojen ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista.¹¹⁸

Jokainen arjessa tapahtuva tilanne on myös kielenoppimisen tilanne. Esimerkiksi pukeutumishetki, leikkihetki ja ruokailuhetki ovat ensiarvoisen tärkeitä tilanteita, jossa myös toistolla ja rutiineilla on iso merkitys.

”Minulle työssä tärkeintä on laadukas sitoutunut vuorovaikutus lasten kanssa. Kaikessa vuorovaikutuksessa kehittyy lapsen ajattelu. Kielitietoisuus siis kulkee jatkuvana punaisena lankana työssäni. Olen lapsen tasolla, puhun heidän kanssaan katsoen silmiin, keskityn puheessani selkeyteen ja kuulen lasta. Näin opin tuntemaan ”lapseni” ja pystyn vastaamaan heidän tarpeisiinsa. Kuka tarvitsee kuvia tueksi, kuka tarvitsee kavereita motivoimaan vuorovaikutukseen jne. Vastuullani on myös rikastuttaa lasten kielellistä maailmaa loruin, lauluin ja tarinoilla; rikas aikuinen. Kaikkein tärkeimpänä kuitenkin LEIKKI, johon kaikilla oikeus. Leikissä kasvaa sanavarasto, syntyy yhteenkuulumisen kokemus ja siivet rikkaaseen vuorovaikutukseen.”

Kasvattajan kommentti

Lapsi oppii kieltä yhdessä toisten lasten ja aikuisten kanssa. Esiopetuksessa on tärkeää muistaa, että kaikki arjen tilanteet ovat oppimistilanteita ja jokaisen kasvattajan rooli on toimia kielen ja kulttuurin opettajana; kielitietoinen kasvattaja huomioi puheensa lapsen näkökulmasta. Kasvattajan on hyvä muistaa oma kielellinen mallinsa: sanonko ”Ota toi tosta ja vie se tonne” vai ”Ota punainen kynä lattialta ja vie se laatikkoon”?

¹¹⁶ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014 <https://eperusteet.opintopolku.fi/>

¹¹⁷ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

¹¹⁸ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 25

KIELITIETOISESTA OPPIMIS- YMPÄRISTÖSTÄ

Hyvä pedagoginen oppimisympäristö on kielellisesti rikas. Se herättää lapsen uteliaisuuden kokeilemaan, leikkimään ja tutkimaan. Elävä oppimisympäristö muotoutuu kunkin lapsiryhmän tarpeiden ja mielenkiinnon mukaan.

Kieltä tukevassa oppimisympäristössä otetaan huomioon erilaiset kulttuurit sekä huomioidaan pelien ja leikkien merkitys kielen oppimisen tukijana.¹¹⁹ Toimintakulttuuri tukee avointa vuorovaikutusta ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittymistä. Oppimisympäristössä ja toiminnassa näkyvät kielet ja kulttuurit sekä katsomukset. Jokaisen lapsen kieli- ja kulttuuri-identiteetin kehitystä tuetaan sekä opetetaan lapsia kunnioittamaan eri kieliä ja kulttuureja.¹²⁰

Kielen ja kulttuurin huomioiminen on osa esiopetuksen arkea, jolloin lapsi saa kasvaa ja kehittyä samanarvoisena toisten kanssa. Kielitietoisessa esiopetuksessa eri kieli- ja kulttuuritaustainen lapsi oppii suomalaista kulttuuria, keskeistä arkielämän perussanastoa sekä oppii käyttämään suomen kieltä luontevasti eri tilanteissa. Tavoitteena on, että lapsi oppii ymmärtämään ja käyttämään kieltä aktiivisesti sekä harjoittelee sen rakenteita. Oppiminen mahdollistuu, kun lapsi on sitoutunut toimintaan ja kokee kuuluvansa ryhmään; hän tulee kuulluksi ja saa vaikuttaa yhteiseen toimintaan, tarvittaessa aikuisen tuella niillä taidoilla, jotka hänellä sillä hetkellä on.

”Luodaan ilmapiiri, jossa kaikilla on hyvä olla. Lapsille puhutaan ystävällisesti, mennään lapsen tasolle ja katsotaan silmiin.”

Positiivinen, hyväksyvä ja kannustava ilmapiiri tukee kielen oppimista. Aikuinen tukee lasten vuorovaikutussuhteita auttaen lasta saamaan ystäviä ja pääsemään mukaan leikkeihin sekä toimintoihin.¹²¹ Leikkitilanteet ovat myös oivallisia kielen oppimishetkiä. Leikkiessään mieluista leikkiä lapsi on sitoutunut toimintaan ja on itse aktiivinen toimija, mikä tehostaa oppimista. Esiopetuksessa taidokas kasvattaja hyödyntää tämän ja tukee lapsen kielen kehittymistä vuorovaikutuksellisen leikin avulla, jossa sensitiivinen kasvattaja rikastuttaa leikkiä ja tätä kautta myös laajentaa lapsen sanavarastoa ja kielen käyttötaitoja.¹²²

Kielitietoisessa toimintaympäristössä käytetään kuvia. Kuvat tukevat lapsen osallisuutta, toimimista ryhmässä ja ryhmän jäsenenä sekä tukevat suomen kielen ymmärtämistä, puhumista sekä mielipiteiden ilmaisua. Asioita ja tapahtumia havainnollistetaan esim. valokuvien, esineiden, piirroskuvien, viittomin tai tabletin avulla.

¹¹⁹ Hämeenlinnan kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelma 2021, 68–69

¹²⁰ Hämeenlinnan varhaiskasvatussuunnitelma 2022, 48

¹²¹ Hämeenlinnan kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelma 2021, 68

¹²² kts. Kangas, J. & Fonsen, E. 2018. Leikin ammattilaiset:

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/232536/Leikin_ammattilaiset.pdf

KIELITIETOISEN KASVATTAJAN MUISTILISTA

- Kaikki työntekijät ovat kielikasvattajia.
- Nimeä asioita perushoitotilanteissa.
- Järjestä rauhallisia tilanteita, jolloin kielellinen kommunikointi mahdollistuu.
- Puhu, kysy, keskustele ja toista. Näin lapsi kasvattaa itselleen passiivista sanavarastoa, joka jonain päivänä muuttuu aktiiviseksi.
- Kannusta ja kehu.
- Visualisoi asioita; käytä esim. esineitä, kuvia, tukiviittomia ja tabletteja.
- Lue lapselle paljon ja selitä käsitteitä.
- Laula, loruile ja hassuttele.
- Järjestä tietoisesti kielen oppimista tukevia leikkejä.
- Hyödynnä odotteluhetket kielen opetteluun: esim. lorut, arvoitukset ja riimit.
- Pelaa lapsen kanssa.

- Kuvita tapahtumia, päivän struktuuria, tilanteita
- Ennakoi visuaalisesti asioita ja tapahtumia.
- Puhu hitaasti ja selvästi, erottele sanat.
- Käytä selkeää puhekieltä.
- Sopikaa työyhteisön / tiimin / ryhmän kanssa, mitä sanaa käytätte esim. päähineestä tai käsineistä.
- Tue lapsen kaverisuhteita suomenkielisiin ystäviin, ja anna lapsella mahdollisuus leikkiä myös omalla äidinkielellään.
- Kun puhut lapselle, huolehdi, että lapsi näkee sinut ja kasvosi.
- Tee aluksi lyhyitä vastauksia vaativia kysymyksiä.
- Sano ensin lapsen nimi ja kysy vasta sitten, jotta lapsi ehtii valmistautua.

<https://blogs.helsinki.fi/hyplus-opintie/files/2019/05/Kieli-ja-kulttuuritietoinen-varhaiskasvatus-Kaarinassa.pdf>

4.4 Erilaiset kieli- ja kulttuuritaustat esiopetuksessa

Kaikkien lasten esiopetuksessa noudatetaan samoja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaisia esiopetuksen yleisiä kasvatusta ja oppimistavoitteita. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet otetaan esiopetuksessa huomioon. Esiopetuksen tavoitteena on tukea jokaisen lapsen kieli- ja kulttuuri-identiteettien kehittymistä sekä opettaa lapsia kunnioittamaan eri kieliä ja kulttuureja. Erityisenä tavoitteena on tukea kaksi- ja monikielisten lasten eri kielten taitoa.¹²³

Oman äidinkielen vahva osaaminen tukee uuden kielen oppimista sekä kaiken muunkin oppimista. Joskus törmää myös ajatukseen kasvattajien taholta, että esiopetuksessa puhutaan vain suomea ja lasta ohjataan käyttämään omaa äidinkieltään kotona. Nykykäsityksen mukaan lapsia tulee rohkaista käyttämään kaikkia osaamiaan kieliään myös esiopetuksessa¹²⁴ Päävastuu kuitenkin lapsen oman äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä on ensisijaisesti perheellä itsellään.¹²⁵ Lapsen kielen ja kulttuurin tukemisesta sovitaan huoltajien kanssa lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmakeskustelussa. Eri kieli- ja kulttuuritaustat pystytään huomioimaan tekemällä tiivistä yhteistyötä lasten huoltajien kanssa. Yhteistyö perheiden kanssa

¹²³ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

¹²⁴ Turun yliopisto, Kieli- ja kulttuuritietoinen opetus: <https://www.utu.fi/fi/yliopisto/kasvatustieteiden-tiedekunta/opettajankoulutuslaitos/kieli-ja-kulttuuritietoinen-opetus>

¹²⁵ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 53

on tärkeää, koska kaikilla perheellä jokaisessa kulttuurissa, myös suomalaisessa, on omat ominaispiirteensä. On tärkeää pyrkiä varmistamaan, ettemme tule pakottaneeksi ketään lasta aikuisen ulkoa määrittelemään muottiin samalla, kun yritämme hyväntahtoisesti tehdä lapsen kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista taustaa näkyväksi ja osoittaa arvostavamme sitä.¹²⁶ Tarvittaessa keskustelun tukena käytetään tulkkipalveluita.

KULTTUURINEN MONINAISUUS

Kulttuurin erityispiirteiden huomioiminen tai opettaminen ei tarkoita sitä, että lapset pitäisi yrittää puristaa samaan muottiin ja saada noudattamaan täsmälleen samanlaisia käytäntöjä ja ajatella samalla tavalla. Sen sijaan tehtävänä on opettaa lapsille kulttuurillista tietoisuutta eli auttaa heitä ymmärtämään, että maailmassa on paljon erilaisia mutta yhtä arvokkaita toimintatapoja. Kun kohdataan ennestään tuntematon kulttuurinen ilmiö tai uusi toimintatapa, siitä hankitaan lisää tietoa ja pyritään näkemään ilmiössä tai toimintatavassa enemmän mahdollisuuksia kuin uhkia.¹²⁷

”Vaikka kasvattajalla ja lapsen perheellä ei olisi yhteistä kieltä tai jaettua katsomusta, ei kasvattajan tarvitse pelätä ammattitaitonsa puolesta. Aina voi kysyä, aina kannattaa kysyä. Mitä sinä ajattelet tästä asiasta? On jo vilpitön kurottuminen Toista kohti, ja yhteisen maaperän rakentaminen on alkanut.”¹²⁸

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.¹²⁹

Erilaisten kieli- ja kulttuuritaustojen huomiointi toteutuu esiopetuksen arjessa, päivittäisissä tilanteissa yhdessä muiden lasten ja kasvattajien kanssa. Arkisella tavalla kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen moninaisuus voi näkyä mihin tahansa uuteen asiaan tutustuttaessa. Kun tutustutaan vuodenaikoihin, voidaan samalla miettiä, millaisena vuodeajat näyttäytyvät niissä maailmankolkissa, joihin ryhmän lapsilla on yhteyksiä. Kun opetellaan kirjaimia, voidaan samalla tutustua eri kielten erilaisiin kirjoitustapoihin niiden kielten kautta, joihin lapsilla on yhteyksiä. Vuodenkiertoon kuuluvien juhlien lähestyessä annetaan jokaiselle lapselle mahdollisuus kertoa, millaisia juhlia heidän kotonaan vietetään.¹³⁰ Lapset voivat opettaa oman kielensä ilmaisuja muille lapsille ryhmätilanteissa. Voidaan esimerkiksi opetella ”hyvää huomenta” eri kielillä tai laulaa syntymäpäivälauluja eri kielillä. Esiopetuksessa voidaan vertailla eri kielten sanoja: miltä ne kuulostavat, ja mitä samaa ja mitä erilaista niissä on. Voimme laulaa erikielisiä lauluja ja lapsilta voidaan

¹²⁶ Malinen, H. 2019. Anna lapselle ääni. Kieli ja kulttuuritietoisuuden voima kasvatuksessa. Ps-kustannus, 54

¹²⁷ Malinen, H. 2019. Anna lapselle ääni. Kieli ja kulttuuritietoisuuden voima kasvatuksessa. Ps-kustannus, 33

¹²⁸ Arnkil, M. & Antikainen, S. 2021. Leikkiä, odottamattomia aloitteita ja hetkiin tarttumista – kunnioittavana kasvattajana moninaisessa lapsiryhmässä, 235–248

¹²⁹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 21

¹³⁰ Malinen, H. Anna lapselle ääni. 2019. Kieli ja kulttuuritietoisuuden voima kasvatuksessa. Ps-kustannus, 50

kysellä arjessa: ”Miten sanot tämän sinun kielelläsi?” Eri kulttuurit ovat näkyvillä ja eteisessä voi olla tervehdyksiä eri kielillä.¹³¹ Lasten kanssa aiheet voivat olla konkreettisia, kuten ruoka, kieli ja sää.

Vieraan kulttuurin edustajan voi kutsua kertomaan lapsiryhmälle omasta kulttuurista/katsomuksesta, esim. lapsen vanhempi, sukulainen tai muu yhteistyökumppani. Jos mahdollista, voidaan tutustua myös eri kulttuureihin liittyviin esineisiin (vaatteet, mausteet, kirjallisuus jne.) ja tutustua kulttuuriin musiikin kautta.

Kulttuurin vuosikello on Suomen kulttuuriperintökasvatuksen seuran ylläpitämä palvelu, johon on koottu eri toimijoiden materiaaleja lukuisista kielellisistä, katsomuksellisista ja kulttuurisista teemoista. Vuosikellon sivuille pääset tästä: <https://kulttuurinvuosikello.fi/>

**PÖHDITTÄVÄKSI
TIIMILLE:**

Onko **TOIMINTAKULTTUURimme** tarpeeksi kielitietoinen ja rikasta kieltä mallintava, jotta suomen kieltä voi siinä kehittyä parhaalla mahdollisella tavalla?

Onko kaikilla ryhmämme lapsilla mahdollisuus ilmaista itseään muuten kuin kielen avulla?

Hyötyvätkö **KAIKKI** lapset asioista joita teemme ryhmässä?

Miten mahdollistamme lapsille **OSALLISUUDEN** ja ryhmään kuulumisen kokemuksia?

Millä tavoin oppimisympäristömme on kielellisesti rikas?

Miten **MONIKULTTUURISUUS** näkyy oppimisympäristössämme?

Miten voisimme tukea lasten leikkejä niin, että niissä näkyisi lapsiryhmämme eri kielet ja kulttuurit?

Mitä voisimme kehittää omassa oppimisympäristössämme?

”Jokainen lapsi ja jokainen perhe on yhtä arvokas – samanlaisuuksineen ja erilaisuuksineen. Yhdellekään lapselle antamamme viesti ei saisi olla: Sinä olet erilainen kuin muut, mutta se on minusta pelkästään hieno juttu. Sen sijaan viestin jokaiselle lapselle tulisi kuulua: Me olemme kaikki yhtä aikaa erilaisia ja samanlaisia, ja juuri se tekee elämästä niin mielenkiintoista.”¹³²

¹³¹ Dived, Kielitietoinen varhaiskasvatus: <https://dived.fi/kielitietoinen-varhaiskasvatus/>

¹³² Malinen, H. 2019. Anna lapselle ääni. Kieli ja kulttuuritietoisuuden voima kasvatuksessa. Ps-kustannus, 57

KURKISTUKSIA ESKARIN ARKEEN

"Olemme jo kuukausien ajan viettäneet matkateemaa Eteläisten esikoulussa. Olemme vierailleet Thaimaassa, Englannissa, Italiassa, Afrikassa, Kanadassa, Meksikossa ja Hawajilla. Matkamme jatkui vielä lasten toiveista avaruuteen, jossa vietimme kuukauden. Saimme olla mukana vielä koulun kieli- ja kulttuuripäivässä ja pääsimme tutustumaan Brasiliaan, Kolumbiaan ja Intiaan.

Projekti kasvoi ja syveni lasten toiveiden ja kiinnostuksen mukaan.

Meillä oli musiikkia, tanssia, soittamista, lauluja, maistiaisia eri maista, askartelua, taidetta, Green screen sovelluksen käyttöä, leikkejä eri maista, kieleen ja kulttuuriin tutustumista, nukketeatteria, vieraita, rakensimme oman tulivuoren jne.

Lapset tekivät ennen matkaa itselleen passit. Jokaisesta maasta passiin tuli leima, lapset kirjoittivat maan perustiedot ja lipun ja viikon päätteeksi piirsivät matkamuiston mitä maasta oli jäänyt mieleen.

Avaruusteemaan teimme avaruushuoneen, jossa oli avaruusalus, planeetat, raketit ym. Huoneessa oli pimeää, valoja ja avaruusmusiikkia. Lapset saivat myös leikkiä huoneessa.

Meillä oli avaruuskirjoja, askartelimme avaruusaiheisia juttuja, tutkimme tähtiä ja tähtikuviota. Haastoimme perheet mukaan tähtikuvioiden tarkkailuun. Lauloimme avaruusaiheisia lauluja ja leikimme liikuntaleikkejä. Käsittelimme aikaa ja ajankulua."

5 Oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuki

Laadukas esiopetus on perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Oppimisen tai esiopetukseen osallistumisen vaikeuksia ehkäistään ennakolta esimerkiksi monipuolisilla työtavoilla ja pedagogisilla menetelmillä, ryhmiä joustavasti muuntelemalla sekä opettajien keskinäisellä ja muun henkilöstön yhteistyöllä. Opetuksessa otetaan huomioon sekä ryhmän että yksittäisen lapsen tarpeet.

Opetuksen järjestäjän tulee varmistaa oppimisen edellytyksiä tukevat opetusjärjestelyt¹³³ osana kaikkea esiopetuksen toimintaa. Oppimisympäristöt tulee rakentaa sekä esiopetuksen ryhmässä että esiopetuksen toimipaikassa kaikille lapsille sopiviksi. Opetuksen käytännön toteutuksessa huomioidaan lasten erilaiset edellytykset oppia. Opetusjärjestelyillä, kuten eriyttämisellä, ryhmien muodostamisella sekä samanaikais- - yhteisopetuksella voidaan tukea kaikkien lasten oppimista. Tässä luvussa määrätään perusopetuslain¹³⁴ mukaisesti oppimisen ja koulunkäynnin tuesta. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa käytetään oppimisen ja koulunkäynnin tuesta nimitystä oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuki. Esiopetuksen järjestämispaikkaan viitataan pääsääntöisesti käsitteellä esiopetuksen toimipaikka, ja oppilaskohtaisista tukitoimista käytetään nimitystä lapsikohtaiset tukitoimet. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014).

Hämeenlinnassa oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuki toteutetaan lähtökohtaisesti aina inklusiivisen periaatteen mukaisesti lapsen omassa esiopetusryhmässä. Lapsen edun niin edellyttäessä, voidaan esiopetus toteuttaa myös integroidussa erityisryhmässä. Erityisryhmässä työskentelee varhaiskasvatuksen erityisopettaja, jolloin lapsella on mahdollisuus kokoaikaiseen erityisopetukseen.

**Näin me toimimme
Hämeenlinnassa**

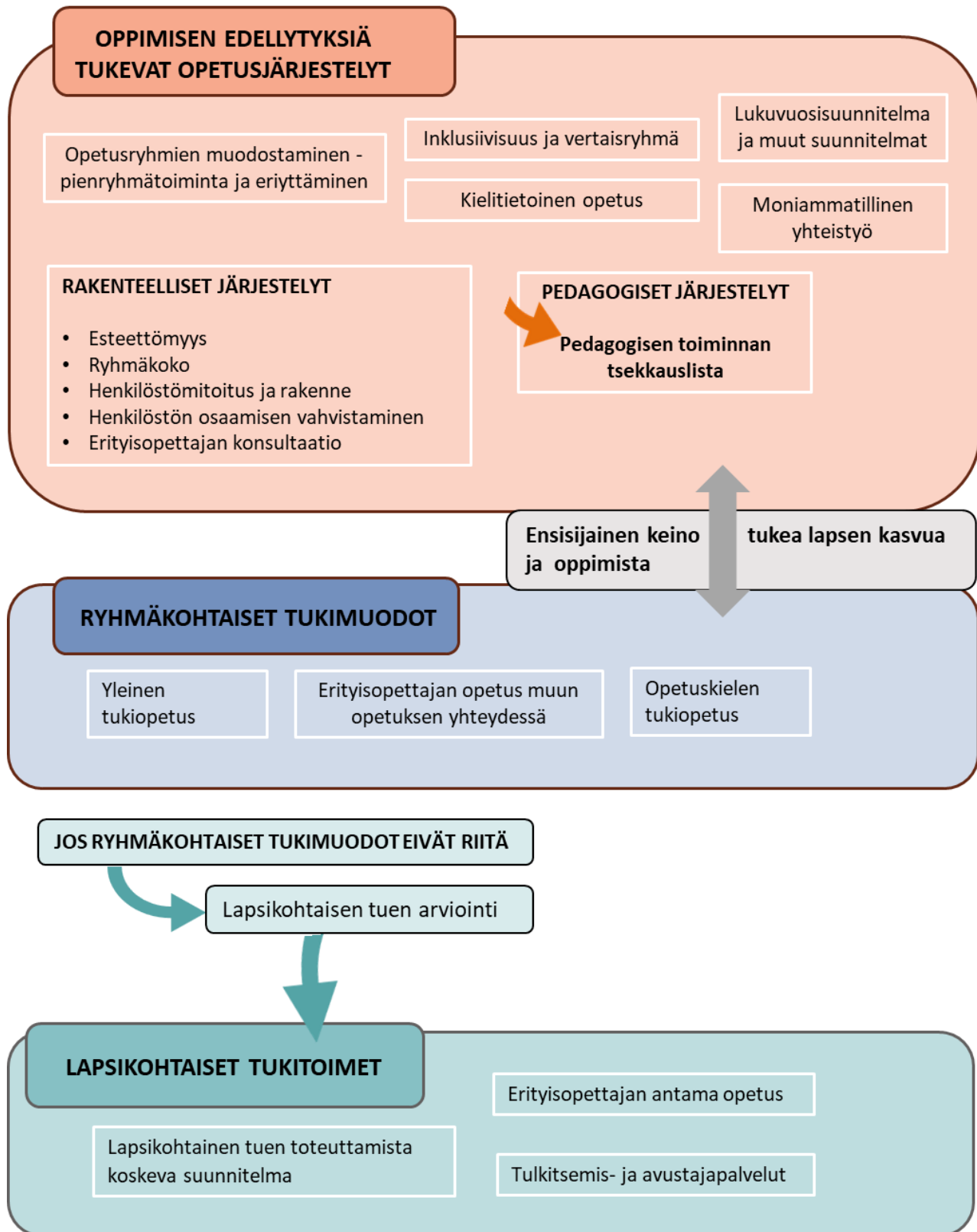
Kysymyksiä kasvattajalle ja kasvattajatiimille:

- Miten otamme opetuksessa sekä oppimisympäristön rakentamisessa huomioon sekä ryhmän että yksittäisen lapsen tarpeet?
- Miten oppimissuunnitelmissa sovitut toimintatavat toteutuvat ryhmän kaikkien kasvattajin toiminnassa?
- Miten voin olla yhtä aikaa ennakoitava ja luoda jäsentynyttä oppimisympäristöä ja mukauttaa sekä joustaa arjen tilanteissa?
- Miten huomioimme ryhmässä lasten erilaiset edellytykset ja tavat oppia?
- Miten toteutamme rakentavaa ja dialogista vuorovaikutusta huoltajien kanssa?
- Millaista viestiä kerromme lapsen päivästä lapselle itselleen ja huoltajille?

¹³³ Perusopetuslaki 20 b § (1090/2024)

¹³⁴ Perusopetuslaki 4 a luku

OPPIMISEN TUKEA ESIOPETUKSESSA

5.1 Lapsen oikeus oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tukeen

Lapsella, jolla on vaikeuksia osallistua esiopetuksessa annettavaan opetukseen, on oikeus saada ryhmäkohtaisia tukimuotoja ja lapsikohtaisia tukitoimia oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tueksi¹³⁵. Ryhmäkohtaiset tukimuodot ja lapsikohtaiset tukitoimet järjestetään inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Riittävän varhain aloitetut ryhmäkohtaiset tukimuodot tukevat lapsia oppimisessa ja esiopetukseen osallistumisessa. Lapsikohtaiset tukitoimet suunnitellaan, järjestetään ja päätetään lapsen edun mukaisesti viipymättä, jos ryhmäkohtaiset tukimuodot ovat riittämättömiä. Lapsen edun selvittäminen edellyttää lapsen näkemyksen huomioon ottamista kaikissa häntä koskevissa asioissa. Lapsen näkemys otetaan huomioon lapsen iän ja kehityksen mukaisesti. Ryhmäkohtaisista tukimuodoista määrätään luvussa 5.2 ja lapsikohtaisista tukitoimista määrätään luvussa 5.3.

Lukuvuosisuunnitelmassa kuvataan, miten ryhmäkohtaiset tukimuodot suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan. Lisäksi kuvataan oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuen järjestämisen rakenteet, toimintatavat, työn ja vastuunjako, moniammatillinen ja monialainen yhteistyö sekä huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014).

Hämeenlinnan kaupungin esiopetusta toteuttavat toimipaikat laativat lukuvuosittain Hämeenlinnan kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelmaan perustuvan lukuvuosisuunnitelman. Lukuvuosisuunnitelma on osa yksikön toiminta- ja kehittämissuunnitelmaa. Suunnitelman avulla ennakoitaan ja tehdään toimipaikan yhteistä suunnittelua opetusjärjestelyiden ja tukimuotojen toteuttamisesta.

**Lukuvuosi-
suunnitelma**

Päiväkodin johtaja vastaa lukuvuosisuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista yhdessä varhaiskasvatuksen opettajan ja päiväkodin varhaiskasvatuksen erityisopettajan tai konsultoivan varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Koko esiopetuksen tiimi on vastuussa siitä, että ryhmätasolla toimitaan suunnitelmallisesti lukuvuosisuunnitelmassa sovittujen asioiden mukaisesti. Lukuvuosisuunnitelmaan kirjataan toimipaikkakohtaisesti laatimiseen ja tarkentamiseen liittyvät periaatteet ja vastuut.

Lukuvuosisuunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa huomioidaan lasten ja huoltajien näkemykset, sillä he ovat tärkeä osa esiopetusyhteisöä. Lukuvuosisuunnitelman sisältö avataan huoltajille syyslukukauden aikana.

Lukuvuosisuunnitelmaa arvioidaan ja tarkennetaan säännöllisesti lukuvuoden aikana esiopetuksen henkilöstön, varhaiskasvatuksen erityisopettajan sekä päiväkodin johtajan kanssa yhteistyössä.

Hämeenlinnan esiopetuksen lukuvuosisuunnitelmassa kuvataan esiopetuksen työ- ja loma-ajat sekä esiopetusryhmien rakenne. Lukuvuosisuunnitelma koostuu kahdesta osiosta 1) Oppimisen edellytyksiä tukevat opetusjärjestelyt toimipaikassa ja 2) Ryhmäkohtaisten tukitoimien suunnittelu, toteuttaminen ja arviointi. Lisäksi suunnitelmassa kuvataan toimipaikkatason moniammatillinen ja monialainen yhteistyö, huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö sekä lukuvuosisuunnitelman arviointi.

¹³⁵ Perusopetuslaki 20 a §

Oppimisen edellytyksiä tukevissa opetusjärjestelyissä huomioidaan toimipaikkatasolla laaja-alainen osaaminen, lapsen osallisuuden vahvistaminen sekä hyvinvointi, turvallisuus ja yhteisöllisyys. Toimipaikkatasolla luodaan toimintaperiaatteet sille, miten turvallinen kasvuyhteisö muodostetaan ja miten yksiköissä kiusaamista ennaltaehkäistään ja miten siihen puututaan. Näissä voidaan hyödyntää eskarilaisen hyvinvointikyselyä ja eskarilaisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskyselyä. Lisäksi suunnitelmaan kuvataan esiopetusryhmien rakenteelliset ratkaisut, joita voivat olla mm. lapsimäärän pienentäminen, henkilöstömitoitukseen liittyvät asiat ja tilojen esteettömyys. Rakenteelliset ratkaisut arvioidaan ja suunnitellaan ennakoiden esiopetusryhmiä muodostettaessa yhteistyössä varhaiskasvatuspäälliköiden, päiväkodinjohtajan ja varhaiskasvatuksen erityisopettajien kanssa.

Ryhmäkohtaisten tukitoimien suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa ryhmäkohtaisia tukimuotoja suunnitellaan tiedossa olevan tarpeen mukaisesti ja niiden toteuttamista tarkennetaan esiopetuksessa ilmenevien tarpeiden mukaisesti esiopetusvuoden aikana. Lukuvuosisuunnitelmassa kuvataan esiopetusryhmien osalta yleisen tukiopetuksen, opetuskielen tukiopetuksen sekä erityisopettajan antaman opetuksen toimintaperiaatteet ja konkreettiset tukitoimet. Suunnitelmassa kuvataan näiden osalta myös työ- ja vastuunjako.

"Lapseni ryhmässä parasta on aikuisten ammattitaito ja ratkaisukeskeisyys. Monipuolisuus, sitoutuvuus. Aikuiset ovat ottaneet selvää lapseni tarvitsemasta tuesta, konsultoineet tarvittavia tahoja, keksineet omia todella hyviä tapoja toimia, keskustelleet meidän vanhempien kanssa tiiviisti tilanteesta, kyselleet tarvittaessa apua ja antaneet aikaa."

Huoltaja

5.1.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Oppimisen edellytyksiä tukevien opetusjärjestelyjen, ryhmäkohtaisten tukimuotojen ja lapsikohtaisten tukitoimien tavoitteena on turvata se, että kaikki lapset voivat oppia ja toimia ryhmässä esiopetukselle asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Lapselle annettavan oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuen¹³⁶ tarkoituksena on mahdollistaa lapsen oikeus saada lapsen tarpeet huomioivaa opetusta ja osallistua esiopetukseen.

Oppimisen ja esiopetuksen osallistumisen tuen järjestämisen lähtökohtana ovat kunkin lapsen ja lapsiryhmän vahvuudet sekä oppimis- ja kehitystarpeet. Esiopetuksessa huolehditaan siitä, että kaikki lapset saavat onnistumisen kokemuksia oppimisessa ja ryhmän jäsenenä toimimisessa. Näin tuetaan lasten myönteistä käsitystä itsestään. Monipuolista palautetta ja oppimisesta koottua tietoa käytetään suunnitelmallisesti lasten kannustamiseen ja ohjaamiseen. Tällä tehdään oppimisen edistymisen lapsille näkyväksi. Oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuki merkitsee yhteisöllisiä ja oppimisympäristöihin liittyviä ratkaisuja sekä lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamista. Huomiota kiinnitetään erityisesti esteettömyyteen, saavutettavuuteen sekä oppimisen vaikeuksien ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen tunnistamiseen.

Oppimisen vaikeuksilla tarkoitetaan esimerkiksi kielellisiin, lukemisen ja kirjoittamisen valmiuksiin sekä matemaattisten taitojen kehitykseen liittyviä vaikeuksia. Oppimisen vaikeudet voivat myös liittyä motorisiin sekä hahmottamisen haasteisiin. Oppimiseen liittyvien vaikeuksien lisäksi lapsella voi olla vaikeuksia sosiaalisten suhteiden, tunteiden säätelyn, tarkkaavaisuuden tai käyttäytymisen haasteiden vuoksi.

Oppimisen edellytyksiä tukevien opetusjärjestelyjen avulla lapsiryhmän tarpeet huomioidaan siten, että esiopetukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa¹³⁷. Ryhmäkohtaisia tukimuotoja annetaan oppimisen edellytyksiä tukevien opetusjärjestelyiden lisänä¹³⁸ ennakoivasti ja suunnitelmallisesti. Ryhmän tarpeisiin perustuvilla opetusjärjestelyillä ja ryhmäkohtaisilla tukimuodoilla edistetään kaikkien lasten oppimista, osallisuutta ja esiopetusyhteisöön kiinnittymistä. Oikea-aikaisten opetusjärjestelyjen ja ryhmäkohtaisten tukimuotojen tavoitteena on mahdollistaa jokaisen lapsen osallistuminen ryhmän yhteiseen toimintaan.

Lapsella on oikeus lapsikohtaisiin tukitoimiin¹³⁹, jos hänellä on oppimisen edellytyksiä tukevista opetusjärjestelyistä ja ryhmäkohtaisista tukimuodoista huolimatta vaikeuksia oppimisessa ja esiopetukseen osallistumisessa. Kun esiopetuksen opettaja tai erityisopettaja havaitsevat, että oppimisen edellytyksiä tukevat opetusjärjestelyt ja ryhmäkohtaiset tukimuodot ovat riittämättömiä tukemaan lapsen oppimista ja esiopetukseen osallistumista, aloitetaan lapsikohtaisten tukitoimien tarpeen arviointi. Myös muu henkilöstö, opiskeluhoitopalvelujen ammattilaiset tai huoltaja voi tehdä aloitteen tukitoimien tarpeen arvioimiseksi. Lapsikohtaisten tukitoimien tarpeen arvioinnista määrätään tarkemmin luvussa 5.3.1.

Oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuki, jota annetaan esiopetusryhmässä, muodostaa kokonaisuuden opiskeluhoillon kanssa. Yhdessä ne edistävät oppimisen ja osallistumisen lisäksi lasten osallisuutta ja yhteisöön kiinnittymistä. Opiskeluhoillon avulla edistetään ja ylläpidetään lasten oppimista,

¹³⁶ Perusopetuslaki 20 a §

¹³⁷ HE 114/2024 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi perusopetuslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi, s. 77–78

¹³⁸ Perusopetuslaki 20 b §

¹³⁹ Perusopetuslaki 20 a §

psykkistä ja fyysistä terveyttä sekä sosiaalista hyvinvointia. Opiskeluhoitoa toteutetaan ensisijaisesti yhteisöllisenä opiskeluhoitona, ja se on keskeinen esiopetukseen osallistumisen tukemisen muoto. Yhteisöllisellä opiskeluhoitolla vaikutetaan ensisijaisesti koko yhteisön toimintakulttuuriin. Yhteisöllisen toimintakulttuurin rakentaminen on keskeistä, jotta lasten erilaisiin tarpeisiin voidaan vastata vaikuttavalla tavalla. Oikeudesta saada yksilökohtaisena opiskeluhoitona opiskeluhoitopalveluja sekä työntekijöiden velvollisuudesta niihin ohjaamiseen säädetään oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa¹⁴⁰. Opiskeluhoitosta määrätään tarkemmin luvussa 6. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014).

Näin me toimimme
Hämeenlinnassa

Hämeenlinnassa kaikille esiopetuksessa oleville lapsille laaditaan Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma (leops). Jos lapsi osallistuu täydentävään varhaiskasvatukseen, suunnitelma on samalla myös lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.

Lapsen oppimissuunnitelman suunnittelun painopisteenä on esiopetuksen henkilöstön toiminnan, vuorovaikutuksen ja oppimisympäristöjen arviointi lapsen tarpeiden mukaisesti. Oppimissuunnitelma, jatkuva havainnointi ja monipuolinen pedagoginen dokumentointi, lapsesta saatu aiempi tieto (lapsen varhaiskasvatussuunnitelma, neuvolapalautteet, monialainen yhteistyö) sekä huoltajilta saatu tieto, ovat perusta opetusjärjestelyjen suunnitteluun ja toteuttamiseen.

Esiopetuksesta vastaava varhaiskasvatuksen opettaja vastaa lapsen oppimissuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista. Oppimissuunnitelma laaditaan yhteistyössä lapsen huoltajien, esiopetuksen henkilöstön ja tarvittaessa erityisopettajien sekä lapsen kanssa mahdollisesti työskentelevien erityistyöntekijöiden kanssa. Kevään arviointikeskustelussa täytetään Tiedonsiirto esiopetuksesta kouluun – lomake yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa.

”Hänen yksilölliset haasteensa ja tarpeensa on nähty ja kuultu ja asiaan on saatu apua. Hän saa olla sellainen kuin on. Hän tulee huomioiduksi omana itsenään ja saamme riittävästi tietoa hänen päivästänsä.”

Huoltaja

¹⁴⁰ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013)

5.1.2 Tuen jatkumo varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta perusopetukseen

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen. Usein lapsen tuen tarve on havaittu jo ennen esiopetuksen alkamista. Lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta perusopetukseen opetuksen järjestämisen kannalta välttämätön tieto tulee siirtää salassapitovelvoitteiden estämättä¹⁴¹. Tiedonsiirto on tärkeää myös lapsen siirtyessä ryhmästä toiseen, toimipaikasta toiseen tai toisen opetuksen järjestäjän esiopetukseen. Opetuksen järjestäjät vastaavat sujuvien tiedonsiirron käytäntöjen luomisesta ja kehittämisestä.

Esiopetuksen, varhaiskasvatuksen ja huoltajan kanssa tehtävällä yhteistyöllä turvataan lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin jatkumoa. Tietoa lapsen mahdollisesti ennen esiopetusta saamista tukitoimista ja niiden vaikuttavuudesta hyödynnetään esiopetuksessa. Mikäli lapsella on ollut varhaiskasvatuksessa apuvälineitä, hän on saanut tulkitsemispalveluita, lapsikohtaista avustamispalvelua tai erityisopettajan opetusta säännöllisesti tai kokoaikaisesti ryhmäkooltaan pienemmässä ryhmässä, lapsen esiopetuksessa järjestettävien lapsikohtaisten tukitoimien tarve voidaan arvioida ja tuen toteuttaminen suunnitella lapsen siirtyessä esiopetukseen ilman ryhmäkohtaisten tukimuotojen antamista.

Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Mikäli lapsi käyttää esiopetuksen lisäksi muita varhaiskasvatuspalveluja, esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen henkilöstö tekee yhteistyötä lapsen oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tukeen liittyvissä asioissa. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014).

Hämeenlinnan esiopetuksen siirtymävaiheiden toiminnan periaatteet on kuvattuna luvussa 3.2.2.

Hämeenlinnan esiopetuksessa noudatetaan Lapsen/oppilaan tietojen siirtämisen ja luovuttamisen ohjeistusta. Ohjeistuksessa on kuvattuna tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt ja vastuut.

**Näin me toimimme
Hämeenlinnassa**

***"Hämmästyin edelleen melkein joka viikko, miten ovat keksineetkin
niin hyviä tapoja toimia lapseni kanssa."
Huoltaja***

¹⁴¹ Varhaiskasvatuslaki 41 § ja Perusopetuslaki 41 §

5.2 Oppimisen edellytyksiä tukevat opetusjärjestelyt ja ryhmäkohtaiset tukimuodot

Oppimisen edellytyksiä tukevat opetusjärjestelyt ovat osa esiopetuksen kaikkea toimintaa¹⁴². Ryhmäkohtaisia tukimuotoja annetaan oppimisen edellytyksiä tukevien opetusjärjestelyiden lisänä¹⁴³. Oppimisen edellytyksiä tukevilla opetusjärjestelyillä ja ryhmäkohtaisilla tukimuodoilla pyritään ennaltaehkäisemään vahvempien tuen tarpeiden muodostumista toteuttamalla ryhmässä sellaisia opetusjärjestelyjä ja tukimuotoja, joista hyötyvät useat lapset. Näin tuetaan kaikkien lasten yhdenvertaista oikeutta oppimiseen ja turvataan lapsille sopivat opetuksen järjestämiseen ja oppimisen tuen tarpeisiin perustuvat järjestelyt.

Oppimisen edellytyksiä tukevat opetusjärjestelyt

Oppimisen edellytyksiä tukevat opetusjärjestelyt ovat keskeinen osa esiopetuksen toimintakulttuuria, ja antavat edellytykset kaikkien lasten osallisuuteen, oppimiseen ja esiopetukseen osallistumiseen. Opettajien ja muun henkilöstön osaaminen, moniammatillinen yhteistyö sekä näiden kehittäminen ja johtaminen ovat oppimisen edellytyksiä tukevien opetusjärjestelyjen perusta.

Oppimisen edellytyksiä tukevat opetusjärjestelyt suunnitellaan ja toteutetaan paikallisesti, ja ne kytkeytyvät suoraan sekä esiopetusryhmän että koko yhteisön tarpeisiin. Opettajien oman pedagogisen työn arvioinnista ja kehittämisestä määrätään tarkemmin luvussa 4.2. Oppimisen edellytyksiä tukevien opetusjärjestelyjen suunnittelua ja arviointia tulee johtaa toimipaikka- ja ryhmäkohtaisesti.

Oppimisen edellytyksiä tukevilla opetusjärjestelyillä tarkoitetaan esimerkiksi opetusryhmien muodostamista siten, että opettajan on mahdollista ottaa huomioon lapsiryhmän tarpeet ja vahvuudet. Opetusjärjestelyillä tarkoitetaan myös lasten moninaiset tarpeet ja edellytykset huomioon ottavaa opetusta, kuten eriyttämistä. Opetuksen eriyttämisen avulla otetaan huomioon paitsi tuen tarpeet, myös oppimisessaan pidemmällä olevat lapset, ja heille lisähaasteiden tarjoaminen. Kielitietoinen opetus on osa oppimisen edellytyksiä tukevia opetusjärjestelyjä, ja sillä tuetaan lasten kielellistä kehitystä ja eri tiedon- ja taidonalojen käsitteiden ymmärtämistä ja oppimista. (kts. luku 4.3)

Esiopetuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan niin, että lasten oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Esiopetuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisten järjestelyjen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Pedagogisiin järjestelyihin lukeutuvat päivittäisten ja muiden säännöllisesti toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat ovat osa oppimisen edellytyksiä tukevia pedagogisia ratkaisuja. Niitä voivat olla puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää esiopetuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten työtapojen sekä menetelmien käyttöä sekä erilaisia eriyttämisen muotoja. Pedagogisilla järjestelyillä ja

¹⁴² Perusopetuslaki 20 b §

¹⁴³ Perusopetuslaki 20 b §

tarvittavien ryhmäkohtaisten apuvälineiden käytöllä pyritään siihen, että kaikki lapset pääsevät osaksi vertaisryhmän toimintaa.

Rakenteellisilla järjestelyillä mahdollistetaan tarvittaessa pedagogisten järjestelyiden toteuttaminen ryhmässä. Rakenteellisiin järjestelyihin kuuluu tilojen esteettömyyttä edistävien järjestelyjen toteuttaminen lapsiryhmän tarpeiden mukaisesti. Rakenteellisia järjestelyjä ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittamiseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut, jotta esiopetukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Ryhmässä voi työskennellä esimerkiksi avustavaa, ryhmäkohtaista henkilöstöä. Opetuksen järjestäjä vastaa siitä, että henkilöstöllä on riittävä osaaminen lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyen. Henkilöstön osaamista voidaan vahvistaa muun muassa täydennyskoulutuksen ja erityisopettajan antaman konsultaation avulla. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014).

Joustava pienryhmätoiminta osana esiopetuksen osana oppimisen edellytyksiä tukevia opetusjärjestelyjä

Näin me toimimme
Hämeenlinnassa

Hämeenlinnan esiopetuksessa pienryhmätoiminta- käsite pitää sisällään joustavan ryhmittelyn ja lapsen osallisuuden kautta muodostuvat pienryhmät. Myös esiopetuspäivän arjen eri tilanteet, kuten siirtymätilanteet, tulee nähdä ja toteuttaa mahdollisuuksien mukaan pedagogisina pienryhminä. Pienryhmät voidaan muodostaa myös pedagogisesti perustellen ja eriyttäen toiminnan tavoitteisiin tai lapsiryhmän tarpeiden pohjalta.

Pienryhmissä toimiminen mahdollistaa lapsen osallisuuden, havainnoinnin ja kuulemisen sekä kasvattajan ja lasten sitoutumisen yhteiseen tekemiseen. Joustavissa pienryhmissä toimimalla kasvattajat pystyvät tukemaan lasten yhteistä leikkiä, opettelemaan yhdessä itsesäätely- ja tunnetaitoja sekä tukemaan jokaisen lapsen yksilöllistä oppimista.

Oppimisen edellytyksiä tukevien opetusjärjestelyjen reflektoinnin tukena Hämeenlinnassa on käytössä **Pedagogisen toiminnan ja yleisen tuen tsekkauslista**. Tätä käytetään pedagogisen keskustelun ja opetusjärjestelyiden suunnittelun pohjana yhdessä esiopetusryhmien kasvattajien ja päiväkodin johtajan kanssa. Se tukee ja tarkentaa ryhmän lukuvuosisuunnitelmatyötä, jäsentää sekä selkeyttää arjen toimintojen suunnittelua sekä toimii opetusjärjestelyjen arvioinnin tukena.

Ryhmäkohtaiset tukimuodot

Perusopetuslaissa määritellään kolme ryhmäkohtaista tukimuotoa¹⁴⁴. Ne ovat yleinen tukiopetus, opetuskielen tukiopetus ja erityisopettajan antama opetus muun opetuksen yhteydessä. Ryhmäkohtaisia tukimuotoja on resursoitava ja annettava suunnitelmallisesti oppimisen edellytyksiä tukevien opetusjärjestelyiden lisänä. Ryhmäkohtaisten tukimuotojen järjestämisen tarkoituksena on varhaisessa vaiheessa ja ennaltaehkäisevästi vastata lasten moninaisiin tuen tarpeisiin ryhmässä. Ryhmässä toteutettavat tukimuodot mahdollistavat myös vertaisoppimisen, osallisuuden ja osallistumisen esiopetuksen toimintaan. Tukimuotojen toteuttamisen edellytyksenä on opettajan, erityisopettajan ja muun henkilöstön yhteistyö ja yhteisesti rakentuva näkemys esiopetusryhmän ja ryhmään kuuluvien lasten tuen tarpeista.

Ryhmäkohtaisten tukimuotojen järjestäminen ei edellytä lapsikohtaista arviota, suunnitelmaa tai hallintopäätöstä, vaan niiden toteuttaminen on suunniteltava osana esiopetuksen toimintaa¹⁴⁵. Opetuksen järjestäjän tulee huolehtia riittävästä resursoinnista siten, että ryhmäkohtaisia tukimuotoja voidaan järjestää lasten tarpeiden mukaisesti. Ryhmäkohtaisia tukimuotoja suunnitellaan tiedossa olevan tarpeen mukaisesti esiopetuksen lukuvuosisuunnitelmassa. Ryhmäkohtaisten tukimuotojen toteuttamista tarkennetaan esiopetuksessa ilmenevien tarpeiden mukaisesti esiopetusvuoden aikana.

Opettajan antaman yleisen tukiopetuksen¹⁴⁶ tavoitteena on tukea lasten oppimista ja esiopetukseen osallistumista. Esiopetuksessa yleinen tukiopetus tarkoittaa esiopetusryhmän toiminnan eriyttämistä, ja sitä annetaan pääsääntöisesti joustavissa pienemmissä ryhmässä esiopetusryhmän lasten tuen tarpeiden mukaisesti. Yleinen tukiopetus kohdentuu ensisijaisesti oppimiskokonaisuuksiin. Yleistä tukiopetusta järjestetään pedagogisesti tarkoituksenmukaisesti ja suunnitelmallisesti ja sitä annetaan niin usein, kuin on tarpeen. Sitä voidaan antaa myös ennakoivasti ja sillä voidaan vastata lasten sairaspöissaoloista johtuviin lyhytaikaisiin tuen tarpeisiin. Yleistä tukiopetusta antaa ensisijaisesti esiopetusryhmästä vastuussa oleva opettaja. Yleistä tukiopetusta voi antaa myös muu opettaja samanaikais- tai yhteisopetuksena. Opettajien yhteistyö yleisen tukiopetuksen suunnittelussa, toteutuksessa ja sen vaikuttavuuden arvioinnissa on tärkeää.

Opettajan antaman opetuskielen tukiopetuksen¹⁴⁷ tavoitteena on lasten opetuskielen taidon vahvistaminen, mikä tukee lasten oppimista ja esiopetukseen osallistumista. Opetuskielen tukiopetus on kielitietoista opetusta. Opetuskielen tukiopetusta järjestetään pedagogisesti tarkoituksenmukaisesti ja suunnitelmallisesti lasten tarpeiden pohjalta siten, että mahdollisimman moni lapsi voi hyötyä siitä. Opetuskielen tukiopetusta voidaan antaa samanaikais- tai yhteisopetuksena. Sitä annetaan osana esiopetuksen opetusta niin usein, kuin on tarpeen. Opetuskielen tukiopetusta antaa ensisijaisesti esiopetusryhmästä vastuussa oleva opettaja. Opetuskielen tukiopetusta voi antaa myös muu opettaja. Opettajien yhteistyö opetuskielen tukiopetuksen suunnittelussa, toteutuksessa ja sen vaikuttavuuden arvioinnissa on tärkeää. Opetuskielen tukiopetuksen suunnittelussa ja toteutuksessa huomioidaan kielitietoisien sekä suomi/ruotsi toisena kielenä -opetuksen näkökulmat.

Erityisopettajan antamalla opetuksella muun opetuksen yhteydessä tarkoitetaan erityisopettajan antamaa ja erityispedagogiseen osaamiseen perustuvaa opetusta, joka tukee oppimista ja esiopetukseen

¹⁴⁴ Perusopetuslaki 20 b §

¹⁴⁵ HE 114/2024 vp, s. 57–58

¹⁴⁶ Perusopetuslaki 20 b §

¹⁴⁷ Perusopetuslaki 20 b §

osallistumista. Erityisopettajan antamalla opetuksella tarkoitetaan sellaisen opettajan antamaa opetusta, jolla on erityisopettajan kelpoisuus. Erityisopettajan antama opetus muun opetuksen yhteydessä kohdennetaan sellaisiin koko ryhmän tasolla havaittuihin tuen tarpeisiin ja vaikeuksiin, joihin voidaan vaikuttaa erityisopettajan samanaikais- tai yhteisopetuksena tarjotulla tuella ja opetuksella. Erityisopettajan antamaa opetusta muun opetuksen yhteydessä toteutetaan koko esiopetusryhmän kanssa, mutta se mahdollistaa opetuksen myös pienemmille lapsiryhmille. Ryhmien koko perustuu havaittuun tarpeeseen ja ryhmiä muodostetaan joustavasti.

Erityisopettaja voi antaa myös konsultaatiota, joka kohdentuu ryhmässä toimivalle opettajalle ja muulle henkilöstölle. Konsultaatio on neuvon kysymistä, opetushenkilöstön keskinäistä neuvottelemista ratkaisun löytämiseksi sekä erityisopettajan antamaa neuvontaa opettajalle tai henkilöstöön kuuluvalla henkilöllä lapsia tai opetusta koskevissa asioissa. Erityisopettajan konsultaatio voi liittyä myös esiopetusryhmässä toteutettavaan erityisopettajan antamaan opetukseen, ja konsultaatiolla vahvistetaan tällöin esimerkiksi opettajan ja henkilöstön osaamista tai sovitaan yhteisistä periaatteista samanaikais- ja yhteisopetusta koskien. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014).

Ryhmäkohtaiset tukimuodot Hämeenlinnassa

Yleinen tukiopetus

Hämeenlinnassa yleistä tukiopetusta antaa pääsääntöisesti esiopetusryhmän opettaja, joka eriyttää opetusta pienemmissä opetusryhmissä tapahtuvaksi. Ryhmän opettajat suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat yhteisesti annettavaa tukiopetusta. Suunnittelussa huomioidaan monipuolisesti erilaisia oppimisympäristöjä, kuten lähiluontoa.

Opetuskielen tukiopetus

Opetuskielen tukiopetuksesta vastaa esiopetuksesta vastaava varhaiskasvatuksen opettaja. Sen tavoitteena on vahvistaa lapsen opetuskielen taitoja sekä tukea lapsen osallisuutta esiopetukseen. Opetuskielen tukiopetus toteutetaan osana ryhmän kielitietoista pedagogiikkaa ja esiopetusryhmän opettaja yhdessä ryhmän kasvattajien kanssa suunnittelevat ja kehittävät toimintakulttuuria niin, että se on kielitietoista ja rikasta kieltä mallintavaa. Kielitietoista pedagogiikkaa on kuvattu tarkemmin luvussa 4.2.2 Kielten rikas maailma sekä luvuissa 4.3 Kieli- ja kulttuuritietoinen esiopetus ja 4.4 Erilaiset kieli- ja kulttuuritaustat esiopetuksessa.

**Näin me toimimme
Hämeenlinnassa**

Kielitietoinen pedagogiikka

Kielitietoisien toimintakulttuurin kehittämisen tukena käytetään KieliPeda-työvälinettä, joka on kehitetty Turun yliopiston, Opetushallituksen ja Opetus- ja kulttuuriministeriön yhteistyönä. Työvälineen avulla arvioidaan ja kehitetään kielitietoisia toimintatapoja sekä tuetaan monikielisten lasten suomen kielen oppimista.

KieliPeda – työväline koostuu kolmesta osiosta, joiden avulla

- arvioidaan ja kehitetään esiopetuksen oppimisympäristöjä kielitietoisuuden näkökulmasta
- tarkastellaan yhteistyössä huoltajien kanssa monikielisen lapsen kielimaailmaa ja
- seurataan monikielisen lapsen suomen kielen taitojen kehittymistä.

KieliPeda-materiaalia ja sen tukimateriaaliksi kehitettyjä kielitietoisuuskortteja käytetään kaikissa esiopetusryhmissä.

Yleistä tukiopetusta ja opetuskielen tukiopetusta voidaan toteuttaa samanaikais- tai yhteisopetuksena. Samanaikais- ja yhteisopetuksen suunnittelun pohjana Hämeenlinnassa toimii esiopetustoimipaikan lukuvuosisuunnitelma. Esiopetusryhmä tarkoittaa samanaikais-/yhteistyön toimintaperiaatteita tiimin lukuvuosisuunnitelmaan. Samanaikais- ja yhteisopetuksen suunnittelussa ja arvioinnissa voidaan hyödyntää toimipaikan opettajien yhteistä SAK-aikaa.

Yhteisopettajuus mahdollistaa opetuksen eriyttämisen, asiantuntijuuden jakamisen opettajien välillä ja erityisopettajan mallittavan toiminnan.

Konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja

Erityisopettajan antama opetus muun opetuksen yhteydessä

Erityisopettajan antama opetus kohdentuu koko ryhmään ja perustuu ryhmässä havaittuihin tuen tarpeisiin ja vaikeuksiin. Tämä mahdollistaa opetuksen joustavasti rakentuissa pienryhmissä, lasten tuen tarpeiden havainnoimisen ja huomioimisen. Erityisopettaja voi antaa konsultaatiota esiopetusryhmän opettajalle ja koko tiimille. Erityisopettajan antama opetus suunnitellaan yhteistyössä lapsiryhmän opettajan kanssa. Erityisopetus voi olla myös samanaikais- tai yhteisopettajuutta.

“Esiopetuksen tuen uudistuksessa korostuu samanaikaisopetus ja henkilöstön sekä erityisopettajien välinen yhteistyö. Opetusta suunnitellaan ja toteutetaan aiempaa enemmän yhdessä, sekä myös tukitoimien vaikuttavuutta arvioidaan yhdessä.

Tuen uudistus haastaa meitä kehittämään näitä käytäntöjä osana kunkin yksikön toimintakulttuuria.”

Päiväkodin johtaja

5.3 Lapsikohtaiset tukitoimet ja niiden järjestäminen

Lapsella on oikeus saada lapsikohtaisia tukitoimia¹⁴⁸ viipymättä, jos ryhmäkohtaiset tukimuodot ovat riittämättömiä. Lapsikohtaisia tukitoimia annetaan yksilölliseen tarpeeseen perustuen ja säännöllisesti. Lapsi voi saada useampia lapsikohtaisia tukitoimia tuen tarpeidensa mukaisesti. Lapsikohtaisten tukitoimien yhteydessä lapsella on myös oikeus saada ryhmäkohtaisia tukimuotoja.

Lapsikohtaiset tukitoimet järjestetään tuen tarpeen arvioinnin ja tukea koskevan päätöksen perusteella lapsen etu huomioon ottaen ensisijaisesti lapsen omassa esiopetuksen toimipaikassa¹⁴⁹. Tukitoimien toteuttaminen kuvataan lapsikohtaisen tuen toteuttamista koskevassa suunnitelmassa¹⁵⁰.

¹⁴⁸ Perusopetuslaki 20 c § (1090/2024)

¹⁴⁹ Perusopetuslaki 20 c §

¹⁵⁰ Perusopetuslaki 20 e § (1090/2024)

Säännöllinen erityisopettajan antama opetus osittain pienryhmässä ja muun opetuksen yhteydessä toteutetaan lapsen esiopetusryhmässä muun opetuksen yhteydessä tai pienryhmässä. Säännöllinen erityisopettajan antama opetus on pitkäkestoista, esimerkiksi lukukauden tai -vuoden pituinen jakso.

Esiopetusryhmässä muun opetuksen yhteydessä toteutettaessa lähtökohtana erityisopettajan antaman opetuksen suunnittelemiselle ovat lapsen yksilölliset tarpeet. Kun erityisopettajan opetus annetaan pienryhmässä, tarkoitetaan pienryhmällä sellaista esiopetusryhmää, joka on muodostettu lapsikohtaisen tuen toteuttamiseksi ja erityisopettajan antaman opetuksen mahdollistamiseksi. Pienryhmän koko on paikallisesti määriteltävissä. Erityisopettajan antama opetus lapsikohtaisena tukitoimena voidaan toteuttaa myös yksilöopetuksena, jos se on lapsen tuen tarpeiden kannalta tarkoituksenmukaista.

Erityisopettajan opetus pienryhmässä toteutetaan kokoaikaisesti. Pienryhmä voi olla erityisryhmä tai pienennetty esiopetusryhmä, johon lapsi osallistuu esiopetuksen ajan.

Erityisopettajan antamalla opetuksella tarkoitetaan sellaisen opettajan antamaa opetusta, jolla on erityisopettajan kelpoisuus.

Lapsikohtaiset tulkitsemis- ja avustajapalvelut ja apuvälineet mahdollistavat lapsen osallistumisen esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaiseen opetukseen.

Tulkitsemispalveluilla tarkoitetaan viittomakielellä tai muilla kommunikaatiomenetelmillä annettavia tulkitsemispalveluita. Oikeus tulkitsemispalveluun on lapsilla, joilla on kuulovamma, kuulonäkövamma tai puhevamma, ja jotka tarvitsevat palvelua esiopetukseen osallistumiseksi. Tulkitsemispalvelut järjestetään lapsen tarpeiden mukaan.

Lapsikohtaiset avustajapalvelut tulevat kyseeseen tilanteessa, jossa muut oppimista ja osallistumista tukevat järjestelyt ja ryhmäkohtainen avustava henkilöstöresurssi eivät tue lapsen yhdenvertaista osallistumista esiopetukseen. Lapsikohtainen avustaja tukee lapsen osallistumista ryhmän toimintaan yhdessä ryhmän muun henkilöstön kanssa. Avustaja voi esiopetustoiminnan aikana auttaa myös muita lapsia, jotta esiopetuksen opettaja voi opettaa lasta hänen yksilölliset tarpeensa huomioiden.

Apuvälineillä tarkoitetaan esiopetukseen osallistumisen edellyttämiä tarpeellisia apuvälineitä, joiden avulla tuetaan lapsen mahdollisuuksia oppia ja toimia esiopetusryhmässä opetukselle asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Opetukseen osallistumisen edellyttämät apuvälineet järjestetään lapsen tarpeiden mukaan hänen käyttöönsä ryhmä- ja henkilökohtaisesti. Apuvälineet ovat osa opetusvälineitä. On tärkeää, että lapsen kanssa työskentelevät voivat perehtyä opetukseen osallistumisen edellyttämien apuvälineiden käyttöön sekä ohjaavat tarvittaessa lasta ja huoltajaa näiden käytössä. Lääkinnälliseen kuntoutukseen¹⁵¹ tarvittavia apuvälineitä ei järjestetä lapsikohtaisena tukitoimena.

Lapsikohtaisten tukitoimien toteuttamisessa tulee tehdä opettajien ja esiopetusryhmän muun henkilöstön välistä yhteistyötä¹⁵², ja se voi edellyttää erityisopettajan konsultaatiota. Tukitoimien suunnittelussa voidaan

¹⁵¹ Asetus lääkinnällisestä kuntoutuksesta (1015/1991)

¹⁵² Perusopetuslaki 20 c §

hyödyntää myös muiden asiantuntijoiden kuin esiopetuksen toimipaikan erityisopettajan konsultaatiota. Tästä päätetään opetuksen järjestäjän ohjeiden mukaisesti.

Monialaista yhteistyötä tehdään tarvittaessa lapsikohtaisten tukitoimien suunnittelussa ja toteuttamisessa. Tämä ei kuitenkaan ole edellytys tukitoimien toteuttamiselle.

Esiopetuksen henkilöstön on tehtävä monialaista yhteistyötä erityisesti silloin, kun lapsikohtaiset tukitoimet eivät tue lasta ja hänen kokonaistilannettaan riittävästi tai haastava tilanne olisi riski lapsen fyysiselle tai psyykkiselle terveydelle tai sosiaaliselle hyvinvoinnille. Lapsikohtaiset tukitoimet esiopetuksen henkilöstön toteuttamina kohdentuvat aina oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tukemiseen eivätkä korvaa sosiaali- ja terveystalvveluja. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014).

Näin me toimimme
Hämeenlinnassa

Säännöllinen erityisopettajan antama opetus osittain pienryhmässä ja muun opetuksen yhteydessä toteutetaan lapsen yksilöllisten tarpeiden pohjalta osana lapsen esiopetusta. Erityisopettaja määrittää pienryhmän koon lasten tarpeiden mukaisesti. Pienryhmä voi koostua lapsikohtaista tukea tarvitsevista lapsista tai ryhmässä voi olla mukana vertaislapsia. Pienryhmä toimii osana muuta esiopetusryhmää tai sille on osoitettu oma tila. Tarvittaessa opetus voidaan toteuttaa yksilöopetuksena.

Hämeenlinnassa kokoaikainen erityisopetus toteutuu integroidussa erityisryhmässä. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa tällöin opetuksen suunnittelusta, toteutuksesta sekä arvioinnista. Lapsi saa erityisopetusta koko esiopetusajan.

Erityisopettajien vastuut lapsikohtaisten tukitoimien toteutuksessa:

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja

Kokoaikainen erityisopetus
integroidussa erityisryhmässä

Päiväkodin varhaiskasvatuksen erityisopettaja

Säännöllinen erityisopettajan
antama opetus osittain
pienryhmässä ja lapsen omassa
esiopetusryhmässä

Konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja

Konsultointi ja koordinointi

5.3.1 Lapsikohtaisen tuen tarpeen arviointi

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen omat mielipiteet on selvitettävä¹⁵³ ja otettava huomioon hänen ikänsä ja kehityksensä edellyttämällä tavalla. Lapsen huoltajille tai muulle lailliselle edustajalle on annettava mahdollisuus osallistua¹⁵⁴ lapsen tukitoimien tarpeen arviointiin. Lapsikohtaisen tuen tarpeen arvioinnissa¹⁵⁵ on selvitettävä oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuen tarve, toteutetut opetusjärjestelyt ja ryhmäkohtaiset tukimuodot sekä mahdollisesti toteutetut lapsikohtaiset tukitoimet. Näiden perusteella arvioidaan, mitkä ovat lasta parhaiten tukevat tukitoimet. Arvioinnissa saa käsitellä ainoastaan tukitoimien suunnittelun ja toteuttamisen kannalta tarpeellista tietoa.

Poissaolot tai opetuskielen oppimisen varhainen vaihe eivät voi lähtökohtaisesti olla peruste lapsikohtaiselle tuen tarpeelle. Käyttäytymisellä reagoivien lasten tukemiseksi käytetään ensisijaisesti ryhmäkohtaisia tukimuotoja. Lasta voidaan tukea myös lapsikohtaisilla tukitoimilla, jos se on lapsen edun mukaista.

Tuen tarpeen arvioinnista vastaa esiopetuksen opettaja¹⁵⁶. Jos esiopetusryhmässä työskentelee kaksi opettajaa, opettajat tekevät arviointia yhdessä. Erityisopettaja osallistuu tarvittaessa tuen tarpeen arviointiin. Jos lapsen tuen tarpeen arviointi edellyttää monialaista osaamista, osallistuvat tukitoimien tarpeen arviointiin tarvittaessa lisäksi opiskeluhuoltopalvelujen ammattilaiset tai muut asiantuntijat¹⁵⁷. Lapsen asioissa moniammatillista ja monialaista yhteistyötä tehdään aina ensisijaisesti perheen sekä oppilas- ja opiskelijahuoltolain¹⁵⁸ mukaisten opiskeluhuoltopalveluiden ammattilaisten kanssa. Huoltajan suostumuksella lapsen tuen tarpeen arviointiin voidaan pyytää muita asiantuntijoita sosiaali- ja terveyspalveluista¹⁵⁹. Monialainen yhteistyö tukee lapsikohtaisten tukitoimien tarpeen arvioimista. Monialainen yhteistyö tai lääketieteellisen lausunnon tai tarkan diagnoosin saaminen päätöksen liitteeksi ei ole edellytys tuen suunnittelulle, toteuttamiselle tai tukea koskevan päätöksen tekemiselle.

Jos lapsi on varhaiskasvatuksessa saanut pedagogisia, rakenteellisia tai hoidollisia tuen muotoja¹⁶⁰ tai tukipalveluita¹⁶¹, näiden toteutumista ja vaikuttavuutta koskeva tieto huomioidaan arvioitaessa lapsikohtaisten tukitoimien tarvetta esiopetuksessa. Mikäli lapsi on saanut tulkitsemispalveluita tai apuvälineitä varhaiskasvatuksessa, ja tarve jatkuu lapsen siirtyessä esiopetukseen, nämä lapsikohtaiset tukitoimet voidaan aloittaa ilman ryhmäkohtaisten tukimuotojen antamista. Mikäli lapsi on saanut säännöllistä tai kokoaikaista erityisopettajan antamaa opetusta tai lapsikohtaista avustamispalvelua varhaiskasvatuksessa, ja tukipalvelu on vastannut lapsen tarpeita ja on lapsen edun mukainen, voidaan lapsikohtaisten tukitoimien tarpeen arviointi aloittaa jo ennen esiopetuksen alkamista. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014).

¹⁵³ Perusopetuslaki 20 d § (1090/2024)

¹⁵⁴ Perusopetuslaki 20 d §

¹⁵⁵ Perusopetuslaki 20 d §

¹⁵⁶ Perusopetuslaki 20 d §

¹⁵⁷ Perusopetuslaki 20 d §

¹⁵⁸ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 3 §

¹⁵⁹ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki

¹⁶⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 b § (1183/2021)

¹⁶¹ Varhaiskasvatuslaki 15 c § (1183/2021)

Lapsikohtaisen tuen tarpeen arvioimisesta on vastuussa lapsen oma esiopetuksesta vastaava varhaiskasvatuksen opettaja yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Lapsikohtaisessa tuen arvioinnissa voidaan käyttää erilaisia tarpeen mukaisia erityispedagogisia arviointimenetelmiä havainnoinnin rinnalla. Arvioitaessa erityisopettajan säännöllisen tai kokoaikaisen opetuksen sekä lapsikohtaisen avustajan tarvetta, osallistuu arviointiin myös toimipaikan nimetty varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Varhaiskasvatuspäällikkö yhdessä varhaiserityiskasvatuksen tiimin kanssa arvioi ja suunnittelee vuosittain avustajien sijoittumisen kaupunkitasolla. Päiväkodin johtajat tuottavat lapsen tuen tarpeisiin perustuvat avustajien sijoittumisen esitykset. Tarpeenmukaisia muutoksia avustajapalveluissa voidaan tehdä myös lukuvuoden aikana, mikäli lapsen etu sitä edellyttää.

Mikäli lapsen tuen tarpeen arviointi edellyttää monialaista osaamista, otetaan ensisijaisesti yhteyttä toimipaikalle nimettyihin hyvinvointialueen opiskeluhoiltopalveluiden ammattilaisiin. Yhteistyökäytänteet opiskeluhoiltojen kanssa on kuvattu opiskeluhoilto-suunnitelmassa. Myös hyvinvointialueen muiden lasten ja lapsiperheiden palvelujen sekä yksityisen sektorin palveluntuottajana toimivien terapeuttien kanssa tehdään yhteistyötä. Huoltajilta pyydetään suostumus monialaiseen yhteistyöhön. Tuen suunnittelu, toteuttaminen ja päätöksen teko eivät kuitenkaan edellytä monialaista yhteistyötä tai lausuntoa diagnoosista.

Esiopetusikäinen lapsi, jolla on kuulo-, kuulonäkö- tai puhevamma, on oikeutettu tulkitsemispalveluun, kun hän tarvitsee sitä esiopetukseen osallistumiseksi. Tulkitsemispalveluista päätetään terveydenhuollon asiantuntijoiden lausuntojen pohjalta. Asian järjestelemiseksi esiopetuksesta otetaan yhteyttä konsultoivaan varhaiskasvatuksen erityisopettajaan. Esiopetuksessa tulkitsemispalvelusta päätetään perusopetuslain nojalla ja varhaiskasvatuspäällikkö tekee hallinnollisen päätöksen lapsikohtaisena tukena.

5.3.2 Lapsikohtaisen tuen toteuttamista koskeva suunnitelma

Lapsikohtaisen tuen tarpeen arviointiin perustuen on laadittava tuen toteuttamista koskeva suunnitelma¹⁶². Suunnitelman laatii esiopetuksen opettaja¹⁶³. Jos esiopetusryhmässä työskentelee kaksi opettajaa, opettajat valmistelevat suunnitelman yhdessä. Erityisopettaja osallistuu tarvittaessa tuen toteuttamista koskevan suunnitelman laatimiseen. Suunnitelma on laadittava yhteistyössä lapsen ja huoltajan tai lapsen muun laillisen edustajan kanssa¹⁶⁴. Suunnitelma voidaan kuitenkin laatia ilman huoltajan myötävaikutusta, mikäli huoltaja näin valitsee.

Suunnitelmasta on käytävä ilmi

- *lapsikohtaisen tuen tarpeen arviointiin perustuvat tarvittavat lapsikohtaiset tukitoimet*
- *perustelut siitä, miksi lapsikohtaisia tukitoimia tarvitaan tai ei tarvita*
- *mahdolliset muut tiedot ja selvitykset, joita tuen tarpeen arvioinnissa on hyödynnetty*
- *miten lapsikohtaisia tukitoimia toteutetaan*
- *miten lapsikohtaisten tukitoimien toteutumista ja vaikuttavuutta seurataan¹⁶⁵.*

Lapsikohtaisten tukitoimien suunnittelussa ja toteuttamisessa huomioidaan oppimista ja esiopetukseen osallistumista tukevat pedagogiset ja rakenteelliset järjestelyt ryhmässä. Tukitoimien toteuttamista suunniteltaessa ja toteutumista arvioitaessa otetaan huomioon lapsen ajatukset ja näkemykset.

Lapsikohtaisen tuen toteuttamista koskevaa suunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä tukea koskevaa päätöstä. Tukea koskeva päätös tehdään suunnitelluista tukitoimista.

Suunnitelman toteutumista ja tukitoimien riittävyyttä on arvioitava¹⁶⁶ tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran lukuvuoden aikana, lapsen tuen tarpeiden mukaiseksi. Tätä useammin se on tarkistettava, jos lapsen tarpeet sitä edellyttävät.

Mikäli lapsi on saanut lapsikohtaisia tukitoimia esiopetuksessa, tuen toteutumista ja vaikuttavuutta koskeva tieto otetaan huomioon lapsen siirtyessä perusopetukseen. Mikäli lapsella on esiopetuksessa ollut käytössä henkilökohtaisia apuvälineitä, hän on saanut lapsikohtaisia tulkitsemis- tai avustajapalveluita tai erityisopettajan opetusta säännöllisesti tai kokoaikaisesti pienryhmässä, tämä tulee huomioida lapsen siirtyessä perusopetukseen. Oppilaskohtaisten tukitoimien tarve arvioidaan siirtymävaiheessa ja tuen toteuttaminen suunnitellaan yhteistyössä perusopetuksen kanssa. Perusopetuksessa oppilaalle laaditaan tuen toteuttamista koskeva suunnitelma ja tehdään tukea koskeva päätös perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti¹⁶⁷.

Monialainen yhteistyö ensisijaisesti opiskeluhoitopalvelujen ammattilaisten kanssa lapsikohtaisten tukitoimien tarpeen arvioinnissa voi tukea lapsikohtaisten tukitoimien suunnittelemista. Yhteistyö ei ole

¹⁶² Perusopetuslaki 20 e §

¹⁶³ Perusopetuslaki 20 e §

¹⁶⁴ Perusopetuslaki 20 e §

¹⁶⁵ Perusopetuslaki 20 e §

¹⁶⁶ Perusopetuslaki 20 e §

¹⁶⁷ Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

kuitenkaan edellytys tukitoimista tehtävän päätöksen tekemiselle. Lausunnosta voi olla apua opetuksen järjestäjälle päätöksen tekemisessä. Esiopetuksen henkilöstön antama tuki kohdentuu aina oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tukemiseen, eikä päätös voi perustua ainoastaan psykologiseen tai lääketieteelliseen arvioon. Opetuksen järjestäminen ja lapsikohtaiset tukitoimet eivät korvaa sellaisia palveluja, joista järjestämisvastuussa on opetuksen järjestäjän sijasta jokin muu taho, kuten hyvinvointialue. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet).

Näin me toimimme
Hämeenlinnassa

Tuen tarpeen arvioinnin pohjalta lapselle laaditaan tuen toteuttamista koskeva suunnitelma. Suunnitelman valmistelusta vastaa esiopetusryhmän opettaja yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Esiopetuksesta vastaava varhaiskasvatuksen opettaja kutsuu lapsen huoltajat mukaan suunnitelman laatimiseen. Lapsen tuen toteuttamista koskeva suunnitelma sisältyy lapsen esiopetuksen suunnitelmaan. Jos lapsi on täydentävässä varhaiskasvatuksessa, tuen suunnitelma koskee myös sitä. Tarvittaessa suunnitelman laadinnan tueksi tehdään yhteistyötä opiskeluhoitopalveluiden tai muiden lapsen kanssa työskentelevien ammattilaisten kanssa.

Lapsen siirtyessä perusopetukseen tehdään tiivistä yhteistyötä opetuspalveluiden asiantuntijoiden kanssa yhdessä sovittujen yhteistyökäytäntöjen ja vastuiden mukaisesti. Lapsen tuen tarvetta arvioidaan siirtymävaiheessa konsultoivan varhaiskasvatuksen erityisopettajan koordinoimana. Perusopetukseen siirtyminen suunnitellaan esiopetuksen ja perusopetuksen yhteistyönä ja työssä on mukana opetuspalveluiden asiantuntijoita sekä lapsen ryhmän opettaja, erityisopettaja (kveo/veo/pkveo) ja tarvittaessa lapsen tuen toteutukseen osallistuvia muita yhteistyötahoja. Esiopetuksen yhteistyöstä opetustoimen hallintoon vastaa kouluun hakemisen yhteydessä konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Koulupäätösten jälkeen tiedonsiirrosta kouluun lapsikohtaisen tuen osalta vastaa esiopetuksen toimipaikan varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä lapsen esiopetuksesta vastaavan varhaiskasvatuksen opettajan kanssa.

”Hänelle järjestetään yksilöllistä tukea. Eikä minun tarvinnut sitä erikseen pyytää, vaan sitä tarjottiin lapselleni. Hän saa ryhmän aikuisilta tukea ja tulee kuulluksi.”

Huoltaja

5.3.3 Tukea koskeva päätös

Opetuksen järjestäjän on tehtävä kirjallinen hallintopäätös¹⁶⁸ lapselle annettavista lapsikohtaisista tukitoimista. Päätös tulee tehdä ilman viivytystä, kun tarve lapsikohtaisille tukitoimille on arvioitu ja suunnitelma tukitoimien toteuttamisesta tehty. Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia¹⁶⁹.

Opetuksen järjestäjän tulee kuulla lasta ja tämän huoltajaa tai laillista edustajaa ennen hallintopäätöksen tekemistä hallintolain mukaisesti¹⁷⁰. Kuuleminen voidaan toteuttaa joko kirjallisesti tai suullisesti. Opetuksen järjestäjä voi tehdä myönteisen tai kielteisen päätöksen. Päätös on perusteltava hallintolain mukaisesti¹⁷¹. Perusteluissa on ilmoitettava, mitkä tuen tarpeen arviointiin ja suunnitelmaan liittyvät seikat ja mahdolliset muut selvitykset ovat vaikuttaneet ratkaisuun sekä mainittava sovelletut säännökset.

Hallintopäätöstä ei ole tarpeen tehdä, jos huoltajan tai muiden luvussa 5.1 mainittujen henkilöiden aloitteesta huolimatta lapsi ei tuen tarpeen arvioinnin perusteella¹⁷² tarvitse lapsikohtaisia tukitoimia, ja tuen tarpeen arviointiin osallistuneet ovat asiasta yksimielisiä. Kielteinen tukea koskeva hallintopäätös tehdään, jos huoltaja sitä vaatii lapsikohtaisen tuen tarpeen arvioinnista huolimatta. Jos lapsikohtaisille tukitoimille ei ole tuen tarpeen arvioinnin perusteella lainkaan tarvetta, yksityiskohtaista suunnitelmaa lapsikohtaisen tuen toteuttamisesta ei tarvitse tehdä. Lapsella ja huoltajalla on oikeus saada asiasta hallintolaissa hallintopäätökselle asetetut vaatimukset täyttävä päätös, johon he voivat hakea oikaisua¹⁷³. Hallintopäätös lapsikohtaisista tukitoimista voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana¹⁷⁴. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu.

Hallintopäätöksessä on määrättävä lapsikohtaisista tukitoimista lapsen tuen tarpeen arvioinnin ja sen perusteella laaditun tuen toteuttamista koskevan suunnitelman mukaisesti¹⁷⁵. Päätöksessä päätetään lapsen tuen tarpeen mukaisesti seuraavista asioista:

- säännöllinen erityisopettajan antama opetus osittain pienryhmässä ja muun opetuksen yhteydessä
- kokoaikainen erityisopettajan antama opetus pienryhmässä
- tulkitsemispalvelut
- avustajapalvelut
- apuvälineet

Päätös sisältää vain ne perusopetuslain¹⁷⁶ mukaiset lapsikohtaiset tukitoimet, joita lapsikohtaisen tuen toteuttaminen edellyttää. Päätöksessä ei kuvata suunnitelmaa lapsikohtaisten tukitoimien toteuttamisesta.

¹⁶⁸ Perusopetuslaki 20 f § (1090/2024)

¹⁶⁹ Hallintolaki

¹⁷⁰ Hallintolaki 34 §

¹⁷¹ Hallintolaki 45 §

¹⁷² Perusopetuslaki 20 d §

¹⁷³ Perusopetuslaki 42 § (959/2015) ja Hallintolaki 46 § (581/2010)

¹⁷⁴ Perusopetuslaki 20 f §

¹⁷⁵ Perusopetuslaki 20 e §

¹⁷⁶ Perusopetuslaki 20 c §

Jos muu opetuksen järjestäjä kuin kunta ei järjestä lapsikohtaisia tukitoimia, päätöksen silloin tekee opetuksen järjestäjän esityksestä lapsen asuinkunta¹⁷⁷. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014).

Näin me toimimme
Hämeenlinnassa

Lapsen esiopetuksesta vastaava varhaiskasvatuksen opettaja vastaa lapsen tuen arvioinnista ja tuen toteuttamista koskevan suunnitelman laatimisesta yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa.

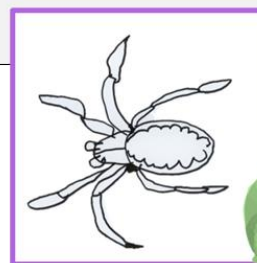
Hallintopäätösprosessiin kuuluu lapsen ja hänen huoltajansa kuuleminen. Huoltajien tulee saada kuulemiskutsu kaksi viikkoa ennen kuulemista. Kuulemiskutsun toimittamisesta huoltajille vastaa lapsen esiopetuksesta vastaava varhaiskasvatuksen opettaja. Huoltajien kuuleminen toteutetaan pääsääntöisesti suullisesti. Myös lapsen mielipide kuullaan.

Lapsen edun sitä edellyttäessä voidaan lapsen kuulemisessa käyttää vaihtoehtoisia kommunikaatiokeinoja apuna. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa huoltajien kuulemisesta ja sen jälkeisestä hallintopäätöksen valmistelusta Päikky-järjestelmään. Varhaiskasvatuspäällikkö vastaa hallintopäätöksen tekemisestä sekä siitä tiedottamisesta asianosaisille.

”Metsäretkellä jokainen eskari saa kuvata itseään kiinnostavia asioita iPadilla. Reko valitsee kuvauksen kohteekseen muurahaishesän ja muurahaisten polun. Reko ei kommunikoi puhumalla, mutta aikuinen huomaa hänen olevan hyvin kiinnostunut hyönteisistä.

Kun kuvat esitellään retken päätteeksi päiväkodissa, ovat kaikki hyvin kiinnostuneita Rekon kuvista. Lapset innostuvat muurahaisteemasta, jota aletaan viedä aikuisten kannattelemana myös eteenpäin leikeissä, taidetyöskentelyssä ja lauluissa. Rekon valokuvien ympärille aletaan dokumentoida ryhmän yhteistä projektia, jossa osallisuuden kokemus toteutuu vahvasti.”

Kasvattajan kommentti

¹⁷⁷ Perusopetuslaki 20 f §

5.4 Oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tukeen liittyvä yhteistyö

Esiopetus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista opetusta, kasvatusta sekä tarvitsemaansa tukea. Oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

5.4.1 Huoltajan ja lapsen kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu, kun lapsi tarvitsee tukea oppimiseensa tai esiopetukseen osallistumiseen. Esiopetuksen henkilöstön tulee tuntee säädökset ja määräykset, jotka liittyvät huoltajan kanssa tehtävään yhteistyöhön lapsen tukeen liittyvissä asioissa. Kaikille huoltajille kerrotaan oppimisen edellytyksiä tukevista opetusjärjestelyistä, sekä lapsen oikeudesta ryhmäkohtaisiin tukimuotoihin ja tarvittaessa lapsikohtaisiin tukitoimiin.

Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitykseensä sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä otetaan huomioon.

Esiopetuksen henkilöstön on tärkeää olla yhteydessä huoltajaan, kun lapsella ilmenee oppimiseen ja esiopetukseen osallistumiseen liittyviä tuen tarpeita tai hänen hyvinvointinsa on vaarantumassa. Huoltajalle annetaan riittävästi tietoa esimerkiksi lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Huoltajille kerrotaan, että he tai lapsi eivät voi kieltäytyä oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuesta, eikä heidän suostumustaan tarvita tuen tarpeen arviointiin ja tuen suunnitteluun¹⁷⁸. Lapsi voi tarvita myös yksilökohtaisen opiskeluhoollon tukea. Tämä perustuu vapaaehtoisuuteen ja edellyttää huoltajan suostumusta (katso Opiskeluhoollto luku 6).

5.4.2 Moniammatillinen ja monialainen yhteistyö

Esiopetuksessa tehdään sekä moniammatillista että monialaista yhteistyötä. Moniammatillista yhteistyötä on esiopetuksen eri ammattiryhmien yhteistyö, joka yhdistää eri ammattiryhmien tiedot ja taidot. Moniammatillinen yhteistyö on keskeistä lapselle sopivien oppimisen edellytyksiä tukevien opetusjärjestelyjen sekä ryhmäkohtaisten tukimuotojen ja lapsikohtaisten tukitoimien suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi.

Monialaisella yhteistyöllä tarkoitetaan eri hallinnonalojen ammattilaisten yhteen kokoavaa ja niiden rajat ylittävää toimintaa ja yhteistyötä. Yhteistyötä tehdään ensisijaisesti opiskeluhoolltopalvelujen ammattilaisten (ml. lastenneuvola) kanssa. Muita keskeisiä yhteistyötahoja ovat muut sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut, kuten terapiapalvelut kasvatusta ja perheneuvonta sekä lastensuojelu. Mikäli lapsella on esimerkiksi terveydentilasta, sosiaalisista olosuhteista tai muusta syystä johtuen elämässä tilanne, joka vaikuttaa hänen oppimiseensa tai esiopetukseen osallistumiseen, esiopetuksen henkilöstö tekee suunnitelmallista monialaista yhteistyötä. Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tiedonsiirtoa koskevia säännöksiä¹⁷⁹.

¹⁷⁸ HE 114/2024 vp, s. 12

¹⁷⁹ Perusopetuslaki 40 § ja 41 §

Lapsi saattaa tarvita esiopetuksen aikana pitkäaikaissairauden hoitoon, lääkitykseen ja/tai ruokavalioon liittyviä järjestelyjä. Terveystieteiden asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi esiopetuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Esiopetuksen toimipaikassa tehdään tarvittaessa monialaista yhteistyötä liittyen terveydenhuollon järjestämiseen ja toteuttamaan lääkinälliseen kuntoutukseen ja apuvälineiden käyttöön. Esiopetuksen henkilöstö ei vastaa lapsen kuntoutuksen toteuttamisesta, mutta tekee tarpeen mukaista yhteistyötä lasta kuntouttavien ammattilaisten kanssa. Yhteistyössä tulee sopia selkeästi vastuut ja periaatteet, miten lapsen kuntoutuksen toteutus yhteensovitetaan esiopetuksen järjestämisen kanssa. Kuntoutuksen järjestelyissä tulee huomioida aina lapsen etu. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014).

**Näin me toimimme
Hämeenlinnassa**

Ryhmän ja lapsen tuen arvioinnista, suunnittelusta ja toteuttamisesta vastaa ryhmän esiopetuksesta vastaava varhaiskasvatuksen opettaja. Päiväkodin varhaiskasvatuksen erityisopettaja tai konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja tukevat esiopetuksesta vastaavaa varhaiskasvatuksen opettajaa tässä työssä ja tuovat oman erityisosaamisensa koko moniammatillisen tiimin käyttöön. Ryhmälle ja lapselle sopivien tuen keinojen suunnittelu, toteuttaminen ja arviointi edellyttävät koko esiopetuksen moniammatillisen tiimin työpanosta ja yhteisten toimintatapojen käyttämistä.

Tiimin keskeinen tehtävä on auttaa lasta kiinnittymään osaksi esiopetusyhteisöä ja lapsiryhmää yhdessä sovittujen tavoitteiden ja menetelmien mukaisesti. Tiimissä sovitaan lasta tukeva kasvattajien toiminta arjen eri tilanteissa. Jokainen esiopetuksessa työskentelevä ammattilainen on vastuussa yhdessä sovittujen toimintatapojen käyttämisestä. Avustajan työn periaatteista sovitaan tiimin toiminta- ja kehittämissuunnitelmaa laadittaessa.

Monialainen yhteistyö toteutuu yli hallinnonalojen. Esiopetuksessa keskeinen yhteistyötaho on hyvinvointialueen järjestämä opiskeluhoito mukaan lukien neuvola ja terveydenhuolto. Opiskeluhoitopalveluiden kanssa tehtävää yhteistyötä on kuvattu tarkemmin Hämeenlinnan kaupungin esi- ja perusopetuksen opiskeluhoitosuunnitelmassa.

Esiopetusikäinen lapsi voi myös ohjautua hyvinvointialueen muihin lapsi- ja lapsiperhepalveluihin. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi tarvittaessa ohjata lapsen puheterapeutin tai toimintaterapeutin vastaanotolle. Hämeenlinnassa toimii kaksi lapsen tuen arvioinnista vastaavaa monialaista työryhmää, Neuropsykiatrinen tiimi ja Lasten kuntoutustyöryhmä. Alueellisena työmuotona toimii lastenpsykiatrian kuntakonsultaatio. Lapsen asioissa tehdään säännöllisesti yhteistyötä lasta kuntouttavien ammattilaisten kanssa. Heidät kutsutaan mukaan lapsen palaveriin, joissa sovitaan yhteisistä käytännöistä ja vastuista lapsen oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tukemiseksi. Monialaista yhteistyötä varten lapsen huoltajilta pyydetään suostumus. Yhteistyön tavoitteena on löytää lapselle paras mahdollinen tuki silloin, kun esiopetuksessa tarjottava tuki ei ole riittävä.

5.5 Esiopetuksen poikkeava järjestäminen lapsen tuen tarpeesta tai terveydentilasta johtuvasta syystä

5.5.1 Pidennetty ja varhennettu oppivelvollisuus

a) *Pidennetty oppivelvollisuus (voimassa 31.7.2026 saakka)*

Jos perusopetuslaissa tarkoitetulle perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ilmeisesti ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa, alkaa oppivelvollisuus vuotta aikaisemmin¹⁸⁰. Oppivelvollisuus päättyy¹⁸¹, kun oppivelvollinen täyttää 18 vuotta tai kun oppivelvollinen on tätä ennen hyväksytysti suorittanut toisen asteen tutkinnon.

Lapsella on oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna oikeus saada esiopetusta¹⁸². Esiopetus voi pidennetyn oppivelvollisuuden¹⁸³ piirissä olevalle lapselle annettavassa esiopetuksessa kestää yhden tai kaksi vuotta. Huoltaja päättää, osallistuuko lapsi oppivelvollisuutta edeltävään esiopetukseen. Esiopetuksen kesto ja perusopetuksen aloittaminen tulee suunnitella lapsen edistymisen, tuen tarpeen ja kokonaistilanteen perusteella.

Päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta¹⁸⁴ tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Päätös erityisestä tuesta ja erityisen tuen henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS) ovat voimassa siihen saakka, kunnes ne on tarkistettu perusopetuslain 4 a luvun mukaiseksi 31.8.2026 mennessä. 1.8.2025 alkaen lapsikohtaisia tukitoimia koskeva järjestäminen ja päätöksenteko tehdään lapsikohtaisen tuen tarpeen arvioinnin¹⁸⁵, lapsikohtaisen tuen toteuttamista koskevan suunnitelman¹⁸⁶ ja tukea koskevan päätöksen¹⁸⁷ mukaisesti.

b) *Varhennettu oppivelvollisuus (voimassa 1.8.2026 alkaen)*

Varhennetun oppivelvollisuuden tavoitteena on vahvistaa lapsen oppimisvalmiuksia niin, että hänellä on mahdollisuus oppia ja kehittyä täyteen potentiaaliinsa. Esiopetuksen alkamista varhennetaan ja oppivelvollisuus alkaa vuotta säädettyä aikaisemmin¹⁸⁸, jos lapsen arvioidaan tarvitsevan enemmän aikaa esi- ja perusopetukselle asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi oppimiskykyyn ja kokonaiskehitykseen vaikuttavan vamman, sairauden tai toimintakyvyn rajoitteen vuoksi. Tällöin lapselle tehdään päätös varhennetusta oppivelvollisuudesta¹⁸⁹.

¹⁸⁰ Oppivelvollisuuslaki 2 §

¹⁸¹ Oppivelvollisuuslaki 2 §

¹⁸² Perusopetuslaki 26 a §

¹⁸³ Perusopetuslaki 9 §

¹⁸⁴ Oppivelvollisuuslaki 2 §

¹⁸⁵ Perusopetuslaki 20 d §

¹⁸⁶ Perusopetuslaki 20 e §

¹⁸⁷ Perusopetuslaki 20 f §

¹⁸⁸ Oppivelvollisuuslaki 2 §

¹⁸⁹ Oppivelvollisuuslaki 2 §, varhennetun oppivelvollisuuden mukaisia päätöksiä voi valmistella 1.10.2025 alkaen ja päätökset voi ratkaista 1.8.2026-31.8.2026 välillä

Vamma voi tarkoittaa esimerkiksi näkö- tai kuulovammaisuutta, kehitysvammaisuutta, vaikeita kehityshäiriöitä tai laaja-alaisia oppimisen vaikeuksia. Mikäli lapsella on pitkäaikaissairaus, joka vaikuttaa lapsen kognitiivisiin taitoihin ja toimintakykyyn, voi se olla syy varhennettuun oppivelvollisuuteen. Sellainen pitkäaikaissairaus, joka ei vaikuta lapsen oppimiskykyyn, voidaan huomioida oppimisen edellytyksiä tukevilla opetusjärjestelyillä, kuten avustajan työskentelyllä ryhmässä. Tällöin varhennetun oppivelvollisuuden hallintopäätökselle ei ole perusteita. Toimintakyvyn rajoite tarkoittaa päivittäiseen selviytymiseen, osallisuuteen ja hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä, jotka aiheuttavat lapselle osallisuuden esteitä tai laajoja avun ja tuen tarpeita.

Varhennetun oppivelvollisuuden päätöksen saaneen lapsen oppivelvollisuus alkaa sinä vuonna kuin lapsi täyttää 6 vuotta, ja hänellä on oikeus saada esiopetusta sinä vuonna, jona lapsi täyttää viisi vuotta¹⁹⁰. Tällöin esiopetus voi kestää kaksi vuotta lapsen ollessa 5- ja 6-vuotias. Lapsen tulee osallistua esiopetukseen, joka kuuluu oppivelvollisuuteen¹⁹¹.

Varhaiskasvatuksen tai opetuksen järjestäjä päättää varhennetusta oppivelvollisuudesta hallintolain mukaisesti ennen perusopetuksen alkamista. Jos lapsi ei ole varhaiskasvatuksessa tai esiopetuksessa, varhennetusta oppivelvollisuudesta päättää lapsen asuinkunta. Päätös varhennetusta oppivelvollisuudesta voidaan tehdä myös huoltajan aloitteesta. Päätös tehdään lapsen ollessa varhaiskasvatus- tai esiopetusikäinen. Päätöstä ei voi tehdä perusopetuksen alkamisen jälkeen.

Hallintopäätöksen valmistelussa tehdään yhteistyö varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen asiantuntijoiden kesken. Arvioitaessa varhennetun oppivelvollisuuden tarvetta lapselle, tulisi vammaa, sairautta tai toimintakyvyn rajoitetta tarkastella eri näkökulmista, jotta saadaan kokonaiskuva lapsen tuen tarpeista ja oppimisen edellytyksistä. Yhteistyö on tärkeää, jotta lapsen oppimisen polku varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta perusopetukseen muodostaa lapsen edun mukaisen jatkumon.

Varhennettua oppivelvollisuutta koskevaa hallintopäätöstä tehtäessä hyödynnetään lapsesta mahdollisesti annettuja psykologisia tai lääketieteellisiä lausuntoja tai muuta vastaavaa selvitystä. Päätöksenteon kannalta olennaista on, että lausunnosta tai selvityksestä käy ilmi, miksi lapsi hyötyisi varhennetusta oppivelvollisuudesta. Päätöstä tehtäessä voidaan myös hyödyntää terveydenhuollon kanssa yhteisesti aiemmin tai arvioinnin aikana muodostettua näkemystä lapsen tilanteesta. Päätös tehdään aina perustuen lapsen tilanteen kokonaisarviointiin, hänen vahvuuksiinsa ja yksilöllisen tuen tarpeisiinsa. Varhennettua oppivelvollisuutta koskeva hallintopäätös tulee perustella ja mahdollinen lausunto tai muu vastaava selvitys liitetään päätökseen.

Varhennetun oppivelvollisuuden päätöksen saaneen lapsen siirtyminen esiopetuksesta perusopetukseen

Kun lapsella on varhennetun oppivelvollisuuden hallintopäätös ja tuen tarve jatkuu perusopetuksessa, lapsen opetus järjestetään siten, että oppilaalla on oikeus perusopetuksessa aloittaessaan oppilaskohtaisiin tukitoimiin ja tarvittaessa perusopetuksen oppimäärästä tai opetussuunnitelman tavoitteista poikkeamiseen. Jos oppilaskohtaisten tukitoimien ja perusopetuksen oppimäärästä tai opetussuunnitelman tavoitteista poikkeaminen ovat riittämättömiä ja lapsi ei oppimiskykyyn vaikuttavan vamman, sairauden tai

¹⁹⁰ Perusopetuslaki 26 a §

¹⁹¹ Oppivelvollisuuslaki 3 §

toimintakyvyn rajoitteen vuoksi kykene perusopetuksessa opiskelemaan oppiaineita, opetus voidaan järjestää toiminta-alueittain.

Esi- ja perusopetuksen henkilöstö tekee moniammatillista ja monialaista yhteistyötä, kun arvioidaan perusopetukseen siirtyvän varhennetun oppivelvollisuuden päätöksen lapsen opetuksen järjestämistä ja tukitoimia perusopetuksessa. Tällöin hyödynnetään mahdollisia varhennettua oppivelvollisuutta varten annettuja lausuntoja tai muuta lapsen tilanteen arvioimisen tueksi jo aiemmin tehtyä tai arvioinnin yhteydessä tehtävää yhteistyötä terveydenhuollon ammattihenkilöiden kanssa. Arvioitaessa opetuksen järjestämistä perusopetuksessa tulee lapsen vammaa, sairautta tai toimintakyvyn rajoitetta tarkastella eri näkökulmista lapsen kokonaistilanteen ymmärtämiseksi. Perusopetuksen järjestämistä ja oppilaskohtaisia tukitoimia koskeva arviointi perustuu arvioon oppimäärän tavoitteista suoriutumisen ja opetukseen osallistumisen edellyttämien tukitoimien tarpeesta ja opetuksen järjestämisen tarkoituksenmukaisuudesta. Tietty lääketieteellinen diagnoosi ei automaattisesti tarkoita tiettyjen tukitoimien toteuttamista tai päätöstä perusopetuksen järjestämisestä oppilaalle oppimiskykyyn vaikuttavan vamman, sairauden tai toimintakyvyn rajoitteen perusteella¹⁹². Arviointiin perustuvaa tukea koskevaa päätöstä ei tehdä ainoastaan lääketieteelliseen arvioon pohjautuen, koska perusopetuksessa opetushenkilöstön tuki kohdentuu aina oppimisen ja koulunkäynnin tukemiseen ja tavoitteena on mahdollistaa jokaiselle oppilaalle opetussuunnitelman tavoitteiden ja perusopetuksen oppimäärän saavuttaminen sekä opetukseen osallistuminen.

Varhennetun oppivelvollisuuden hallintopäätöksen saaneen lapsen perusopetuksen aloitusta myöhennetään vain perustellusta syystä ja tarkoin harkiten (kts. luku 5.5.5). Tällainen syy voi olla esimerkiksi se, että lapsi ei ole sairaudesta johtuen osallistunut lainkaan tai juuri lainkaan esiopetukseen, ja esiopetukseen osallistumisen katsotaan olevan lapsen edun mukaista. (Esiopetussuunnitelman perusteet 2014).

¹⁹² Perusopetuslaki 20 i § (1090/2024), voimaan 1.8.2026

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevat lapset

Lapsi ohjautuu pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin asiantuntijalausunnon tai suosituksen perusteella. Esiopetus voi pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalle lapselle annettavassa esiopetuksessa kestää yksi tai kaksi vuotta. Päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapselle tehdään tällöin myös päätös lapsikohtaisesta tuesta ja lapselle laaditaan lapsikohtaisen tuen suunnitelma.

Pidennetty oppivelvollisuus voi alkaa viisivuotiaana varhennetussa esiopetuksessa tai kuusivuotiaana. Ohjautuminen pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin edellyttää monialaista yhteistyötä ja lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden eri vaihtoehtoista ja valinnan vaikutuksista. Huoltaja päättää, osallistuuko lapsi oppivelvollisuutta edeltävään esiopetukseen. Esiopetuksen kesto ja perusopetuksen aloittaminen tulee suunnitella lapsen edistymisen, tuen tarpeen ja kokonaistilanteen perusteella.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten esiopetuksen käytänteet, yhteistyö, vastuut ja työnjako on kuvattu luvussa 5.3 Lapsikohtaiset tukitoimet ja niiden järjestäminen. Lapsen esiopetukseen sijoittuminen suunnitellaan yksilöllisesti ja opetuksen järjestäjän tulee huolehtia, että lapsikohtaisen tuen toteuttamisessa on käytettävissä erityispedagogista osaamista ja ryhmäkoko on korkeintaan 20 lasta.

Lapsikohtaisen tuen ja pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten kohdalla siirtyminen kouluun edellyttää yhteistyötä huoltajan, koulun opettajien ja erityisopettajien kanssa jo riittävän varhaisessa vaiheessa. Lapsen esiopetusvuoden aikana ja hänen siirtyessään perusopetukseen noudatetaan nivelvaiheen toimintamallia.

5.5.2 Sairaalaopetus ja konsultatiivinen sairaalaopetuspalvelu

Erikoissairaanhoidossa potilaana olevan lapsen sairaalaopetus

Lapsen vakava sairaus tai vaikea elämäntilanne edellyttää erityistä pohdintaa esiopetuksen järjestämisessä ja tarvittavan tuen suunnittelussa. Erikoissairaanhoidossa potilaana olevan lapsen esiopetus järjestetään ensisijaisesti lapsen omassa esiopetuksen järjestämispaikassa¹⁹³.

Sairaalan toimintayksikön sijaintikunta on kuitenkin velvollinen järjestämään sairaalassa potilaana olevalle lapselle opetusta siinä määrin kuin se hänen terveytensä huomioon ottaen on mahdollista.

Hoidosta vastaavan sairaalan toimintayksikön sijaintikunta on velvollinen järjestämään myös muulle kuin sairaalassa erikoissairaanhoidossa potilaana olevalle lapselle esiopetusta ja tukea siinä määrin kuin se hänen

¹⁹³ Perusopetuslaki 4 a § (1090/2024)

terveytensä, pedagogiset erityistarpeensa ja erikoissairaanhoidon hoidolliset ja kuntoutukselliset toimenpiteet huomioon ottaen on perusteltua. Sairaalaopetusta tulee järjestää, jos esiopetusta ei muutoin pystytä järjestämään lapsen edun mukaisesti. Myös kunnat, joissa sijaitsee erikoissairaanhoidon muu toimintayksikkö, voivat järjestää sairaalaopetusta erikoissairaanhoidossa olevalle lapselle.

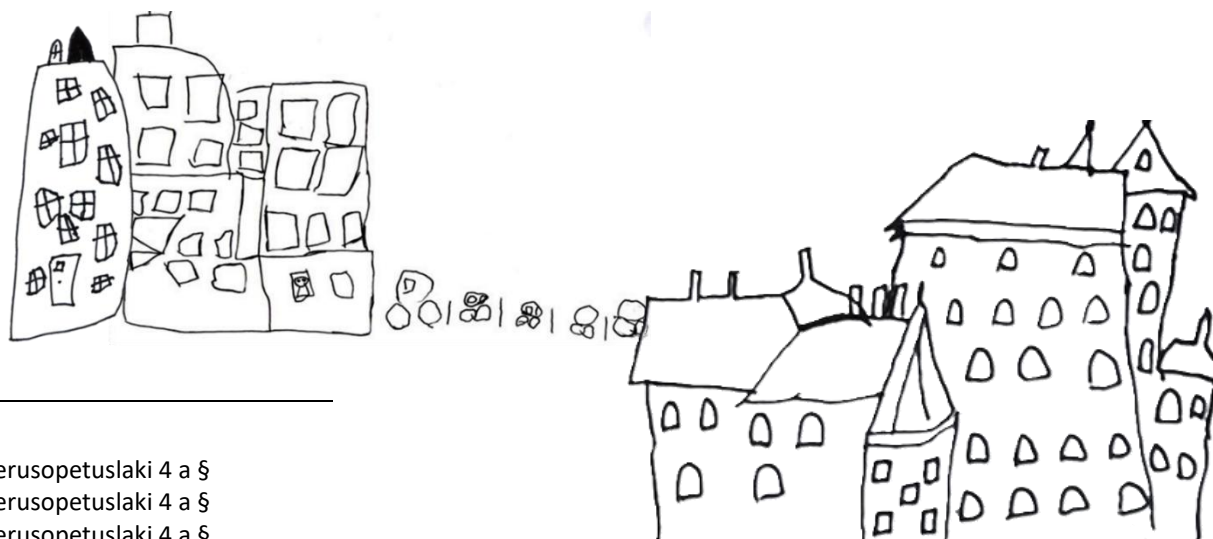
Hoidosta vastaavan sairaalan tai muun erikoissairaanhoidon toimintayksikön sijaintikunta ja lapsen opetuksen järjestäjä sekä lapsen kotikuntalain mukainen kotikunta taikka kotikunnattoman lapsen asuinkunta sopivat yhdessä lapsen esiopetuksen järjestämisestä¹⁹⁴. Esiopetuksen järjestämisestä on kuultava lasta, hänen huoltajaansa tai muuta laillista edustajaa sekä lapsen opetuksen järjestäjää ja opiskeluhoitopalvelujen ammattilaisia. Jos lapsen opetuksen järjestäjä on eri kunta kuin lapsen hoidon aikainen kotikunta, myös lapsen kotikuntaa tai asuinkuntaa on kuultava¹⁹⁵. Jos yhteisymmärrykseen ei päästä, hallintopäätöksen tekee sairaalan sijaintikunta¹⁹⁶. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014).

Ahvenistonharjun koulu on Hämeenlinnan kaupungin sairaalakoulu, jossa muun opetuksen lisäksi on avo-oppilaspaikkoja erikoissairaanhoidossa myös esiopetusikäisille lapsille. Lapset tulevat Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin yhdestätoista kunnasta.

Ahvenistonharjun koulun toiminnan perustana on vahva moniammatillinen yhteistyö, jonka tavoitteena on tukea esiopetukseen osallistuvan lapsen oppimista, edistää toimintakyvyn palautumista sekä mahdollistaa sujuva paluu omaan esiopetusryhmään. Yhteistyö rakentuu lapsen yksilöllisten tarpeiden, terveydentilan ja oppimisedellytysten pohjalta.

Tärkeitä yhteistyötahoja ovat lapsen huoltajat, lapsen esiopetusryhmän opettaja ja yksiköstä vastaava erityisopettaja, lastenpsykiatrian poliklinikat, perhetyöntekijät, sosiaalityöntekijät sekä sairaalakoulun konsultoiva erityisopettaja. Yhteistyön käytänteet sovitaan yhteistyötahojen kesken.

**Sairaalaopetus
Hämeenlinnassa**

¹⁹⁴ Perusopetuslaki 4 a §

¹⁹⁵ Perusopetuslaki 4 a §

¹⁹⁶ Perusopetuslaki 4 a §

Esiopetusikäisen lapsen ohjautuminen sairaalakoulun avojaksolle edellyttää hoitosuhdetta lastenpsykiatrian poliklinikalle. Ahvenistonharjun koulun avojaksolle pääsee erikoissairaanhoidon lääkärin tekemän lähetteen tai sairaalakoulun konsultaation kautta. Tällöin lapsen oma esiopetusryhmän opettaja/esiopetuksen toimipaikan varhaiskasvatuksen erityisopettaja tai hoitotaho ovat yhteydessä sairaalakoulun konsultoivaan erityisopettajaan, joka kartoittaa esiopetuksen tilanteen, käytössä olevat tukitoimet ja arvioi sairaalakoulujakson tarpeellisuuden yhteistyössä hoitavan tahon kanssa.

Kun lapsi tulee sairaalakouluun avojaksolle, hänelle laaditaan sopimus, jossa määritellään avojakson keskeiset asiat. Sopimus laaditaan yhdessä huoltajien ja sairaalakoulun opettajan kanssa. Lapsen oma esiopetusryhmän opettaja/varhaiskasvatuksen erityisopettaja välittää opetuksen kannalta tarvittavat tiedot ja osallistuu opetuksen suunnitteluun tarpeen mukaan.

Opetus suunnitellaan yksilöllisesti lapsen terveydentilan ja sen hetkisten voimavarojen mukaan. Sairaalaopetuksessa painottuvat oppimista ylläpitävä vuorovaikutus, pedagoginen kuntoutus sekä oppimistaitojen arviointi. Sairaalaopetuksessa toimivat keinot ja havainnot pyritään jalkauttamaan lapsen omaan esiopetusryhmään jakson jälkeen.

Ensisijaisesti noudatetaan lapsen omaa esiopetuksen oppimissuunnitelmaa. Opetuksen sisältö, tavoitteet ja arviointi sovitaan yhteistyössä oman esiopetusryhmän opettajan kanssa. Opetuksessa huomioidaan lapsen hoidolliset ja tutkimukselliset tavoitteet. Esiopetusryhmän opettaja/ varhaiskasvatuksen erityisopettaja valmistelevat esityksen hallintopäätöksestä. Hallintopäätöksen esiopetuksen poikkeavista järjestelyistä tekee varhaiskasvatuspäällikkö.

Avojakson aikana pidetään tarvittaessa monialaisia palavereita, joissa seurataan lapsen oppimista ja tehdään tarvittavia tarkennuksia opetukseen. Lapsella voi olla myös mahdollisuus osallistua oman esiopetustoimipaikan toimintaan avojakson aikana, mikä tukee suhteen ylläpitoa omaan esiopetusryhmään. Avojaksoilla olevalle lapselle tehdään suunnitelma omaan esiopetusryhmään paluun tukemiseksi, sisältäen aikataulut, tukitoimet, vastuuhenkilöt ja mahdolliset kokeilu- ja nivellyspäivät. Palaverit ja tiedonsiirto järjestetään joko suoraan opettajien välillä tai yhteisissä hoito- ja esiopetusneuvotteluissa, joihin osallistuvat sairaalakoulun ja oman esiopetusryhmän opettaja/varhaiskasvatuksen erityisopettaja, huoltajat sekä hoidon edustajat. Tavoitteena on mahdollisimman sujuva ja turvallinen kiinnittyminen takaisin omaan esiopetusryhmään. Jakson jälkeen sovitaan seurannasta ja yhteydenpidosta yhdessä oman esiopetusryhmän kanssa.

Konsultatiivinen sairaalaopetuspalvelu

Sairaalan tai muun erikoissairaanhoidon toimintayksikön sijaintikunnan on varsinaisen sairaalaopetuksen lisäksi järjestettävä konsultatiivista sairaalaopetuspalvelua lapsen omassa esiopetuksen järjestämispaikassa¹⁹⁷. Konsultatiivinen sairaalaopetuspalvelu kohdennetaan ensisijaisesti opettajille, sillä konsultaatiolla tarkoitetaan ammattilaisten ja asiantuntijoiden välistä neuvottelua ratkaisun löytämiseksi tai neuvon saamiseksi.

Konsultatiivisen sairaalaopetuspalvelun tehtävänä on tarjota henkilöstölle konsultatiivista tukea lapsen oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi. Palvelua järjestetään sellaisissa tilanteissa, joissa tarvitaan vaativaa monialaista osaamista ennaltaehkäisevien tai korjaavien toimenpiteiden suunnittelemiseksi tai tekemiseksi muiden kuin sairaalassa erikoissairaanhoidossa potilaana olevien lasten esiopetukseen¹⁹⁸. Konsultatiivista sairaalaopetuspalvelua voidaan hyödyntää myös muiden kuin erikoissairaanhoidon potilaana jo olevien lasten opetukseen.

Konsultatiivisen sairaalaopetuspalvelun tarkoituksena on vahvistaa opettajien ja muun henkilöstön osaamista ja vahvistaa varhaista tukea osana esiopetuksen toimintakulttuuria. Lisäksi konsultatiivinen sairaalaopetuspalvelu vahvistaa sairaalaopetuksen ja esiopetuksen henkilöstön moniammatillisen ja monialaisen yhteistyön rakenteita. Oikea-aikaisella palveluiden antamisella lapsen omassa esiopetusryhmässä voidaan ehkäistä ongelmien kasautumista ja tukea esiopetukseen osallistumista.

Opetuksen järjestäjän tulee hoidosta vastaavan sairaalan tai muun erikoissairaanhoidon toimintayksikön sijaintikunnan kanssa moniammatillisessa yhteistyössä sopia konsultatiivisesta sairaalaopetuspalvelusta ja järjestää siirtymisen kannalta välttämätön tuki esiopetuksen järjestämiseksi¹⁹⁹. Mikäli opetuksen järjestäjä on muu kuin lapsen hoidon aikainen kotikunta tai ilman kotikuntaa olevan lapsen asuinkunta, myös lapsen kotikuntaa tai asuinkuntaa tulee kuulla. Sairaalaopetuksen päättyessä lapsi jatkaa siinä esiopetuksen toimipaikassa, johon hän kuului ennen sairaalaopetuksen järjestämistä. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014).

Hämeenlinnan esiopetusikäisille lapsille konsultatiivista sairaalaopetusta järjestää Ahvenistonharjun sairaalakoulu. Konsultaatio on suunnattu tilanteisiin, jossa lapsella on laaja-alaisia käyttäytymisen ja tunne-elämän haasteita sekä psyykkistä oireilua. Sairalakoulun konsultoivan erityisopettajan antama konsultaatio suuntautuu psyykkisesti oireilevien lasten tukemiseen ja esiopetuksen yksilöllisiin järjestelyihin lapsen omassa esiopetusryhmässä. Palvelun tavoitteena on vahvistaa kaikkien esiopetuksen kasvattajien osaamista sekä edistää ennaltaehkäisevää ja varhaista tukea esiopetuksen toimintakulttuureissa. Konsultatiivinen sairaalaopetuspalvelu vahvistaa toiminnallaan esiopetusikäisten lasten tukemiseen tarvittavia monialaisen työn rakenteita. Varhaisessa vaiheessa tehdyt toimenpiteet voivat ennaltaehkäistä

**Näin me toimimme
Hämeenlinnassa**

¹⁹⁷ Perusopetuslaki 4 a §

¹⁹⁸ Perusopetuslaki 4 a §

¹⁹⁹ Perusopetuslaki 4 a §

ongelmien kasaantumista ja lapsen syrjäytymiskehitystä. Konsultaatio ei edellytä erikoissairaanhoidon asiakkuutta.

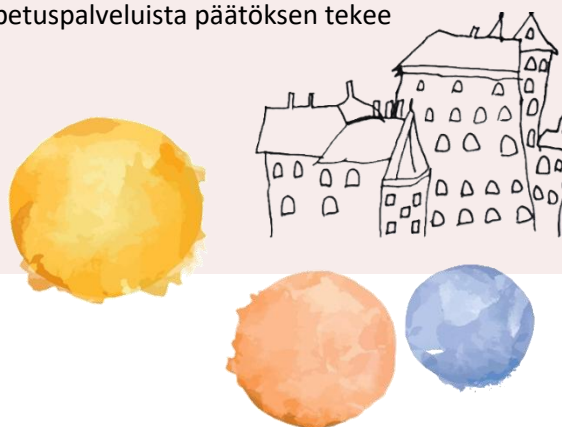
Ennen konsultaatiopyynnön tekemistä lapsen esiopetusryhmän opettaja ottaa yhteyttä toimipaikan varhaiskasvatuksen erityisopettajaan ja sopii yhteistyökäytännöistä. Konsultatiivisesta sairaalaopetuspalvelusta keskustellaan lapsen edun näkökulmasta yhdessä lapsen huoltajien kanssa ja heiltä pyydetään kirjallinen lupa konsultaatioon. Lisäksi varmistetaan, että lapsen esiopetussuunnitelmaan suunnitellut ja kirjatut tukitoimet on toteutettu ja monialaista verkostoa on koottu lapsen tueksi.

Konsultaatioprosessi käynnistyy yhteydenotosta Ahvenistonharjun koulun konsultoivaan erityisopettajaan. Konsultaation sisältö ja aika sovitaan tapauskohtaisesti. Konsultaatio voi olla jalkautuvaa työtä ohjaus- ja konsultaatiokäyntien muodossa, esiopetuksen tilanteen kartoittamista, puhelin- ja etäkonsultaatioita, neuvotteluihin osallistumista, verkostoyhteistyötä sekä koulutusten järjestämistä. Sairaalaopetuksen konsultaatiolla pyritään vaikuttamaan esiopetusikäisen lapsen opetusjärjestelyihin ja/tai tukimuotoihin niin, että esiopetukseen osallistuminen omassa esiopetusryhmässä mahdollistuu mahdollisimman pitkään.

5.5.3 Muut opetuspalvelut

Lapsi voi saada esiopetuksen aikana myös muita opetuspalveluita, mikäli lapsi tarvitsee niitä esiopetukseen osallistumisen tueksi. Muut opetuspalvelut ovat lapselle maksuttomia palveluja²⁰⁰ vastaavalla tavalla kuin tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä apuvälineet. Muiden opetuspalveluiden järjestämistavasta päättää opetuksen järjestäjä, ja palvelun järjestämisestä tehdään hallintolain mukainen päätös. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014).

Hämeenlinnassa muista opetuspalveluista päätöksen tekee varhaiskasvatuspäällikkö.

**Näin me toimimme
Hämeenlinnassa**

²⁰⁰ Perusopetuslaki 31 §

5.5.4 Lapsen esiopetuksen järjestäminen poikkeavasti terveydentilasta johtuvasta syystä

Lapsen esiopetus voidaan järjestää osittain toisin kuin perusopetuslaissa ja -asetuksessa²⁰¹ säädetään ja määrätään, jos se on perusteltua lapsen terveydentilaan liittyvästä syystä. Esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairaus voi estää tai vaikeuttaa lapsen osallistumista esiopetuksessa järjestettävään opetukseen. Esiopetukseen osallistumisajan lyhentäminen tai esiopetuksen poikkeava järjestäminen ei ole mahdollista ilman päätöstä esiopetuksen poikkeavasta järjestämisestä. Hallintopäätös tulee tehdä aina, jos poikkeaminen ei ole tilapäinen tai vähäinen.

Huoltaja tekee opetuksen järjestäjälle hakemuksen esiopetuksen järjestämisestä poikkeavasti. Päätös voidaan tehdä vain lapsen tilanteesta johtuvilla, terveydentilaan liittyvillä syillä. Terveydentilan arvioivat terveydenhuollon ammattilaiset. Hallintopäätöstä varten tarvitaan asiantuntijalausunto esiopetukseen osallistumiseen vaikuttavasta tilanteesta, joka liitetään huoltajan hakemukseen. Koska kysymyksessä on opetuksen järjestäjän päätös, tulee päätöksen tekijän aina arvioida lapsen kokonaistilanne myös pedagogisesti eli miten lapsen oikeus esiopetukseen mahdollistuu. Päätös esiopetuksen poikkeavasta järjestämisestä tehdään aina tapauskohtaisesti yksittäisen lapsen tilanteen perusteella. Päätöksen on oltava lapsen edun mukainen.

Esiopetuksen poikkeavaa järjestämistä koskevassa päätöksessä on yksilöitävä, miten lapsen esiopetus poikkeaa perusopetuslaissa, -asetuksessa ja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa säädetystä ja/tai määrätystä. Päätöksessä tulee käydä ilmi päätöksen voimassaoloaika. Päätös esiopetuksen poikkeavasta järjestämisestä on voimassa määräajan, enintään lukuvuoden. Jos lapsen saama esiopetuksen määrä alittaa esiopetuksen vähimmäistuntimäärän 700 tuntia tai jos päätös koskee esiopetuksen järjestämispaikkaa, ratkaisun toimivuutta tulee säännöllisesti arvioida. Kaikki päätöksessä päätetyt asiat tulee perustella. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014).

5.5.5 Perusopetuksen aloituksen myöhentäminen

Lapsen perusopetuksen aloittamista voidaan myöhentää vuodella²⁰², jos se on lapsen edun mukaista. Huoltaja tekee opetuksen järjestäjälle hakemuksen perusopetuksen aloittamisesta vuotta säädettyä myöhemmin. Hakemukseen tulee liittää psykologinen ja tarvittaessa lääketieteellinen selvitys. Opetuksen järjestäjä tekee myönteisen tai kielteisen hallintopäätöksen. Päätös tulee perustella, ja psykologiset ja mahdolliset lääketieteelliset selvitykset liitetään päätökseen.

Hallintopäätös perusopetuksen aloituksen myöhentämisestä tulee tehdä vain perustellusta syystä ja tarkoin harkiten. Päätöstä ei voi tehdä esimerkiksi siitä syystä, että perusopetuksessa ei olisi mahdollisuutta vastata lapsen oppimisen ja koulunkäynnin tuen tarpeeseen. Päätös perusopetuksen aloituksen myöhentämisestä tehdään ennen kuin lapsi aloittaa perusopetuksessa.

Kun lapsen perusopetuksen aloitusta on myöhennetty vuodella, lapsella on oikeus osallistua esiopetukseen vielä yhden esiopetusvuoden ajan. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014).

²⁰¹ Perusopetuslaki 18 § (1090/2024)

²⁰² Perusopetuslaki 27 §

Huoltaja hakee perusopetuksen aloituksen myöhentämistä Hämeenlinnan perusopetuksen [www-sivuilta](#) löytyvällä lomakkeella. Lomakkeen liitteeksi lisätään psykologin lausunto sekä tarvittaessa myös lääketieteellinen selvitys.

Konsultoivat varhaiskasvatuksen erityisopettajat koordinoivat prosessia esiopetuksen osalta.

Hakemus toimitetaan perusopetusjohtajalle. Perusopetusjohtaja tekee päätöksen.

6 Opiskeluhoolto

Opiskeluhoollon tavoitteena on Opiskeluhooltohuoltolain (1287/2013) mukaan

1. edistää opiskelijoiden oppimista, terveyttä ja hyvinvointia sekä osallisuutta ja ehkäistä ongelmien syntymistä;
2. edistää oppilaitosyhteisön ja opiskeluympäristön hyvinvointia, terveellisyttä ja turvallisuutta, esteettömyyttä, yhteisöllistä toimintaa sekä kodin ja oppilaitoksen välistä yhteistyötä;
3. turvata varhainen tuki sitä tarvitseville;
4. turvata opiskelijoiden tarvitsemien opiskeluhoitopalvelujen yhdenvertainen saatavuus ja laatu;
5. vahvistaa opiskeluhoollon toteuttamista ja johtamista toiminnallisena kokonaisuutena ja monialaisena yhteistyönä.

Opiskeluhoolto on kokonaisuus, joka muodostuu yhteisöllisestä ja yksilökohtaisesta opiskeluhoollosta.

Yhteisöllisen opiskeluhoollon tavoitteena on luoda terveellinen ja turvallinen oppimis- ja kasvuympäristö, suojata mielenterveyttä, ehkäistä syrjäytymistä sekä edistää oppimisyhteisön hyvinvointia. Opiskeluhoitotyö kuuluu kaikille oppimisyhteisössä työskenteleville aikuisille sekä opiskelijahuoltopalveluista vastaaville viranomaisille. Arjen huolenpito kuuluu koko henkilökunnan päivittäiseen työhön kouluissa ja esiopetusyksiköissä. Jokaisella työntekijällä on erilaisia opiskeluhoollon toteuttamiseen kuuluvia tehtäviä.

Hämeenlinnan kaupungissa yhteisöllinen opiskeluhoolto muodostuu

- esiopetuksen toimipaikan ja koulukohtaisen yhteisöllisen opiskeluhoitoryhmän toiminnasta,
- hyvinvointia edistävästä toimintakulttuurista ja pedagogisista työtavoista,
- lasten ja nuorten hyvinvointia tukevasta vuorovaikutuksesta,
- yhteisöllisten ja yksilökohtaisten toimintamallien tuntemuksesta,
- kodin ja koulun/esiopetuksen toimipaikan välisestä yhteistyöstä.

Yksilökohtaisella opiskeluhoollolla tarkoitetaan lapselle tai nuorelle annettavia neuvola- ja kouluterveydenhuollon palveluja, opiskeluhoollon psykologi- ja kuraattoripalveluja sekä yksittäistä oppilasta koskevaa monialaista opiskeluhoolltoa. Yksilökohtaisen opiskeluhoollon tavoitteena on seurata ja edistää oppilaan kokonaisvaltaista kehitystä, terveyttä, hyvinvointia ja oppimista, myös varhaisen tuen ja ongelmien kasautumisen ennaltaehkäisyn näkökulmasta.

Yksilökohtainen opiskeluhoolto perustuu aina oppilaan sekä tarpeen niin vaatiessa huoltajan suostumukseen. Esiopetuksessa tarvitaan aina huoltajan suostumus. Oppilaan osallisuus, omat toivomukset ja mielipiteet otetaan huomioon häntä koskevissa toimenpiteissä ja ratkaisuissa hänen ikänsä, kehitystasonsa ja muiden henkilökohtaisten edellytystensä mukaisesti.

Opiskeluhoitotyössä noudatetaan tietojen luovuttamista ja salassapitoa koskevia säännöksiä.

Hämeenlinnan kaupungin esi- ja perusopetuksen Opiskeluhoitosuunnitelma on oma erillinen asiakirjansa. Suunnitelma löytyy Hämeenlinnan kaupungin Intrasta. Huoltajille tiedotetaan esiopetuksen yhteisöllisen ja yksilökohtaisen opiskeluhoollon periaatteista sekä menettelytavoista.

7 Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena

Arviointi on kiinteä osa esiopetusta. Arvioinnilla on esiopetuksessa kaksi tehtävää: sen avulla suunnitellaan ja kehitetään opetusta sekä tuetaan kunkin lapsen hyvinvointia, kehitystä ja oppimista. Arviointi on havainnoinnin, dokumentoinnin, arviointipäätelmien ja palautteen muodostama kokonaisuus, johon osallistuvat opettajien lisäksi muu esiopetuksen henkilöstö sekä lapset ja huoltajat.

Esiopetuksen tehtävänä on edistää yhteistyössä huoltajien kanssa lasten kehitys- ja oppimisedellytyksiä. Tavoitteellisen ja lasten kehitystä tukevan opetuksen edellytyksenä on, että opettaja saa tietoa lasten aiemmista kasvuympäristöistä, kehitymisestä ja oppimisesta sekä mielenkiinnon kohteista. Keskeisiä tiedonlähteitä ovat lapsen huoltaja, aiemman varhaiskasvatuksen henkilöstö sekä lapsi itse. Tietoja hyödynnetään lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmassa yhteistyössä huoltajan ja lapsen kanssa.

Opettaja seuraa kunkin lapsen kehittymistä ja oppimista esiopetuksen aikana. Seurannan kohteena ovat lasten työskentely, käyttäytyminen ja heidän oppimisensa edistyminen eri tiedon ja taidonaloilla. Seuranta perustuu jatkuvaan havainnointiin sekä monipuoliseen dokumentointiin. Lasten tekemät työt ja omat kokemukset ovat osa dokumentointia ja arviointia. Myös huoltajan havainnot lapsensa oppimisesta ja hyvinvoinnista ovat tärkeitä. Kootun seurantatiedon ja siitä johdettujen arviointipäätelmien pohjalta opettaja suuntaa opetusta ja oppimisympäristöjä. Mahdollinen oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuki sisällytetään osaksi arviointia.

Esiopetuksessa kehitetään lasten edellytyksiä itsearviointiin. Lapsia rohkaistaan kuvaamaan, mistä he esiopetuksessa pitävät, missä he ovat omasta mielestään onnistuneet ja mitä he haluaisivat opetella jatkossa. Opettaja ohjaa lapsia myös pohtimaan yhteisten tehtävien onnistumista. Lasten oppimisen polun aikana vähitellen kehittyvä itsearviointitaito on osa oppimisen taitoja.

Henkilöstön tavoitteellinen itsearviointi on esiopetuksen laadun ylläpitämisen ja kehittämisen ehto. Ammatillaiset käyttävät lasten kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin seurannasta saamaansa arviointitietoa ja dokumentaatiota pedagogisessa suunnittelussa ja opetuksen uudelleen suuntaamisessa. Lapsilta ja huoltajilta saatu palaute otetaan huomioon toiminnan kehittämisessä.²⁰³

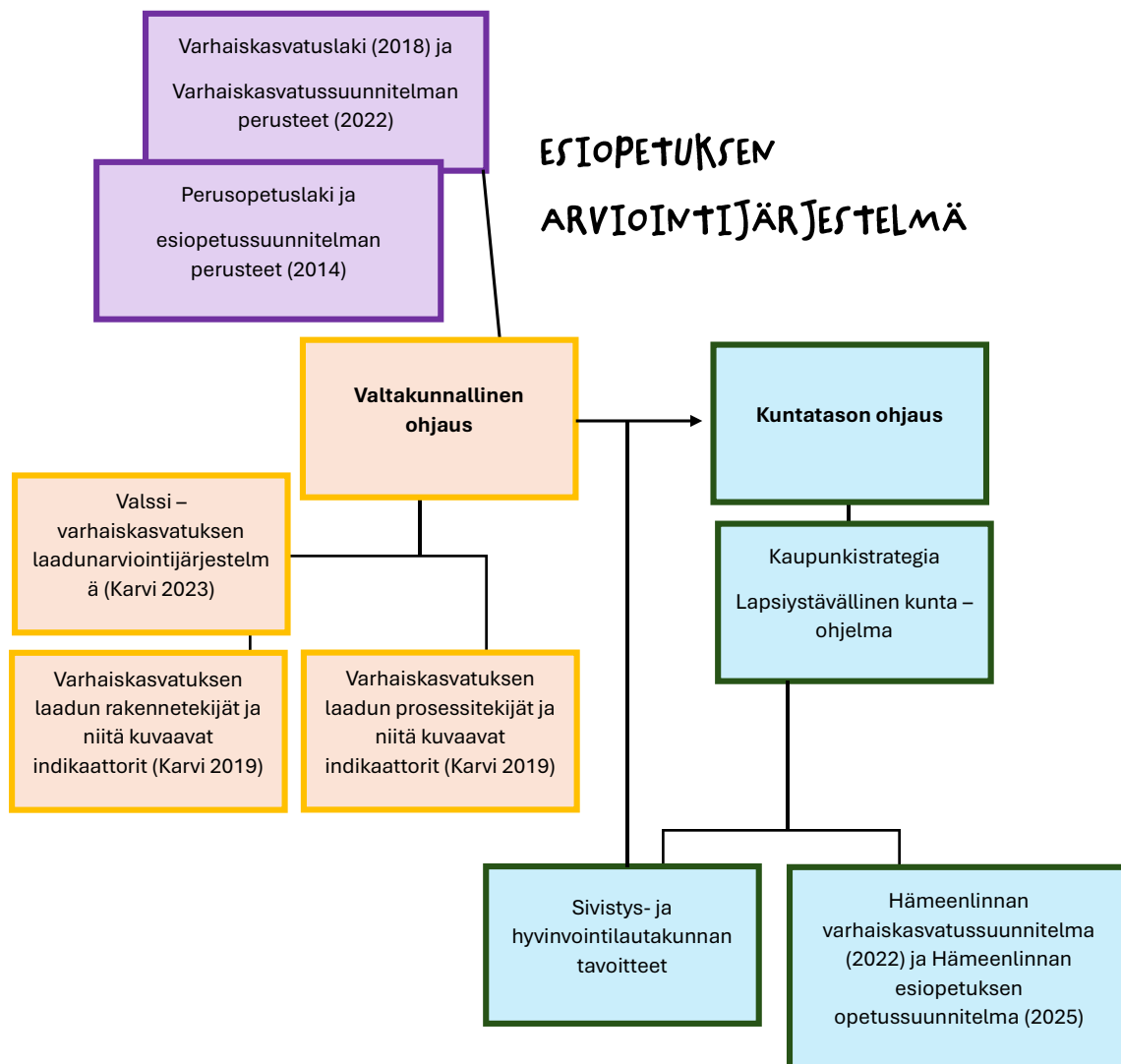
Esiopetuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista, säännöllistä ja monitasoista. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

²⁰³ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

Esiopetuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, toimipaikka- ja yksilötason näkökulmista. Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevilla asioilla. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat esiopetuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Esiopetuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti esiopetussuunnitelmia ja niiden toteutumista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa esiopetuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset julkistetaan. Järjestäjä- ja toimipaikkatason arviointi on keskeinen osa esiopetuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin.

Lapsille annetaan lukuvuoden päätteeksi esiopetuksen osallistumistodistus.²⁰⁴

²⁰⁴ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

7.1 Pedagoginen dokumentointi, arviointi, kehittäminen ja suunnittelu (DAKS)

Esiopetuksen toimintakulttuuri perustuu pedagogiselle dokumentoinnille, arvioinnille ja kehittämiselle - se ei ole erillinen osa, vaan tiimin tapa työskennellä lapsiryhmässä. Arviointiperustaisen toimintakulttuurin myötä esiopetuksen arjesta rakentuu aikuisten ja lasten yhteinen prosessi, jossa keskiössä ovat lasten mielenkiinnon kohteet, vahvuudet, osallisuus ja uuden oppiminen. Näihin limittyvät Esiopetussuunnitelman sisällöt ja tavoitteet sekä lasten omien esiopetussuunnitelmien tavoitteet. Näin syntyy kunkin lapsen ja esiopetusryhmän tarpeista nouseva pedagogiikka, vuorovaikutuksessa kasvattajien ja lasten kanssa.

Pedagogista dokumentointia tehdään lasta, kasvattajatiimiä ja huoltajia varten. Pedagogisen dokumentoinnin tehtävänä on koostaa arjen oppimisen ja oivalluksen hetket yhteen, jotta yhteistä oppimista voidaan arvioida suhteessa Esiopetussuunnitelmaan. Pedagoginen dokumentointi tuo esiin lapsen oppimista, vahvuuksia, mielenkiinnon kohteita ja sitä, miten lapsi on saanut vaikuttaa arkeensa lapsiryhmässä. Tavoitteena on dokumenttien kautta tehdä näkyväksi lapsen oppimista, vahvistaa hänen oppijaminäkuvaansa ja tunnistaa yhdessä lapsen kanssa hänen vahvuuksiaan ja tapojaan oppia. Tärkeää on kasvattajan yksilöllinen kannustava tuki ja läsnäolo.

Pedagoginen dokumentointi sysää liikkeelle arviointi-, kehittämis- ja suunnitteluprosessin tiimin toimintakulttuurissa. **Keskitymmekö oikeisiin asioihin? Olemmeko olennaisen äärellä?** Dokumenttien analysointi lasten, huoltajien ja kasvattajatiimin kanssa avaa, miten toimintaa tulisi suunnata jatkossa. Kasvattajatiimin tehtävänä on suunnitella yhteiset pedagogiset periaatteet toiminnalle, tarkastella koko päivän pedagogiikkaa ja viedä toimintakulttuuria yhä paremmin vastaamaan lasten mielenkiinnon kohteita, tarpeita ja Esiopetussuunnitelman sisältöjä vastaavaksi. Varsinainen tarkennettu pedagoginen suunnittelu ja toteuttaminen erilaisten projektien ja leikkien maailmassa tapahtuu tietenkin arjessa yhdessä lasten kanssa.

Leikeistä ja projekteista tuotettu dokumentointi taas johdattaa meidät myös kehittämisen äärelle yhdessä lasten kanssa: Mitä oivalsimme ja millaisella tekemisellä tuimme jokaisen lapsen osallisuutta, yhteisöllisyyttä

ja oppimaan oppimisen taitoja? Dokumenttien purkaminen ja analysoiminen antaa myös tärkeää tietoa kasvattajille heidän tavoistaan toimia, tukea lasten oppimista ja vuorovaikuttaa. Arviointi tulisikin nähdä prosessina, joka on jatkuvasti eteenpäin pyörivä pyörä. Kaiken perustana on pedagoginen dokumentointi, jonka avulla kerätyt havainnot tuodaan yhteiseen keskusteluun niin lasten, kasvattajatiimin kuin huoltajienkin kanssa.

"Pedagogisessa dokumentoinnissa oleellista on monimenetelmällisyys, jotta jokaisen lapsen ääni tulee kuuluviin. Ei voida olettaa, että sama ilmaisun tapa olisi kaikille luontevin – vaan vaatii kasvattajan herkkyyttä ja kykyä virittyä jokaisen lapsen äärelle kohtaamisen tilaan."

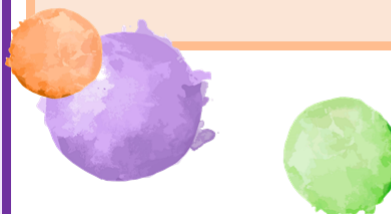
"Jotta toiminnan kehittyminen ja jatkuva uudistuminen ovat mahdollisia, työyhteisöjen tulee nähdä oma toimintansa sellaisena kuin se todellisuudessa toteutuu, ei sellaisena kuin se halutaan ideaalina nähdä."

Pedagogisen dokumentoinnin teemoja, joista arviointitietoa kerätään, voivat olla mm. seuraavia:

PEDAGOGISEN DOKUMENTOINNIN TEEMOJA- POHDINTAKYSYMYKSIÄ TIIMEILLE:

- Miten toiminnassa on onnistuttu ottamaan huomioon lapsen ja lapsiryhmän tarpeet, kiinnostuksen kohteet ja vahvuudet? Mikä toimii, mitä tarvitaan lisää?
- Millaista vuorovaikutusta ryhmässä on kasvattajien ja lasten välillä sekä kasvattajatiimin kesken?
- Vallitseeko meillä ryhmässä psykologisen turvallisuuden ilmapiiri, jossa jokaisen on mahdollista tulla kuulluksi?
- Miten huoltajia on osallistettu juuri tämän ryhmän toimintaan, sen arviointiin ja kehittämiseen?

- Vastaako nykyinen leikki- ja oppimisympäristö lasten tämänhetkisiä tarpeita?
- Miten tartumme lasten mielenkiinnon kohteisiin?
- Olemmeko onnistuneet kehittämään lasten oppimaan oppimisen ja itsearvioinnin taitoja ja lisäämään tiedonjanoa uuden oppimiseen?

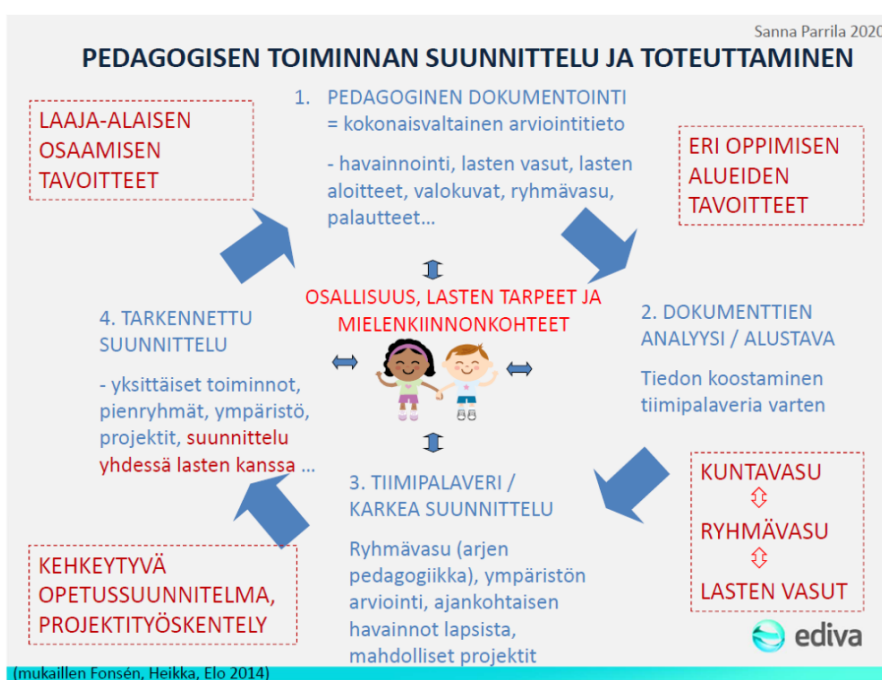

Varhaiskasvatuksen pedagogisen suunnittelun lähtökohtana on jatkuva tiedon keruu lapsista, lasten kokemusmaailmasta, ajatuksista, mielenkiinnonkohteista ja tarpeista. Ainoastaan näin pystymme varmistamaan toiminnan lapsilähtöisyyden ja lasten osallisuuden. Dokumentoitu ja yhdessä reflektoitu tieto toimii suunnittelun, arvioinnin ja kehittämisen perustana.

Esiopetuksen opettajan tehtävänä on aika ajoin pysäyttää oma tiimensä pohtimaan, mistä tarvitaan nyt

tarkempaa tietoa sekä suunnitella ja valmistella tiimipalaveri pedagogisen suunnittelun kannalta mielekkääksi. Tiimipalaverissa käydään yhteistä pedagogista keskustelua, reflektoidaan kerättyä tietoa sekä arvioidaan ja sovitaan yhteisistä pedagogisista periaatteista. Tässä on tärkeää myös aktiivinen vuoropuhelu lasten ja huoltajien kanssa. Varsinainen tarkennettu suunnittelu ja toiminnan toteuttaminen tapahtuu yhä vahvemmin yhdessä lasten kanssa, aktiivisesti lasten aloitteisiin ja ideoihin tarttuen.

Suunnitelmaa ei kirjoiteta viikoksi tai vuodeksi eteenpäin ja päätetä lasten puolesta mikä heitä milloinkin kiinnostaa. Suunnitelma kehkeytyy ja syntyy yhteisen toiminnan lomassa ja sitä dokumentoidaan, ideoidaan ja edelleen kehitetään yhdessä lasten kanssa. Kasvattajilla on tietoisuus eri oppimisen alueiden ja laaja-alaisen osaamisen alueiden tavoitteista, joiden toteutumista arvioidaan ja tehdään näkyväksi yhteisten projektien yhteydessä. Kasvattajat kirjaavat Tiimitokeen DAKS-käytänteensä, johon kaikki tiimin jäsenet sitoutuvat. Henkilöstö toteuttaa oman työnsä arviointia tiimipalaverissa, opettajien pedagogisissa tiimeissä, päiväkodin pedagogisen johtajan ja kveon kanssa käytävissä keskusteluissa sekä huoltajien kanssa kasvatuskumppanuuteen pohjautuvassa yhteistyössä. Itsearviointi ja saatu palaute yhdistetään toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen. Arviointia ja toiminnan kehittämistä toteutetaan myös yhteisöllisessä oppilashuollossa. (Sanna Parrila, Kasvatustieteen tohtori, kouluttaja)

7.2 Pedagoginen dokumentointi ja arvioinnin työtavat

Pohdinnan seurauksena kehitetään ja toteutetaan uusia työskentelytapoja ja päivitetään oppimisympäristöä, jotta ne vastaisivat arviointitiedon pohjalta tehtyä uutta suunnitelmaa. Keskiössä on toiminnan luominen yhdessä lasten kanssa kokopäiväpedagogiikan hengessä. On tärkeää tiedostaa, että täysin aikuisjohtoiselle, koko esiopetusvuoden kattavalle etukäteissuunnittelulle ja sen pohjalta tapahtuvalle toiminnan toteutukselle ei ole enää sijaa: Se ei vastaa esiopetuksen opetussuunnitelman perusteita. Arviointiperustaisella toiminnan kehittämällä ja suunnittelulla varmistetaan tavoitteiden mukaisen esiopetuksen toteutuminen ja jatkuva kehittäminen koko toimintakauden aikana. Näin mahdollistuu myös lasten osallisuus ja vaikuttaminen: He saavat olla toiminnan keskiössä ja rakentaa yhdessä kasvattajien kanssa heidän näköistään ja heidän tarpeistaan nousevaa toimintaa.

Esiopetuksen arviointikulttuuri perustuu kasvattajien itsereflektioon yhdessä tiimin kanssa. Siksi on tärkeää, että arvioinnin peilipintana on esiopetussuunnitelman perusteiden arvot ja oppimiskäsitys. Esiopetuksen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa otetaan huomioon, että opetussuunnitelman tavoitteet ovat opetukselle asetettuja tavoitteita, eikä esiopetuksessa ole yleisiä lapsille asetettuja osaamistavoitteita. Tästä syystä arviointi kohdistuu kasvattajien toimintaan ja siihen, miten toiminta tukee lasten oppimista, kehitystä ja hyvinvointia.

Pedagogisen dokumentoinnin avulla kasvattajat pääsevät reflektomaan ja arvioimaan omaa toimintaansa ja vuorovaikutustaan lapsiin. Pedagogisen dokumentoinnin tavoitteena on tuoda kasvattajien toimintaa esiin ja lapsen ääni ja kokemus kuuluviin. Pedagoginen dokumentointi, sen analysointi ja reflektointi yhdessä tiimin ja lasten kanssa tuottaa kuvaa siitä, mitä ja miten olemme oivaltaneet jotain uutta ja merkityksellistä. Se tuo esiin sen, miten opimme vuorovaikutuksessa toinen toistemme kanssa.

TIIMIN PEDAGOGINEN PROSESSI ON MM.

- Oppimisympäristöjen suunnittelua ja kehittämistä yhdessä lasten kanssa.
- Pedagogisen dokumentoinnin suunnittelua ja dokumenttien työstämistä kohti yhteistä analyysiä.
- Pedagogisten dokumenttien arkeen viemistä: miten toimintaa suunnitellaan, muutetaan toimintaa siten, että toiminta lähtee lasten mielenkiinnon kohteista?
- Toimintakulttuurin arviointia ja kehittämistä, arvokeskustelua ja esiopetussuunnitelman mukaisen toimintakulttuurin luomista.
- Lasten esiopetuskeskusteluihin valmistautumista ja niiden yhteistä purkamista. Kuinka lasten esiopetussuunnitelmien asiat näkyvät kasvattajan toiminnassa ja siirtyvät arkeen?

- Vuorovaikutuksen suunnittelua, osallisuuden suunnittelua; kuinka voimme entistä paremmin ottaa lapset (ja huoltajat) mukaan arjen rakentamiseen, suunnitteluun ja oppimisympäristöjen muokkaamiseen?
- Lapsihavainnot: mitä on noussut lapsista kuluneen viikon aikana ja miten ne suuntaavat toimintaa ja oppimisympäristöjen muokkaamista?

Arviointiperustainen toimintakulttuuri toteutuu esiopetuksen henkilöstön työssä moninaisena ja monimenetelmällisenä, dynaamisena prosessina. Esiopetuksen henkilöstö toteuttaa oman työnsä arviointia tiimipalaverissa, tiimin Toiminta- ja kehittämissuunnitelma TOKEssa, esiopettajien pedagogisissa tiimeissä, päiväkodin johtajan ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa käytävissä keskusteluissa sekä huoltajien kanssa kasvatuskumppanuuteen pohjautuvassa yhteistyössä. Itsearviointi ja saatu palaute yhdistetään lapsiryhmän pedagogisen toiminnan ja kasvatusvuorovaikutuksen suunnitteluun ja kehittämiseen. Arviointitieto on pohjana ryhmän pedagogiikan suunnittelulle ja kehittämiselle. Arviointia ja toiminnan kehittämistä toteutetaan myös yhteisöllisessä opiskeluhuollossa.

”Arvioinnin tavoite on lisätä meidän tietoisuutta toiminnastamme ja sitä kautta kehittää arkea yhä paremmin vastaamaan esiopetussuunnitelman perusteita ja lasten yksilöllisiä tarpeita. Pedagoginen dokumentointi avaa oppimisprosessia kasvattajille, lapsille ja huoltajille.”

Esiopetuksen henkilöstön vastuulla on ottaa lapsen huoltajat mukaan esiopetuksen arviointiin. Huoltajan ajatukset ja näkemykset tulee huomioida jokaisen lapsen esiopetuksen järjestämisessä. Hämeenlinnassa huoltajat ovat osana esiopetuksen aloituskeskusteluissa, tutustumiskäynneillä ja esiopetuskeskusteluissa. Huoltajia kohdataan päivittäin tuonti- ja hakutilanteissa, jotka ovat luontaisia kohtaamisen paikkoja. Heillä on myös mahdollisuus osallistua ryhmän toiminnan suunnitteluun mm. toiminnallisten vanhempainiltojen, kyselyiden ja lasten yksilöllisten palaverien kautta.

Huoltajat osallistuvat esiopetuksen arviointiin ja kehittämiseen vuosittain kaupunkitasoisesti asiakaskyselyjen perusteella. Asiakaskyselyissä huoltajilta pyydetään arvioimaan oman lapsensa kokemuksia esiopetuksen arjesta, mm. Kasvattajien vuorovaikutuksesta, toiminnan mielekkyydestä, lapsen vaikuttamismahdollisuuksista ja lapsen viihtymisestä esiopetusryhmässä. Tämän lisäksi huoltajilta kysytään kasvatusvuorovaikutuksesta kodin ja esiopetuksen henkilöstön välillä. Kyselyn tuloksia hyödynnetään varhaiskasvatuksen arvioinnissa ja kehittämisessä kunta-, toimipaikka- ja lapsiryhmätasolla.

”Me kasvattajat puramme ja analysoimme yhdessä lasten kanssa yhteisiä pedagogisia dokumentteja. Dokumentaatio ohjaa siis juuri tämän ryhmän pedagogiikan rakentamisessa. Se on meille tienviittana, minne päin yhdessä lasten kanssa olemme menossa.”

7.3 Tiimityö ja pedagoginen vastuu

Tiimityössä on kyse siitä, että jokainen tiimin jäsen valjastaa oman ammatillisen osaamisensa täysipainoisena koko tiimin ja lapsiryhmän käyttöön. Tiimin kaikkien jäsenten panostus yhteiseen toiminnan pedagogiseen dokumentointiin, arviointiin, kehittämiseen ja suunnitteluun on ensiarvoisen tärkeää. Jokaisen näkemykset ovat yhtä arvokkaita ja niistä muodostuu kokonaiskuva tiimin toiminnasta, sen vahvuuksista ja kehittämiskohteista. Varhaiskasvatuksen opettajalla on lisäksi tiimissään pedagoginen vastuu ja tiimin johdollinen rooli. Tämä tarkoittaa sitä, että opettaja vastaa esiopetuksen opetussuunnitelman- ja DAKS – prosessin toteutumisesta omassa ryhmässään. Opettaja ei kuitenkaan suinkaan toteuta prosesseja yksin,

vaan yhdessä tiiminsä kanssa. Opettaja luotsaa tiimin toimintaa valtakunnallisen ja kunnallisen esiopetuksen opetussuunnitelman sekä lasten henkilökohtaisten esiopetuksen oppimissuunnitelmien tavoitteiden mukaisesti. Taustalla tulee olla ajatus kokopäiväpedagogiikasta: oivallusta, oppimista ja kehittymistä tapahtuu päivän jokaisessa hetkessä. Opetuksellista painoarvoa ei siis kasata yksittäisiin tuokioihin.

Opettaja vastaa lasten esiopetussuunnitelmien (leopsien) laadinnan, toteutuksen ja seurannan kokonaisuudesta. Leopseihin valmistaudutaan tiimissä hyvin opettajan johdolla, leops -keskustelun ytimet avataan tiimissä keskustelun jälkeen ja sovitut toimenpiteet muodostavat tiimin konkreettiset toimintatavat.

Leops -keskustelu ja sen kirjaaminen on yksi osa lapsen henkilökohtaista, kehkeytyvää esiopetuksen oppimissuunnitelmaa. Myös moniammatillisen yhteistyön sekä opiskeluhuollon toteutumisen varmistaminen on opettajan keskeisiä vastuita. Opettaja huolehtii myös siitä, että tiimipalavereissa käydään jatkuvasti pedagogista keskustelua: arvioidaan havaintoja, oppimisympäristöä, kasvatusvuorovaikutusta ja kasvattajien toimintaa. Käytännön tasolla se on keskustelun herättelyä, kyseenalaistamista, kehittämistä ja uusien toimintatapojen etsimistä ja tuomista arkeen. Pedagoginen vastuu on kykyä tarkastella omaa sekä tiimin työskentelyä kriittisesti, pohtien erilaisia vaihtoehtoja, kykyä kannustaa työyhteisöä arvokeskustelussa, seurata yhteiskunnallisia muutoksia kasvatus- ja opetusalailla sekä kehittää osaamistaan suhteessa perustehtävään ja tiimin johtamiseen. Lopputuloksena on, että kaikki tiimin jäsenet tietävät työnsä tavoitteen, toimivat samojen pelisääntöjen mukaisesti, kohtelevat lapsia kunnioittavasti ja oppivat huomioimaan lasten aloitteet ja tarpeet oppimisen ytimessä.

Esiopetuksen opettajalle tiimin pedagogiikasta vastaavana ammattilaisena on varattu OVTES:n mukaan vähintään 13 % työajasta S-A-K eli suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin. S-A-K-aikaan eivät kuulu lasten esiopetuskeskustelut huoltajien kanssa, tiimipalaverit ja moniammatilliset palaverit.

KASVATTAJIEN AJATUKSIA ARVIOINNISTA

”Lasten esiopetussuunnitelmien arviointia tehdään sillä ajatuksella, olemmeko me ryhmän kasvattajat luoneet ryhmään positiivista yhteenkuuluvuuden tunnetta ja oppimisen iloa, muokanneet oppimisympäristöä ja tarttuneet lasten mielenkiinnon kohteisiin siten, että nämä asiat ovat olleet edistämässä lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Tarkastellaan siis meidän omaa toimintaamme suhteessa lapsiryhmään ja sen tarpeisiin.”

”Valokuvaamme lasten leikkejä, esimerkiksi duploleikkejä, kotileikkejä ja lumiveistoksia ja –linnoja. Katselemme kuvia yhdessä lasten kanssa ja keskustelemme niistä. Keskusteluissa nousee esille, mitä lapset ovat tunteneet, kokeneet ja ajatelleet leikissä. Kasvattajana yhdistän kertomukseen myös omat pedagogiset havainnot siitä, että lapset oppivat leikeissään esimerkiksi yhteistyötaitoja, luovuutta ja erilaista liikkumista. Näin yhdessä dokumentoimme ja arvioimme tekemistämme. Tämä antaa pohjan toiminnan kehittämiseksi: Seuraavaa lumilinnaa rakentaessamme harjoittelempa sekä samoja teemoja että uusia teemoja, jotka sillä hetkellä ovat pinnalla.”

”Meillä on käytetty Book-Creator -ohjelmaa. Yhdessä lasten kanssa käydään läpi, mitä kaikkea olemmekaan tehneet ja mitä voisi vielä olla lisää.”

”Meillä myös lapset osallistuvat pedagogiseen dokumentointiin ja viestintään koteihin päin. Vaihtuva toimittajaporukka katselee viikon aikana arjestamme otettuja kuvia, valitsevat niitä ja selostavat yhteistä toimintaamme kuvien kautta. Näin arvioimme, mitä ja miten olemme oppineet yhteisistä leikeistämme ja teemme tätä näkyväksi toimittajina. Nämä hetket ovat tärkeitä meille kasvattajille huomata, miten lapset ovat kokeneet yhteistä tekemistä, miten he sitä sanoittavat ja edelleen haluavat jakaa arkeamme perheillensä.”

”Olemme työstäneet yhdessä lasten kanssa jokaiselle oman eskarivihkon, johon sisällyttämme erilaista arviointitietoa vuoden kuluessa. Vihkot sisältävät haastattelupohjan,

jonka avulla lasta kuullaan hänen ajatuksistaan, vahvuuksistaan ja toiveistaan. Yksi osio keskittyy lapsen itsearviointiin hänen vahvuuksistaan ja toiveistaan siitä, mitä hän haluaa harjoitella ja oppia. Yksi osuus on huoltajien ja perheen täytettävä ja osio keskittyy lapsen vahvuuksiin. Yhdessä osiossa me kasvattajat kuvaamme lapsen vahvuuksia, mielenkiinnon kohteita ja oppimisen polkua eskarivuoden aikana. Tästä moninäkökulmaisesta yhteisestä arviointiprojektista on tullut lapsille tärkeä oma juttu, johon he palaavat useasti vuoden aikana.”

“Harjoittelemme lasten kanssa leikki- ja tunnetaitoja keskustellen ja yhteisen leikin eli draamakasvatuksen keinoin. Olemme tehneet draamaharjoituksia, joissa harjoitellaan oman mielipiteen kertomista ja toisen kuuntelemista. Olemme keskustelleet vahvuuksistamme ja oppineet toisistamme paljon uusia asioita. On hämmästyttävää, miten hyvin lapset tunnistavat omat vahvuutensa ja tapansa toimia erilaisissa tilanteissa, esim. miten toimin, jos olen iloinen, vihainen tai surullinen. Lapsista on ollut kiinnostavaa huomata, että jos joku suuttuessaan viskelee tavaroita, saattaa toinen kaveri kertoa vetäytyvänsä viihaiseksi yksin mököttämään. Ja kiinnostavinta lapsista on huomata, että aikuisetkin toimivat erilaisissa tilanteissa eri tavoin. Tavoitteena on, että lapsi huomaa, että erilaisuutemme takia kaikki harjoittelevat jotain asiaa ja kaikille joku asia on vielä vaikea.”

“Keväällä toteutetaan lasten kanssa ”My day” – tyylinen video, jossa lapsi saa kuvata omaa päiväänsä ja kertoa ihan itse sen sisällöstä. Tämä olisi hienoa näyttää tuleville eskareille eskaritutustumispäivässä, että millainen se eskaripäivä oikeasti on lapsen silmin! Mielenkiintoista olisi myös kuvata samanaikaisesti lasten ja aikuisten versio eskaripäivästä ja vertailla yhdessä näitä eri näkökulmia.”

7.4 Lasten ja huoltajien osallisuus arviointiperustaisessa toimintakulttuurissa

Lapsen kokemuksen ja äänen esiin nostaminen on yksi arvioinnin tärkeimmistä tavoitteista: Lasten ajatusten, kokemusten ja tarpeiden näkyväksi tekeminen on kasvattajan tärkein tehtävä. Tämä vaatii kasvattajilta halua ymmärtää lapsen kokemusmaailmaa, kykyä tunnistaa ja vahvistaa lapsen tapoja tulla kuulluksi ja jatkuvaa sensitiivistä kohtaamista. Arviointiperustainen toimintakulttuuri tähtää lapsen osallisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien vahvistumiseen. Esiopetuksen tavoitteena on varmistaa lasten mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Lapsille on annettava mahdollisuus osallistua toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Esiopetusta suunniteltaessa, toteutettaessa ja arvioitaessa lasten mielipiteet ja toivomukset on selvitettävä ja otettava huomioon kehitystason mukaisesti.²⁰⁵

Lapsen äänen esiin tuomiseksi voidaan käyttää erilaisia menetelmiä. Karvin (2022) artikkelissa Lasten osallisuus varhaiskasvatuksen arvioinnissa ja suunnittelussa nostetaan esiin lapsen oikeutta vaikuttaa omaan arkeensa ja toisaalta kasvattajien tärkeää roolia olla mahdollistamassa tätä.

“Varhaiskasvatuksen arjessa osallisuus todentuu esimerkiksi siten, että lapsi nähdään aktiivisena ja kyvykkäänä, omaan elämäänsä vaikuttavana toimijana. Osallisuuteen liittyy kiinteästi myös lapsen mahdollisuus vaikuttaa päätöksentekoon ja mahdollisuus saada aikaan muutosta. (Kataja, 2014.) Osallisuus on siis toimintaa, jossa lapsi pystyy tietoisesti vaikuttamaan omassa sosiaalisessa ympäristössään (Turja & Vuorisalo, 2017).” (Karvi 2022, Lasten osallisuus varhaiskasvatuksen suunnittelussa ja arvioinnissa)

“--Lasten osallisuudessa onkin kiinnitettävä erityistä huomiota henkilöstön omaan toimintaan ja oltava avoin muutoksille, jotta varhaiskasvatustoimintaa voidaan kehittää ja muuttaa lasten ehdotusten ja tarpeiden mukaisesti (Sevón ym., tulossa). -- Lasten osallisuus ei voi toteutua ilman henkilöstön aktiivista pyrkimystä siihen. Varhaiskasvatuksen arjessa tulisikin olla tietoisesti järjestettyjä mahdollisuuksia lasten osallisuuden toteutumiseksi. (Turja, 2020.) Tärkeintä on ymmärtää, mitä osallisuudella tarkoitetaan ja pohtia omaa toimintaa ja ammatillista roolia lasten osallisuuden mahdollistajana varhaiskasvatuksen suunnittelussa ja arvioinnissa (Sevón ym., tulossa).” (Karvi 2022, Lasten osallisuus varhaiskasvatuksen suunnittelussa ja arvioinnissa)

Lasten osallisuuden ja vaikuttamisen vahvistaminen on ennen kaikkea aitoa kohtaamista ja lapsen ottamista kaiken toiminnan keskiöön. Osallistavan toimintakulttuurin arviointia voidaan tehdä lasta kuulevilla menetelmillä, huoltajia kuulemalla ja tiimin kesken refleктоimalla esimerkiksi vuorovaikutusta. Lasten osallistaminen arviointiin nostaa lapset arvioimaan yhdessä kasvattajien kanssa yhteistä luotua arkea: Miltä se näyttää ja tuntuu lasten mielestä? Tästä saatu tieto on arvokasta toimintaa edelleen kehitettäessä.

Arvioinnin välineitä ja menetelmiä:

- Toiminnassa ja luontaisissa keskusteluissa nousevat lapsen ajatukset ja ideat huomioidaan herkällä korvalla ja ne muokkaavat yhteistä arkea ja toimintaa. Lapset osallistuvat toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin ideoimalla toimintaa luontaisissa tilanteissa tuomalla aloitteitaan ja mielenkiinnon kohteitaan ilmi.
- Lapsia kuullaan ja havainnoidaan arjessa. Heitä kannustetaan tuomaan omia ideoita, ajatuksia ja mielipiteitä esiin. Henkilöstön tehtävänä on viestiä lapsille, että heidän ajatuksensa ovat tärkeitä ja

²⁰⁵ Varhaiskasvatuslaki 540/2018

niihin tartutaan. Lasten äänen kuulemiseen voidaan hyödyntää lasten kokouksia ja -raateja, äänestämisiä, haastatteluja ja erilaisia toiminnallisia menetelmiä.

- Lasten kanssa keskustellaan toiminnasta ja tilanteista arvioiden, miten omasta mielestä tilanne sujui, mitä tunteita ja ajatuksia toiminnassa heräsi, mitä lapsi oivalsi, mikä tuntui vaikealta ja mikä taas helpolta?

Huoltajien osallisuus arviointiperustaisessa toimintakulttuurissa: Arvioinnin välineitä ja menetelmiä:

- Keskustelut ja palaverit lapsen asioista: Aloituskeskustelussa ja esiopetussuunnitelma-keskustelussa huoltaja, lapsi ja kasvattajat tuovat omia ajatuksiaan esiin. Kannustetaan moninäkökulmaiseen keskusteluun.
- Vanhempia osallistavat vanhempainillat, joissa huoltajia osallistetaan yhteisen toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen.
- Kun huoltajille dokumentoidaan lapsiryhmän ja lasten toimintaa ja oppimista jatkuvasti ja monipuolisesti, on huoltajien mahdollista osallistua toiminnan arviointiin ja kehittämiseen arjessa.
- Huoltajille suunnatut kyselyt: Koko kunnan asiakaskyselyt, yksiköiden kyselyt tai tiettyä esiopetusryhmää koskevat kyselyt. Kyselyiden tulosten hyödyntäminen kehittämisessä.

- Miten lapset, kasvattajat ja huoltajat osallistuvat pedagogiseen dokumentointiin?
- Miten analysoimme dokumentteja tiimin kanssa? Miten lähdemme luomaan tavoitteita toiminnalle ja pedagogiikalle?
- Miten dokumentteja analysoidaan niin, että ne ovat arvokkaita välineitä toiminnan kehittämisessä, lasten kuuntelemisessa ja oppimisen näkyväksi tekemisessä?
- Mitä suunnittelemme? Suunnittelemmeko toiminnan lopputulokisa vai toimintaa?
- Miten tartumme lasten mielenkiinnon kohteisiin ja lähdemme yhdessä lasten kanssa luomaan toimintaa?

KYSYMYKSIÄ KASVATTAJALLE JA KASVATTAJATIIMILLE:

- Millaisin tapoja luomme lasten kuulemiseen siten, että ryhmän kaikki lapset saavat äänensä kuuluviin esiopetusryhmän arjessa? Miten olemme huomioineet lasten kehitystason tai esimerkiksi kielitaidon?
- Miten koko tiimimme sitoutuu lasten kuulemiseen ja osallisuuden vahvistamiseen? Millaisia menetelmiä meillä on lasten näkemysten selvittämiseksi?
- Miten mahdollistamme lasten huoltajien osallisuuden toiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa?

KURKISTUKSIA ESKARIN ARKEEN

MINÄKUVA-VIIKKO

Eräässä esiopetusryhmässä on tämän toimintakauden aikana työstetty lasten, huoltajien, lapsiryhmän ja kasvattajien kanssa jokaiselle lapselle omaa Minäkuva -vihkosta. Vihkossa toteutuu monipuolinen ja moninäkökulmainen "arviointitieto" lapsesta. Huoltajat ovat saaneet kirjoittaa ja kuvittaa lapsestaan asioita, kaverit ovat luonnehtineet kaveriaan ja lapsi itse on reflektoinut itse itseään, tunnetaitojaan, kaveritaitojaan, osaamistaan. Vihkoset on olleet kehkeytyvä lasten ja aikuisten yhdessä ideoima projekti, joka jatkuu edelleen.

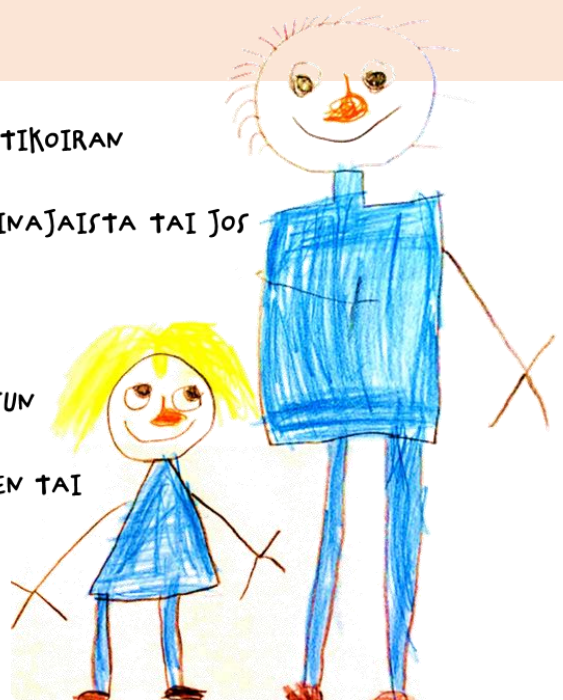
"Työstämme lasten kanssa Minäkuva -vihkoa jokaisesta lapsesta. Jaamme koteihin täytettäväksi kyselyn, jossa kysymysten kautta perheenjäsenet pääsevät kertomaan lapseen liittyviä, ihania asioita. Sitten puramme kotoa tulleita kirjeitä yhdessä lapsiryhmän kanssa. Lapselle on tärkeää kuulla itsestään hyvää ja on minäkuvan vahvistumisen kannalta merkittävää, että toiset lapset kuulevat kaikkien olevan rakkaita ja huipputärkeitä oman perheensä mielestä."

MIKÄ SAA SUN VAHTIKOIRAN
HERÄÄMÄÄN?

- JOS MÄ NÄÄN PAIMAJAISTA TAI JOS
MÄ SUUTUN.

MITEN VOIT AUTTAA SUN
VIISASTA PÖLLÖÄ?

- MÄ MEEN ISIN VIEREEN TAI
KAIVALOON.

Liite 1. Kestävän elämäntavan opinpolku varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa

Kestävän elämäntavan opinpolku

Hämeenlinnan kaupungin kestävän elämäntavan opinpolku läpäisee varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen. Sen tavoitteena on kasvattaa ja ohjata hämeenlinnalaisia lapsia ja nuoria kestävään ja vastuulliseen elämäntapaan ikätason mukaisesti, vuosi vuodelta osaamista syventäen. Kestävän elämäntavan opinpolun keskiössä ovat ekologinen, kulttuurinen, sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys sekä ekososiaalinen sivistys. Opinpolku pohjautuu varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (2018), esiopetussuunnitelman perusteisiin (2014), kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelman perusteisiin (2021), perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin (2014) sekä paikallisiin varhaiskasvatus- ja opetussuunnitelmiin. Opinpolun luomisessa on huomioitu Hämeenlinnan kaupungin kestävään elämäntapaan liittyvät strategiat, toimeenpano-ohjelmat ja suunnitelmat. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen sekä perusopetuksen Opinpolun suunnitelmia on työstetty yhteisessä työryhmässä, johon kuului osallistujia kaupungin eri toimialoilta. Lisäksi työhön on osallistunut henkilöstöä niin yksityisestä kuin kunnallisesta palveluntuotannosta. Työskentelyyn osallistunut henkilöstö on kartoittanut myös lasten ja nuorten sekä huoltajien mielipiteitä tematiikkaan liittyen.

Kestävän elämäntavan opinpolun sisältöjä suunnitellaan vuosittain osana varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen tiimien toiminta- ja kehittämissuunnitelmaa (Tiimi-TOKE). Opinpolun tavoitteiden toteutumista arvioidaan prosessimaisesti vuoden mittaan. Arvioinnin kohteena ovat sekä kestävään elämäntapaan liittyvät, päiväkodin arjessa toteutuneet, sisällöt että varhaiskasvatusyksiköissä tehdyt toimenpiteet kestävän elämäntavan edistämiseksi. Arviointia tehdään yhdessä lasten kanssa sekä huoltajia osallistaen.

Vastuun pedagogiikka ja toivon välittäminen

Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa luodaan perusta kestävän elämäntavan opinpolulle. Tavoitteena on luoda perustasta riittävän vahva, jotta lapsen on perusopetuksen aikana mahdollista liittää asiantietoa osaksi aiemmin karttunutta kokemusta ja tietoa. Perusta luodaan lapsen oman kokemuksen, tunnesiteen, osallisuuden ja oivallusten kautta. Keskeisellä sijalla ovat ryhmässä toimiminen, leikki, luova ilmaisu, lähiympäristössä toimiminen sekä yhteiset pohdinnat lasten ikätason mukaisesti. Aikuisen tehtävänä on rikastaa lasten leikkiä sekä tukea keskusteluja ja pohdintoja lasten kokemuksia kunnioittaen.

Aikuiset toimivat esimerkkeinä lapsen elämässä, ja heidän kauttaan välittyvät keskeisimmät arvot, niin puheen kuin toiminnan tasolla. Näiden tuleekin olla sopusoinnussa keskenään, aikuisen on toimittava kestävän elämäntavan arvojen mukaisesti, ei vain puhuttava arvoista.

Kestävän elämäntavan opinpolun ytimessä on elämän kunnioittaminen ja vaaliminen. Lapset ja nuoret kantavat suurta huolta globaaleista kysymyksistä, ilmastonmuutoksesta ja erilaisista konflikteista. Toivon, toiveikkuuden ja toimijuuden ylläpitäminen ja niihin kannustaminen ovat yksi aikuisen merkittävimmistä vastuista. Tunne- ja taidekasvatuksella, kehollisuudella sekä luovalla toiminnalla on keskeinen rooli asiantiedon opettamisen rinnalla. Empatia, huolenpito, asiantieto ja mielikuvitus ovat yhdessä ne avaimet, joiden avulla voidaan kuvitella ja rakentaa kestävämpää tulevaisuutta, joka on kaikille oikeudenmukainen.

”Osoitan iloa lapsen tavatessani, iloitsen myös siitä, että hän on juuri oma itsensä ja sanon sen hänelle. Annan myötätuntoa, silittelyä ja syliä. Uskon lapseen ja hänen taitoihinsa. Näiden kautta vahvistan myös hänen uskoaan itseensä ja tulevaisuuteen.” (Kasvattajan kommentti)

Kestävän elämäntavan arvomaailman välittäminen

Arvomaailman välittäminen alkaa, kun lapsi syntyy. Aikuinen välittää arvomaailmaansa lapsille omalla toiminnallaan, puheellaan, käytöksellään ja suhtautumisellaan toisiin ihmisiin, muihin elollisiin olentoihin ja ympäristöönsä sekä kulutustottumuksillaan. Päiväkodin pienimmätkin lapset omaksuvat kestävän elämäntavan arvomaailmaa toimiessaan varhaiskasvatuksen arjessa.

Kieli sekä heijastaa että rakentaa todellisuutta, jossa elämme. Kielen avulla toisinnamme kulttuuria ja arvoja. Aikuisen onkin oleellista kiinnittää huomiota käyttämiinsä sanoihin ja sanontoihin: millaisia oletuksia ja arvoja päivittäisen puheemme taakse kätkeytyy, millaista maailmankuvaa lapsille itse asiassa välitämme? Itsestäänselvyyksinä pitämämme kielelliset seikat saattavatkin toisintaa esimerkiksi Eurooppa- tai ihmiskeskeistä ajattelutapaa, vaikkemme ole tulleet sitä tarkemmin ajatelleeksi. (Vrt. esimerkiksi käsite ”kehitysmaat” tai ”hyötyeläimet”.)

Lapset tuovat varhaiskasvatuksen arkeen mukanaan omat kokemuksensa, historiansa, ajatuksensa ja mielenkiinnon kohteensa. Varhaiskasvattaja tarttuu lapsen elämismaailmasta kumpuaviin pohdintoihin ja aloitteisiin, jotka toivat yhteisen tekemisen, keskustelun ja vastavuoroisen oppimisen lähtökohtina. Aikuinen toimii oppijana lasten rinnalla. Varhaiskasvatuksessa on, lasten ikätason mukaisesti, hedelmällistä pohtia myös sitä, millaista maailmankuvaa esimerkiksi erilaiset sadut, kertomukset, elokuvat, TV-sarjat ja taideteokset välittävät.

Ekologisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävän elämäntavan arvojen keskiössä varhaiskasvatuksessa ovat kaiken elämän ja elävän kunnioittaminen, tasavertainen kohtaaminen, oikeudenmukaisuus sekä toisen ihmisen (tai muunlaisen) rakentaman tai tekemän asian kunnioittaminen. Taloudellinen kestävyys rakentuu ekologisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävien arvojen varaan. Arvokasvatus kytketään arjen tapahtumiin ja ilmiöihin, ja sitä toteutetaan johdonmukaisesti ja jäsentyneesti. On oleellista muistaa, että lapset seuraavat ja peilaavat aikuisten toimintaa koko ajan, eli aikuisen oman toiminnan ja käytöksen on oltava kestävän elämäntavan arvojen mukaista.

Toisten ihmisten kanssa toimiminen ja keskinäinen kunnioittaminen ovat tärkeää kestävän elämäntavan perusteiden harjoittelua. Tässäkin aikuisen esimerkki on oleellisessa roolissa: Aikuiset kuuntelevat lapsia kunnioittavasti ja kohtaavat jokaisen ainutlaatuisena persoonana ainutlaatuisine tarpeineen. Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa ydinasioita ovat lapsen myönteisen minäkuvan ja vahvan itsetunnon rakentumisen tukeminen, yhteisöllisyys ja osallisuus sekä vahvat sosiaaliset taidot.

Leikillä on itseisarvo, ja se toimii keskeisenä välineenä sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävän elämäntavan rakentumisessa. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen arjessa toteutettava demokratiakasvatus on elimellinen osa kestävän elämäntavan opettamista ja omaksumista. Kaikkia kunnioittavan toiminnan harjoittelu luoo pohjaa sujuvalle yhteistoiminnalle sekä kestävän elämäntavan omaksumiselle ja ymmärtämiselle myös perusopetuksessa.

”Pienillä askeleilla jätämme suuren merkityksellisen jäljen ja näin voimme ainakin yrittää rakentaa omalta osaltamme hyvää ja positiivista lapsuutta ja tulevaisuutta elämän jatkumona.” (Kasvattajan kommentti)

Tunnesiteen luominen omaan lähiympäristöön

Tunnesiteen luominen omaan lähiympäristöön tukee ekologisen, kulttuurisen ja sosiaalisen kestävyiden omaksumista. Lähiympäristöllä tarkoitetaan kaikkea lapsen lähellä olevaa ympäristöä, esimerkiksi puistoja, metsiä, rantoja, peltöjä, museoita ja liikuntapaikkoja. Tuttuus, omakohtaiset kokemukset ja myönteinen tunneside vahvistavat halua kohdella ympäristöään kunnioittavasti ja suojellen.

Tunneside rakentuu tutustumalla lasten omaan toimintaympäristöön. Myönteisen tunnesiteen luomisen keskiössä ovat kiireettömyys, lapsilähtöisyys ja lapsen oma leikki sekä tutkiminen. On tärkeää lähteä ulos tutkimaan ympäristöä myös päiväkodin porttien ulkopuolelle. Tunnesidettä sekä myönteisten kokemusten ja muistojen syntymistä vahvistavat yhdessä toimiminen ja evästely. Aikuisen rikastama ja tukema yhteistoiminta mahdollistaa sen, että ryhmän eri-ikäiset lapset oppivat auttamaan ja tukemaan toinen toisiaan vaihtelevissa ympäristöissä kukin omien taitojensa ja tuentarpeidensa mukaisesti. Tämä on oleellinen osa sosiaalisesti kestävästä elämäntavasta.

”Tunnesidettä ei voi rakentaa sellaiseen asiaan, josta ei itsellä ole kokemusta, erityisesti lapsilla, joilla konkretia on tapa hahmottaa maailmaa ja oppia uusia asioita. Miten siis lapsi voi rakentaa tunnesidettä omaan ympäristöönsä ja huolehtia siitä vanhempansa, jos hänellä ei ole kokemusta siitä? Pohjan luominen lasten positiivisen ympäristö- ja luontosuhteen rakentumisessa on varhaiskasvatuksen ensisijainen tehtävä lapsen kestävästä elämäntavasta opinpolulla.” (Kasvattajan kommentti)

Monipuoliset oppimisympäristöt ja erilaiset yhteistyökumppanit

Kestävästä elämäntavasta opinpolkua toteutetaan monipuolisissa oppimisympäristöissä sekä yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Lasten osallisuus ja aloitteellisuus ovat toiminnassa keskeisiä. Nämä kiinnittyvät myös Hämeenlinnan kaupungin Vaikuttamisen polkuun. Kulttuurikeskus ARXin toteuttama Kulttuuripolku tukee erilaisilla sisällöillään myös Kestävästä elämäntavasta opinpolun toteuttamista. Muita yhteistyökumppaneita ovat muun muassa Hämeenlinnan kaupungin perusopetus, Aimo-koulu, Vanajavesikeskus, Hämeen ammattikorkeakoulu HAMK, Oulun kaupunki sekä Yrityskylä.

Agenda2030-tavoitteet Kestävästä elämäntavasta opinpolun tienviittoina

YK:ssa sovittiin vuonna 2015 kestävästä kehityksen globaali toimintaohjelma, josta käytetään nimeä Agenda2030. Toimintaohjelma ohjaa kaikkien maailman maiden kestävästä kehityksen työtä. Agenda2030-tavoitteet viitoittavat Opinpolkua sekä varhaiskasvatuksessa, esiopetuksessa että perusopetuksessa. Nämä ”tienviitat” mahdollistavat kestävästä elämäntavasta tematiikan syventämisen vuosi vuodelta, lasten ikätason ja oppimisvalmiuksien mukaan. Ne tarjoavat hedelmällisen lähtökohdan monipuoliselle ja moniaistiselle toiminnalle, luovalle työskentelylle, keskusteluille ja leikille.

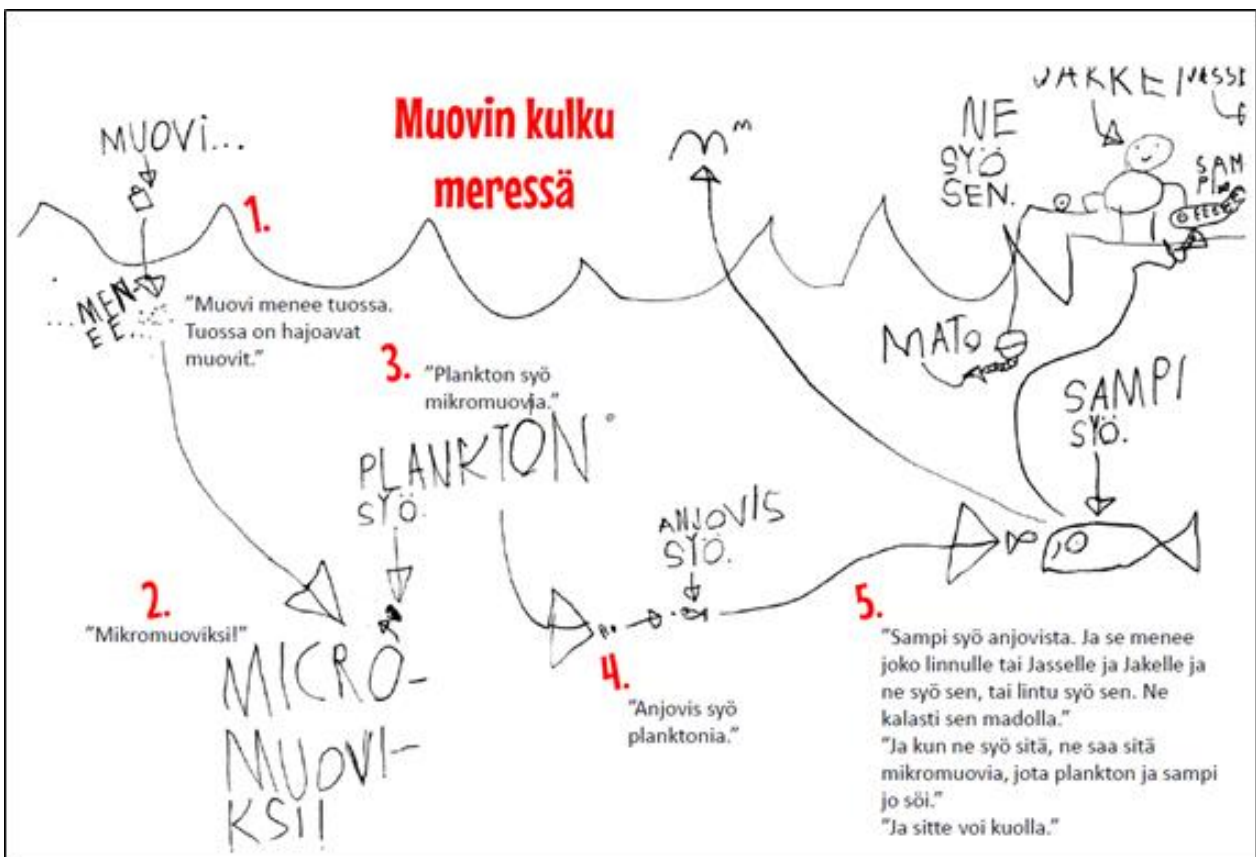
Agenda2030-tavoitteet ovat:

1. Poistaa köyhyys sen kaikissa muodoissa kaikkialta.
2. Poistaa nälkä, saavuttaa ruokaturva, parantaa ravitsemusta ja edistää kestävästä maataloutta.
3. Taata terveellinen elämä ja hyvinvointi kaiken ikäisille.
4. Taata kaikille avoin, tasa-arvoinen ja laadukas koulutus sekä elinikäiset oppimismahdollisuudet.
5. Saavuttaa sukupuolten välinen tasa-arvo sekä vahvistaa naisten ja tyttöjen oikeuksia ja mahdollisuuksia.
6. Varmistaa veden saanti ja kestävä käyttö sekä sanitaatio kaikille.

7. Varmistaa edullinen, luotettava, kestävä ja uudenaikainen energia kaikille.
8. Edistää kaikkia koskevaa kestävää talouskasvua, täyttä ja tuottavaa työllisyyttä sekä säällisiä työpaikkoja.
9. Rakentaa kestävää infrastruktuuria sekä edistää kestävää teollisuutta ja innovaatioita.
10. Vähentää eriarvoisuutta maiden sisällä ja niiden välillä.
11. Taata turvalliset ja kestävät kaupungit sekä asuinyhdyskunnat.
12. Varmistaa kulutus- ja tuotantotapojen kestävyys.

13. Toimia kiireellisesti ilmastonmuutosta ja sen vaikutuksia vastaan.
14. Säilyttää meret ja merten tarjoamat luonnonvarat sekä edistää niiden kestävää käyttöä.

15. Suojella maaekosysteemejä, palauttaa niitä ennalleen ja edistää niiden kestävää käyttöä; edistää metsien kestävää käyttöä; taistella aavikoitumista vastaan; pysäyttää maaperän köyhtyminen ja luonnon monimuotoisuuden häviäminen.
16. Edistää rauhanomaisia yhteiskuntia ja taata kaikille pääsy oikeuspalveluiden pariin; rakentaa tehokkaita ja vastuullisia instituutioita kaikilla tasoilla.
17. Tukea vahvemmin kestävä kehityksen toimeenpanoa ja globaalia kumppanuutta.

Kestävän elämäntavan perusteisiin tutustuminen varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen arjessa

Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa kestävä elämäntavan ulottuvuuksiin tutustutaan arjen pienissä toimissa lapsen ikätason ja kehityksen mukaan. Agenda2030-tavoitteisiin kytkeytyviä, Kestävän elämäntavan opinpolun keskeisiä tavoitteita ja toimintatapoja varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa:

- Ohjataan lapsia terveellisiin elintapoihin sekä oman ja toisten hyvinvoinnin tukemiseen.
- Harjoitellaan leikkimistä toisten lasten kanssa. Tämän avulla rakennetaan pohjaa kunnioittavalle yhteistoiminnalle ja toisten auttamiselle.
- Puututaan mahdollisiin kiusaamis- tai syrjimistilanteisiin kunnioittavan vuoropuhelun keinoin kaikkia osapuolia kuullen.
- Harjoitellaan riitatilanteissa sopimaan ja tekemään kompromisseja.
- Harjoitellaan jätteenlajittelun sekä energian ja veden säästämisen (ei valuteta vettä) perusteita ikätason mukaan.

- Hyödynnetään mahdollisuuksien mukaan talotekniikkaa ekologisessa kasvatuksessa (aurinkopaneelit jne.).
- Huomioidaan kestävyysnäkökulma hankinnoissa.
- Pyritään materiaalien, välineiden ja kalusteiden korjaamiseen, kierrätykseen ja uusiokäyttöön. Jätemateriaaliaskartelu ja paperin säästäminen.
- Pidetään päiväkodin tilat siisteinä ja hyvässä kunnossa. Ilmoitetaan epäkohdista viipymättä.
- Panostetaan kestävään ruoka- ja ravitsemuskasvatukseen (eettinen ja terveellinen ravinto, ruoan arvostaminen ja kunnioittaminen).
- Kannustetaan kasvien maistamiseen.

- Pyritään määrätietoisesti vähentämään ruokahävikkiä. Harjoitellaan ottamaan ruokaa sen verran, kun jaksetaan syödä.
- Hyödynnetään mahdollisuuksien mukaan päiväkotipuutarhoja/viljelyä sekä muita keinoja hankkia ja valmistaa ruokaa itse (esimerkiksi marjastaen, sienestäen ja kalastaen).
- Liikutaan kävellen, pyöräillen tai julkisilla liikennevälineillä.
- Lainataan kirjastosta kirjoja.
- Tutustutaan lähiympäristöön ja sen kulttuuriseen ja ekologiseen moninaisuuteen. Luodaan tunneside omaan lähiympäristöön.
- Ylläpidetään ja välitetään seuraaville sukupolville suomalaisen kulttuurin perinteitä, tapoja ja juhlapäiviä. Tutustutaan päiväkodin lasten ja aikuisten moninaisiin kieliin, kulttuureihin, perinteisiin, tapoihin ja juhlapäiviin.
- Tutustutaan ihmistenväliseen moninaisuuteen, ohjataan lapsia yhdenvertaisuuteen ja osallisuuteen sekä keskinäiseen tukeen ja apuun.
- Pohditaan lasten ikätason mukaisesti vaikuttamisen mahdollisuuksia ja kestävään elämäntapaan liittyvää päätöksentekoa.
- Tutustutaan vastuulliseen rahankäyttöön ja kuluttamiseen sekä omasta taloudesta huolehtimiseen ikätason mukaisesti.

Kuvat ja lasten kommentit: Kaivokadun Pikku-Verkan ryhmä, kevät 2022.